

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

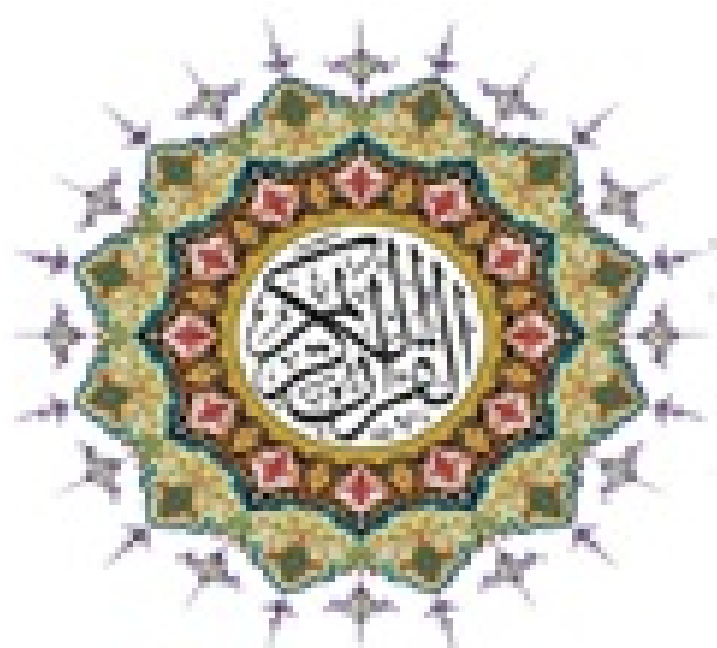
گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۹۵

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 95

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۳۲	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۹۵
۳۲	مشخصات کتاب
۳۲	۱- مسیحیان
۳۲	۱- مسیحیان
۳۴	۲- آثار اسلام مسیحیان
۳۵	۳- آثار ایمان مسیحیان
۳۶	۴- آثار پیروی از مسیحیان
۳۶	۵- آثار تبعیت از مسیحیان
۳۶	۶- آثار حسد مسیحیان
۳۸	۷- آثار دشمنی مسیحیان
۳۸	۸- آثار دوستی با مسیحیان
۳۸	۹- آرزوهای مسیحیان
۳۹	۱۰- آرزوی مسیحیان مؤمن
۴۰	۱۱- آگاهی مسیحیان به محمد(صلی الله علیه و آله)
۴۰	۱۲- آلودگی مسیحیان
۴۰	۱۳- ابراهیم(ع) و مسیحیان
۴۲	۱۴- اتحاد یهود و مسیحیان
۴۲	۱۵- اتمام حجت با مسیحیان
۴۳	۱۶- اجتناب مسیحیان از طیبات
۴۴	۱۷- احتجاج با مسیحیان
۴۴	۱۸- احتجاج مسیحیان
۴۵	۱۹- اختلاف در مسیحیان
۴۶	۲۰- اختلاف مسیحیان

۴۶	۲۱- اختلاف یهود با مسیحیان
۴۸	۲۲- ادعاهای مسیحیان
۵۰	۲۳- استفاده مسیحیان از خباث
۵۰	۲۴- اسلام مسیحیان
۵۱	۲۵- اعراض از مسیحیان
۵۲	۲۶- اعراض از ولایت مسیحیان
۵۲	۲۷- افتراهای مسیحیان
۵۲	۲۸- افساد مسیحیان
۵۴	۲۹- اکثریت مسیحیان
۵۴	۳۰- الوهیت در مسیحیان
۵۴	۳۱- امداد به مسیحیان
۵۶	۳۲- انتظارات مسیحیان
۵۶	۳۳- انحراف اکثریت مسیحیان
۵۶	۳۴- انحراف عقیدتی مسیحیان
۵۶	۳۵- انحراف مسیحیان
۵۸	۳۶- انحصارطلبی مسیحیان
۵۸	۳۷- ایمان مسیحیان
۶۰	۳۸- بدعت در مسیحیان
۶۱	۳۹- بدعتگذاری مسیحیان
۶۲	۴۰- بغض در مسیحیان
۶۳	۴۱- بی منطقی مسیحیان
۶۴	۴۲- پاداش مسیحیان مؤمن
۶۴	۴۳- پیروی از مسیحیان
۶۴	۴۴- تبعیت از مسیحیان
۶۵	۴۵- تبعیت مسیحیان از علمای مسیحیت
۶۶	۴۶- تبلیغ مسیحیان

۶۶	۴۷- تبلیغ مسیحیان علیه اسلام
۶۸	۴۸- تحریفگری مسیحیان
۶۸	۴۹- ترک دوستی با مسیحیان
۷۰	۵۰- تعالیم آسمانی مسیحیان
۷۰	۵۱- تعصب مسیحیان
۷۰	۵۲- تکالیف شاق مسیحیان
۷۰	۵۳- تکالیف مسیحیان
۷۱	۵۴- تلاش مسیحیان
۷۲	۵۵- تلاش مسیحیان علیه مسلمانان
۷۲	۵۶- تواضع مسیحیان
۷۴	۵۷- توبیخ مسیحیان
۷۴	۵۸- توطئه مسیحیان
۷۴	۵۹- تهدید مسیحیان
۷۵	۶۰- تهمت مسیحیان به یهود
۷۶	۶۱- تهمت یهود به مسیحیان
۷۶	۶۲- جلب رضایت مسیحیان
۷۶	۶۳- حرامخواری در مسیحیان
۷۸	۶۴- حسادت مسیحیان
۷۸	۶۵- حسد مسیحیان صدر اسلام
۷۸	۶۶- حق پذیری مسیحیان
۷۸	۶۷- حق ناپذیری مسیحیان
۸۰	۶۸- خدا و مسیحیان
۸۰	۶۹- خداشناسی مسیحیان
۸۰	۷۰- خداشناسی مسیحیان صدر اسلام
۸۲	۷۱- خرافات در مسیحیان
۸۲	۷۲- خطر مسیحیان

- ۷۳- خواسته های مسیحیان ۸۲
- ۷۴- خود برترینی مسیحیان ۸۳
- ۷۵- درخواست برهان از مسیحیان ۸۴
- ۷۶- دروغگویی مسیحیان ۸۴
- ۷۷- دشمنی در مسیحیان ۸۴
- ۷۸- دشمنی مسیحیان ۸۶
- ۷۹- دعای مسیحیان ۸۷
- ۸۰- دعای مسیحیان مؤمن ۸۸
- ۸۱- دعوت از مسیحیان ۸۸
- ۸۲- دفع شر مسیحیان ۸۸
- ۸۳- دنیاطلبی مسیحیان ۸۸
- ۸۴- دوستی با مسیحیان ۹۰
- ۸۵- دوستی مسیحیان ۹۳
- ۸۶- دیدگاه مسیحیان ۹۴
- ۸۷- دین مسیحیان ۹۴
- ۸۸- ذلت مسیحیان ۹۴
- ۸۹- رأفت مسیحیان ۹۴
- ۹۰- ردایل مسیحیان ۹۶
- ۹۱- روزی مسیحیان ۹۶
- ۹۲- رهبانیت در مسیحیان ۹۶
- ۹۳- رهبانیت مسیحیان ۹۷
- ۹۴- زمینه دوستی با مسیحیان ۹۸
- ۹۵- زمینه علاقه به مسیحیان ۹۸
- ۹۶- زمینه کفر مسیحیان ۹۹
- ۹۷- ساختار اجتماعی مسیحیان صدراسلام ۱۰۰
- ۹۸- سرزنش مسیحیان ۱۰۰

- ۹۹- سعادت مسیحیان ۱۰۲
- ۱۰۰- سوگند مسیحیان ۱۰۲
- ۱۰۱- شبهه افکنی مسیحیان ۱۰۴
- ۱۰۲- شرارت مسیحیان ۱۰۴
- ۱۰۳- شرایط رستگای مسیحیان ۱۰۴
- ۱۰۴- شرایط رضایت مسیحیان از محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۶
- ۱۰۵- شرایط هدایت مسیحیان ۱۰۶
- ۱۰۶- شرک مسیحیان ۱۰۶
- ۱۰۷- شکست مسیحیان ۱۰۸
- ۱۰۸- صفات مسیحیان ۱۰۹
- ۱۰۹- ضعف جهان بینی مسیحیان ۱۱۰
- ۱۱۰- ضعف مسیحیان ۱۱۰
- ۱۱۱- ظلم مسیحیان ۱۱۰
- ۱۱۲- عجز مسیحیان ۱۱۲
- ۱۱۳- عذاب دنیوی مسیحیان ۱۱۲
- ۱۱۴- عذاب مسیحیان ۱۱۲
- ۱۱۵- عصیان اکثریت مسیحیان ۱۱۳
- ۱۱۶- عصیان مسیحیان ۱۱۴
- ۱۱۷- عقاید مسیحیان ۱۱۴
- ۱۱۸- عقیده مسیحیان ۱۱۸
- ۱۱۹- عقیده مسیحیان صدر اسلام ۱۲۶
- ۱۲۰- علایق مسیحیان ۱۲۸
- ۱۲۱- علم مسیحیان ۱۲۸
- ۱۲۲- علمای مسیحیان ۱۲۸
- ۱۲۳- عمل مسیحیان ۱۳۰
- ۱۲۴- عوامل سرور مسیحیان ۱۳۰

- ۱۲۵- عوامل قساوت قلب مسیحیان ۱۳۰
- ۱۲۶- عوامل مخالفت مسیحیان ۱۳۲
- ۱۲۷- عهد با مسیحیان ۱۳۲
- ۱۲۸- عهد شکنی مسیحیان ۱۳۲
- ۱۲۹- عهد مسیحیان با خدا ۱۳۴
- ۱۳۰- عهدشکنان مسیحیان ۱۳۴
- ۱۳۱- عهدشکنی مسیحیان ۱۳۴
- ۱۳۲- عیسی(ع) و شرک مسیحیان ۱۳۶
- ۱۳۳- عیسی(ع) و مسیحیان ۱۳۶
- ۱۳۴- غفلت مسیحیان از دین ۱۳۸
- ۱۳۵- غلو مسیحیان ۱۳۸
- ۱۳۶- فراموشی مسیحیان ۱۴۰
- ۱۳۷- فرقه های مسیحیان ۱۴۰
- ۱۳۸- فسق اکثریت مسیحیان ۱۴۲
- ۱۳۹- فضایل مسیحیان ۱۴۲
- ۱۴۰- فلسفه رهبانیت مسیحیان ۱۴۲
- ۱۴۱- قبله مسیحیان ۱۴۲
- ۱۴۲- قبول ولایت مسیحیان ۱۴۴
- ۱۴۳- قرآن و مسیحیان ۱۴۶
- ۱۴۴- قساوت قلب مسیحیان ۱۴۶
- ۱۴۵- قضاوت مسیحیان ۱۴۷
- ۱۴۶- کتاب آسمانی مسیحیان ۱۴۸
- ۱۴۷- کفر مسیحیان ۱۴۸
- ۱۴۸- کفر مسیحیان صدراسلام ۱۵۰
- ۱۴۹- کیفر اخروی مسیحیان ۱۵۱
- ۱۵۰- کیفر پیروی از مسیحیان ۱۵۲

- ۱۵۱- کیفر شرک مسیحیان ----- ۱۵۲
- ۱۵۲- کیفر مسیحیان ----- ۱۵۲
- ۱۵۳- گرایش به مسیحیان ----- ۱۵۴
- ۱۵۴- گرایش مسیحیان ----- ۱۵۴
- ۱۵۵- گرایشهای مسیحیان ----- ۱۵۵
- ۱۵۶- گروه‌گرای مسیحیان ----- ۱۵۶
- ۱۵۷- گریه مسیحیان ----- ۱۵۶
- ۱۵۸- همراهی مسیحیان ----- ۱۵۶
- ۱۵۹- گناه مسیحیان ----- ۱۵۸
- ۱۶۰- گناهکاران مسیحیان ----- ۱۵۸
- ۱۶۱- لجاجت مسیحیان ----- ۱۶۰
- ۱۶۲- مباحله با مسیحیان ----- ۱۶۰
- ۱۶۳- متعهدان مسیحیان ----- ۱۶۲
- ۱۶۴- محرومیت مسیحیان ----- ۱۶۲
- ۱۶۵- محمد(صلی الله علیه و آله) مسیحیان ----- ۱۶۲
- ۱۶۶- محمد(صلی الله علیه و آله) و اسلام مسیحیان ----- ۱۶۳
- ۱۶۷- محمد(صلی الله علیه و آله) و مسیحیان ----- ۱۶۴
- ۱۶۸- مخالفت مسیحیان ----- ۱۶۴
- ۱۶۹- مراقبت از مسیحیان ----- ۱۶۵
- ۱۷۰- مریم(س) در مسیحیان ----- ۱۶۶
- ۱۷۱- مسلمانان و مسیحیان ----- ۱۶۶
- ۱۷۲- مسؤولیت مسیحیان ----- ۱۶۸
- ۱۷۳- مسیحیان حق‌پذیر ----- ۱۷۰
- ۱۷۴- مسیحیان حق‌ناپذیر ----- ۱۷۰
- ۱۷۵- مسیحیان در جهنم ----- ۱۷۱
- ۱۷۶- مسیحیان در قیامت ----- ۱۷۲

- ۱۷۷- مسیحیان در مکه ۱۷۲
- ۱۷۸- مسیحیان صدر اسلام ۱۷۲
- ۱۷۹- مسیحیان قبل از اسلام ۱۷۸
- ۱۸۰- مسیحیان کافر ۱۷۸
- ۱۸۱- مسیحیان متواضع ۱۷۸
- ۱۸۲- مسیحیان محسن ۱۷۸
- ۱۸۳- مسیحیان مشرک ۱۸۰
- ۱۸۴- مسیحیان مؤمن ۱۸۰
- ۱۸۵- مسیحیان مؤمن به اسلام ۱۸۰
- ۱۸۶- مسیحیان مؤمن به قرآن ۱۸۰
- ۱۸۷- مسیحیان نجران ۱۸۲
- ۱۸۸- مسیحیان و ابراهیم(ع) ۱۸۲
- ۱۸۹- مسیحیان و ارتداد مسلمانان ۱۸۲
- ۱۹۰- مسیحیان و اسباط ۱۸۴
- ۱۹۱- مسیحیان و اسحاق(ع) ۱۸۴
- ۱۹۲- مسیحیان و اسلام ۱۸۴
- ۱۹۳- مسیحیان و اسماعیل(ع) ۱۸۶
- ۱۹۴- مسیحیان و انجیل ۱۸۸
- ۱۹۵- مسیحیان و بهشت ۱۸۸
- ۱۹۶- مسیحیان و تخریب مسجد ۱۹۰
- ۱۹۷- مسیحیان و تعالیم آسمانی ۱۹۰
- ۱۹۸- مسیحیان و تغییر قبله ۱۹۰
- ۱۹۹- مسیحیان و تلاوت کتاب آسمانی ۱۹۲
- ۲۰۰- مسیحیان و تورات ۱۹۲
- ۲۰۱- مسیحیان و حقانیت قرآن ۱۹۲
- ۲۰۲- مسیحیان و حقانیت محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۹۴

- ۲۰۳- مسیحیان و دین ابراهیم(ع) ----- ۱۹۴
- ۲۰۴- مسیحیان و دین اسباط ----- ۱۹۴
- ۲۰۵- مسیحیان و دین اسحاق(ع) ----- ۱۹۵
- ۲۰۶- مسیحیان و دین اسماعیل(ع) ----- ۱۹۶
- ۲۰۷- مسیحیان و دین یعقوب(ع) ----- ۱۹۶
- ۲۰۸- مسیحیان و ربوبیت عیسی(ع) ----- ۱۹۶
- ۲۰۹- مسیحیان و صفات صحابه ----- ۱۹۶
- ۲۱۰- مسیحیان و صفات محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۹۶
- ۲۱۱- مسیحیان و عیسی(ع) ----- ۱۹۸
- ۲۱۲- مسیحیان و قبله ----- ۲۰۰
- ۲۱۳- مسیحیان و قبله مسلمانان ----- ۲۰۰
- ۲۱۴- مسیحیان و قبله یهود ----- ۲۰۰
- ۲۱۵- مسیحیان و قرآن ----- ۲۰۱
- ۲۱۶- مسیحیان و کتمان حق ----- ۲۰۴
- ۲۱۷- مسیحیان و گسترش اسلام ----- ۲۰۶
- ۲۱۸- مسیحیان و محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۲۰۸
- ۲۱۹- مسیحیان و مسلمانان ----- ۲۱۰
- ۲۲۰- مسیحیان و مسلمانان صدر اسلام ----- ۲۱۴
- ۲۲۱- مسیحیان و مؤمنان ----- ۲۱۵
- ۲۲۲- مسیحیان و هدایت ----- ۲۱۶
- ۲۲۳- مسیحیان و یعقوب(ع) ----- ۲۱۶
- ۲۲۴- مسیحیان و یهود ----- ۲۱۶
- ۲۲۵- مسیحیان و یهودیت ----- ۲۱۶
- ۲۲۶- مسیحیان هدایت ناپذیر ----- ۲۱۸
- ۲۲۷- مشاجره مسیحیان ----- ۲۱۸
- ۲۲۸- معاهده با مسیحیان ----- ۲۱۸

- ۲۱۹ - مقامات مسیحیان مؤمن - ۲۲۹
- ۲۲۰ - منشأ عقیده مسیحیان - ۲۳۰
- ۲۲۰ - مهربانی مسیحیان - ۲۳۱
- ۲۲۰ - ناخشنودی مسیحیان - ۲۳۲
- ۲۲۲ - نارواگویی در مسیحیان - ۲۳۳
- ۲۲۲ - نجران مسیحیان - ۲۳۴
- ۲۲۴ - نزول کتاب آسمانی بر مسیحیان - ۲۳۵
- ۲۲۴ - نژاد پرستی مسیحیان - ۲۳۶
- ۲۲۴ - نژاد مسیحیان - ۲۳۷
- ۲۲۶ - نفرین بر مسیحیان - ۲۳۸
- ۲۲۶ - نیاکان مسیحیان - ۲۳۹
- ۲۲۶ - ولایت مسیحیان - ۲۴۰
- ۲۲۶ - ویژگیهای مسیحیان - ۲۴۱
- ۲۲۷ - هشدار به مسیحیان - ۲۴۲
- ۲۲۸ - هماهنگی یهود و مسیحیان - ۲۴۳
- ۲۲۸ - هواپرستی مسیحیان - ۲۴۴
- ۲۳۰ - هواپرستی مسیحیان صدراسلام - ۲۴۵
- ۲۳۰ - یهود و قبله مسیحیان - ۲۴۶
- ۲۳۰ - یهود و مسیحیان - ۲۴۷
- ۲۳۳ - مسیحیت - ۲
- ۲۳۳ - ۱- آثار تبعیت از مسیحیت - ۱
- ۲۳۳ - ۲- آگاهی علمای مسیحیت - ۲
- ۲۳۳ - ۳- آیات خدا در مسیحیت - ۳
- ۲۳۳ - ۴- ابراهیم(ع) و مسیحیت - ۴
- ۲۳۵ - ۵- اضلال علمای مسیحیت - ۵
- ۲۳۵ - ۶- اطاعت از علمای مسیحیت - ۶

- ۲۳۵ ۷- اکثریت علمای مسیحیت
- ۲۳۵ ۸- النقاط در مسیحیت
- ۲۳۷ ۹- انحراف علمای مسیحیت
- ۲۳۸ ۱۰- انحراف مسیحیت
- ۲۳۹ ۱۱- بدعت علمای مسیحیت
- ۲۳۹ ۱۲- بطلان مسیحیت
- ۲۴۰ ۱۳- پیشگویی علمای مسیحیت
- ۲۴۱ ۱۴- تاریخ مسیحیت
- ۲۴۱ ۱۵- تبعیت از مسیحیت
- ۲۴۳ ۱۶- تبعیت مسیحیان از علمای مسیحیت
- ۲۴۳ ۱۷- تثلیث در مسیحیت
- ۲۴۳ ۱۸- تحریف مسیحیت
- ۲۴۷ ۱۹- تداوم مسیحیت
- ۲۴۷ ۲۰- تصدیق مسیحیت
- ۲۴۷ ۲۱- توحید در مسیحیت
- ۲۴۹ ۲۲- جرایم علمای مسیحیت
- ۲۴۹ ۲۳- حرامخواری علمای مسیحیت
- ۲۴۹ ۲۴- حق پذیری علمای مسیحیت
- ۲۵۱ ۲۵- حق ستیزی علمای مسیحیت
- ۲۵۱ ۲۶- حقانیت مسیحیت
- ۲۵۱ ۲۷- خطر علمای مسیحیت
- ۲۵۱ ۲۸- دشمنی علمای مسیحیت
- ۲۵۲ ۲۹- دنیاطلبی علمای مسیحیت
- ۲۵۲ ۳۰- دین مسیحیت
- ۲۵۴ ۳۱- رسمی بودن مسیحیت
- ۲۵۵ ۳۲- زکات در مسیحیت

- ۲۵۵ ۳۳- سرزنش احترام به علمای مسیحیت
- ۲۵۵ ۳۴- سرزنش علمای مسیحیت
- ۲۵۶ ۳۵- سکوت علمای مسیحیت
- ۲۵۷ ۳۶- سهولت مسیحیت
- ۲۵۷ ۳۷- ضعف مسیحیت
- ۲۵۷ ۳۸- علم علمای مسیحیت
- ۲۵۹ ۳۹- علمای مسیحیت
- ۲۵۹ ۴۰- علمای مسیحیت و قبله
- ۲۵۹ ۴۱- علمای مسیحیت و قرآن
- ۲۶۱ ۴۲- علمای مسیحیت و کتمان حق
- ۲۶۱ ۴۳- علمای مسیحیت و محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۲۶۳ ۴۴- عید مسیحیت
- ۲۶۳ ۴۵- غضب علمای مسیحیت
- ۲۶۳ ۴۶- فرعون و حقانیت مسیحیت
- ۲۶۳ ۴۷- فساد مالی علمای مسیحیت
- ۲۶۵ ۴۸- قبول دین مسیحیت
- ۲۶۵ ۴۹- قصاص در مسیحیت
- ۲۶۵ ۵۰- کیفر تبعیت از مسیحیت
- ۲۶۵ ۵۱- گریه علمای مسیحیت
- ۲۶۷ ۵۲- لعن بر علمای مسیحیت
- ۲۶۷ ۵۳- متقین در مسیحیت
- ۲۶۷ ۵۴- محمد(صلی الله علیه و آله) و مسیحیت
- ۲۶۸ ۵۵- مسلمانان صدر اسلام و علمای مسیحیت
- ۲۶۹ ۵۶- مسؤولیت علمای مسیحیت
- ۲۶۹ ۵۷- مسیحیت و شرک
- ۲۶۹ ۵۸- مسیحیت و هدایت

- ۲۷۱ ۵۹- مشرکان و مسیحیت
- ۲۷۱ ۶۰- منشأ مسیحیت
- ۲۷۱ ۶۱- نقش علمای مسیحیت
- ۲۷۳ ۶۲- نماز در مسیحیت
- ۲۷۳ ۶۳- هماهنگی اسلام و مسیحیت
- ۲۷۳ ۶۴- یهود و مسیحیت
- ۲۷۴ ۳- مسؤولیت
- ۲۷۴ ۱- آثار مسؤولیت پذیری متقین
- ۲۷۴ ۲- آداب قبول مسؤولیت
- ۲۷۵ ۳- احساس مسؤولیت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۲۷۵ ۴- ارزش مسؤولیت
- ۲۷۵ ۵- اهمیت مسؤولیت پذیری
- ۲۷۶ ۶- تعیین مسؤولیت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۲۷۷ ۷- تفاوت مسؤولیت انسان ها
- ۲۷۷ ۸- تقسیم مسؤولیت‌های اجتماعی
- ۲۷۷ ۹- حفظ مسؤولیت‌های اجتماعی
- ۲۷۷ ۱۰- حفظ مسؤولیت‌های دینی
- ۲۷۹ ۱۱- خدا و مسؤولیت
- ۲۷۹ ۱۲- ذکر محدوده مسؤولیت رهبران دینی
- ۲۷۹ ۱۳- زمینه فرار از مسؤولیت
- ۲۸۱ ۱۴- زمینه مسؤولیت
- ۲۸۳ ۱۵- زمینه مسؤولیت پذیری
- ۲۸۳ ۱۶- زمینه مسؤولیت پذیری اولیاء الله
- ۲۸۳ ۱۷- زمینه مسؤولیت مبلغان
- ۲۸۵ ۱۸- زمینه مسؤولیت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۲۸۵ ۱۹- سنگینی مسؤولیت محمد(صلی الله علیه و آله)

- ۲۰- شرایط اعطای مسؤولیت ۲۸۵
- ۲۱- شرایط قبول مسؤولیت ۲۸۷
- ۲۲- علم و مسؤولیت ۲۸۷
- ۲۳- عوامل رافع مسؤولیت ۲۸۷
- ۲۴- عوامل مسؤولیت ۲۸۹
- ۲۵- عوامل مؤثر در تقسیم مسؤولیت ۲۹۱
- ۲۶- عوامل مؤثر در مسؤولیت ۲۹۱
- ۲۷- عوامل مؤثر در مسؤولیت انبیا ۲۹۳
- ۲۸- عوامل مؤثر در مسؤولیت فرزند ۲۹۳
- ۲۹- فرار از مسؤولیت ۲۹۳
- ۳۰- قلمرو مسؤولیت انبیا ۲۹۵
- ۳۱- کیفر فرار از مسؤولیت ۲۹۸
- ۳۲- محدوده مسؤولیت ابراهیم(ع) ۲۹۹
- ۳۳- محدوده مسؤولیت اسحاق(ع) ۲۹۹
- ۳۴- محدوده مسؤولیت انبیا ۲۹۹
- ۳۵- محدوده مسؤولیت انبیای انطاکیه ۳۰۹
- ۳۶- محدوده مسؤولیت انسان ۳۰۹
- ۳۷- محدوده مسؤولیت انسان ها ۳۱۱
- ۳۸- محدوده مسؤولیت انصار ۳۱۱
- ۳۹- محدوده مسؤولیت اولوا الامر ۳۱۱
- ۴۰- محدوده مسؤولیت برادران یوسف ۳۱۳
- ۴۱- محدوده مسؤولیت جانشینان انبیا ۳۱۳
- ۴۲- محدوده مسؤولیت رهبران دینی ۳۱۴
- ۴۳- محدوده مسؤولیت رهبری ۳۱۵
- ۴۴- محدوده مسؤولیت رهبری دینی ۳۱۵
- ۴۵- محدوده مسؤولیت زن ۳۱۷

- ۳۱۷ ----- ۴۶- محدوده مسؤولیت سرپرست خانواده
- ۳۱۷ ----- ۴۷- محدوده مسؤولیت فرزند
- ۳۱۹ ----- ۴۸- محدوده مسؤولیت مبلغان
- ۳۲۱ ----- ۴۹- محدوده مسؤولیت مبلغان دین
- ۳۲۱ ----- ۵۰- محدوده مسؤولیت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۴۹ ----- ۵۱- محدوده مسؤولیت مسلمانان
- ۳۴۹ ----- ۵۲- محدوده مسؤولیت مشرکان
- ۳۴۹ ----- ۵۳- محدوده مسؤولیت ملانکه محافظ
- ۳۵۱ ----- ۵۴- محدوده مسؤولیت مؤمنان
- ۳۵۱ ----- ۵۵- محدوده مسؤولیت مهاجران
- ۳۵۳ ----- ۵۶- محدوده مسؤولیت نوح(ع)
- ۳۵۳ ----- ۵۷- محدوده مسؤولیت هارون(ع)
- ۳۵۳ ----- ۵۸- محدوده مسؤولیت هود(ع)
- ۳۵۵ ----- ۵۹- محدوده مسؤولیت یعقوب(ع)
- ۳۵۵ ----- ۶۰- مسؤولیت آمران به معروف
- ۳۵۵ ----- ۶۱- مسؤولیت ابراهیم(ع)
- ۳۵۷ ----- ۶۲- مسؤولیت ابلیس
- ۳۵۹ ----- ۶۳- مسؤولیت اجتماعی
- ۳۵۹ ----- ۶۴- مسؤولیت اجتماعی انسان
- ۳۵۹ ----- ۶۵- مسؤولیت اجتماعی انسان ها
- ۳۵۹ ----- ۶۶- مسؤولیت اجتماعی اولیاء الله
- ۳۶۱ ----- ۶۷- مسؤولیت اجتماعی رهبران دینی
- ۳۶۱ ----- ۶۸- مسؤولیت اجتماعی رهبری
- ۳۶۱ ----- ۶۹- مسؤولیت اجتماعی محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۶۱ ----- ۷۰- مسؤولیت اجتماعی مسلمانان
- ۳۶۳ ----- ۷۱- مسؤولیت اجتماعی مسلمانان صدراسلام

- ۳۶۳ ----- ۷۲- مسؤولیت اجتماعى مؤمنان
- ۳۶۷ ----- ۷۳- مسؤولیت اخروى ملانکه
- ۳۶۸ ----- ۷۴- مسؤولیت اسحاق(ع)
- ۳۶۹ ----- ۷۵- مسؤولیت اسماعیل(ع)
- ۳۶۹ ----- ۷۶- مسؤولیت اطعام فقرا
- ۳۷۱ ----- ۷۷- مسؤولیت اطعام مساکین
- ۳۷۱ ----- ۷۸- مسؤولیت امام مهدى(ع)
- ۳۷۱ ----- ۷۹- مسؤولیت امت ها
- ۳۷۳ ----- ۸۰- مسؤولیت امداد به فقرا
- ۳۷۳ ----- ۸۱- مسؤولیت انبیا
- ۳۸۴ ----- ۸۲- مسؤولیت انذار انسان ها
- ۳۸۵ ----- ۸۳- مسؤولیت انسان
- ۴۱۳ ----- ۸۴- مسؤولیت انسان متعهد
- ۴۱۳ ----- ۸۵- مسؤولیت انسان ها
- ۴۲۱ ----- ۸۶- مسؤولیت انسان های لایق
- ۴۲۲ ----- ۸۷- مسؤولیت انصار
- ۴۲۳ ----- ۸۸- مسؤولیت انصار نخستین
- ۴۲۳ ----- ۸۹- مسؤولیت اولیاء الله
- ۴۲۵ ----- ۹۰- مسؤولیت اولیای بى همسران
- ۴۲۵ ----- ۹۱- مسؤولیت اولیای یتیم
- ۴۲۵ ----- ۹۲- مسؤولیت اهل کتاب
- ۴۲۹ ----- ۹۳- مسؤولیت اهل مدین
- ۴۲۹ ----- ۹۴- مسؤولیت اهل مدینه
- ۴۲۹ ----- ۹۵- مسؤولیت ائمه(ع)
- ۴۳۱ ----- ۹۶- مسؤولیت بادیه نشینان
- ۴۳۱ ----- ۹۷- مسؤولیت برده

- ۴۳۱ ۹۸- مسؤولیت برده داران
- ۴۳۳ ۹۹- مسؤولیت برگزیدگان
- ۴۳۳ ۱۰۰- مسؤولیت بنی اسرائیل
- ۴۴۱ ۱۰۱- مسؤولیت بی همسران
- ۴۴۱ ۱۰۲- مسؤولیت پدر
- ۴۴۲ ۱۰۳- مسؤولیت پذیری
- ۴۴۳ ۱۰۴- مسؤولیت پذیری انبیا
- ۴۴۳ ۱۰۵- مسؤولیت پذیری انسان
- ۴۴۳ ۱۰۶- مسؤولیت پذیری اولیاء الله
- ۴۴۵ ۱۰۷- مسؤولیت پذیری خضر(ع)
- ۴۴۵ ۱۰۸- مسؤولیت پذیری در حکومت شرک
- ۴۴۵ ۱۰۹- مسؤولیت پذیری در حکومت کفر
- ۴۴۵ ۱۱۰- مسؤولیت پذیری محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۴۷ ۱۱۱- مسؤولیت پذیری مسلمانان صدراسلام
- ۴۴۷ ۱۱۲- مسؤولیت پذیری موحدان
- ۴۴۷ ۱۱۳- مسؤولیت پذیری موسی(ع)
- ۴۴۹ ۱۱۴- مسؤولیت پذیری مؤمنان
- ۴۴۹ ۱۱۵- مسؤولیت پذیری هارون(ع)
- ۴۵۱ ۱۱۶- مسؤولیت پذیری یحیی(ع)
- ۴۵۱ ۱۱۷- مسؤولیت پیروان ادیان
- ۴۵۱ ۱۱۸- مسؤولیت پیروان انبیا
- ۴۵۱ ۱۱۹- مسؤولیت پیروان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۵۲ ۱۲۰- مسؤولیت پیشگامان
- ۴۵۲ ۱۲۱- مسؤولیت ثروتمندان
- ۴۵۵ ۱۲۲- مسؤولیت جامعه
- ۴۶۱ ۱۲۳- مسؤولیت جامعه اسلامی

- ۱۲۴- مسؤولیت جامعه دینی ۴۶۵
- ۱۲۵- مسؤولیت جاهلان ۴۶۷
- ۱۲۶- مسؤولیت جبرئیل ۴۶۹
- ۱۲۷- مسؤولیت جن ۴۶۹
- ۱۲۸- مسؤولیت جنیان ۴۷۱
- ۱۲۹- مسؤولیت حاکمان ۴۷۲
- ۱۳۰- مسؤولیت حق طلبان ۴۷۴
- ۱۳۱- مسؤولیت حکومت ۴۷۵
- ۱۳۲- مسؤولیت حکومت اسلامی ۴۷۷
- ۱۳۳- مسؤولیت حکومت دینی ۴۷۸
- ۱۳۴- مسؤولیت خادم ۴۷۹
- ۱۳۵- مسؤولیت خانواده لوط(ع) ۴۷۹
- ۱۳۶- مسؤولیت خضر(ع) ۴۷۹
- ۱۳۷- مسؤولیت خواهر موسی(ع) ۴۸۱
- ۱۳۸- مسؤولیت خویشاوندان ۴۸۱
- ۱۳۹- مسؤولیت خویشاوندان انبیا ۴۸۱
- ۱۴۰- مسؤولیت خویشاوندان رهبران دینی ۴۸۱
- ۱۴۱- مسؤولیت دایه ۴۸۳
- ۱۴۲- مسؤولیت دختر شعیب(ع) ۴۸۳
- ۱۴۳- مسؤولیت در برابر عقیده ۴۸۳
- ۱۴۴- مسؤولیت در عمل ۴۸۳
- ۱۴۵- مسؤولیت دینداران ۴۸۵
- ۱۴۶- مسؤولیت رسولان خدا ۴۸۵
- ۱۴۷- مسؤولیت روح القدس ۴۸۷
- ۱۴۸- مسؤولیت رهبران ۴۸۷
- ۱۴۹- مسؤولیت رهبران جامعه ۴۸۹

- ۴۸۹ ----- ۱۵۰- مۇۋوليت رھبران دىنى
- ۵۱۳ ----- ۱۵۱- مۇۋوليت رھبرانى دىنى
- ۵۱۳ ----- ۱۵۲- مۇۋوليت رھبرى
- ۵۲۷ ----- ۱۵۳- مۇۋوليت رھبرى دىنى
- ۵۳۱ ----- ۱۵۴- مۇۋوليت زن
- ۵۳۵ ----- ۱۵۵- مۇۋوليت زنان
- ۵۳۵ ----- ۱۵۶- مۇۋوليت سپاه
- ۵۳۵ ----- ۱۵۷- مۇۋوليت سرپرست خانواده
- ۵۳۷ ----- ۱۵۸- مۇۋوليت شعيب(ع)
- ۵۳۷ ----- ۱۵۹- مۇۋوليت شوهر
- ۵۴۰ ----- ۱۶۰- مۇۋوليت شوهران مطلقه
- ۵۴۱ ----- ۱۶۱- مۇۋوليت صابئان
- ۵۴۱ ----- ۱۶۲- مۇۋوليت صالح(ع)
- ۵۴۲ ----- ۱۶۳- مۇۋوليت صحابه
- ۵۴۳ ----- ۱۶۴- مۇۋوليت عابدان
- ۵۴۳ ----- ۱۶۵- مۇۋوليت علما
- ۵۴۸ ----- ۱۶۶- مۇۋوليت علمای اهل کتاب
- ۵۴۹ ----- ۱۶۷- مۇۋوليت علمای دین
- ۵۵۱ ----- ۱۶۸- مۇۋوليت علمای دین
- ۵۵۱ ----- ۱۶۹- مۇۋوليت علمای مسيحيت
- ۵۵۳ ----- ۱۷۰- مۇۋوليت علمای يهود
- ۵۵۳ ----- ۱۷۱- مۇۋوليت عمل
- ۵۵۵ ----- ۱۷۲- مۇۋوليت عيسى(ع)
- ۵۵۶ ----- ۱۷۳- مۇۋوليت فردى انسان ها
- ۵۵۷ ----- ۱۷۴- مۇۋوليت فرزند
- ۵۶۳ ----- ۱۷۵- مۇۋوليت فرزندان

- ۱۷۶- مسؤولیت فرستادگان ملکه سبأ ۵۶۳
- ۱۷۷- مسؤولیت فرستاده اصحاب كهف ۵۶۳
- ۱۷۸- مسؤولیت فرماندهان نظامی ۵۶۵
- ۱۷۹- مسؤولیت فقها ۵۶۵
- ۱۸۰- مسؤولیت قابیل ۵۶۵
- ۱۸۱- مسؤولیت قاتل ۵۶۷
- ۱۸۲- مسؤولیت قاضی ۵۶۷
- ۱۸۳- مسؤولیت قانونگذاران ۵۷۰
- ۱۸۴- مسؤولیت كاتب ۵۷۱
- ۱۸۵- مسؤولیت كارگزاران ۵۷۱
- ۱۸۶- مسؤولیت كارگزاران خدا ۵۷۱
- ۱۸۷- مسؤولیت كاشفان اصحاب كهف ۵۷۱
- ۱۸۸- مسؤولیت كافران ۵۷۳
- ۱۸۹- مسؤولیت كودكان ۵۷۴
- ۱۹۰- مسؤولیت گریزی جهنمیان ۵۷۵
- ۱۹۱- مسؤولیت گریزی منافقان صدراسلام ۵۷۵
- ۱۹۲- مسؤولیت گناهكاران ۵۷۵
- ۱۹۳- مسؤولیت گواه ۵۷۵
- ۱۹۴- مسؤولیت گواهان ۵۷۷
- ۱۹۵- مسؤولیت گواهان وصیت ۵۷۷
- ۱۹۶- مسؤولیت لقمان ۵۷۷
- ۱۹۷- مسؤولیت لوط(ع) ۵۷۹
- ۱۹۸- مسؤولیت مادر ۵۸۱
- ۱۹۹- مسؤولیت مادر موسی(ع) ۵۸۱
- ۲۰۰- مسؤولیت مالك برده ۵۸۲
- ۲۰۱- مسؤولیت مبلغان ۵۸۲

- ۲۰۲- مسؤولیت مبلغان دین ۶۰۵
- ۲۰۳- مسؤولیت متجاوزان ۶۰۷
- ۲۰۴- مسؤولیت متخصصان ۶۰۷
- ۲۰۵- مسؤولیت متعلمان ۶۰۷
- ۲۰۶- مسؤولیت متمدنان ۶۰۹
- ۲۰۷- مسؤولیت مجاهدان ۶۰۹
- ۲۰۸- مسؤولیت محارب ۶۱۴
- ۲۰۹- مسؤولیت محمد(صلى الله عليه و آله) ۶۱۵
- ۲۱۰- مسؤولیت مدير ۷۱۱
- ۲۱۱- مسؤولیت مديون ۷۱۱
- ۲۱۲- مسؤولیت مربيان ۷۱۲
- ۲۱۳- مسؤولیت مرد ۷۱۳
- ۲۱۴- مسؤولیت مردم ۷۱۷
- ۲۱۵- مسؤولیت مريم(س) ۷۱۹
- ۲۱۶- مسؤولیت مسلمانان ۷۱۹
- ۲۱۷- مسؤولیت مسلمانان صدر اسلام ۷۳۸
- ۲۱۸- مسؤولیت مسيحيان ۷۴۱
- ۲۱۹- مسؤولیت مشركان صدراسلام ۷۴۴
- ۲۲۰- مسؤولیت مشمولان رحمت ۷۴۵
- ۲۲۱- مسؤولیت مشمولان نعمت ۷۴۵
- ۲۲۲- مسؤولیت مصلحان ۷۴۵
- ۲۲۳- مسؤولیت مطلقه ۷۴۷
- ۲۲۴- مسؤولیت معاهدان ۷۴۷
- ۲۲۵- مسؤولیت معذوران از جهاد ۷۴۷
- ۲۲۶- مسؤولیت معلم ۷۴۷
- ۲۲۷- مسؤولیت مفسدان ۷۴۹

- ۲۲۸- مسۇۋوليت ملانكە ۷۴۹
- ۲۲۹- مسۇۋوليت ملانكە عذاب ۷۵۲
- ۲۳۰- مسۇۋوليت ملانكە محافظ ۷۵۳
- ۲۳۱- مسۇۋوليت موحدان ۷۵۳
- ۲۳۲- مسۇۋوليت موسى(ع) ۷۵۵
- ۲۳۳- مسۇۋوليت مۇمنان ۷۶۱
- ۲۳۴- مسۇۋوليت مۇمنان راستين ۸۲۳
- ۲۳۵- مسۇۋوليت مۇمنان صالح ۸۲۳
- ۲۳۶- مسۇۋوليت مۇمنان صدر اسلام ۸۲۳
- ۲۳۷- مسۇۋوليت مهاجران ۸۲۵
- ۲۳۸- مسۇۋوليت مهاجران نخستين ۸۲۵
- ۲۳۹- مسۇۋوليت مهتدين ۸۲۶
- ۲۴۰- مسۇۋوليت مهمانان ابراهيم(ع) ۸۲۷
- ۲۴۱- مسۇۋوليت مهمانان لوط(ع) ۸۲۹
- ۲۴۲- مسۇۋوليت ميزبان ۸۲۹
- ۲۴۳- مسۇۋوليت ناپذيري متكبران ۸۲۹
- ۲۴۴- مسۇۋوليت ناپذيري مدعيان انفاق ۸۲۹
- ۲۴۵- مسۇۋوليت نجاوكنندگان ۸۳۱
- ۲۴۶- مسۇۋوليت نزديكان رهبري ۸۳۱
- ۲۴۷- مسۇۋوليت نگهبانان جهنم ۸۳۱
- ۲۴۸- مسۇۋوليت نوح(ع) ۸۳۳
- ۲۴۹- مسۇۋوليت وابستگان رهبران ديني ۸۳۶
- ۲۵۰- مسۇۋوليت وابستگان محمد(صلى الله عليه و آله) ۸۳۷
- ۲۵۱- مسۇۋوليت والدين ۸۳۷
- ۲۵۲- مسۇۋوليت ها علما ۸۴۱
- ۲۵۳- مسۇۋوليت هابيل ۸۴۲

- ۲۵۴- مسؤولیت ھارون(ع) ۸۴۳
- ۲۵۵- مسؤولیت ھامان ۸۴۸
- ۲۵۶- مسؤولیت ھای اجتماعى ۸۴۹
- ۲۵۷- مسؤولیت ھدایتگران ۸۴۹
- ۲۵۸- مسؤولیت ھدھد ۸۵۲
- ۲۵۹- مسؤولیت ھمسران محمد(صلی اللہ علیہ و آلہ) ۸۵۳
- ۲۶۰- مسؤولیت ھمگانی ۸۵۴
- ۲۶۱- مسؤولیت ھود(ع) ۸۵۷
- ۲۶۲- مسؤولیت یعقوب(ع) ۸۵۷
- ۲۶۳- مسؤولیت یھود ۸۵۷
- ۲۶۴- منافقان و مسؤولیت ۸۶۱
- ۲۶۵- منشأ مسؤولیت ۸۶۱
- ۲۶۶- موانع فرار از مسؤولیت ۸۶۱
- ۲۶۷- مھمترین مسؤولیت موسی(ع) ۸۶۳
- ۲۶۸- آثار مسؤولیت پذیرى متقین ۸۶۳
- ۲۶۹- اھمیت مسؤولیت پذیرى ۸۶۳
- ۲۷۰- زمینہ مسؤولیت پذیرى ۸۶۵
- ۲۷۱- زمینہ مسؤولیت پذیرى اولیاء اللہ ۸۶۵
- ۲۷۲- مسؤولیت پذیرى ۸۶۵
- ۲۷۳- مسؤولیت پذیرى انبیا ۸۶۶
- ۲۷۴- مسؤولیت پذیرى انسان ۸۶۷
- ۲۷۵- مسؤولیت پذیرى اولیاء اللہ ۸۶۷
- ۲۷۶- مسؤولیت پذیرى خضر(ع) ۸۶۷
- ۲۷۷- مسؤولیت پذیرى در حکومت شرک ۸۶۹
- ۲۷۸- مسؤولیت پذیرى در حکومت کفر ۸۶۹
- ۲۷۹- مسؤولیت پذیرى محمد(صلی اللہ علیہ و آلہ) ۸۶۹

۸۷۱	-----	۲۸۰- مسؤولیت پڊیری مسلمانان صدراسلام
۸۷۱	-----	۲۸۱- مسؤولیت پڊیری موحدان
۸۷۱	-----	۲۸۲- مسؤولیت پڊیری موسی(ع)
۸۷۱	-----	۲۸۳- مسؤولیت پڊیری مؤمنان
۸۷۳	-----	۲۸۴- مسؤولیت پڊیری ھارون(ع)
۸۷۳	-----	۲۸۵- مسؤولیت پڊیری یحیی(ع)
۸۷۵	-----	۲۸۶- {مسؤولیت عمومی}
۸۷۵	-----	۲۸۷- {مسؤول عمل ناپسند}
۸۷۵	-----	۲۸۸- تأمین نیاز مسؤولان
۸۷۷	-----	۲۸۹- مؤاخذه مسؤولان مقصر
۸۷۷	-----	۲۹۰- ھشدار به مسؤولان
۸۷۸	-----	۴- مشاجره
۸۷۸	-----	۱- آثار مشاجره
۸۷۸	-----	۲- مشاجره رھبران مستکبر و شیطان
۸۷۸	-----	۳- مشاجره کافران پیرو و شیطان
۸۷۸	-----	۴- مشاجره گمراھان
۸۸۰	-----	۵- مشاجره مسیحیان
۸۸۰	-----	۶- مشاجره مشرکان
۸۸۰	-----	۷- مشاجره یهود
۸۸۳	-----	۵- مشارکت اجتماعی
۸۸۳	-----	۱- اھمیت مشارکت اجتماعی
۸۸۴	-----	۲- ترک مشارکت اجتماعی
۸۸۵	-----	۳- شرایط ترک مشارکت اجتماعی
۸۸۶	-----	۴- مشارکت اجتماعی مؤمنان
۸۸۷	-----	۶- مشاوره
۸۸۷	-----	۱- آثار مشاوره

- ۲- ارزش مشاوره ۸۸۷
- ۳- اهمیت مشاوره ۸۸۸
- ۴- اهمیت مشاوره با رهبران دینی ۸۸۸
- ۵- اهمیت مشاوره با محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۸۸
- ۶- اهمیت مشاوره با نوجوانان ۸۸۹
- ۷- اهمیت مشاوره در خانواده ۸۹۰
- ۸- ترک مشاوره با رهبران دینی ۸۹۰
- ۹- دعوت به مشاوره ۸۹۰
- ۱۰- شرایط مشاوره ۸۹۰
- ۱۱- مشاوره ابراهیم(ع) با اسماعیل(ع) ۸۹۲
- ۱۲- مشاوره اشراف فرعون ۸۹۲
- ۱۳- مشاوره اصحاب الجنه ۸۹۲
- ۱۴- مشاوره با اشراف فرعون ۸۹۳
- ۱۵- مشاوره با اشراف قوم سبأ ۸۹۴
- ۱۶- مشاوره با رهبران دینی ۸۹۴
- ۱۷- مشاوره با غیرمسلمان ۸۹۶
- ۱۸- مشاوره با محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۹۶
- ۱۹- مشاوره پنهانی اصحاب الجنه ۸۹۶
- ۲۰- مشاوره در حکومت فرعون ۸۹۸
- ۲۱- مشاوره در حکومت ملکه سبأ ۸۹۸
- ۲۲- مشاوره در خانواده ۸۹۸
- ۲۳- مشاوره درباره نامه سلیمان(ع) ۸۹۸
- ۲۴- مشاوره فرعون ۹۰۰
- ۲۵- مشاوره کارگزاران فرعون ۹۰۰
- ۲۶- مشاوره کافران صدراسلام ۹۰۱
- ۲۷- مشاوره ملکه سبأ ۹۰۲

- ۲۸- مشاوره موسی(ع) و هارون(ع) ----- ۹۰۲
- ۲۹- ملاک مشاوره در خانواده ----- ۹۰۴
- ۳۰- {مشورت} ----- ۹۰۴
- ۳۱- ارزش مشورت ----- ۹۰۶
- ۳۲- مشورت با مردم ----- ۹۰۶
- ۳۳- مشورت برادران یوسف ----- ۹۰۶
- ۳۴- مشورت در حقوق ----- ۹۰۶
- ۳۵- مشورت در خانواده ----- ۹۰۸
- ۳۶- مشورت در فرعونیان ----- ۹۰۸
- ۳۷- مشورت در قضاوت ----- ۹۰۸
- ۳۸- مشورت سلیمان(ع) با داود(ع) ----- ۹۱۰
- ۳۹- مشورت محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۹۱۰
- ۷- مشرق ----- ۹۱۱
- ۱- بادیه نشینی مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین ----- ۹۱۱
- ۲- برهنگی مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین ----- ۹۱۱
- ۳- بی خانمانی مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین ----- ۹۱۲
- ۴- تعدد مشرق ----- ۹۱۲
- ۵- تمدن مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین ----- ۹۱۴
- ۶- ذوالقرنین در مشرق ----- ۹۱۴
- ۷- زبان مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین ----- ۹۱۶
- ۸- عظمت مشرق ----- ۹۱۶
- ۹- مالک مشرق ----- ۹۱۶
- ۱۰- مربی مشرق ----- ۹۱۸
- ۱۱- مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین ----- ۹۱۸
- ۱۲- مسافرت ذوالقرنین به مشرق ----- ۹۲۰
- ۱۳- مشرق خورشید ----- ۹۲۰

- ۹۲۰ ۱۴- مشرق در تابستان
- ۹۲۰ ۱۵- مشرق در زمستان
- ۹۲۲ ۱۶- مشرق ماه (قمر)
- ۹۲۲ ۱۷- نقش مشرق
- ۹۲۲ ۱۸- نقش مشرق خورشید
- ۹۲۴ ۱۹- هجرت به مشرق سرزمین مصر
- ۹۲۵ درباره مرکز

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 95

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- مسیحیان

1- مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 59 - 4

4 - احتجاج خداوند با مسیحیان در ردّ پندار غلط آنان (فرزند خدا بودن حضرت عیسی (ع))

انّ مثل عیسی عندالله کمثل ادم خلقه من تراب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 18، 9، 4، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور دعوت نمودن نصارا به مباحله، پس از اقامه برهان برای آنان

انّ مثل عیسی . . . فمن حاجک ... فقل تعالوا ... ثم نبتهل

4 - احتجاج و لجاجت نصارا با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پس از اقامه برهان برای آنان در مورد حضرت عیسی (ع)

فمن حاجک فیه من بعد ما جاءک من العلم فقل تعالوا

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور دعوت نصارا به مباحله، با شرکت دادن زنان و فرزندان طرفین در آن

فمن حاجک . . . فقل تعالوا ندع ابناؤنا و ابناؤکم و نساءنا و نساءکم

18 - وعده قطعی خداوند به یاری و نصرت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در مباحله با نصارا

فنجعل لعنت الله على الكاذبين

پیشنهاد مباحثه از جانب خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده و این، مستلزم نصرت دادن پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 62 - 6

6- مسیحیان مدعی الوهیت حضرت عیسی (ع)، و تخطئه آن از سوی خداوند

ان مثل عیسی عند الله كمثل ادم خلقه من تراب .. و ما من اله الا الله

جمله «و ما من اله الا الله» که بیانگر تخصیص الوهیت به خداوند است، به قرینه آیات قبل، تعریض به مسیحیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 68 - 4,6

4- بیگانگی یهود و نصارا از آیین حضرت ابراهیم (ع) (تسلیم بودن در برابر خدا)

ص: 1

انّ اولی الناس بابرہیم للذین اتبعوه

جمله «ان اولی . . .»، تعریضی است به یهود و نصارا که چنین نیستند.

6- سزاوارترین مردم به انتساب و پیوند دینی به حضرت ابراهیم (ع)، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنانند؛ نه یهود و نصارا.

ما کان ابرہیم یهودیاً ولا نصرانیاً . . انّ اولی الناس بابرہیم للذین اتبعوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 86 - 3

3- یهود و نصارا، محروم از هدایت، به جهت انکار آگاهانه حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله) با وجود دلایل روشن بر آن

کیف یهدی الله قوماً . . و الله لا یهدی القوم الظالمین

آیه در مورد اهل کتاب نازل شده و آنان با وجود شهادت قبلی بر حقایق آن حضرت، منکر حقایق وی شدند. (روح المعانی).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 87 - 6

6- کسانی از یهود و نصارا که آگاهانه نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نمودند، گرفتار لعنت خدا و فرشتگان و مردم هستند.

قوماً کفروا بعد ایمانهم . . اولئک جزاؤهم انّ علیهم . . و التأس اجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 90 - 5

5- «عن ابن عباس سأل رجل رسول الله (صلی الله علیه و آله) قال: رأیت قول الله: «كما أنزلنا علی المقتسمین» قال: اليهود و النصاری . . .»

از ابن عباس روایت شده است که مردی از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سؤال کرد و گفت: نظر شما درباره سخن خداوند «كما أنزلنا علی المقتسمین» چیست؟ حضرت فرمود: [مقصود از مقتسمین] یهود و نصارا است.

2- آثار اسلام مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- یهود و نصارا، در صورتی که تسلیم خدا شوند (اسلام را بپذیرند) و کارهای نیک انجام دهند، اهل بهشت خواهند بود.

قالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً .. بلی من أسلم ... فله أجره

3- آثار ایمان مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 62 - 2

2- ایمان واقعی به خدا و قیامت و انجام اعمال صالح، شرط دور ماندن مسلمانان، یهودیان، نصارا و صابئان از هرگونه ترس و

ص: 2

إن الذين آمنوا .. ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون

تکرار «ایمان» در «ان الذین آمنوا» و «من آمن» حکایت از آن دارد که: مراد از ایمان در جمله «من آمن» ایمان واقعی و راستین است نه ایمان صوری و اسمی.

4- آثار پیروی از مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 9

9- خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در صورت پیروی از آرای یهود و نصارا به محروم کردن از یاری و حفاظت خویش تهدید کرد.

لئن اتبعت أهواءهم .. مالک من الله من ولیّ ولاواق

«ولیّ» به معنای یاور و «واق» اسم فاعل از «وقایه» به معنای نگهدارنده است. «من الله» می تواند متعلق به محذوف و حال برای «ولیّ» و «واق» باشد. بر این مبنا جمله «مالک ...» چنین معنا می شود: برای تو از جانب خداوند هیچ یاور و نگه دارنده ای نخواهد بود؛ یعنی، امدادهای خداوند به تو نخواهد رسید.

5- آثار تبعیت از مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 16

16 - خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) هشدار داد که در صورت پیروی از آرای یهود و نصارا، از زمره ستمگران خواهد شد.

لئن اتبعت أهواءهم .. إنک إذا لمن الظلمین

6- آثار حسد مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 5

5 - حسادت یهود و نصارا، منشأ علاقه و تلاش آنها بر بازگرداندن اهل ایمان از اسلام بود.

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا حَسَدًا

«حسداً» مفعولٌ له برای «وَدَّ كثيراً ..» می باشد؛ یعنی، علاقه و تلاش اهل کتاب برای مرتد ساختن مسلمانان، به علت حسادت ایشان بود.

ص: 3

7- آثار دشمنی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 7

7 - ایمان نیاوردن یهود و نصارا به قرآن و معارف اسلام، از سر ستیزه جویی و دشمنی است.

وإن تولوا فإنما هم فی شقاق

8- آثار دوستی با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 12،16

12 - روابط دوستانه گروهی از مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با یهود و نصارا، موجب تباهی اعمال نیک گذشته آنان

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرین

16 - ناکامی پذیرندگان ولایت و دوستی یهود و نصارا، در بهره گیری از روابط دوستانه با آنان

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرین

بدان احتمال که مراد از «اعملهم» تلاشهایی است که بیمار دلان برای ایجاد روابط دوستانه با یهود و نصارا، داشتند؛ بر این اساس مقصود از «خسارت» بهره نجستن از ایجاد رابطه با یهود و نصارا خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 15

15 - دوستی با کافران (یهود، نصارا و...)، موجب فروتنی در مقابل آنان و گردنفریزی در مقابل اهل ایمان

من یرتد منکم عن دینه .. اذله علی المؤمنین اعزه علی الکفرین

9- آرزوهای مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 3

3- آرزوی یهود و نصارا برای مرتد ساختن مسلمانان صدر اسلام آرزویی خام و تلاش آنان در این زمینه ، تلاشی ناموفق بود .

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ

به کارگیری فعل ماضی «وَدَّ» (دوست داشتند) به جای فعل مضارع (دوست می دارند) اشاره به این نکته دارد که: تلاش آنان بی ثمر است، به گونه ای که باید علاقه و تلاش آنان را سپری شده دانست.

10- آرزوی مسیحیان مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 4

4 - مسیحیان مؤمن به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) آرزومند همراهی با صالحان در بهشت

و نطمع ان یدخلنا ربنا مع القوم الصالحین

برداشت فوق بر این اساس است که مفعول حذف شده از «یدخلنا» به قرینه مقام و نیز آیه بعد «الجنه» باشد یعنی «نطمع ان یدخلنا الجنه مع القوم الصالحین».

11- آگاهی مسیحیان به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 12

12 - از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: « هذه الآیه نزلت فی اليهود و النصارى يقول الله تبارک و تعالی « الذين آتیناهم الكتاب » یعنی التوراه و الأنجیل - يعرفونه - یعنی رسول الله كما يعرفون أبناءهم لان الله عز و جل قد أنزل عليهم فی التوراه و الزبور و الأنجیل صفه محمد و صفه اصحابه و مبعثه و هجرته . . . » ;

آیه فوق، درباره یهود و نصارا نازل شده است و آنان کسانی بودند که تورات و انجیل به آنان داده شده بود و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را مانند فرزندان خود می شناختند؛ چون خداوند در تورات، زبور و انجیل صفات رسول خدا و اصحابش و بعثت و هجرت آن حضرت را نازل کرده بود . . . ».

12- آلودگی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 49 - 16

16 - یهود و نصارا، مدعی پیراستگی خویش از آلودگی و انحراف

الم تر الى الذين یزکون انفسهم

امام باقر (ع) در مورد آیه فوق فرمود: انهم اليهود و النصارى.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 220؛ نورالثقلین، ج 1، 489، ح 295.

13- ابراهیم (ع) و مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 68 - 4,5,6

4 - بیگانگی یهود و نصارا از آیین حضرت ابراهیم (ع) (تسلیم بودن در برابر خدا)

انّ اولی الناس بابرهیم للذین اتبعوه

جمله «ان اولی . . .»، تعریضی است به یهود و نصارا که چنین نیستند.

ص: 5

5- یهود و نصارا هر یک مدعی انتساب و پیوند دینی با ابراهیم (ع) بودند .

یا اهل الكتاب لم تحاجون فی ابرهیم . . ان اولی الناس بابرهیم للذین اتبعوه

6- سزاوارترین مردم به انتساب و پیوند دینی به حضرت ابراهیم (ع) ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنانند ; نه یهود و نصارا .

ما کان ابرهیم یهودیاً و لا نصرانیاً . . ان اولی الناس بابرهیم للذین اتبعوه

14- اتحاد یهود و مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 2

2- توافق و اتحاد یهود و نصارای عصر بعثت علیه مسلمانان ، علی رغم اختلافات شدید ایشان با یکدیگر

و قالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا

هدف از «لَفَّ اجمالی» در آیه و بیان دو جمله در یک کلام، رساندن اتحاد و توافق یهود و نصارا علیه مسلمانان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 3

3- یهود و نصارا - علی رغم داشتن اختلاف های اساسی با یکدیگر - بر ضد اسلام و مسلمانان همسو و هم هستند .

أم تقولون إن ابرهیم . . کانوا هوداً أو نصری

روشن است که یهودیان اظهار نمی داشتند که ابراهیم و . . نصرانی بودند و همچنین نصارا نمی گفتند که ابراهیم و . . یهودی بودند.

بنابراین آوردن «لَفَّ اجمالی» و بیان نکردن عقیده هر کدام به صورت تفصیلی، حاوی این نکته است که: آنان - علی رغم اختلافاتشان -

بر ضد اسلام و مسلمین هم آوا و همسو هستند.

15- اتمام حجت با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 2

2- اتمام حجت بر تمام کافران (یهود ، نصارا ، مجوس و مشرکان) و رساندن برهان آشکار به آنان ، سنتی الهی است .

لم یکن . . منفکین حتی تأتیهم البینه

16- اجتناب مسیحیان از طیبات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 19

19 - یهود و نصارا در پیش از اسلام، مبتلا به بهره گیری از ناپاکی ها و پرهیز از برخی پاکی ها و پاکیزه ها

یحل لهم الطیبت و یحرم علیهم الخبیث

ص: 6

مراد از ضمیر «هم» در «لهم» و «عليهم» به قرینه «التوریه و الانجیل»، یهود و نصارا است.

17- احتجاج با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 17 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور محاجه با مسیحیان مدعی الوهیت مسیح

الذین قالوا إنّ الله .. قل فمن یملک

18- احتجاج مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 65 - 2,4

2 - محاجه یهود و نصارا درباره آیین ابراهیم (ع)

یا اهل الکتاب لم تحاجّون فی ابرهیم

از جمله «و ما انزلت ..»، معلوم می شود محاجّه و نزاع، درباره آیین ابراهیم بوده است.

4 - احتجاج یهود و نصارا با یکدیگر، در مورد انتساب و پیوند دینی خود به ابراهیم (ع) و نفی آن از طرف مقابل

یا اهل الکتاب لم تحاجّون فی ابرهیم

«ان اولی الناس بابراهیم ..» در آیه شصت و هشتم، می رساند که از جمله احتجاجهای یهود و نصارا با یکدیگر، ادّعی تبعیت و پیوند دینی خود با ابراهیم (ع) و نفی آن از دیگری بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 66 - 1

1 - احتجاج بحق نصارا، با یهود، درباره اثبات نبوت حضرت عیسی (ع)

حاججتم فیما لکم به علم

احتجاج نصارا در موردی که علم داشتند، عبارت بود از نبوت حضرت عیسی (ع) که این احتجاج، حق بوده است.

19- اختلاف در مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 18

18 - مسیحیان بر اثر نقض پیمان الهی و اختلافات داخلی، زندگی فلاکت باری را برای خویش خواهند ساخت.

فاغرینا .. و سوف ینبئهم الله بما کانوا یصنعون

بر اساس این احتمال که «سوف ینبئهم»، بیان کیفر دنیوی مسیحیان باشد. بر این مبنا، «ما کانوا یصنعون»، اشاره به

ص: 7

گرفتاریهایی است که آنان به خاطر کینه و دشمنی با یکدیگر برای خویش به وجود می آورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 3

3 - اختلاف عقاید مسیحیان درباره الوهیت

قالوا إنّ الله هو المسيح .. لقد كفر الذين قالوا إنّ الله ثالث ثلثه

20- اختلاف مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 55 - 18

18 - خداوند ، مرجع و حاکم حلّ اختلافات یهود و نصارا در قیامت

ثمّ الیّ مرجعکم فاحکم بینکم فیما کنتم فیہ تختلفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 37 - 1

1- طایفه هایی از مردم زمان مریم ، پیروان علی رغم سخنان روشن عیسی (ع) در باره او به اختلاف نظر و کشمکش پرداختند .

فاختلف الأحزاب من بينهم

با توجه به آیات گذشته که در باره فرزند مریم(س) بودن عیسی(ع) و نفی گزینش فرزند از جانب خداوند بود، چنین برمی آید که اختلاف طایفه ها و گروه ها در باره ماهیت حضرت مسیح(ع) بوده است.

21- اختلاف یهود با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 8

8 - تورات و انجیل ، راهگشای حل اختلاف مذهبی یهود و نصارا

قالت اليهود .. وقالت النصری ... و هم يتلون الكتب

جمله حالیه «و هم یتلون الکتاب» می تواند به داعی تعجب ایراد شده باشد؛ یعنی، باعث شگفتی است که یهود و نصارا کتابهای آسمانی را می خوانند، ولی در عین حال این گونه اختلاف دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 2

2 - توافق و اتحاد یهود و نصارای عصر بعثت علیه مسلمانان ، علی رغم اختلافات شدید ایشان با یکدیگر

وقالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا

ص: 8

هدف از «لَفَّ اجمالی» در آیه و بیان دو جمله در یک کلام، رساندن اتحاد و توافق یهود و نصارا علیه مسلمانان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 3

3 - یهود و نصارا - علی رغم داشتن اختلاف های اساسی با یکدیگر - بر ضد اسلام و مسلمانان همسو و هم آوا هستند .

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ ... كَانُوا هُودًا أَوْ نَصْرِي

روشن است که یهودیان اظهار نمی داشتند که ابراهیم و ... نصرانی بودند و همچنین نصارا نمی گفتند که ابراهیم و ... یهودی بودند. بنابراین آوردن «لَفَّ اجمالی» و بیان نکردن عقیده هر کدام به صورت تفصیلی، حاوی این نکته است که: آنان - علی رغم اختلافاتشان - بر ضد اسلام و مسلمین هم آوا و همسو هستند.

22- ادعاهای مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به مطالبه برهان از یهود و نصارا بر ادعای محرومیت مسلمانان از بهشت

قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 5

5 - اتهام یهود و نصارا علیه یکدیگر (بی پایه و اساس خواندن آیین طرف مقابل) مخالف با کتاب آسمانی خود آنان است .

وَقَالَتِ الْيَهُودُ ... وَهُمْ يَتْلُونَ الْكُتُبِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 31 - 17

17 - نصارا ، مدعی دوست داشتن خدا

قُلْ إِنْ كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي

در جمله «ان کنتم . . .» فرض شده که مخاطبان مدعی دوست داشتن خداوند هستند و بنابر آنچه مجمع البیان در شأن نزول آیه آورده مراد از مخاطبان آیه مسیحیان می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 49 - 16

16 - یهود و نصارا، مدعی پیراستگی خویش از آلودگی و انحراف

الم تر الی الذین یرکون انفسهم

امام باقر (ع) در مورد آیه فوق فرمود: انّهم الیهود و النصاری.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 220؛ نورالثقلین، ج 1، 489، ح 295.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 2

2 - ادعای دروغین نصرانیت (یاری عیسی (ع) و دین خدا) از سوی مسیحیان

و من الذین قالوا إنا نصری اخذنا میثقتهم

خداوند برای بیان این نکته که مسیحیان تنها مدعی نصرانیت هستند، فرمود: «و من الذین قالوا»، و نفرمود: «و من النصارى» چون آنها نه به آیین نصرانیت پایبند بودند و نه عیسی (ع) و دین خدا را یاری می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 17 - 20، 1

1 - ادعای گروهی از مسیحیان به انحصار الوهیت در حضرت مسیح (ع)

قالوا إنَّ الله هو المسيح ابن مریم

20 - ادعای الوهیت برای مسیح (ع)، نشانه ضعف شناخت مسیحیان از خدا و قدرت مطلق اوست.

الذین قالوا... و لله ملک السموت

23- استفاده مسیحیان از خبایث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 19

19 - یهود و نصارا در پیش از اسلام، مبتلا به بهره گیری از ناپاکی ها و پرهیز از برخی پاکی ها و پاکیزه ها

یحل لهم الطیب و یحرم علیهم الخبیث

مراد از ضمیر «هم» در «لهم» و «علیهم» به قرینه «التوریه و الانجیل»، یهود و نصارا است.

24- اسلام مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- توافق های سطحی با یهود و نصارا، در گرایش آنان به اسلام مؤثر نیست.

ولن ترضی عنک الیهود ولا النصری حتی تتبع ملتہم

25- اعراض از مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 10

15 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به پرهیز از پیروی یهود و نصارا و ردّ آرای نفسانی ایشان

و لئن اتبعت اهواءهم .. . إنک إذا لمن الظلمین

26- اعراض از ولایت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 1

1 - ضرورت پرهیز مسلمانان از پذیرش ولایت و حاکمیت یهود و نصارا

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا الیهود و النصری اولیاء

یکی از معانی ولایت، امارت و سلطنت است. (قاموس المحيط)، بنابراین «ولی» می تواند به معنای امیر و حاکم باشد.

27- افتراهای مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 116 - 2

2 - داشتن زاده و اختیار کردن فرزند ، از نسبت های ناروای یهود ، نصارا و مشرکان به خداوند

و قالوا اتخذ الله ولداً سبحانه

مراد از ضمیر در «قالوا» - به قرینه آیه 113 - یهود، نصارا و مشرکان است. یهود «عزیر» و نصارا «مسیح(ع)» را فرزند خدا می پنداشتند و مشرکان نیز فرشتگان را فرزند او می شمردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 10

10 - توبیخ یهود و نصارا از جانب خداوند ، به خاطر ادعای دروغین فرزند بودن عزیر و مسیح برای خدا

وقالت الیهود عزیر ابن الله .. . أنى یؤفکون

28- افساد مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 63 - 6

6 - افساد مستمر نصارا

فانّ الله علیم بالمفسدین

مصدق مفسدان در اینجا نصار ایند و واژه «مفسدین» با یک مرتبه افساد سازگار نیست بلکه ظهور در استمرار دارد.

ص: 11

29- اکثریت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 32

32 - بسیاری از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی آلوده به گناه و معصیت

یرید الله ان یصیبهم ببعض ذنوبهم وإن كثيراً من الناس لفسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 50 - 2

2 - بسیاری از مسیحیان و یهودیان، در صدد جایگزینی گرایش ها و قوانین جاهلی به جای احکام و قوانین الهی

افحکم الجهلیه بیغون

«بغی»، به معنای طلب کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 1

1 - بسیاری از یهود و نصارا، مردمی حرام خوار و دارای زبانی آلوده به گناه و سخنان ناروا

لولا ینهیهم... عن قولهم الاثم و اکلهم السحت

30- الوهیت در مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 3

3 - اختلاف عقاید مسیحیان درباره الوهیت

قالوا إنّ الله هو المسيح... لقد كفر الذين قالوا إنّ الله ثالث ثلثه

31- امداد به مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - تعهد مسلمانان سست ايمان بر يارى يهود و نصارا با سوگندهايي مؤكد

اهولاء الذين اقساموا بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

برداشت فوق بر اين مبناست كه «اهولاء» اشاره به بيماردلان و خطاب در «معكم» متوجه يهود و نصارا باشد.

ص: 12

32- انتظارات مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 2

2 - اهل کتاب (یهود و نصارا) در انتظار بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

يا اهل الكتب قد جاءكم رسولنا

کلمه «قد» می تواند بیانگر انتظار حصول فعلی باشد که بر سر آن آمده است. نظیر «قد قامت الصلوه».

33- انحراف اکثریت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 10

10 - بیشتر یهودیان و مسیحیان ، مردمانی منحرف و بریده از تعالیم آسمانی خویش

و این اکثرکم فسقون

«فاسق» غالباً به کسی گفته می شود که به برخی از آیین خویش و یا به تمامی آن پایبند نباشد. (مفردات راغب).

34- انحراف عقیدتی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 6

6 - رسوخ افکار و اندیشه های مخالف کتاب های آسمانی ، در عقاید و باور های دینی یهود و نصارا

وقالت اليهود .. و هم يتلون الكتب

35- انحراف مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 13

13 - مسیحیان معتقد به الوهیت مسیح (ع) ، رویگردان از تعالیم آن حضرت

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح . . . بينى اسرئيل اعبدو الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حديد - 57 - 27 - 18

18 - رهبانيت ، که در آغاز تنها جنبه الهی داشت ، کم کم دستخوش انحراف قرار گرفت و از هدف اصلی خود خارج شد .

فما رعوها حقّ رعايتها

ص: 13

36- انحصار طلبی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 3, 1

1 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، تنها خویشان را سزاوار بهشت دانسته و دیگران را از آن ، محروم می پندارند .

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

ضمیر در «قالوا» به «اهل الكتاب» (در آیه 109) باز می گردد.

3 - نصارا ، بهشت را از آن خویش دانسته و دیگران را از آن بی نصیب می پندارند .

قالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

نصارا جمع نصرانی است و به پیروان حضرت مسیح گفته می شود، و «هود» جمع هاند است و به پیروان حضرت موسی اطلاق می گردد.

37- ایمان مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 15

15 - یهود و نصارا ، تنها به برخی از پیامبران ایمان داشتند .

لانفرق بین أحد منها

جمله «و ما أوتی النبیین» دلالت بر لزوم ایمان به همه پیامبران دارد. بنابراین تأکید آن با جمله «و لانفرق ...» اشاره به این معنا دارد که مخاطبان؛ یعنی، یهود و نصارا به همه پیامبران ایمان ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 69 - 1

1 - ایمان به خدا و قیامت و انجام عمل صالح ، شرط رهایی مسلمانان ، یهودیان ، صائبی ها و نصارا از هرگونه ترس و اندوه

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّبِئُونَ وَالنَّصِرَى ... وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

«صائبی» که مفرد «صابئون» است به کسی گفته می شود که آیین خویش را رها کرده و به آیینی دیگر گرویده باشد؛ با توجه به این معنا می

توان گفت مصداق مورد نظر از «الصَّبُّون» در این آیه - به قرینه وقوع آن بین «الذین ءامنوا و الذین هادوا» «و النصری»، کسانی هستند که با ترک اسلام و یا یهودیت پذیرای آیین نصارا شده باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 6,7,10,11

6 - گرایش مسیحیان عصر بعثت به اسلام، برخاسته از آگاهی آنان بر حقانیت قرآن

تری اعینهم تفیض من الدمع مما عرفوا من الحق

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «الحق» قرآن باشد.

ص: 14

7 - ایمان مسیحیان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تأثر شدید آنان به هنگام شنیدن قرآن ، نشانه تواضع آنان در برابر حق

و انهم لا یتکبرون. و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ... مما عرفوا من الحق

جمله «و إذا سمعوا ...» که حکایت از اعتراف آنان به حقانیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد می تواند به عنوان دلیل و شاهی بر جمله «انهم لا یتکبرون» باشد.

10 - گروهی از مسیحیان ، کشیشان و راهبان عصر بعثت ، پذیرای اسلام در پی شنیدن قرآن .

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول . . . یقولون ربنا ءامنا

11 - مسیحیان عصر بعثت پس از پذیرش اسلام با نیایش به درگاه خداوند ، خواهان پیوستن به صف شاهدان و گواهان حقانیت قرآن بودند .

ربنا ءامنا فاکتبا مع الشهدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 84 - 1

1 - ایمان به خداوند یکتا و حقانیت قرآن تنها راه منطقی و درست در دیدگاه مسیحیان عصر بعثت پس از آشنایی با قرآن

یقولون . . . لانؤمن بالله و ما جاءنا من الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 85 - 1

1 - ایمان مسیحیان به خدا و اعترافشان به حقانیت قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) موجب برخورداری آنان از بهشت جاودان

فائبهم الله بما قالوا جنت

38- بدعت در مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 22

22 - یهود و نصارا در قبل از اسلام ، مبتلا به تکالیفی مشقتبار و گرفتار در دام خرافات و بدعت های فراوان دینی بودند .

و يضع عنهم إصرهم والأغلال التي كانت عليهم

جمع آوردن «اغلال» حکایت از گستردگی بدعتها و خرافات دارد.

39- بدعتگذاری مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 11

11 - رهبانیت ، بدعت پیروان عیسی و انحراف از سیره آن حضرت بود .

و ءاوينهما إلی ربوه ذات قرار و معین

ص: 15

این که مکان زندگی عیسی و مادرش، همراه با امکانات و وسایل آسایش و در سرزمین خوش آب و هوا بود، می تواند اشاره به این مطلب باشد که زندگی رهبانی پیروان آن حضرت، انحراف از سیره او و بدعت در دین او بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 27 - 16، 15، 17

15 - رهبانیت، ابداع و نوآوری خود مسیحیان است؛ نه دستورالعملی ابتدائی از جانب خداوند.

و رهبانیه ابتدعوها

16 - رهبانیت ابداعی مسیحیان در ادیان آسمانی پیشین سابقه نداشت.

و رهبانیه ابتدعوها

17 - رهبانیت ابداعی پیروان مسیح (ع)، با شرط هدف الهی (جلب خرسندی خدا) داشتن، مورد موافقت و رضایت خداوند قرار گرفت.

ما كتبنا عليهم إلا ابتغاء رضون الله

40- بغض در مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 8، 9، 10

8 - کینه و دشمنی دائمی مسیحیان با یکدیگر تا روز قیامت

فاغرینا بینهم العداوه و البغضاء إلى يوم القيمة

«اغرینا» از «غراء» به معنای «چسب» گرفته شده است. یعنی تنها وسیله و مایه اتصال آنها با یکدیگر عداوت و دشمنی است.

9 - کینه و دشمنی دائمی مسیحیان با یکدیگر، کیفر نقض پیمان و فراموشی تذکارهای خداوند

و من الذين قالوا إنا نصري اخذنا ميثقهم فنسوا حظاً.. فاغرینا بینهم العداوه

10 - کینه و دشمنی دائمی یهود و مسیحیان با یکدیگر تا روز قیامت

و لقد اخذ الله ميثق بني اسرائيل.. العداوه و البغضاء إلى يوم القيمة

بنابر اینکه ضمیر در «بینهم» به یهود و نصارا برگردانده شود.

41- بی منطقی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 8

8 - یهود و نصارا هیچ برهانی بر ادعای خویش (اختصاص بهشت به خویشان و محرومیت مسلمان از آن) ندارند.

قل هاتوا برهانکم إن کنتم صدقین

«هات» (مفرد هاتوا) اسم فعل و به معنای عطا کن است. بنابراین «هاتوا برهانکم» یعنی، برهانتان را ارائه کنید.

ص: 16

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 7

7- تعصب بی منطق یهود و نصارا در دفاع از آیین خویش و مقاومت در برابر اسلام

و لن ترضى عنك اليهود ولا النصرى حتى تتبع ملتهم .. ولن اتبع أهواءهم

42- پاداش مسیحیان مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 62 - 1

1 - مسلمانان ، یهودیان ، نصرانی ها و صابئان ، در صورت داشتن ایمان راستین به خدا و باور به قیامت و انجام عمل صالح ، از پاداشی گران قدر برخوردار خواهند شد .

إن الذين ءامنوا .. فلهم أجرهم عند ربهم

مراد از «الذین ءامنوا» مسلمانان هستند. درباره آیین صابئی نظرات مختلفی ایراد شده است. علامه طباطبایی پس از بیان اقوال گوناگون، تأیید می کنند که آیین صابئی، آیینی ممزوج از دین یهود، مجوس و حراثیه بوده است.

43- پیروی از مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 6

6- خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از پیروی آرا و عقاید یهود و نصارا برحذر داشت .

و لن اتبع أهواءهم .. مالک من الله من ولیّ ولاواق

44- تبعیت از مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 15

15 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به پرهیز از پیروی یهود و نصارا و ردّ آرای نفسانی ایشان

و لن اتبع أهواءهم .. إنک إذا لمن الظلمین

45- تبعیت مسیحیان از علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 1

ص: 17

1 - تسلیم و اطاعت بی چون و چرای یهود و نصارا در برابر احبار و راهبان (پیشوایان دینی) خویش

اتخذوا احبارهم و رهبنهم ارباباً

«اتخاذ رب» کنایه از تسلیم و اطاعت بی چون و چراست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 4

4 - اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان ، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا احبارهم و رهبنهم ارباباً . . . یریدون ان یطفئوا نور الله بأفوههم

46- تبلیغ مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 9

9 - تلاش تبلیغاتی یهود و نصارا علیه اسلام و قرآن

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 1, 2

1 - تلاش بی امان یهود و نصارا ، با هدف خاموش کردن نور الهی (قرآن) ، با سخنان و تبلیغات خود

یریدون ان یطفئوا نور الله بأفوههم

ضمیرهای جمع در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفواههم» به یهود و نصارا (الذین أوتوا الكتاب) بازمی گردد. قید «بأفواههم» (با سخنان خویش) می رساند که: اهل کتاب برای انحراف افکار عمومی علیه قرآن و اسلام، دست به تبلیغات نادرست می زدند.

2 - موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا ، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

یریدون ان یطفئوا نور الله بأفوههم

47- تبلیغ مسیحیان علیه اسلام

6 - تلاش های تبلیغی اهل کتاب (یهود و نصارا) بر ضد احکام اسلام ، ایجاد کننده زمینه های شک و تردید در اذهان مسلمانان صدر اسلام

الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

بر حذر داشتن مسلمانان از شک و تردید، با فعل «فلا تكونن» - که مقرون به نون تأکید است - گویای این معناست که: زمینه های شک و تردید در مسلمانان به وجود آمده بود. از آیات قبل می توان فهمید که مخالفتهای اهل کتاب منشأ این تردیدها بوده

ص: 18

است.

48- تحریفگری مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 5

5- یهود و نصارا، آیین الهی خویش را تحریف کرده، احکام و معارف الهی را با امور غیر دینی آمیخته بودند.

قولوا ءامنا باللّٰه .. و ما اوتی موسی و عیسی

چون خطاب آیه، به یهود و نصاراست و آنان خویشتن را پیروان حضرت موسی و عیسی می شمردند، مقتضای کلام این بود که به جای «و ما اوتی موسی و عیسی» گفته شود «و ما اوتیتم». این جایگزینی اشاره به این نکته دارد که: احکام و معارفی که بر موسی و عیسی (ع) نازل شد، همانی نیست که در اختیار یهود و نصاراست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 6

6- تحریف تاریخ انبیا از سوی یهود و نصارا

أم تقولون إن إبراهیم و إسمعیل .. كانوا هوداً أو نصری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 11

11- یهود و نصارا آیین الهی خویش را با آرای برخاسته از هواهای نفسانی، آمیخته بودند.

ولئن اتبعت اهواءهم

مقصود از «اهواءهم» (آرای برخاسته از هواهای نفسانی) آیین و مرام دینی یهود و نصاراست؛ زیرا مبارزه آنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل ایمان بر سر باورها و احکام دینی بوده است و از آنجا که آیین اهل کتاب، آیینی الهی بوده ولی در آیه شریفه از آن به هواهای نفسانی تعبیر شده، برداشت فوق به دست می آید.

49- ترک دوستی با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - لزوم قطع پیوند ، با کسانی که رابطه دوستی با یهود و نصارا برقرار می سازند .

لاتتخذوا الیهود و النصری اولیاء . . . و من یتولهم منکم فانه منہم

جمله «فانه منہم» می رساند که هر مسلمانی که پذیرای ولایت یهود و نصارا باشد و یا با آنان روابط دوستانه برقرار کند، از زمره آنان خواهد بود و جمله «ولاتتخذوا . . .» دلالت می کند که نباید با وی رابطه دوستی داشت.

ص: 19

50- تعالیم آسمانی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 9

9- نزول فرمان ها و معارف الهی بر یهود و نصارا، علاوه بر تورات و انجیل

حتی تقيمو التوریه و الانجیل و ما أنزل اليكم من ربكم

51- تعصب مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 7

7- تعصب بی منطق یهود و نصارا در دفاع از آیین خویش و مقاومت در برابر اسلام

ولن ترضی عنک الیهود ولا النصری حتی تتبع ملتهم . . . ولن اتبع أهواءهم

52- تکالیف شاق مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 22

22- یهود و نصارا در قبل از اسلام، مبتلا به تکالیفی مشقتبار و گرفتار در دام خرافات و بدعت های فراوان دینی بودند .

و یضع عنهم إصرهم والأغلال التي كانت عليهم

جمع آوردن «اغلال» حکایت از گستردگی بدعتها و خرافات دارد.

53- تکالیف مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 14

14- همه انسان ها از هر گروه و طایفه (مشرکان ، یهود ، نصارا و . . .) وظیفه دار ایمان به قرآن

و من یکفر به من الأحزاب فالنار موعده

54- تلاش مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 20

9- تلاش یهود و نصارا در باز گرداندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان از کعبه به قبله خویش

و ما أنت بتابع قبلتهم . . . و لئن اتبعت اهواءهم

تأکید جمله «و لئن اتبعت . . . إنک لمن الظالمین» با لام قسم (لئن) حرف تأکید (إن) و لام تأکید در (لمن) بیانگر آن است که: اهل کتاب برای گرایش دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به قبله خویش، تلاشی پی گیر داشته و زمینه های آن را ایجاد کرده بودند. از مصداقهای «اهواءهم» به قرینه جمله های پیشین، تبعیت از قبله اهل کتاب است.

55- تلاش مسیحیان علیه مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - هر یک از یهود و نصارا، در تلاش برای گرایش دادن مسلمانان به آیین خویش

و قالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا

از آن جا که یهود و نصارا یکدیگر را هدایت یافته نمی دانند، معلوم می شود: جمله «قالوا . . .» دارای «لفّ اجمالی» بوده و حاکی از دو جمله است؛ یعنی: قالت الیهود کونوا هوداً تهتدوا و قالت النصری کونوا نصری تهتدوا». مخاطبان جمله فوق به دلیل آیه بعد، مسلمانان هستند.

56- تواضع مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - نبود روحیه سلطه گری و گردن فرازی در بین نصارا زمینه مودت و دوستی آنان با مسلمانان

اقربهم موده للذین ءامنوا الذین قالوا إنا نصری . . . و انهم لایستکبرون

بدان احتمال که فعل «لایستکبرون» دارای متعلقی محذوف نباشد در این صورت لایستکبرون به این معنا است که آنان خواهان سلطه گری و گردن فرازی نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - ایمان مسیحیان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تأثر شدید آنان به هنگام شنیدن قرآن ، نشانه تواضع آنان در برابر حق

و انهم لا یتکبرون. و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ... مما عرفوا من الحق

جمله «و إذا سمعوا ..» که حکایت از اعتراف آنان به حقانیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد می تواند به عنوان دلیل و شاهی بر جمله «انهم لا یتکبرون» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 21

11 - سخن و دعای فروتنانه مسیحیان مؤمن گواه دوری آنان از استکبار

انهم لایستکبرون . . . نطمع ان یدخلنا ربنا مع القوم الصالحین

مطالب یاد شده از زبان مسیحیان در این آیه و آیه پیشین می تواند به منزله دلیل برای «انهم لایستکبرون» - در آیه 82 - باشد.

57- توبیخ مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 65 - 8

8 - توبیخ اهل کتاب (یهود و نصارا) به خاطر عدم تعقل آنان در منسوب کردن حضرت ابراهیم (ع) به یهودیت و نصرانیت

یا اهل الکتاب . . . افلا تعقلون

58- توطئه مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 50 - 2

2 - بسیاری از مسیحیان و یهودیان ، در صدد جایگزینی گرایش ها و قوانین جاهلی به جای احکام و قوانین الهی

افحکم الجهلیه بیغون

«بغی»، به معنای طلب کردن است.

59- تهدید مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 4 - 13

13 - تهدید شدن اهل کتاب (یهود و نصارا) به عذاب سخت الهی ، در صورت کفر به آیات خداوند ، قرآن ، تورات و انجیل

نزل علیک . . . انّ الذین کفروا . . . لهم عذاب شدید

از شأن نزول به دست می آید که مورد آیه، اهل کتابند.

60- تهمت مسیحیان به یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 14

14 - اتهام هر یک از یهود و نصارا به یکدیگر (بی پایه و اساس بودن آیین یکدیگر) اتهامی جاهلانه است .

ص: 22

وقالت اليهود ليست النصرى . . . كذلك قال الذين لا يعلمون

برداشت فوق از تشبیه سخن یهود و نصارا به گفته جاهلان، استفاده شده است.

61- تهمت یهود به مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 14

14 - اتهام هریک از یهود و نصارا به یکدیگر (بی پایه و اساس بودن آیین یکدیگر) اتهامی جاهلانه است .

وقالت اليهود ليست النصرى . . . كذلك قال الذين لا يعلمون

برداشت فوق از تشبیه سخن یهود و نصارا به گفته جاهلان، استفاده شده است.

62- جلب رضایت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به امید اسلام آوردن یهود و نصارا، در پی جلب رضایت و خشنودی آنان بود .

و لن ترضی عنک اليهود و لا النصری

بدیهی است که اهتمام پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای جلب خشنودی یهود و نصارا برای دستیابی به منافع شخصی و مانند آن نبود؛ بلکه در جهت ایفای وظیفه، یعنی، گرایش دادن آنان به اسلام بوده است و لذا قید «به امید اسلام آوردن» در برداشت آورده شد.

63- حرامخواری در مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 1,2,3,4

1 - بسیاری از یهود و نصارا، مردمی حرام خوار و دارای زبانی آلوده به گناه و سخنان ناروا

لولا ینهیهم . . . عن قولهم الاثم و اکلهم السحت

2 - بازداری یهودیان و مسیحیان از آلودگی به گناه (گفتارهای ناروا، حرام خواری و . . .)، تکلیفی الهی بر عهده عالمان اهل کتاب

لولا ينهيهم الربنيون و الاحبار عن قولهم الاثم و اكلهم السحت

3 - سكوت و بى تفاوتى عالمان اهل كتاب ، در برابر حرام خواری مردم خویش و گفتار ناروای آنان

لولا ينهيهم الربنيون و الاحبار عن قولهم الاثم و اكلهم السحت

4 - ربانيون و احبار (عالمان يهود و نصارا) مورد توبيخ خداوند به خاطر بى تفاوتى ایشان در برابر حرام خواری مردم خویش و گفتار ناروای آنان

لولا ينهيهم الربنيون و الاحبار عن قولهم الاثم و اكلهم السحت

ص: 23

مراد از «ربانیون» عالمان نصارا هستند و «احبار» به دانشمندان یهود، گفته می شود.

64- حسادت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 19 - 9

9 - حسادت و تجاوز، عامل مخالفت اهل کتاب (یهود و نصارا) با دین مورد پذیرش خدا

و ما اختلف الذین اوتوا الكتاب . . . بغياً بينهم

65- حسد مسیحیان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 4

4 - یهودیان و نصارای عصر بعثت، بر ایمان مسلمانان رشک برده به آنان حسادت میورزیدند.

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَاراً حَسِداً

مقصود از «اهل الكتاب» به دلیل «وقالوا لن يدخل . . .» در آیه 111، یهود و نصاراست.

66- حق پذیری مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 9

9 - مسیحیان و عالمان دینی آنان، مردمی حق پذیر و برخوردار از سلامت نفس

الذین قالوا إنا نصری . . . وانهم لا یتکبرون

بنابر اینکه متعلق حذف شده از «لا یتکبرون» کلمه ای همانند «عن اتباع الحق» باشد، آیه بعد این معنا را تأیید می کند.

67- حق ناپذیری مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 4

4- اهل کتاب (یهود و نصارا) مردمی لجوج و حق ناپذیرند .

و لئن أتیت الذین أوتوا الکتب بکل ءایه ما تبعوا قبلتک

جمله «لئن . . .» (به خدا قسم! اگر هر معجزه و برهانی را به اهل کتاب ارائه کنی، از قبله تو پیروی نمی کنند) گویای عمق عناد، لجاجت و حق ناپذیری آنان می باشد.

ص: 24

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 63 - 11

11 - قابلیت نداشتن جامعه عصر عیسی (ع)، برای دریافت و پذیرش تمامی حقایق *

و لأئین لكم بعض الذی تختلفون فيه

این سخن حضرت عیسی (ع) که: «من آمده ام تا برخی از اختلافات شما را بیان کنم»، می تواند نشانگر عدم قابلیت آنان برای دریافت تمامی حقایق باشد، زیرا محدودیتی از ناحیه خود حضرتش نمی توان فرض کرد.

68- خدا و مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 18 - 19

19 - یهود و نصارا، همچون سایر مردمان، مملوک و تحت حاکمیت خدا هستند، نه فرزند وی و نه برخوردار از محبتی ویژه در پیشگاه او.

وقالت اليهود و النصری نحن ابنؤا اللّٰه .. و للّٰه ملك السموت و الارض

در برداشت فوق، جمله «لله ملك السموت...» دلیل رد پندار یهود و نصارا (نحن ابنؤا اللّٰه و احبؤه) گرفته شده است.

69- خدانشناسی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 116 - 3

3 - شناخت یهود و نصارا از خدا و صفات او، شناختی ضعیف و ناقص

و قالوا اتخذ اللّٰه ولداً سبّحنه

70- خدانشناسی مسیحیان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 10

10 - ضعف بینش و شناخت یهود، نصارا و مشرکان عصر بعثت، درباره خداوند

وقال الذين لا يعلمون لولا يكلمنا الله... كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم

ص: 25

71- خرافات در مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 21, 22

21 - رها ساختن مردم (یهود، نصارا و...) از تکالیف شاق و زنجیر های خرافات، از نشانه های موجود در تورات و انجیل برای شناسایی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

الذی یجدونه... یضع عنهم إصرهم والأغلال التی کانت علیهم

22 - یهود و نصارا در قبل از اسلام، مبتلا به تکالیفی مشقتبار و گرفتار در دام خرافات و بدعت های فراوان دینی بودند.

و یضع عنهم إصرهم والأغلال التی کانت علیهم

جمع آوردن «اغلال» حکایت از گستردگی بدعتها و خرافات دارد.

72- خطر مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 10

10 - روابط و پیوند های یهود و نصارا با یکدیگر، خطر و هشدار برای مسلمانان

لا تتخذوا الیهود و النصری اولیاء بعضهم اولیاء بعض

از اینکه دوستی یهود و نصارا با یکدیگر، دلیل بازداشتن مسلمانان از دوستی با آنان قرار گرفته است، استفاده می شود که پیوند آنان، پیوندی خطرناک برای مسلمین است.

73- خواسته های مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 9

9 - یهود و نصارا نیز همانند مشرکان، خواهان سخن گفتن خدا با آنان درباره راستی و درستی رسالت پیامبران بودند.

کذلک قال الذین من قبلهم مثل قولهم

در آیه 113 مشرکان با تعبیر «الذین لایعلمون» در قبال یهود و نصارا مطرح شده اند و در آیه مورد بحث مشرکان با همان تعبیر در قبال

«الذین من قبلهم» قرار گرفته اند. از این مقایسه معلوم می شود: مقصود از «الذین من قبلهم» یهود و نصارا است.

74- خود برتر بینی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 18 - 13

13 - یهودیان و مسیحیان خود را انسانهایی ممتاز و برتر می پندارند .

وقالت اليهود و النصری نحن ابنوا الله .. بل انتم بشر ممن خلق

ص: 26

از اینکه خداوند در رد پندار یهود و نصارا فرموده است که شما مانند دیگر انسانها هستید، معلوم می شود آنها برای خود امتیازی ویژه می پندارند و خود را برتر از دیگران می شمارند.

75- درخواست برهان از مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به مطالبه برهان از یهود و نصارا بر ادعای محرومیت مسلمانان از بهشت

قل هاتوا برهنکم إن کنتم صدقین

76- دروغگویی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 2

2 - ادعای دروغین نصرانیت (یاری عیسی (ع) و دین خدا) از سوی مسیحیان

و من الذین قالوا إنا نصری اخذنا میثقتهم

خداوند برای بیان این نکته که مسیحیان تنها مدعی نصرانیت هستند، فرمود: «و من الذین قالوا»، و نفرمود: «و من النصراری» چون آنها نه به آیین نصرانیت پایبند بودند و نه عیسی (ع) و دین خدا را یاری می کردند.

77- دشمنی در مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 8،9،10

8 - کینه و دشمنی دائمی مسیحیان با یکدیگر تا روز قیامت

فاغرینا بینهم العداوه و البغضاء إلی یوم القیمه

«اغرینا» از «غراء» به معنای «چسب» گرفته شده است. یعنی تنها وسیله و مایه اتصال آنها با یکدیگر عداوت و دشمنی است.

9 - کینه و دشمنی دائمی مسیحیان با یکدیگر، کیفر نقض پیمان و فراموشی تذکارهای خداوند

و من الذین قالوا إنا نصری اخذنا میثقتهم ففسوا حظاً .. فاغرینا بینهم العداوه

10 - كینه و دشمنی دایمی یهود و مسیحیان با یکدیگر تا روز قیامت

و لقد اخذ الله ميثق بني اسرائيل .. العداوه والبغضاء إلى يوم القيمة

بنابر اینکه ضمیر در «بینهم» به یهود و نصارا برگردانده شود.

ص: 27

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 4

4 - یهود و نصارا، در صورت نپذیرفتن معارف ابلاغ شده به آنان (ایمان به قرآن، ایمان به همه پیامبران و...) از دشمنان و ستیزه جویان با اسلام و مسلمانان، تلقی خواهند شد.

فإن آمنوا... فقد اهتدوا وإن تولوا فإنما هم في شقاق

«شقاق» به معنای دشمنی و مخالفت کردن است. حرف «فی» می رساند که دشمنی و مخالفت یهود و نصارا با اسلام، سراسر وجود آنان را فرا گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 5

5 - یهود و نصارا از سر عناد و لجاجت، قبله بودن کعبه را پذیرا نیستند.

ولئن أتيت الذين أوتوا الكتب بكل آية ما تبعوا قبلتك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 1,2,4,7

1 - تلاش بی امان یهود و نصارا، با هدف خاموش کردن نور الهی (قرآن)، با سخنان و تبلیغات خود

یریدون أن يطفئوا نور الله بأفواههم

ضمیرهای جمع در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفواههم» به یهود و نصارا (الذین أوتوا الكتاب) بازمی گردد. قید «بأفواههم» (با سخنان خویش) می رساند که: اهل کتاب برای انحراف افکار عمومی علیه قرآن و اسلام، دست به تبلیغات نادرست می زدند.

2 - موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

یریدون أن يطفئوا نور الله بأفواههم

4 - اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً... یریدون أن يطفئوا نور الله بأفواههم

7- اسلام ، همواره در معرض کینه و عداوت یهود و نصارا

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

با توجه به اینکه جمله «یریدون . . .» مفید استمرار است برداشت فوق استفاده می گردد.

79- دعای مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 11

11 - مسیحیان عصر بعثت پس از پذیرش اسلام با نیایش به درگاه خداوند ، خواهان پیوستن به صف شاهدان و گواهان حقانیت قرآن بودند .

ربنا ءامننا فاکتبا مع الشهدین

ص: 28

80- دعای مسیحیان مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 84 - 11

11 - سخن و دعای فروتنانه مسیحیان مؤمن گواه دوری آنان از استکبار

انهم لایستکبرون . . . نطمع ان یدخلنا ربنا مع القوم الصالحین

مطالب یاد شده از زبان مسیحیان در این آیه و آیه پیشین می تواند به منزله دلیل برای «انهم لایستکبرون» - در آیه 82 - باشد.

81- دعوت از مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 74 - 1

1 - دعوت خداوند از معتقدان به تثلیث و الوهیت مسیح (ع) ، برای استغفار و بازگشت به خدا

افلا یتوبون إلی الله و یتستغفرونه

به قرینه آیات پیشین (قالوا ان الله هو المسيح . . . قالوا ان الله ثالث ثلثه) فاعل «یتوبون...» مسیحیان هستند و متعلق توبه و استغفار، عقیده به الوهیت مسیح(ع) و تثلیث می باشد.

82- دفع شر مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 5

5 - دفع شر یهودیان و نصرانیان از جامعه اسلامی ، وعده و نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإنما هم فی شقاق فسیکفیکهم الله و هو السميع العليم

83- دنیاطلبی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 10

10 - دستیابی به متاع دنیا، از هدف های یهود و نصارا در کفر به قرآن و انکار حقایق تورات و انجیل

و لاتشتروا بآیتی ثمناً قليلا

کلمه «آیاتی» علاوه بر قرآن، شامل حقایق بیان شده در تورات و انجیل نیز هست. گویا آوردن اسم ظاهر (آیاتی) به جای ضمیر «به»، برای تأمین این هدف باشد. قابل ذکر است که چون سخن درباره ایمان به قرآن بود، مصداق مورد نظر برای «آیاتی»

ص: 29

حقیقی از تورات و انجیل است که دلیل بر حقانیت قرآن می باشد.

84- دوستی با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 17، 8، 4، 3، 2

2 - حرمت ایجاد روابط دوستی با یهود و نصارا

لاتتخذوا اليهود و النصری اولیاء

در برداشت فوق «ولی» به معنای دوست که یکی از معانی آن است، گرفته شده است.

3 - یهود و نصارا، مردمی غیر قابل اعتماد و ناشایست برای برقراری روابط دوستی مسلمانان با آنان

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا اليهود و النصری اولیاء

کلمه «اتخاذ» به معنای برگزیدن و اعتماد کردن است. (مجمع البیان).

4 - ناسازگاری ایمان با ایجاد پیوند دوستی و مودت با یهود و نصارا

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا اليهود و النصری اولیاء

مخاطب قرار دادن مسلمانان با عنوان اهل ایمان و سپس نهی از ایجاد روابط دوستی با یهود و نصارا، گویای برداشت فوق است.

8 - پایبند نبودن یهود و نصارا به تعهدات خویش نسبت به مسلمانان، فلسفه حرمت ایجاد روابط با آنان

لاتتخذوا اليهود و النصری اولیاء بعضهم اولیاء بعض

17 - دوستی با یهود و نصارا و پذیرش ولایت آنان، ظلم و موجب محرومیت از هدایت الهی

و من یتولهم منکم فانه منهم إنّ الله لایهدی القوم الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 23، 20، 14، 13

13 - داشتن پناهگاهی امن در صورت شکست اسلام، انگیزه دوستی مسلمانان بیمار دل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با یهود و

نصارا و پذیرش ولایت آنان

يقولون نخشى ان تصيبنا دائره

14 - مصلحت اندیشی و ترس از پیشامد های ناگوار ، بهانه بیمار دلان برای دوستی با یهود و نصارا

يقولون نخشى ان تصيبنا دائره

«دائره» از مصدر «دوران» (چرخیدن) است ؛ که در برداشت فوق به معنای حادثه های ناگوار گرفته شده ؛ چون چرخش روزگار احیاناً موجب کمبودهایی نظیر قحطی، خشکسالی و دیگر حوادث تلخ می شود.

20 - پشیمانی ، فرجام ایجاد روابط دوستی با یهود و نصارا و پذیرش ولایت آنان

یسرعون فیهم... فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

23 - نزول عذاب الهی بر دشمنان دین ، مایه پشیمانی مسلمانان سست ایمان از دل بستگی به یهود و نصارا

او امر من عنده فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

برداشت فوق بر این احتمال است که مراد از «امر»، عذاب دنیوی باشد.

ص: 30

1 - سوگند مؤکد یهود و نصارا بر یاری مسلمانانی که با آنان روابط دوستی داشتند .

اهولاء الذین اقساموا باللّٰه جهد ایمنهم انهم لمعکم

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «هولاء»، اشاره به یهود و نصارا بوده و مخاطب در «لمعکم» همان بیماردلانی باشند که پیوند ولایی با یهود و نصارا داشتند. کلمه «جهد» مفعول مطلق برای «اقسموا» می باشد؛ یعنی سوگند یاد کردند در بالاترین درجه سوگند.

2 - ناتوانی یهود و نصارا بر یاری مسلمانانی که با آنان روابط دوستی داشتند .

اهولاء الذین اقساموا باللّٰه جهد ایمنهم انهم لمعکم

لحن ملامت بار جمله «اهولاء . . .» حکایت از آن دارد که یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، رسوا شده و به ذلت افتادند؛ بگونه ای که نتوانستند به تعهد خویش با مسلمانان سست ایمان پایبند بمانند.

4 - پذیرش ولایت و دوستی یهود و نصارا، ارتداد و بازگشت از دین است .

و من یتولهم منکم فانه منهم . . . یا ایها الذین ءامنوا من یرتد منکم عن دینه

با توجه به آیات گذشته معلوم می شود از مصادیق مورد نظر برای مرتدان، مسلمانانی هستند که - علی رغم نهی خداوند - با یهود و نصارا ارتباط دوستی و ولایی برقرار می کنند.

5 - ارتداد برخی مسلمانان صدر اسلام، با پذیرش ولایت و دوستی یهود و نصارا

فتری الذین فی قلوبهم مرض . . . یا ایها الذین ءامنوا من یرتد منکم عن دینه

11 - دوستی با کافران (یهود و نصارا و . . .)، ناسازگار با عشق به خداوند

و من یتولهم منکم . . . فسوف یأتی اللّٰه بقوم یحبهم و یحبونه

با توجه به ارتباط آیه مورد بحث با آیات گذشته، معلوم می شود که توصیف مؤمنان واقعی به ویژگیهای یاد شده برای اشاره به این حقیقت است که مدعیان اسلام در صورت گرایش به کافران (من یتولهم منکم) نمی توانند آن ویژگیها - و از جمله محبت و عشق به خدا - را دارا باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 6

6 - یهود و نصارا، تنها با یکدیگر و همکیشان خویش روابط دوستی داشته و به آن وفادار هستند .

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا الیهود و النصری اولیاء بعضهم اولیاء بعض

چون جمله «بعضهم اولیاء بعض» به منزله دلیل برای جمله «لاتتخذوا ..» است، معنای حصر از آن استفاده می شود.

ص: 31

86- دیدگاه مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 17 - 31

31 - برخورد منطقی و استدلالی قرآن با مسیحیان ، در مورد پندار الوهیت برای مسیح (ع)

الذین قالوا إنّ الله هو المسيح .. و الله على كل شيء قدير

87- دین مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 62 - 6

6 - آیین یهود ، نصارا و صابئان ، از ادیان الهی و آسمانی است .

إن الذین ءامنوا .. و الصبیئین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 24

24 - یهودیان ، مسیحیان و مسلمانان ، هر کدام دارای آیین و شریعتی خاص

لكل جعلنا منكم شرعه و منهاجاً

با توجه به آیات گذشته که درباره یهودیان، مسیحیان و مسلمانان سخن داشت، می توان گفت خطاب در «منکم» متوجه همه آنهاست.

88- ذلت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 3

3 - یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شوکت خویش را از دست دادند و به ذلت و خواری کشیده شدند .

اهولاء الذین اقسما بالله جهد ایمنهم انهم لمعکم

89- رأفت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 27 - 10

10 - پیروان عیسی (ع)، انسان‌هایی رؤوف و مهربان بودند.

و جعلنا فی قلوب الذین اتبعوه رأفه و رحمه

ص: 32

90- رذایل مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 7

7 - کافران به اسلام (یهودیان ، مسیحیان ، مجوسیان و مشرکان) ، شرورترین مردم و بدترین مخلوقات اند .

الذین كفروا من أهل الكتب و المشركين . . . أولئك هم شرّ البریّه

«بریه» (فعیله به معنای مفعوله) با کلمه «بری» (به وزن «عصا»؛ یعنی، خاک) هم خانواده است و تمام خاکیان، از جمله بشر را شامل می شود (مصباح و مفردات). برخی گفته اند: این کلمه با فعل «بَرَّء» (به معنای «خَلَق») هم خانواده است و بر تمام مخلوقات تطبیق می کند.

91- روزی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 66 - 25

25 - بهره مندی یهود و نصارا از نعمت های بیکران خداوند ، در گرو برپا داشتن حکومت و ولایت الهی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل . . . لا كلوا من فوقهم و من تحت ارجلهم

امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: الولایه.

کافی، ج 1، ص 413، ح 6؛ نورالثقلین، ج 1، ص 650، ح 485.

92- رهبانیت در مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 11

11 - رهبانیت ، بدعت پیروان عیسی و انحراف از سیره آن حضرت بود .

و ءاوینهما إلی ربوه ذات قرار و معین

این که مکان زندگی عیسی و مادرش، همراه با امکانات و وسایل آسایش و در سرزمین خوش آب و هوا بود، می تواند اشاره به این مطلب باشد که زندگی رهبانی پیروان آن حضرت، انحراف از سیره او و بدعت در دین او بود.

93- رهبانیت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 27 - 14،23

ص: 33

و رهبانیه ابتدعوها

23 - « عن ابن مسعود قال : دخلت على النبي (صلى الله عليه وآله) فقال : يابن مسعود اختلف من كان قبلكم على اثنين و سبعين فرقه نجا منها اثنتان و هلك سائرهنّ ، فرقه قاتلوا الملوک على دين عيسى (ع) فقتلوههم و فرقه لم تكن لهم طاقة لموازاه الملوک . . . فساحوا في البلاد و ترهبوا ، و هم الذين قال الله لهم : . . . « و رهبانیه ابتدعوها ما كتبناها عليهم . . . » ;

از ابن مسعود روایت شده است که گوید: به خدمت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رسیدم. آن حضرت به من فرمود: کسانی که قبل از شما بودند، اختلاف کرده و 72 فرقه شدند که دو فرقه نجات یافته و بقیه هلاک گشتند. اولین فرقه نجات یافته کسانی بودند که برای دین عیسی با پادشاهان جنگیدند و کشته شدند و فرقه دوم کسانی بودند که توان مقابله با پادشاهان را نداشتند... پس در سرزمین ها متفرق شدند و رهبانیت اختیار کردند و اینها همان کسانی اند که خداوند درباره آنان فرمود: رهبانیه ابتدعوها ما كتبناها عليهم...».

94- زمینه دوستی با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 52 - 4

4 - سستی ایمان زمینه گرایش به یهود و نصارا و طرح دوستی با آنان

فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

مراد از بیمار دلان، کسانی هستند که نسبت به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یا برخی از معارف دین در شک بوده و ایمانی ضعیف دارند.

95- زمینه علاقه به مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 52 - 4

4 - سستی ایمان زمینه گرایش به یهود و نصارا و طرح دوستی با آنان

فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

مراد از بیمار دلان، کسانی هستند که نسبت به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یا برخی از معارف دین در شک بوده و ایمانی ضعیف دارند.

96- زمينه كفر مسيحيان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حشر - 59 - 2 - 8

8- اهل كتاب (يهود و نصارا) ، در صورت توطئه عليه اسلام و مسلمانان ، در زمره كافران اند .

الذين كفروا من أهل الكتب

ص: 34

97- ساختار اجتماعی مسیحیان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 3

3- یهود و نصارا، در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به گروههایی با گرایش های مختلف، تقسیم شده بودند.

والذین ءاتینهم الکتب یفرحون... و من الأحزاب من ینکر بعضه

«حزب» - چنان چه از «لسان العرب» استفاده می شود - به مردمی که دارای اندیشه و رفتاری مشابهند گفته می شود. «ال» در «الأحزاب» عهد ذکری و اشاره به «الذین...» (یهود و نصارا) دارد. بنابراین آنان در عصر بعثت به چند حزب که هر یک عقاید و گرایشهای متفاوتی داشتند، تقسیم شده بودند.

98- سرزنش مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 66 - 3

3- سرزنش اهل کتاب (علمای یهود و نصارا) به خاطر محاجّه و انتساب ناآگاهانه ابراهیم (ع) به یهودیت و نصرانیت

فلم تحاجّون فیما لیس لکم به علم

آنچه یهودیان و نصارا بدان علم نداشتند و درباره آن احتجاج می کردند، انتساب ابراهیم به یهودیت و نصرانیت بوده و لذا به خاطر آن، سرزنش شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 8

8 - یهودیان و مسیحیان دلگرم به یاری و همگامی مسلمانان سست ایمان، مورد ملامت مؤمنان پس از پیروزی

و یقول الذین ءامنوا اهولاء الذین اقسما... انهم لمعکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 2

2 - مسیحیان به خاطر پافشاری به عقاید باطل خویش (الوهیت مسیح (ع) و تثلیث) مورد توبیخ خداوند

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح . . . افلا يتوبون إلى الله

استفهام توبیخی در «افلا يتوبون . . .» برای سرزنش مسیحیان بر ترک توبه و استغفار از عقاید کفرآمیز بکار رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 76 - 2

2 - مسیحیان ، مورد نکوهش خداوند به خاطر پرستش غیر خدا

قل اتعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 35

10 - توییح یهود و نصارا از جانب خداوند ، به خاطر ادعای دروغین فرزند بودن عزیر و مسیح برای خدا

وقالت الیهود عزیر ابن الله .. . أنى یؤفکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - توییح یهود و نصارا از سوی خدا ، به خاطر ارج نهادن به پیشوایان دینی خود (احبار و راهبان) تا حد پروردگاری

اتخذوا احبارهم و رهبنهم ارباباً من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - یهود و نصارا مورد نکوهش خداوند ، به خاطر بی تفاوتی شان در برابر تذکار ها و رهنمود های تورات و انجیل

و لایکونوا کالذین اوتوا الکتب من قبل

مراد از «الذین اوتوا الکتب» پیروان موسی (ع) و عیسی (ع) است. برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند، به مسلمانان هشدار می دهد که مبادا مانند یهود و نصارا شوند.

99- سعادت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

26 - خیر و سعادت مسیحیان در گرو پرهیز از تثلیث و سه گانه پرستی

یاهل الکتب . . . و لاتقولوا ثلثه انتهوا خیراً لکم

در برداشت فوق کلمه «خیراً» خبر برای فعل محذوف (یکن) گرفته شده است و جمله با تقدیر آن چنین است: «انتهوا ان تنتهوا یکن خیراً لکم».

100- سوگند مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - سوگند مؤکد یهود و نصارا بر یاری مسلمانانی که با آنان روابط دوستی داشتند .

اهولاء الذین اقساموا بالله جهدا یمنهم انهم لمعکم

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «هولاء»، اشاره به یهود و نصارا بوده و مخاطب در «لمعکم» همان بیماردلانی باشند که پیوند ولایی با یهود و نصارا داشتند. کلمه «جهد» مفعول مطلق برای «اقسموا» می باشد؛ یعنی سوگند یاد کردند در بالاترین درجه سوگند.

ص: 36

101- شبهه افکنی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 12

12 - یهود و نصارا با بهانه قرار دادن نسخ ادیان و نسخ برخی از آیات قرآن، در صدد ایجاد شبهه در اذهان مسلمانان بودند.

ما ننسخ من آیه .. أم تریدون أن تسئلوا رسولکم ... وکثیر من أهل الکتب

بیان تلاش اهل کتاب برای مرتد ساختن مسلمانان پس از مطرح ساختن پرسشها و درخواستهای نابه جا درباره نسخ و بیان اثر سوء آن در خواستها (تبدیل شدن ایمان به کفر)، گویای این است که: اهل کتاب در صدد بودند مسلمانان را درباره نسخ به شبهه اندازند و آنان را در ایمانشان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) دچار تردید کنند.

102- شرارت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 6 - 98 - 7

7 - کافران به اسلام (یهودیان، مسیحیان، مجوسیان و مشرکان)، شرورترین مردم و بدترین مخلوقات اند.

الذین کفروا من أهل الکتب و المشرکین .. أولئک هم شرّ البریّه

«بریه» (فعیله به معنای مفعوله) با کلمه «بری» (به وزن «عصا»؛ یعنی، خاک) هم خانواده است و تمام خاکیان، از جمله بشر را شامل می شود (مصباح و مفردات). برخی گفته اند: این کلمه با فعل «برء» (به معنای «خَلَقَ») هم خانواده است و بر تمام مخلوقات تطبیق می کند.

103- شرایط رستگای مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 24

24 - رستگاری همگان، حتی یهود و نصارا، در گرو ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دفاع از او در مقابل دشمنان و تقویت وی در پیشبرد رسالت است.

فالذین ءامنوا و عزّروه و نصرّوه .. أولئک هم المفلحون

«تعزیر» به معنای یاری کردن با شمشیر است. بنابراین «الذین ... عزّروه» کسانی هستند که از پیامبر در مقابل هجوم دشمنان دفاع می کنند. «نصر» به معنای مطلق یاری کردن است، ولی چون «نصروه» در مقابل «عزّروه» قرار گرفته، مراد از آن یاری دادن در غیر مسائل

دفاعی است.

ص: 37

104- شرایط رضایت مسیحیان از محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 5

5- هیچ امری جز تبعیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آیین نصرانیت، تأمین کننده رضایت نصارا از آن حضرت نبود.

و لن ترضی عنک الیهود و لالنصری حتی تتبع ملتهم

105- شرایط هدایت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 2

2- یهود و نصارا، تا آن گاه که به قرآن و تمامی پیامبران و همه کتاب های آسمانی ایمان نیاوردند، هدایت یافته نیستند.

فإن ءامنوا بمثل ما ءامنتم به فقد اهتدوا

مراد از ضمیر فاعلی در «ءامنوا» و «اهتدوا»، به دلیل آیه 135، یهود و نصارا هستند.

106- شرک مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 67 - 8

8- یهود و نصارا، منحرف از حق، عصیانگر در برابر خدا و مشرک

و لكن كان حنیفاً مسلماً و ما كان من المشركین

بنابراینکه جمله «و لكن كان ..»، تعریضی به یهودیان و نصارا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 33

33- مسیحیان، معتقد به فرزندى حضرت عیسی (ع) برای خداوند

ياهل الكتب .. انما المسيح عیسی ابن مریم رسول الله و كلمته القها إلى مریم و رو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 76 - 2

2 - مسیحیان ، مورد نکوهش خداوند به خاطر پرستش غیر خدا

قل اتعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 118 - 7

ص: 38

7- عیسی (ع) منزّه از هرگونه نقشی در گرایش های شرک آلود امت خویش

ان تعذبهم .. و إن تغفر لهم

مسیح(ع) با جداسازی سرنوشت مسیحیان مشرک از سرنوشت خویش با جمله «ان تعذبهم ..» و نه «ان تعذبنا» اشاره به این دارد که وی هیچگونه نقشی در گرایش امت خویش به شرک نداشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 31 - 10

10 - یهود و نصارا، مردمانی شرک پیشه

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً من دون الله .. سبحنه عما یشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 33 - 10

10 - یهود و نصارا، مردمانی شرک پیشه

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً .. و لو کره المشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 36 - 9

9- گروه هایی از یهود و نصارا دارای گرایشهایی شرک آلود بودند .

و من الأحزاب من ینکر بعضه قل إنما أمرت أن أعبد الله و لا أشرك به

چون جمله «قل إنما أمرت ..» - که حاکی از توحید و یکتاپرستی است - در پاسخ گروه هایی از یهود و نصارا قرار گرفته است ، معلوم می شود این گروه ها به پرستش غیر خدا و شرک در عبادت روی آورده بودند.

107- شکست مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 53 - 18

18 - ناکامی یهود و نصارا در بهره‌گیری از روابط دوستانه خویش با مسلمانان سست ایمان

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرين

در برداشت فوق «هولاء» اشاره به بیمار دلان مسلمان و خطاب در «معکم» متوجه یهود و نصارا دانسته شده است.

108- صفات مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 18

ص: 39

18 - یهود و نصارا، مردمانی گرفتار قساوت قلب و سنگدلی

و لایکونوا کالذین اوتوا الکتب . . . فقسست قلوبهم

109- ضعف جهان بینی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 17 - 20

20 - ادعای الوهیت برای مسیح (ع)، نشانه ضعف شناخت مسیحیان از خدا و قدرت مطلق اوست .

الذین قالوا . . . ولله ملک السموت

110- ضعف مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 2

2 - ناتوانی یهود و نصارا بر یاری مسلمانانی که با آنان روابط دوستی داشتند .

اهولاء الذین اقساموا بالله جهد ايمانهم انهم لمعكم

لحن ملامت بار جمله «اهولاء . . .» حکایت از آن دارد که یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، رسوا شده و به ذلت افتادند ; بگونه ای که نتوانستند به تعهد خویش با مسلمانان سست ایمان پایبند بمانند.

111- ظلم مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 9

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایقی درباره ابراهیم، اسماعیل، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب، از ظالمترین مردم هستند .

أم تقولون إن إبراهيم . . . و من أظلم ممن كتم شهادة عنده من الله

از مصداقهای مورد نظر برای «شهادة من الله» به قرینه صدر آیه، حقایقی است درباره ابراهیم (ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يهود و نصارا، مردمی گمراه و ستمگر

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

از مصادیق مورد نظر برای «الظالمین» - به قرینه صدر آیه - ، یهود و نصارا هستند.

ص: 40

112- عجز مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 6

6 - ناتوانی یهود و نصارا از مغلوب ساختن و نابود کردن اسلام ، در پرتو تبلیغات بی امان خویش

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم و یأبی الله إلا أن یتم نوره

113- عذاب دنیوی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 18 - 11

11 - گرفتاری گنهکاران یهود و نصارا به عذاب های دنیوی *

قل فلم یعذبکم بذنوبکم

چون مسیحیان خود را مصون از عذاب قیامت می دانند، بنابراین در صورتی استدلال تمام است که مراد از عذاب، عذابهای دنیوی باشد.

114- عذاب مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 19

19 - مسیحیان پیمان شکن ، مورد تهدید خداوند به عذاب و کیفر اعمال خویش

و سوف ینبئهم الله بما کانوا یصنعون

جمله «ینبئهم الله ..»، کنایه از کیفر دادن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 24

24 - مشرکان ، یهود و نصارای عصر بعثت ، همواره در خطر گرفتاری به عذاب الهی بودند .

او امر من عنده فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

115- عصيان اكثرث مسيحيان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حديد - 57 - 16 - 20

ص: 41

20 - بسیاری از اهل کتاب (یهود و نصارا) ، فاسق و متمرّداند .

و کثیر منهم فسقون

116- عصیان مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 67 - 8

8- یهود و نصارا، منحرف از حق، عصیانگر در برابر خدا و مشرک

و لکن کان حنیفاً مسلماً و ما کان من المشرکین

بنابراینکه جمله «و لکن کان . . .»، تعریضی به یهودیان و نصارا باشد.

117- عقاید مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 59 - 4

4- احتجاج خداوند با مسیحیان در ردّ پندار غلط آنان (فرزند خدا بودن حضرت عیسی (ع))

انّ مثل عیسی عندالله کمثل ادم خلقه من تراب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 60 - 6

6- کیفیت خلقت عیسی و دروغ پردازی های نصارا در مورد آن، زمینه ایجاد شبهه

فلا تکن من الممترین

آنچه می تواند برای مخاطبین قرآن در مورد حضرت مسیح، تردید ایجاد کند، همان خلقت استثنایی آن حضرت است که با توجه به «انّ مثل . . .»، این شبهه از بین می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 61 - 17، 3

3 - رد پندار باطل نصارا در مورد حضرت عیسی (ع) ، با اقامه برهان از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

انّ مثل عیسی . . . فمن حاجک فیه من بعد ما جاءک من العلم

17 - نصارا علی رغم ادّعی الوهیّت حضرت عیسی (ع) و فرزندى او برای خداوند ، خود به آن اعتقاد نداشتند .

انّ مثل عیسی . . . فنجعل لعنت الله علی الکاذبین

مراد از «الکاذبین»، مسیحیان هستند و نسبت کذب به آنان، نشانگر این است که آنان به ادعای خود اعتقاد نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 42

1 - تنها آنچه در قرآن درباره حضرت عیسی (ع) بیان شد، حق است؛ نه آنچه مسیحیان می‌پندارند.

انّ هذا لهو القصص الحق

حَصْر، از ضمیر فصل استفاده شده و قصر در این جمله، قصر قلب است.

6 - مسیحیان مدّعی الوهیت حضرت عیسی (ع)، و تخطئه آن از سوی خداوند

ان مثل عیسی عند الله کمثل ادم خلقه من تراب .. و ما من اله الا الله

جمله «و ما من اله الا الله» که بیانگر تخصیص الوهیت به خداوند است، به قرینه آیات قبل، تعریض به مسیحیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نصارا، ابراهیم (ع) را نصرانی و یهودیان، او را یهودی می‌پنداشتند.

لم تحاجّون فی ابرهیم و ما انزلت التوریه و الانجیل

6 - پندار نصارا، در انحصار آیین الهی به نصرانیت و یهودیان، به یهودیت*

یا اهل الكتاب .. و ما انزلت التوریه و الانجیل الا من بعده

با توجه به تقدم زمانی ابراهیم (ع) بر یهود و نصارا، انتساب یهودیت و نصرانیت به ابراهیم، ناشی از پنداری است که در برداشت آمده است.

7 - نزول تورات و انجیل پس از ابراهیم (ع)، دلیل بطلان ادعای یهودی یا نصرانی بودن آن حضرت

یا اهل الكتاب لم تحاجّون فی ابرهیم و ما انزلت التوریه و الانجیل الا من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - احتجاج بحق یهود با نصارا، درباره عدم الوهیت عیسی (ع) و پسر خدا نبودن وی

حاججتم فیما لکم به علم

احتجاج یهود در موردی که علم داشتند، عبارت بود از عدم الوهیت حضرت عیسی (ع) و . . . که این احتجاج، بحق بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 67 - 2،4

2- یهود، مدعی یهودیت ابراهیم (ع) و نصارا، مدعی نصرانیت او بودند .

یا اهل الكتاب . . . ما کان ابراهیم یهودیاً و لا نصرانیاً

4- ادعای مسیحیت ابراهیم (ع)، حجت نصارا برای حقانیت خویش در مقابل یهودیان *

یا اهل الكتاب لم تحاجّون فی ابرهیم . . . ما کان ابراهیم یهودیاً و لا نصرانیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 68 - 5

5- یهود و نصارا هر یک مدعی انتساب و پیوند دینی با ابراهیم (ع) بودند .

یا اهل الكتاب لم تحاجّون فی ابرهیم . . . انّ اولی الناس بابرهیم للذین اتبعوه

ص: 43

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 1,3,6,7

1 - اهل کتاب (یهود و نصارا)، تنها خویشان را سزاوار بهشت دانسته و دیگران را از آن، محروم می‌پندارند.

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

ضمیر در «قالوا» به «اهل الكتاب» (در آیه 109) باز می‌گردد.

3 - نصارا، بهشت را از آن خویش دانسته و دیگران را از آن بی‌نصیب می‌پندارند.

قالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

نصارا جمع نصرانی است و به پیروان حضرت مسیح گفته می‌شود، و «هود» جمع هاند است و به پیروان حضرت موسی اطلاق می‌گردد.

6 - محرومیت مسلمانان از بهشت از خیالات واهی و نادرست یهود و نصارا

تلك أمانیهم

«آمانی» جمع امانیه و به معنای آرزوها، خیالات واهی و دروغهای یافته شده است.

7 - عقاید و باورهای دینی یهود و نصارا، آمیخته با خیالات واهی است.

تلك أمانیهم

«تلك أمانیهم» حاکی از این است که: پندار یهود و نصارا بر محرومیت دیگران از بهشت، از خیالات و آرزوهای آنان است و این در حالی است که یهود و نصارا، آن پندار را یک عقیده و باور دینی می‌شمرند. بنابراین عقاید مذهبی و باورهای دینی یهود با آرزوها و خیالات آمیخته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 2

2 - نصارا، آیین یهود را آیینی پوچ و بی‌پایه و اساس می‌شمرند.

وقالت النصری لیست الیهود علی شیء

2 - داشتن زاده و اختیار کردن فرزند، از نسبت های ناروای یهود، نصارا و مشرکان به خداوند

و قالوا اتخذ الله ولداً سبحانه

مراد از ضمیر در «قالوا» - به قرینه آیه 113 - یهود، نصارا و مشرکان است. یهود «عزیر» و نصارا «مسیح(ع)» را فرزند خدا می پنداشتند و مشرکان نیز فرشتگان را فرزند او می شمردند.

3 - شناخت یهود و نصارا از خدا و صفات او، شناختی ضعیف و ناقص

و قالوا اتخذ الله ولداً سبحانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 3

3 - هر یک از یهود و نصارا، آیین خویش را موجب هدایت بشر می پنداشتند .

قالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 2

2 - نصارا آیین ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب و نوادگانش را آیین نصرانیت و ایشان را نصرانی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهیم و إسمعیل . . . کانوا هوداً أو نصری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 9,23,33

9 - پندار مسیحیان درباره مسیح، پنداری غلوآمیز

یاهل الکتب لاتغلوا فی دینکم . . . انما المسیح عیسی ابن مریم

23 - مسیحیان معتقد به تثلیث، غلو کنندگان در دین هستند .

یاهل الکتب لاتغلوا فی دینکم . . . و لاتقولوا ثلثه

33 - مسیحیان، معتقد به فرزندى حضرت عیسی (ع) برای خداوند

یاهل الکتب . . . انما المسیح عیسی ابن مریم رسول الله و کلمته القها إلى مریم ورو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 172 - 2

2 - غلو مسیحیان درباره حضرت عیسی با نقض شمردن بندگی او برای خدا

یاهل الکتب لاتغلوا فی دینکم . . . لن یستکف المسیح ان یکون عبداً لله

جمله «لن یستکف» اشاره به این معنا دارد که مسیحیان بندگی مسیح را برای خداوند انکار می کردند و گویا شان وی را بالاتر از بندگی

می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 17 - 20، 5

5 - اعتراف مسیحیان به فرزندى مسیح (ع) برای مریم (ع)

قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مریم

ظاهراً توصیف مسیح (ع) به «ابن مریم» از کلام مسیحیان است. یعنی به این حقیقت که مسیح (ع) فرزند مریم است، معترف هستند.

20 - ادعای الوهیت برای مسیح (ع)، نشانه ضعف شناخت مسیحیان از خدا و قدرت مطلق اوست .

الذین قالوا .. و لله ملك السموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 45

1 - یهودیان و مسیحیان خود را پسران خدا و محبوب پیشگاه او می پندارند .

وقالت اليهود و النصری نحن ابنؤا اللّٰه و احبؤه

2 - فرزند داشتن خدا ، از پندار های باطل یهود و نصارا

وقالت اليهود و النصری نحن ابنؤا اللّٰه و احبؤه

3 - هر یک از یهود و نصارا ، خورا از مقربان خداوند می پندارند .

وقالت اليهود و النصری نحن ابنؤا اللّٰه و احبؤه

بنابر اینکه مقصود از «ابناء»، معنای کتابی آن (مقربان) باشد.

4 - محبت و عشق به خدا ، ادعای واهی یهود و نصارا

وقالت اليهود و النصری نحن ابنؤا اللّٰه و احبؤه

برداشت فوق بر این مبناست که «احباء»، جمع «حبيب»، و به معنای اسم فاعل (محبان) باشد.

8 - گرفتاری گنهکاران یهود و نصارا به عذاب الهی ، ردی بر پندار تقرب و محبوب بودنشان نزد خداوند

قل فلم يعذبكم بذنوبكم

15 - همسانی و همگونی یهود و نصارا با دیگر انسان ها ، دلیل نادرستی پندار آنان بر محبوبیت و تقرب در پیشگاه خداوند

نحن ابنؤا اللّٰه و احبؤه .. بل انتم بشر ممن خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعتراف مسیحیان به فرزندی مسیح (ع) برای مریم

قالوا إنّ اللّٰه هو المسيح ابن مریم

14 - مسیحیان معتقد به الوهیت مسیح (ع) مردمی کافر و مشرک

لقد كفر الذين قالوا إنّ اللّٰه هو المسيح ابن مریم .. انه من يشرك باللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 1,3

1 - گروهی از نصارا معتقد به تثلیث در الوهیت

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله ثالث ثلثة

کلمه «ثالث ثلثة» به معنای یکی از سه تا می باشد و مراد از آن «الله»، «مسیح» و «روح القدس» است و چون برای مسیح و روح القدس، الوهیت قائل بودند، معنای «الله ثالث ثلثة» این می شود که خداوند، یکی از سه اقنومی است که دارای الوهیت می باشد و از این اعتقاد به تثلیث تعبیر می شود.

3 - اختلاف عقاید مسیحیان درباره الوهیت

قالوا إنّ الله هو المسيح .. لقد كفر الذين قالوا إنّ الله ثالث ثلثة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 2

2 - مسیحیان به خاطر پافشاری به عقاید باطل خویش (الوهیت مسیح (ع) و تثلیث) مورد توییح خداوند

ص: 46

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح . . . افلا يتوبون إلى الله

استفهام توبیخی در «افلا يتوبون . . .» برای سرزنش مسیحیان بر ترک توبه و استغفار از عقاید کفرآمیز بکار رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 75 - 15,20

15 - الوهیت مریم (ع) (مادر مسیح (ع)) پندار برخی از مسیحیان *

کانا یا کلان الطعام

تصریح به نیاز روزمره حضرت مریم (ع) به تغذیه که صفتی ناسازگار با خدا بودن است، می رساند که گروهی از مسیحیان چنین می پنداشتند که وی دارای مقام الوهیت می باشد.

20 - اصرار مسیحیان بر تثلیث و الوهیت مسیح (ع) علی رغم استدلال های روشن قرآن بر بطلان عقیده آنان

انظر کیف نبین لهم الايت ثم انظر انی یؤفکون

«یوفکون» از مصدر «افک» به معنای بازگرداندن است. و «انی» به معنای کجا و چگونه است، بنابراین جمله «انظر انی یوفکون» یعنی بنگر آنان - علی رغم بیان دلایلی روشن بر واهی بودن تثلیث و الوهیت مسیح (ع) - چگونه از حق منحرف می شوند و به کجا نگون می گردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 77 - 5

5 - پندار تثلیث و الوهیت مسیح (ع) و مادرش مریم ، مصداق روشن گزافه گوئی و غلو مسیحیان در دین خویش

ياهل الكتب لاتغلوفا فی دینکم

از مصادیق مورد نظر از گزافه گوئی مسیحیان - به قرینه آیات گذشته - اعتقاد آنان به تثلیث و الوهیت مسیح (ع) و مادرش مریم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 116 - 13،5،3

3 - مسیح (ع) و مادرش مریم خدایانی همتای خداوند جهان در پندار گروهی از مسیحیان

ءانت قلت للناس اتخذونی و امی الهین من دون الله

5- پرستش مسیح (ع) و مادرش مریم و اعتقاد به الوهیت آنها، خواسته حضرت عیسی (ع)، در پندار باطل مسیحیان *

ءانت قلت للناس اتخذونی و امی الهین

13- اعتراف عیسی (ع) به شایسته نبودن خویش و مادرش مریم برای خدایی، دلیل واهی بودن عقیده مسیحیان به الوهیت آنان

ما یكون لی ان اقول ما لیس لی بحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مانده - 5 - 117 - 8

8- اعتراف علنی عیسی (ع) به بندگی خداوند، دلیل وی بر پوچی ادعای مسیحیان مشرک (همتایی وی با خداوند)

ءانت قلت .. ما قلت لهم الا ما امرتني به ان اعبدوا الله ربي وربكم

ص: 47

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 2,3,4

2 - نصارا ، « مسیح » (ع) را فرزند خدا خواندند .

وقالت النصرى المسيح ابن الله

3 - فرزند خدا خواندن « عزیز » و « مسیح » ، سخنان نسنجیده و باطلی بود که یهود و نصارا به زبان آوردند .

وقالت .. ذلك قولهم بأفوههم

4 - پندار فرزند خدا بودن « عزیز » و « مسیح » ، پنداری است سابقه دار در تاریخ یهود و نصارا .

يضهون قول الذين كفروا من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 4,13

4 - مسیح (ع) ، برخوردار از ربوبیت و پروردگاری ، در بینش نادرست نصارا

اتخذوا .. أرباباً من دون الله و المسيح ابن مریم

13 - از امام باقر (ع) درباره آیه « اتخذوا احبارهم و رهبانهم ارباباً من دون الله و المسيح بن مریم » روایت شده است : « اما المسيح

فعصوه و عظموه فى أنفسهم حتى زعموا انه اله و انه ابن الله و طائفه منهم قالوا ثالث ثلاثه و طائفه منهم قالوا هو الله . . . » ;

اما مسیح را نافرمانی کردند او را در اندیشه خود تا آن جا بزرگ دانستند که گمان کردند او معبود و فرزند خداست و گروهی از آنان گفتند:

وی یکی از سه معبود است و گروهی گفتند: او خداست . . . » .

119- عقیده مسیحیان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 10

10 - ضعف بینش و شناخت یهود ، نصارا و مشرکان عصر بعثت ، درباره خداوند

وقال الذين لا يعلمون لولا يكلمنا الله .. كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم

5- عقاید و آرای یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، عقاید و آرای برخاسته از هواهای نفسانی بود .

و لئن اتبعت أهواءهم

«أهواء» (جمع هوی) به معنای خواهشها و تمایلات نفس است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه مقابله آن با احکام قرآن - آرا ، عقاید و قوانین برخاسته از تمایلات نفسانی است.

ص: 48

120- علایق مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 5

5 - حسادت یهود و نصارا، منشأ علاقه و تلاش آنها بر بازگرداندن اهل ایمان از اسلام بود.

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا حَسَدًا

«حسدًا» مفعولٌ له برای «وَدَّ كَثِيرًا...» می باشد؛ یعنی، علاقه و تلاش اهل کتاب برای مرتد ساختن مسلمانان، به علت حسادت ایشان بود.

121- علم مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 7

7 - آگاهی یهود و نصارا، از کتاب آسمانی بعد از تورات و انجیل (قرآن) پیش از نزول آن

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ

122- علمای مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 66 - 3

3 - سرزنش اهل کتاب (علمای یهود و نصارا) به خاطر محاجّه و انتساب ناآگاهانه ابراهیم (ع) به یهودیت و نصرانیت

فَلَمْ تَحْجَجُوا فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ

آنچه یهودیان و نصارا بدان علم نداشتند و درباره آن احتجاج می کردند، انتساب ابراهیم به یهودیت و نصرانیت بوده و لذا به خاطر آن، سرزنش شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 71 - 1,3

1 - آمیختن آگاهانه حق به باطل و کتمان آن توسط علمای یهود و نصارا، و نکوهش آنان از سوی خداوند

يا اهل الكتاب لم تلبسون الحق بالباطل و تكتمون الحق و انتم تعلمون

3 - علم و آگاهی علمای یهود و نصارا به حقیقت قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يا اهل الكتاب . . . و انتم تعلمون

با توجه به اینکه محور اختلاف اهل کتاب با مسلمانان در حقیقت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده، معلوم می شود منظور از کلمه «الحق»، قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 49

5- انتظار ستایش عالمان یهود و نصارا از پیروانشان به جهت بیان نکردن حقایق از تورات و انجیل

لا تحسبنّ الذّین .. یحبّون ان یحمدوا بما لم یفعلوا

بنابر اینکه مراد از «ما لم یفعلوا» (آنچه را انجام ندادند)، وفادار نبودنشان به پیمان الهی و کتمان حقایق باشد که در آیه قبل به آن تصریح شد. و انتظار ستایش شاید بدان جهت بوده که آنان با کتمان حقایق، دین اجدادی مردم خویش را محفوظ می داشتند و لذا فاعل محذوف در «یُحمدوا» به پیروان آنان تفسیر شد.

123- عمل مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 16

16 - خداوند ، مسیحیان را از کرده های همیشگی آنان آگاه خواهد ساخت .

و سوف ینبئهم الله بما کانوا یصنعون

فعل مضارع «یصنعون» چون پس از «کانوا» واقع شده، دلالت بر استمرار دارد.

124- عوامل سرور مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 4

4- نزول قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مایه سرور و شادمانی گروهی از یهود و نصارا بود .

والذین ءاتینهم الکتب یفرحون بما أنزل إلیک

جمله «و من الأحزاب ...» (برخی از یهود و نصارا بخشی از قرآن را نمی پذیرند) حکایت از آن دارد که مراد از «الذین ... یفرحون» همه یهود و نصارا نیستند. از این رو در برداشت سرور و شادمانی به گروهی از آنان نسبت داده شد.

125- عوامل قساوت قلب مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 19

19 - قساوت قلب و سنگدلی یهود و نصارا، نتیجه بی تفاوتی دراز مدت آنان در برابر تعالیم و رهنمود های کتاب آسمانی شان (تورات و انجیل)

و لایکونوا کالذین أُوتوا الکتب من قبل فطال علیهم الأمد فقسست قلوبهم

ص: 50

126- عوامل مخالفت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 10

10- حقایق توحیدی قرآن و دعوت آن به یکتاپرستی و نفی شرک ، عامل مخالفت برخی از یهود و نصارا با آن

و من الأحزاب من ینکر بعضه قل إنما أمرت أن أعبد الله

طرح مسأله توحید و یکتاپرستی پس از «من ینکر بعضه» گویای این است که از دلایل انکار قرآن از ناحیه برخی احزاب ، اصرار قرآن بر توحید و نفی شرک است.

127- عهد با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 1

1 - میثاق الهی با مدعیان نصرانیت (مسیحیان)

و من الذین قالوا إنا نصری اخذنا میثقتهم

128- عهد شکنی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 18، 19، 6، 9

6- نصارا پیمان خود با خداوند را به فراموشی سپرده و نقض کردند .

اخذنا میثقتهم فنسوا حظاً مما ذکروا به

9- کینه و دشمنی دایمی مسیحیان با یکدیگر ، کیفر نقض پیمان و فراموشی تذکار های خداوند

و من الذین قالوا إنا نصری اخذنا میثقتهم فنسوا حظاً .. فاغرینا بینهم العداوه

18 - مسیحیان بر اثر نقض پیمان الهی و اختلافات داخلی ، زندگی فلاکت باری را برای خویش خواهند ساخت .

فاغرینا .. و سوف ینبئهم الله بما کانوا یصنعون

بر اساس این احتمال که «سوف ینبئهم»، بیان کیفر دنیوی مسیحیان باشد. بر این مبنا، «ما کانوا یصنعون»، اشاره به گرفتاریهایی است که آنان به خاطر کینه و دشمنی با یکدیگر برای خویش به وجود می آورند.

19 - مسیحیان پیمان شکن، مورد تهدید خداوند به عذاب و کیفر اعمال خویش

و سوف ینبئهم الله بما کانوا یصنعون

جمله «ینبئهم الله . . .»، کنایه از کیفر دادن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 51 - 7,8

7 - یهود و نصارا هرگز به تعهدات و روابط خویش با مسلمانان پایبند نخواهند بود .

ص: 51

8- پایبند نبودن یهود و نصارا به تعهدات خویش نسبت به مسلمانان ، فلسفه حرمت ایجاد روابط با آنان

لا تتخذوا اليهود والنصرى أولياء بعضهم أولياء بعض

129- عهد مسیحیان با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 3

3- ادعای الوهیت برای مسیح (ع) مصداقی روشن از نقض پیمان مسیحیان با خدا

لقد اخذنا ميثق بنى اسرائيل .. لقد كفر الذين قالوا ان الله هو المسيح ابن مريم

130- عهدشکنان مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 4

4- فزونی پیمان شکنان یهود نسبت به پیمان شکنان نصارا

فبما نقضهم ... و من الذين قالوا انا نصرى

«من الذين» خبر مبتدای محذوف است. یعنی «من الذين قالوا انا نصارى قوم اخذنا ميثاقهم»، بنابراین آیه شریفه، تنها سخن از پیمان شکنی گروهی از مسیحیان را مطرح کرده است. به خلاف آنچه درباره یهود بیان داشت که همه آنها، جز اندکی، پیمان شکن بودند.

131- عهدشکنی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 17 - 3

3- ادعای الوهیت برای مسیح (ع) ، مصداقی روشن از نقض پیمان مسیحیان با خدا

لقد كفر الذين قالوا ان الله هو المسيح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- ادعای الوهیت برای مسیح (ع) مصداقی روشن از نقض پیمان مسیحیان با خدا

لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل . . . لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مريم

ص: 52

132- عیسی (ع) و شرک مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 10

10 - عیسی (ع) - به هنگام حضور در میان امت خویش - بازدارنده آنان از گرایش به شرک بود .

و کنت علیهم شهیداً مادمت فیهم

کلمه «شهیداً» به قرینه کلمه «رقیب» در فراز بعد می تواند علاوه بر گواهی عیسی (ع) بر امت خویش، حاکی از مراقبت وی برای راه نیافتن انحراف در عقاید آنان نیز باشد.

133- عیسی (ع) و مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 59 - 4

4 - احتجاج خداوند با مسیحیان در ردّ پندار غلط آنان (فرزند خدا بودن حضرت عیسی (ع))

انّ مثل عیسی عندالله کمثل ادم خلقه من تراب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 62 - 6

6 - مسیحیان مدّعی الوهیت حضرت عیسی (ع)، و تخطئه آن از سوی خداوند

ان مثل عیسی عند الله کمثل ادم خلقه من تراب .. و ما من اله الا الله

جمله «و ما من اله الا الله» که بیانگر تخصیص الوهیت به خداوند است، به قرینه آیات قبل، تعریض به مسیحیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 9, 1

1 - تعلیمات عیسی (ع) و دستورات وی به امت خویش به تمامی برگرفته شده از فرامین خداوند

ما قلت لهم الا ما امرتني به

9- عیسی (ع)، گواه و ناظر بر عقاید و رفتار امت خویش، به هنگام حضور در میان آنان

و کنت علیهم شهیداً مادمت فیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 118 - 7،8

7- عیسی (ع) منزّه از هرگونه نقشی در گرایش های شرک آلود امت خویش

ان تعذبهم... و إن تغفر لهم

مسیح(ع) با جداسازی سرنوشت مسیحیان مشرک از سرنوشت خویش با جمله «ان تعذبهم...» و نه «ان تعذبنا» اشاره به این دارد که وی هیچگونه نقشی در گرایش امت خویش به شرک نداشته است.

8- عطوفت عیسی (ع)، نسبت به همه مردمان حتی به گمراهان امت خویش *

ص: 53

ان تعذبهم فانهم عبادك و إن تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم

134- غفلت مسیحیان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 2

2 - یهود و نصارا محتوای اساسی دین را (ایمان به خدا، سرای آخرت و...) به فراموشی سپرده و با مسلمانان بر سر قبله، به بحث و مشاجره می پرداختند.

لیس البر أن تولوا وجوهكم قبل المشرق والمغرب

برداشت فوق با توجه به شأن نزولی که درباره آیه مورد بحث آمده، استفاده می شود. در مجمع البیان نقل شده است: «آن گاه که قبله تغییر کرد، بحث و گفتگو پیرامون آن بسیار می شد و یهود و نصارا در این باره بسیار سخن می گفتند.»

135- غلو مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 3,9,20,23

3 - یهود و نصارا مردمی آلوده به غلو و گزافه گویی در دین

ياهل الكتب لاتغلوفا فی دینکم

با توجه به سیاق آیه معلوم می شود، غلو و تجاوز تحقق پیدا کرده نه اینکه نهی از غلو تنها برای پیشگیری باشد.

9 - پندار مسیحیان درباره مسیح، پنداری غلوآمیز

ياهل الكتب لاتغلوفا فی دینکم .. انما المسيح عیسی ابن مریم

20 - شخصیت فوق العاده حضرت عیسی (ع) زمینه غلو و گزافه گویی مسیحیان در مورد ایشان

ياهل الكتب لاتغلوفا فی دینکم .. انما المسيح عیسی ابن مریم رسول الله

23 - مسیحیان معتقد به تثلیث، غلو کنندگان در دین هستند.

ياهل الكتب لاتغلوفا فی دینکم ... ولاتقولوا ثلثة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- غلو مسیحیان درباره حضرت عیسی با نقض شمردن بندگی او برای خدا

یاهل الکتب لاتغلو فی دینکم .. لن یتتکف المسیح ان یکون عبداً لله

جمله «لن یتتکف» اشاره به این معنا دارد که مسیحیان بندگی مسیح را برای خداوند انکار می کردند و گویا شان وی را بالاتر از بندگی می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 54

5- پندار تثلیث و الوهیت مسیح (ع) و مادرش مریم، مصداق روشن گزافه گویی و غلو مسیحیان در دین خویش

ياهل الكتب لا تغلوا في دينكم

از مصادیق مورد نظر از گزافه گویی مسیحیان - به قرینه آیات گذشته - اعتقاد آنان به تثلیث و الوهیت مسیح(ع) و مادرش مریم است.

136- فراموشی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 5,6,7

5 - نصارا بخشی از تذکارها و پندهای الهی را پس از مدتی کوتاه به فراموشی سپردند .

و من الذین قالوا انا نصری . . . فنسوا حظاً مما ذکرنا به

«فاء» در «فنسوا» دلالت می کند که بین پیمان و شکستن آن، زمان زیادی نگذشت.

6 - نصارا پیمان خود با خداوند را به فراموشی سپرده و نقض کردند .

اخذنا میثقتهم فنسوا حظاً مما ذکرنا به

7 - محو نشانه های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجیل و به فراموشی سپردن آن توسط نصارا *

و من الذین قالوا انا نصری اخذنا فنسوا حظاً

به احتمال اینکه مراد از «فنسوا حظاً مما ذکرنا»، به قرینه مقام، نشانه های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجیل باشد.

137- فرقه های مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 26

26 - تنها یک فرقه از هفتاد و یک فرقه یهود و یک گروه از هفتاد و دو گروه نصارا، معتدل و متعهد به کتاب آسمانی خویشند .

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل . . . و کثیر منهم ساء ما یعملون

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده: تفرقت امه موسی علی احدی و سبعین مله (فرقه) سبعون منها فی النار و واحده فی الجنه

و تفرقت امه عيسى على اثنين و سبعين فرقه احدى و سبعون فرقه فى النار و واحده فى الجنة . . . حضرت على (ع) هرگاه اين حديث را از رسول خدا (صلى الله عليه و آله) نقل مى کرد، اين آيه را قرائت مى فرمود: و لو ان اهل الكتاب امنوا . . . و لو انهم اقاموا التوريه و الانجيل . . . منهم ساء ما يعملون

تفسير عياشى، ج 1، ص 331، ح 151؛ نورالثقلين، ج 1، ص 651، ح 288.

ص: 55

138- فسق اکثریت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 20

20 - بسیاری از اهل کتاب (یهود و نصارا) ، فاسق و متمرّداند .

و کثیر منهم فسقون

139- فضایل مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 2

2 - جوشیدن اشک شوق از دیدگان گروهی از مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با شنیدن آیات قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ترى أعینهم تفيض من الدمع

کلمه «دمع» می تواند به معنای اشک، باشد در این صورت تفیض یعنی لبریز می شود. بنابراین جمله «تفیض من الدمع» به این معناست که چشمانشان از اشک لبریز شد.

140- فلسفه رهبانیت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 27 - 17، 18

17 - رهبانیت ابداعی پیروان مسیح (ع) ، با شرط هدف الهی (جلب خرسندی خدا) داشتن ، مورد موافقت و رضایت خداوند قرار گرفت .

ما کتبنها علیهم إلاّ ابتغاء رضون الله

18 - رهبانیت ، که در آغاز تنها جنبه الهی داشت ، کم کم دستخوش انحراف قرار گرفت و از هدف اصلی خود خارج شد .

فما رعوها حقّ رعایتها

141- قبله مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 7

7 - یهود و نصارا هر یک دارای قبله ای ویژه خویش

و ما بعضهم بتابع قبله بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 7

ص: 56

7 - یهود و نصارای عصر بعثت ، در تلاشی پی گیر ، برای اثبات حقانیت قبله خویش و ناحق جلوه دادن تغییر آن به کعبه

الحق من ربك فلاتكونن من الممترین

142- قبول ولایت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 16، 17، 11

11 - مؤمنان پذیرای ولایت و سرپرستی یهود و نصارا ، از زمره کافران و خارج از صف مؤمنان راستین

و من يتولهم منكم فانه منهم

16 - مسلمانان پذیرای ولایت یهود و نصارا ، گمراه و از زمره ستمگرانند .

و من يتولهم منكم فانه منهم إنّ الله لا يهدى القوم الظلمین

17 - دوستی با یهود و نصارا و پذیرش ولایت آنان ، ظلم و موجب محرومیت از هدایت الهی

و من يتولهم منكم فانه منهم إنّ الله لا يهدى القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 20، 13، 11، 6، 2

2 - شتاب زدگی بیمار دلان سست ایمان و محروم از هدایت الهی ، در پذیرش ولایت و دوستی یهود و نصارا

فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

در برداشت فوق «یسرعون فیهم» - به قرینه آیه قبل - به معنای «یسارعون فی تولیهم» گرفته شده است.

6 - شتاب بیمار دلان سست ایمان در دوستی و پذیرش ولایت یهود و نصارا ، پیامد محرومیت آنان از هدایت الهی

إنّ الله لا یهدی القوم الظلمین. فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

11 - سرزنش و توبیخ خداوند از مسلمانانی که با یهود و نصارا رابطه مودت آمیز داشته و پذیرای ولایت آنها هستند .

فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

13 - داشتن پناهگاهی امن در صورت شکست اسلام ، انگیزه دوستی مسلمانان بیمار دل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با یهود و

نصارا و پذیرش ولایت آنان

يقولون نخشى ان تصيبنا دائرة

20 - پشیمانی ، فرجام ایجاد روابط دوستی با یهود و نصارا و پذیرش ولایت آنان

یسرعون فیهم ... فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 53 - 16

16 - ناکامی پذیرندگان ولایت و دوستی یهود و نصارا ، در بهره گیری از روابط دوستانه با آنان

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرين

بدان احتمال که مراد از «اعملهم» تلاشهایی است که بیمار دلان برای ایجاد روابط دوستانه با یهود و نصارا، داشتند؛ بر این اساس مقصود از «خسارت» بهره نجستن از ایجاد رابطه با یهود و نصارا خواهد بود.

ص: 57

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 4,5

4 - پذیرش ولایت و دوستی یهود و نصارا، ارتداد و بازگشت از دین است .

و من يتولهم منكم فانه منهم . . . یا ایها الذین ءامنوا من یرتد منکم عن دینه

با توجه به آیات گذشته معلوم می شود از مصادیق مورد نظر برای مرتدان، مسلمانانی هستند که - علی رغم نهی خداوند - با یهود و نصارا ارتباط دوستی و ولایی برقرار می کنند.

5 - ارتداد برخی مسلمانان صدر اسلام، با پذیرش ولایت و دوستی یهود و نصارا

فتری الذین فی قلوبهم مرض . . یا ایها الذین ءامنوا من یرتد منکم عن دینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 56 - 8

8 - ناکامی و شکست، سرنوشت حتمی پذیرندگان ولایت یهود، نصارا و دیگر کافران

و من يتول الله ورسوله و الذین ءامنوا فان حزب الله هم الغلبون

حصر در جمله «فان حزب الله . . .» می تواند ناظر به پندار غلط کسانی باشد که برای مصون ماندن از شکست احتمالی مسلمانان (نخشی ان تصیبننا دائره) در صدد ایجاد روابط دوستی و ولایی با کافران بودند.

143- قرآن و مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 17 - 31

31 - برخورد منطقی و استدلالی قرآن با مسیحیان، در مورد پندار الوهیت برای مسیح (ع)

الذین قالوا ان الله هو المسيح . . و الله على كل شيء قدير

144- قساوت قلب مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 18

18 - يهود و نصارا، مردمانی گرفتار قساوت قلب و سنگدلی

و لایکونوا کالذین أوتوا الکتب . . . فقسست قلوبهم

145- قضاوت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 58

4 - احكام صادره از سوى قاضيان مسيحي ، در صورتي كه بر اساس انجيل باشد ، نافذ و داراي اعتبار است .

و ليحكم اهل الانجيل بما أنزل الله فيه

چون اهل انجيل از امر و نهي قرآن پيروي نمي كنند، مي توان گفت مراد از (وليحكم) تنفيذ احكامي است كه عالمان مسيحي بر اساس انجيل صادر مي كنند.

5 - احكام قاضيان مسيحي تنها در بين همكيشان آنان داراي اعتبار است . *

و ليحكم اهل الانجيل بما أنزل الله فيه

عنوان «اهل الانجيل» مي تواند بيانگر محدوده اعتبار و نفوذ داوريهاي مستند به انجيل باشد.

146- كتاب آسماني مسيحيان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 121 - 1

1 - يهود و نصارا، از جمله امتهايي كه از كتاب آسماني برخوردار بودند .

الذين آتيتهم الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - رعد - 13 - 36 - 1

1- يهود و نصارا، از كتاب آسماني (تورات و انجيل) برخوردار بودند .

والذين آتيتهم الكتب

در اينكه مراد از «الذين . . .» چه كساني اند چند نظر ابراز شده است: 1- يهود و نصارا ، 2- آنها و مجوس ، 3- مسلمانان.

147- كفر مسيحيان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 105 - 1

1 - اهل کتاب (یهود و نصارا) و مشرکان ، مردمی کفرپیشه اند .

ما یودّ الذین کفروا من اهل الکتب و لالمشرکین

«من» در «من اهل . . .» به دلیل عطف «المشرکین» بر «اهل الکتب» بیانیه است. بنابراین «ما یود الذین کفروا . . .»؛ یعنی، آنان که کافر شدند - مقصود از کافران، اهل کتاب و مشرکانند - دوست ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 7

7 - ایمان نیاوردن یهود و نصارا به قرآن و معارف اسلام ، از سر ستیزه جویی و دشمنی است .

ص: 59

وإن تولوا فإنما هم في شقاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 88 - 2

2 - لعنت دائمی و عذاب تخفیف ناپذیر ، کیفر یهود و نصارا ، بجهت کفر آگاهانه آنان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قوماً كفروا بعد ايمانهم ... خالدین فیها لا یخفف عنهم العذاب

بنابراینکه «قوماً كفروا» شامل یهود و نصارا نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 8

8 - یهود و نصارا به دلیل فرزند خدا خواندن « عزیز » و « مسیح » کافرند .

یضهون قول الذین كفروا من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 12

12 - یهود و نصارا ، مردمانی کفرپیشه

یریدون أن یطفئوا نور الله ... و یأبی الله ... و لو کره الکفرون

148- کفر مسیحیان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 8

8 - گروهی از یهود و نصارا و مشرکان در عصر بعثت ، اسلام را نپذیرفته و خود را همچنان در انتظار دستیابی به برهان آشکار قلمداد می کردند .

لم یکن الذین كفروا من أهل الكتب و المشرکین منفکین حتی تأتیهم البینه

حرف «من»، ممکن است برای تبعیض باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 17

17 - خداوند ، در قیامت میان یهود ، نصارا و مشرکان داوری کرده آنان را بسزای گفته ها و اتهام های ناروایشان خواهد رساند .

فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِیْمَا كَانُوْا فِیْهِ یَخْتَلِفُوْنَ

مراد از حکومت و داوری خدا در قیامت، مجرد بیان حق نیست؛ زیرا خداوند حقایق را با نازل کردن قرآن بیان داشته و آیه مورد

ص: 60

بحث نیز پندار باطل یهود و نصارا را روشن ساخته است. بنابراین، مقصود از «یحکم...» به کیفر رساندن متخلفان است.

150- کیفر پیروی از مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 11

11- خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در صورت پیروی از آرای یهود و نصارا به عقوبتهایی از جانب خویش تهدید کرد.

لئن اتبعت أهواءهم .. مالک من الله من ولیّ ولاواق

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «من الله» متعلق به «ولیّ» و «واق» باشد. بر این مبنا «ولیّ و واق» متضمن معنای «منع» است و جمله «مالک...» چنین معنای می شود: برای تو یاور و نگه دارنده ای که تو را از [عذاب] خدا باز دارد، وجود نخواهد داشت.

151- کیفر شرک مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 12

12 - یهود و نصارا، به دلیل اعتقاد شرک آمیزشان (فرزند خدا خواندن عزیر و مسیح) مستحق کیفر مرگ

وقالت الیهود عزیر ابن الله .. قتلهم الله أنى یؤفکون

152- کیفر مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 88 - 3

3 - خداوند بدون مهلت و تأخیر، مرتدّان و کافران یهود و نصارا را عذاب می کند.

لا یخفّف عنهم العذاب ولا هم یظنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 105 - 16

16 - عذاب سخت اهل کتاب (یهود و نصارا)، به خاطر تفرقه و اختلاف

و لا تكونوا كالذين تفرّقوا و اختلفوا من بعد ما جاءهم اليّنات و اولئك لهم عذاب ع

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 14 - 19، 14

14 - هشدار خداوند به مسلمانان با بيان مجازات يهود و نصارا به خاطر نقض پيمان الهى

ص: 61

فبما نقضهم ميثقهم ... و من الذين قالوا إنا نصرى اخذنا ميثقهم فنسوا

بيان مجازات مسيحيان و يهوديان به خاطر پيمان شکنى آنان پس از «اذكروا .. ميثقه» (اى مسلمين پيمان الهى را به ياد داشته باشيد)، هشدارى است به مسلمانان كه مبدا همانند اهل كتاب پيمان الهى را نقض كنند.

19 - مسيحيان پيمان شکن ، مورد تهديد خداوند به عذاب و كيفر اعمال خویش

و سوف ينبئهم الله بما كانوا يصنعون

جمله «ينبئهم الله ..»، كنايه از كيفر دادن است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 22

22 - اراده خداوند به عذاب بسيارى از يهوديان و مسيحيان عصر پيامبر (صلى الله عليه و آله)

فان تولوا .. ان يصيبهم ببعض ذنوبهم و ان كثيراً من الناس لفسقون

153- گرایش به مسيحيان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 21

21 - شكست دشمنان اسلام ، مایه پشيمانى مسلمانان سست ايمان از دل بستگى به يهود و نصارا

ففسى الله ان يأتى بالفتح .. فيصيحوا على ما اسروا فى انفسهم ندمين

در برداشت فوق جمله «ما اسروا» - به قرينه «و من يتولهم منكم» در آيه قبل - به دل بستگى مسلمانان به يهود و نصارا تفسير شده است.

154- گرایش مسيحيان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 17

17 - گرایش نصارا به كفر و شرك ، نشانه بى ثمرى و كارساز نبودن انتساب ظاهرى به اديان الهى

إنّ الذين هادوا و الصبئون و النصرى .. لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح

در آیه 69 بیان شد که مجرد انتساب به ادیان الهی در سعادت آدمی کارساز نیست و این آیه به منزله دلیل و برهانی بر آن حقیقت است.

155- گرایشهای مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 9

ص: 62

9- گروه هایی از یهود و نصارا دارای گرایشهایی شرک آلود بودند .

و من الأحزاب من ينكر بعضه قل إنما أمرت أن أعبد الله ولا أشرك به

چون جمله «قل إنما أمرت . . .» - که حاکی از توحید و یکتاپرستی است - در پاسخ گروه هایی از یهود و نصارا قرار گرفته است ، معلوم می شود این گروه ها به پرستش غیر خدا و شرک در عبادت روی آورده بودند.

156- گروه گرایی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 51 - 6

6 - یهود و نصارا ، تنها با یکدیگر و همکیشان خویش روابط دوستی داشته و به آن وفادار هستند .

يا ايها الذين آمنوا لاتتخذوا اليهود و النصرى أولياء بعضهم أولياء بعض

چون جمله «بعضهم أولياء بعض» به منزله دلیل برای جمله «لاتتخذوا . . .» است، معنای حصر از آن استفاده می شود.

157- گریه مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 83 - 2

2 - جوشیدن اشک شوق از دیدگان گروهی از مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با شنیدن آیات قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ترى أعينهم تفيض من الدمع

کلمه «دمع» می تواند به معنای اشک، باشد در این صورت تفيض یعنی لبریز می شود. بنابراین جمله «تفيض من الدمع» به این معناست که چشمانشان از اشک لبریز شد.

158- گمراهی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 67 - 8

8 - یهود و نصارا ، منحرف از حق ، عصیانگر در برابر خدا و مشرک

و لكن كان حنيفاً مسلماً و ما كان من المشركين

بنابراینکه جمله «ولکن کان . . .»، تعریضی به یهودیان و نصارا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 15

15 - یهود و نصارا، مردمی گمراه و ستمگر

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

ص: 63

از مصادیق مورد نظر برای «الظلمین» - به قرینه صدر آیه - ، یهود و نصارا هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤنون - 23 - 50 - 11

11 - رهبانیت ، بدعت پیروان عیسی و انحراف از سیره آن حضرت بود .

و ءاوينهما إلی ربوه ذات قرار و معین

این که مکان زندگی عیسی و مادرش، همراه با امکانات و وسایل آسایش و در سرزمین خوش آب و هوا بود، می تواند اشاره به این مطلب باشد که زندگی رهبانی پیروان آن حضرت، انحراف از سیره او و بدعت در دین او بود.

159- گناه مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 32، 21

21- گناهان یهودیان و مسیحیان عصر بعثت - حتی برخی از آن - ، زمینه ساز محرومیت آنان از پذیرش احکام الهی و داوری های پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فان تولوا فاعلم انما یریدالله ان یصیبهم ببعض ذنوبهم

کلمه «بعض» می تواند اشاره به این باشد که تنها برخی از گناهان اهل کتاب اقتضای محرومیت از حق پذیری را دارد ؛ نه همه آنها و می تواند به این معنا باشد که برخی از گناهان آنان در محرومیتشان از پذیرش احکام الهی کافی است گرچه بسیاری از گناهانشان چنین اقتضایی را دارد. برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است.

32 - بسیاری از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی آلوده به گناه و معصیت

یرید الله ان یصیبهم ببعض ذنوبهم و ان کثیراً من الناس لفسقون

160- گناهکاران مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 18 - 11، 9، 8، 6، 5

5- گروهی از یهود و نصارا ، آلوده به گناه هستند .

فلم يعذبكم بذنوبكم

6- گناهکاران یهود و نصارا، گرفتار عذاب الهی

فلم يعذبكم بذنوبكم

8- گرفتاری گناهکاران یهود و نصارا به عذاب الهی، ردی بر پندار تقرب و محبوب بودنشان نزد خداوند

قل فلم يعذبكم بذنوبكم

9- یهود و نصارا به دلیل ارتکاب گناه، نه محبوب خدا هستند و نه مقرب درگاه او

نحن ابنوا الله و احبوه قل فلم يعذبكم بذنوبكم

ص: 64

11 - گرفتاری گنهکاران یهود و نصارا به عذاب های دنیوی *

قل فلم یعذبکم بذنوبکم

چون مسیحیان خود را مصون از عذاب قیامت می دانند، بنابراین در صورتی استدلال تمام است که مراد از عذاب، عذابهای دنیوی باشد.

161- لجاجت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 4,5

4 - اهل کتاب (یهود و نصارا) مردمی لجوج و حق ناپذیرند .

و لئن أتیت الذین أوتوا الکتب بکل ءایه ما تبعوا قبلتک

جمله «لئن . . .» (به خدا قسم! اگر هر معجزه و برهانی را به اهل کتاب ارائه کنی، از قبله تو پیروی نمی کنند) گویای عمق عناد، لجاجت و حق ناپذیری آنان می باشد.

5 - یهود و نصارا از سر عناد و لجاجت ، قبله بودن کعبه را پذیرا نیستند .

و لئن أتیت الذین أوتوا الکتب بکل ءایه ما تبعوا قبلتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 63 - 8

8 - علمای نصارای نجران ، مفسد ، مشرک ، مجادله گر ، حق ناپذیر و مورد تهدید خداوند

فمن حاجک . . فان تولوا فانّ الله علیهم بالمفسدین

در شأن نزول آمده که این آیات درباره علمای نجران نازل شده است.

162- مباحله با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 18، 9، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت نمودن نصارا به مباحله ، پس از اقامه برهان برای آنان

انّ مثل عیسی . . . فمن حاجک . . . فقل تعالوا . . . ثم نبتهل

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت نصارا به مباحله ، با شرکت دادن زنان و فرزندان طرفین در آن

فمن حاجک . . . فقل تعالوا ندع ابناؤنا و ابناؤکم و نساءنا و نساءکم

18 - وعده قطعی خداوند به یاری و نصرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در مباحله با نصارا

فنجعل لعنت الله علی الکاذبین

پیشنهاد مباحله از جانب خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده و این، مستلزم نصرت دادن پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است.

ص: 65

163- متعهدان مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 26

26 - تنها یک فرقه از هفتاد و یک فرقه یهود و یک گروه از هفتاد و دو گروه نصارا، معتدل و متعهد به کتاب آسمانی خویشند.

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل . . . و کثیر منهم ساء ما يعملون

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده: تفرقت امه موسی علی احدی و سبعین مله (فرقه) سبعون منها فی النار و واحده فی الجنه و تفرقت امه عیسی علی اثنین و سبعین فرقه احدی و سبعون فرقه فی النار و واحده فی الجنه . . . حضرت علی(ع) هرگاه این حدیث را از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) نقل می کرد، این آیه را قرائت می فرمود: و لو ان اهل الكتاب امنوا . . . و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل . . . منهم ساء ما يعملون

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 331، ح 151؛ نورالثقلین، ج 1، ص 651، ح 288.

164- محرومیت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 88 - 5

5 - یهود و نصارا و مرتدان، محروم از نظر و توجه خداوند

قوماً کفروا بعد ایمانهم . . . و لا هم ینظرون

جمله «و لا هم ینظرون»، می تواند به این معنا باشد که آنان مورد عنایت و توجه خداوند قرار نمی گیرند.

165- محمد(صلی الله علیه و آله) مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 86 - 3

3 - یهود و نصارا، محروم از هدایت، به جهت انکار آگاهانه حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله) با وجود دلایل روشن بر آن

کیف یرشدی الله قوماً . . . و الله لا یرشدی القوم الظالمین

آیه در مورد اهل کتاب نازل شده و آنان با وجود شهادت قبلی بر حَقَّانیت آن حضرت، منکر حَقَّانیت وی شدند. (روح المعانی).

166- محمد (صلی الله علیه و آله) و اسلام مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 1, 2

ص: 66

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به امید اسلام آوردن یهود و نصارا، در پی جلب رضایت و خشنودی آنان بود.

و لن ترضى عنك اليهود ولا النصرى

بدیهی است که اهتمام پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای جلب خشنودی یهود و نصارا برای دستیابی به منافع شخصی و مانند آن نبود؛ بلکه در جهت ایفای وظیفه، یعنی، گرایش دادن آنان به اسلام بوده است و لذا قید «به امید اسلام آوردن» در برداشت آورده شد.

2 - تلاش پی گیر پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای گرایش دادن یهود و نصارا به اسلام

و لن ترضى عنك اليهود ولا النصرى

167- محمد (صلی الله علیه و آله) و مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 18، 9، 4

4 - احتجاج و لجاجت نصارا با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پس از اقامه برهان برای آنان در مورد حضرت عیسی (ع)

فمن حاجک فیه من بعد ما جاءک من العلم فقل تعالوا

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور دعوت نصارا به مباحله، با شرکت دادن زنان و فرزندان طرفین در آن

فمن حاجک .. فقل تعالوا ندع ابناؤنا و ابناؤکم و نساءنا و نساءکم

18 - وعده قطعی خداوند به یاری و نصرت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در مباحله با نصارا

فنجعل لعنت الله علی الکاذبین

پیشنهاد مباحله از جانب خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده و این، مستلزم نصرت دادن پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 87 - 6

6 - کسانی از یهود و نصارا که آگاهانه نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نمودند، گرفتار لعنت خدا و فرشتگان و مردم هستند.

قوماً کفروا بعد ایمانهم .. اولئک جزاؤهم انّ علیهم ... و الناس اجمعین

168 - مخالفت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 9

9 - یهود و نصارا، مخالف اسلام و ناخشنود از گسترش آن

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً... ليظهروه على الدين كله ولو كره المشركون

169- مراقبت از مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 67

13 - تنها خداوند ، نگاهبان و مراقب مسیحیان ، پس از برگرفتن عیسی (ع) از میان ایشان

فلما توفیتی كنت انت الرقیب علیهم

170- مریم (س) در مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - الوهیت مریم (ع) (مادر مسیح (ع)) پندار برخی از مسیحیان *

كانا یاكلان الطعام

تصریح به نیاز روزمره حضرت مریم (ع) به تغذیه که صفتی ناسازگار با خدا بودن است، می رساند که گروهی از مسیحیان چنین می پنداشتند که وی دارای مقام الوهیت می باشد.

171- مسلمانان و مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - مسلمانان ، باید به یهودیان و نصرانیان ابلاغ کنند که هرگز تسلیم خواسته های آنان نخواهند شد .

كونوا هوداً أو نصری... قولوا ءامنا... و نحن له مسلمون

حصر در جمله «و نحن له مسلمون» ناظر به سخن یهود و نصارا است که از مسلمانان می خواستند به آیین یهودیت و نصرانیت ایمان آورند و در زمره یهودیان و نصرانیان قرار بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - عنایت خداوند به عزت و شوکت مسلمین در برابر یهود و نصارا

فعسی الله ان یأتی بالفتح او امر من عنده

26 - یهود و نصارا ، مورد علاقه و محبت مسلمانان سست ایمان در عصر بعثت

ما اسروا فی انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 53 - 4,6,7

4 - مسلمانان فریب خورده و دلگرم به یاری یهود و نصارا، مورد ملامت مؤمنان راستین پس از فتح و پیروزی

اهولاء الذین اقسما بالله جهد ایمنهم انهم لمعکم

6 - تعهد مسلمانان سست ایمان بر یاری یهود و نصارا با سوگندهایی مؤکد

ص: 68

اهولاء الذين اقساموا بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

برداشت فوق بر این میناست که «هولاء» اشاره به بیمار دلان و خطاب در «معکم» متوجه یهود و نصارا باشد.

7- ناتوانی مسلمانان سست ایمان بر پابندی به تعهد خویش با یهود و نصارا

اهولاء الذين اقساموا بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

172- مسؤوليت مسيحيان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 7

7 - خداوند ، بنی اسرائیل (یهودیان و نصرانیان) را از انکار قرآن و کافر شدن به آن ، بر حذر داشت .

و لا تكونوا اول كافر به

ضمیر در «به» می تواند به «ما أنزلت» و یا به «ما معکم» برگردد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 62 - 4

4 - مسلمانان ، یهودیان ، مسیحیان و صابئی ها سزاوارترین امت ها برای برخوردار شدن از ایمان راستین و انجام عمل صالح

إن الذين ءامنوا .. من ءامن بالله و اليوم الآخر و عمل صالحاً

نام بردن از ملت های مذکور - با وجود این که ایمان راستین چنانچه گذشت از هر فرد و ملتی پذیرفته است - می تواند اشاره به این نکته باشد که: پیروان آیین های یاد شده دارای زمینه بیشتری برای ایمان حقیقی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 8

8 - یهود و نصارا ، حقیقتی را از ناحیه خداوند در اختیار داشتند که باید آن را به مردم ارائه می کردند .

أم تقولون .. و من أظلم ممن كتم شاهدة عنده من الله

چون در این بخش از آیات سخن درباره یهود و نصارا است، معلوم می شود: اشاره مستقیم جمله «من أظلم ..» و مصداق مورد نظر آن،

یهود و نصارا می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 47 - 1

1 - مسیحیان وظیفه دار حکم و داوری بر اساس انجیل

و لیحکم أهل الانجیل بما أنزل الله فیہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 69 - 4

4 - ایمان به خدا و قیامت و رسالت انبیا ، از اصول مشترک ادیان آسمانی

ص: 69

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّبِثُونَ . . . مِنْ ءَامِنٍ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

ایمان به رسولان الهی، از عناوین مذکور در آیه (الذین ءامنوا .. النصری) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 10

10 - ایمان به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و پیروی از او وظیفه ای الهی بر عهده یهود و نصارا و ثبت شده در تورات و انجیل

الذین یتبعون الرسول النبی الأمی الذی یجدونه مکتوبا عندهم فی التوریه و الإنجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 15,20

15 - همه انسان ها ، حتی یهود و نصارا ، باید به خدا و پیامبر او ایمان آورند .

قل یأیها الناس . . . فامنوا باللّٰه ورسوله

مصدق مورد نظر برای «الناس»، به قرینه آیات گذشته و نیز آیه قبل که بیان داشت اوصاف پیامبر در تورات و انجیل ثبت شده، یهود و نصارا است. بنابراین یهود و نصارا از مخاطبان «فامنوا ...» هستند.

20 - همگان ، حتی یهود و نصارا ، باید از پیامبر اسلام تبعیت کنند .

و اتبعوه

173- مسیحیان حق پذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 11

11 - تمجید خدا از کشیشان و راهبان وارسته و مسیحیان حق پذیر و فروتن

ذلک بان منهم قسّیسین و رهباناً و انهم لایستکبرون

174- مسیحیان حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

23 - یهود و نصارای عصر بعثت ، مردمی حق ناپذیر بودند .

وإن الذين أتوا الكتب ليعلمون أنه الحق من ربهم و ما الله بغفل عما يعملون

175- مسیحیان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 70

13- کافران به قرآن از هرگروه و طایفه (مشرکان ، یهودیان ، نصارا و . . .) به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

و من یکفر به من الأحزاب فالنار موعده

«ال» در «الأحزاب» می تواند عهده باشد که در این صورت اشاره به مشرکان ، یهود و نصاراست و می تواند «ال» در آن برای استغراق باشد که در این صورت ، مصداقهای بارز و موردنظر آن ، گروههای نامبرده اند.

176- مسیحیان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 17

17 - خداوند ، در قیامت میان یهود ، نصارا و مشرکان داوری کرده آنان را بسزای گفته ها و اتهام های ناروایشان خواهد رساند .

فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ

مراد از حکومت و داوری خدا در قیامت، مجرد بیان حق نیست؛ زیرا خداوند حقایق را با نازل کردن قرآن بیان داشته و آیه مورد بحث نیز پندار باطل یهود و نصارا را روشن ساخته است. بنابراین، مقصود از «یحکم...» به کیفر رساندن متخلفان است.

177- مسیحیان در مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 46 - 3

3 - وجود افرادی یهودی و یا مسیحی در مکه ، در دوران بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

و لاتجدلوا أهل الكتف إلا بالتي هي أحسن

سوره عنکبوت، طبق نظر مشهور، مکی است و برداشت بالا، براساس آن است.

178- مسیحیان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 3

3 - یهودیان و نصرانیان عصر بعثت ، مردمانی هدایت ناپذیر بودند .

ولن ترضى عنك اليهود ولا النصارى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 2

2 - توافق و اتحاد یهود و نصاری عصر بعثت علیه مسلمانان ، علی رغم اختلافات شدید ایشان با یکدیگر

و قالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا

ص: 71

هدف از «لَفَّ اجمالی» در آیه و بیان دو جمله در یک کلام، رساندن اتحاد و توافق یهود و نصارا علیه مسلمانان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 23

23 - یهود و نصارای عصر بعثت ، مردمی حق ناپذیر بودند .

و إن الذین أوتوا الکتب لیعلمون أنه الحق من ربهم و ما اللّٰه بغفل عما یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 6

6 - عالمان یهود و نصارا در عصر بعثت ، شواهد و نشانه های حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام اسلام را کتمان می کردند .

الذین یکتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینه للناس فی الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 21, 22, 32

21 - گناهان یهودیان و مسیحیان عصر بعثت - حتی برخی از آن - ، زمینه ساز محرومیت آنان از پذیرش احکام الهی و داوری های پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فان تولوا فاعلم انما یرید اللّٰه ان یصیبهم ببعض ذنوبهم

کلمه «بعض» می تواند اشاره به این باشد که تنها برخی از گناهان اهل کتاب اقتضای محرومیت از حق پذیری را دارد ؛ نه همه آنها و می تواند به این معنا باشد که برخی از گناهان آنان در محرومیتشان از پذیرش احکام الهی کافی است گرچه بسیاری از گناهانشان چنین اقتضایی را دارد. برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است.

22 - اراده خداوند به عذاب بسیاری از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فان تولوا .. ان یصیبهم ببعض ذنوبهم و إن كثيراً من الناس لفسقون

32 - بسیاری از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی آلوده به گناه و معصیت

یرید اللّٰه ان یصیبهم ببعض ذنوبهم و إن كثيراً من الناس لفسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

24 - مشرکان ، یهود و نصاری عصر بعثت ، همواره در خطر گرفتاری به عذاب الهی بودند .

او امر من عنده فیصیحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شوکت خویش را از دست دادند و به ذلت و خواری کشیده شدند .

اهولاء الذین اقساموا بالله جهد ایمنهم انهم لمعکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - رضایت یهودیان و مسیحیان عصر بعثت از رفتار های ناپسند نیاکان خویش

هل انبئکم بشر من ذلک مثوبه عند الله من لعنه الله . . . و عبد الطغوت

سرزنش یهودیان و مسیحیان عصر بعثت به خاطر رفتار ناپسند پیشینیان آنان، می تواند حاکی از رضایشتان به آن رفتار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - گروهی از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، هواپرستان گمراه و ناشر عقاید افراطی و غلوآمیز در میان همکیشان خود

و لاتتبعوا اهواء قوم . . . و اضلوا کثیراً و ضلوا عن سواء السبیل

کلمه «ضلوا» در دو بخش از آیه می تواند اشاره به دو طایفه از گمراهان داشته باشد، طائفه ای پیش از بعثت که جمله «قد ضلوا من قبل» بیانگر آن است و طائفه ای معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) که جمله «ضلوا عن سواء السبیل» حاکی از آنان می باشد. گفتنی است که آوردن قید «من قبل» در یک بخش و نیامدن آن در بخش بعد، گویای این تفسیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تأثر شدید و آشکار مسیحیان زمان پیامبر از شنیدن آیات قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول تری اعینهم تفیض من الدمع

فیض به معنای جاری شدن است، «من» در «من الدمع» نشویه. و «دمع» مصدر و به معنای اشک ریختن است. و نسبت فیضان به چشم برای مبالغه در گریستن و متأثر شدن است یعنی آنقدر متأثر شدند که گویا چشمهای آنان بر اثر گریستن، جاری شد.

2 - جوشیدن اشک شوق از دیدگان گروهی از مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با شنیدن آیات قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول تری اعینهم تفیض من الدمع

کلمه «دمع» می تواند به معنای اشک، باشد در این صورت تفیض یعنی لبریز می شود. بنابراین جمله «تفیض من الدمع» به این معناست که چشمانشان از اشک لبریز شد.

5 - سابقه آشنایی مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به حقائق ، زمینه تأثیرپذیری آنان از قرآن

تری اعینهم تقيض من الدمع مما عرفوا من الحق

بدان احتمال که مراد از «الحق» حقایقی غیر از قرآن و رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) باشد بر این مبنا: ما در «مما» مصدریه و «من» در «من الحق» تبعیضیه است نه بیانیه یعنی چون مسیحیان مؤمن، حقایقی از دین را می شناختند، اعتراف به رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) کردند. ماضی بودن فعل «عرفوا» این احتمال را تأیید می کند.

6 - گرایش مسیحیان عصر بعثت به اسلام، برخاسته از آگاهی آنان بر حقانیت قرآن

تری اعینهم تقيض من الدمع مما عرفوا من الحق

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «الحق» قرآن باشد.

10 - گروهی از مسیحیان، کشیشان و راهبان عصر بعثت، پذیرای اسلام در پی شنیدن قرآن .

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول . . . يقولون ربنا ءامنا

11 - مسیحیان عصر بعثت پس از پذیرش اسلام با نیایش به درگاه خداوند، خواهان پیوستن به صف شاهدان و گواهان حقانیت قرآن بودند .

ربنا ءامنا فاکتبنا مع الشهداءین

ص: 73

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 84 - 1

1 - ایمان به خداوند یکتا و حقانیت قرآن تنها راه منطقی و درست در دیدگاه مسیحیان عصر بعثت پس از آشنایی با قرآن

يقولون .. لانؤمن بالله وما جاءنا من الحق

179- مسیحیان قبل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 22

22 - یهود و نصارا در قبل از اسلام، مبتلا به تکالیفی مشقتبار و گرفتار در دام خرافات و بدعت های فراوان دینی بودند.

ويضع عنهم إصرهم والأغلال التي كانت عليهم

جمع آوردن «اغلال» حکایت از گستردگی بدعتها و خرافات دارد.

180- مسیحیان کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 14

14 - مسیحیان معتقد به الوهیت مسیح (ع) مردمی کافر و مشرک

لقد كفر الذين قالوا إن الله هو المسيح ابن مريم .. انه من يشرك بالله

181- مسیحیان متواضع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 85 - 10

10 - مسیحیان فروتن و مؤمن به خدا، قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زمره محسنان اند.

وانهم لا يستكبرون .. و ذلك جزاء المحسنين

182- مسیحیان محسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 85 - 10

10 - مسیحیان فروتن و مؤمن به خدا، قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زمره محسنان اند.

ص: 74

و انهم لا يستكبرون . . . و ذلك جزاء المحسنين

183- مسیحیان مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 12

12 - حضرت مسیح (ع) در حضور بنی اسرائیل ، خود و تمامی انسان ها را مملوک خدا ، بنده او و تحت تدبیر وی دانست .

بینی اسرائیل اعبدو الله ربی و ربکم

184- مسیحیان مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 5

5 - کسانی از یهود و نصارا به کتاب آسمانی خویش ایمان دارند که از آن به خوبی و شایستگی پیروی می کنند .

الذین ءاتینهم الکتب یتلونه حق تلاوته أولئک یؤمنون به

در برداشت فوق، ضمیر «به» به «الکتاب» - که مقصود از آن تورات و انجیل است - برگردانده شده است.

185- مسیحیان مؤمن به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 2

2 - از میان یهود و نصارا ، پیروان حقیقی تورات و انجیل به قرآن و محمد (صلی الله علیه و آله) ایمان می آورند .

الذین ءاتینهم الکتب یتلونه حق تلاوته أولئک یؤمنون به

«تلاوت به معنای خواندن و قرائت کردن است. برخی از اهل لغت آن را به معنای پیروی کردن نیز گفته اند. مراد از ضمیر «به» محتمل است قرآن یا پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد و نیز می تواند به الکتاب (تورات و انجیل) برگردد. برداشت فوق ناظر به این است که مراد از ضمیر «به» قرآن یا پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده و تلاوت به معنای پیروی کردن باشد.

186- مسیحیان مؤمن به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- از میان یهود و نصارا، پیروان حقیقی تورات و انجیل به قرآن و محمد (صلی الله علیه و آله) ایمان می آورند.

الذین ءاتینهم الکتب یتلونہ حق تلاوتہ أولئک یؤمنون بہ

ص: 75

«تلاوت به معنای خواندن و قرائت کردن است. برخی از اهل لغت آن را به معنای پیروی کردن نیز گفته اند. مراد از ضمیر «به» محتمل است قرآن یا پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد و نیز می تواند به الکتاب (تورات و انجیل) برگردد. برداشت فوق ناظر به این است که مراد از ضمیر «به» قرآن یا پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده و تلاوت به معنای پیروی کردن باشد.

187- مسیحیان نجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 23

23 - نزول بارانی از آتش بر نمایندگان نصارای نجران در صورت مباحله

ثم نبتهل فنجعل لعنت الله على الكاذبين

عاقب و طیب به نمایندگی نصارای نجران بنزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمدند . . و در پی حاضر نشدن آنان برای مباحله، پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: و الذی بعثنی بالحق نبیا لو فعلا لا مطر علیهما الوادی نارا.

مناقب ابن المغازی، ص 263، چاپ اسلامیة 1403 قمری.

188- مسیحیان و ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 11، 9

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایقی درباره ابراهیم، اسماعیل، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب، از ظالمترین مردم هستند.

أم تقولون إن إبراهيم... و من أظلم ممن كتم شهادة عنده من الله

از مصداقهای مورد نظر برای «شهاده من الله» به قرینه صدر آیه، حقایقی است درباره ابراهیم (ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

11 - ابراهیم، اسماعیل، اسحاق و یعقوب (ع) از پیامبران و شخصیت های مورد قبول یهود و نصارا

أم تقولون إن إبراهيم... كانوا هوداً أو نصري

189- مسیحیان و ارتداد مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آرزوی یهود و نصارا برای مرتد ساختن مسلمانان صدر اسلام آرزویی خام و تلاش آنان در این زمینه ، تلاشی ناموفق بود .

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ

به کارگیری فعل ماضی «وَدَّ» (دوست داشتند) به جای فعل مضارع (دوست می دارند) اشاره به این نکته دارد که: تلاش آنان بی ثمر است، به گونه ای که باید علاقه و تلاش آنان را سپری شده دانست.

ص: 76

5 - حسادت یهود و نصارا ، منشأ علاقه و تلاش آنها بر بازگرداندن اهل ایمان از اسلام بود .

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّوكُمْ مِّنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا حَسَدًا

«حسدًا» مفعولٌ له برای «وَدَّ كَثِيرًا ..» می باشد؛ یعنی، علاقه و تلاش اهل کتاب برای مرتد ساختن مسلمانان، به علت حسادت ایشان بود.

190- مسیحیان و اسباط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 9

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایقی درباره ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب ، از ظالمترین مردم هستند .

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ ... وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَدَةَ عِنْدِهِ مِنَ اللَّهِ

از مصداقهای مورد نظر برای «شهاده من الله» به قرینه صدر آیه، حقایقی است درباره ابراهیم(ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

191- مسیحیان و اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 9,11

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایقی درباره ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب ، از ظالمترین مردم هستند .

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ ... وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَدَةَ عِنْدِهِ مِنَ اللَّهِ

از مصداقهای مورد نظر برای «شهاده من الله» به قرینه صدر آیه، حقایقی است درباره ابراهیم(ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

11 - ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) از پیامبران و شخصیت های مورد قبول یهود و نصارا

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ ... كَانُوا هُودًا أَوْ نَصْرِي

192- مسیحیان و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 9,14

9 - تلاش تبلیغاتی یهود و نصارا علیه اسلام و قرآن

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا

14 - حقانیت اسلام ، حتی در نظر یهودیان و مسیحیان امری روشن و تردیدناپذیر بود .

من بعد ما تبين لهم الحق

ص: 77

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 6

6 - توافق های سطحی با یهود و نصارا، در گرایش آنان به اسلام مؤثر نیست .

و لن ترضی عنک الیهود و لالنصری حتی تتبع ملتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 9

9 - همکاری و روابط دوستانه یهود و نصارا، @ در جهت مقابله با اسلام *

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا الیهود و النصری اولیاء بعضهم اولیاء بعض

با توجه به اینکه یهود و نصارا نسبت به یکدیگر دشمنی و کینه دارند، معلوم می شود دوستی آنها با یکدیگر که از جمله «بعضهم . . .» استفاده می گردد، در جهت مقابله به اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 13، 2، 4

2 - موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

4 - اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا احبارهم و رهبنهم ارباباً . . . یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

13 - یهود و نصارا، ناخشنود از گسترش اسلام

و یأی الله إلا أن یتیم نوره و لو کره الکفرون

193 - مسیحیان و اسماعیل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 11، 9

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق درباره ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب ، از ظالمترین مردم هستند .

أم تقولون إن إبراهيم . . . و من أظلم ممن كتم شهادة عنده من الله

از مصداقهای مورد نظر برای «شهاده من الله» به قرینه صدر آیه، حقایق است درباره ابراهیم(ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

11 - ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) از پیامبران و شخصیت های مورد قبول یهود و نصارا

أم تقولون إن إبراهيم . . . كانوا هوداً أو نصري

ص: 78

194- مسیحیان و انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 10

10 - دستیابی به متاع دنیا، از هدف های یهود و نصارا در کفر به قرآن و انکار حقایق تورات و انجیل

و لاتشتروا بآیتی ثمناً قليلا

کلمه «آیاتی» علاوه بر قرآن، شامل حقایق بیان شده در تورات و انجیل نیز هست. گویا آوردن اسم ظاهر (آیاتی) به جای ضمیر «به»، برای تأمین این هدف باشد. قابل ذکر است که چون سخن درباره ایمان به قرآن بود، مصداق مورد نظر برای «آیاتی» حقایقی از تورات و انجیل است که دلیل بر حقانیت قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 47 - 13

13 - مسیحیان، در صورت پیروی نکردن از احکام انجیل، فاسق هستند.

و ليحكم أهل الانجيل بما أنزل الله فيه و من لم يحكم .. هم الفسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 12

12 - بهره مندی یهود و نصارا از تعالیم و معارفی آسمانی علاوه بر تورات و انجیل

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجيل و ما أنزل اليهم من ربهم

مراد از «ما انزل اليهم» می تواند کتابهایی همانند زبور و .. باشد که خداوند بر پیامبران بنی اسرائیل نازل کرده است.

195- مسیحیان و بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 1,4,8,10

1 - اهل کتاب (یهود و نصارا)، تنها خویشان را سزاوار بهشت دانسته و دیگران را از آن، محروم می پندارند.

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

ضمیر در «قالوا» به «اهل الكتاب» (در آیه 109) باز می‌گردد.

4 - اتفاق نظر یهود و نصارا، بر ادعای محرومیت مسلمانان از بهشت

قالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

هدف از اینکه قرآن، پندار نصارا و یهود را به صورت «لفّ اجمالی» بیان کرده، رساندن این معناست که: مقصود اصلی یهود و نصارا در طرح آن ادعا، بیان محرومیت مسلمانان از بهشت است.

8 - یهود و نصارا هیچ برهانی بر ادعای خویش (اختصاص بهشت به خویشان و محرومیت مسلمانان از آن) ندارند.

قل هاتوا برهانکم إن كنتم صدقین

«هات» (مفرد هاتوا) اسم فعل و به معنای عطا کن است. بنابراین «هاتوا برهانکم» یعنی، برهانتان را ارائه کنید.

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به مطالبه برهان از یهود و نصارا بر ادعای محرومیت مسلمانان از بهشت

ص: 79

قل هاتوا برهنكم إن كنتم صدقین

196- مسیحیان و تخریب مسجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 114 - 13

13 - تلاش یهود و نصارا برای تخریب مساجد و بازداشتن مردم از حضور یافتن در آنها *

و من أظلم ممن منع مسجد الله أن يذكر فيها اسمه

از مصداقهای «من أظلم ..» به دلیل آیه قبل، یهود و نصارا هستند.

197- مسیحیان و تعالیم آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 12

12 - بهره مندی یهود و نصارا از تعالیم و معارفی آسمانی علاوه بر تورات و انجیل

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما انزل الیهم من ربهم

مراد از «ما انزل الیهم» می تواند کتابهایی همانند زبور و .. باشد که خداوند بر پیامبران بنی اسرائیل نازل کرده است.

198- مسیحیان و تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 20

20 - موضعگیری یهود و نصارا درباره تغییر قبله، علی رغم آگاهی آنها به حقانیت آن

إن الذین أتوا الکتب لیعلمون أنه الحق من ربهم و ما الله بغفل عما یعملون

جمله «و ما الله ..» - که به تهدید اهل کتاب اشاره دارد - بیانگر موضعگیری اهل کتاب در برابر تغییر به حق قبله و مخالفت ایشان با حکم الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یهود و نصارای عصر بعثت، در تلاشی پی گیر، برای اثبات حقانیت قبله خویش و ناحق جلوه دادن تغییر آن به کعبه

الحق من ربک فلاتکونن من الممترین

ص: 80

199- مسیحیان و تلاوت کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 6

6 - یهود و نصارا کتاب آسمانی خویش را به زبان غیر عربی تلاوت می کردند.

وإن كنا عن دراستهم لغفلين

«إن» در جمله «إن كنا» این مخففه است. «در است» مصدر و به معنای تلاوت است. «هم» فاعل «در است» و مفعولش «الکتاب» می باشد. یعنی «همانا ما از خواندن کتاب آسمانی توسط اهل کتاب غافل بودیم». این بدان معناست که ما متوجه محتوای قرائت آنان نبودیم و لذا حقایق آن را درک نمی کردیم.

200- مسیحیان و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 10

10 - دستیابی به متاع دنیا، از هدف های یهود و نصارا در کفر به قرآن و انکار حقایق تورات و انجیل

و لا تشتروا بآیتی ثمناً قليلا

کلمه «آیاتی» علاوه بر قرآن، شامل حقایق بیان شده در تورات و انجیل نیز هست. گویا آوردن اسم ظاهر (آیاتی) به جای ضمیر «به»، برای تأمین این هدف باشد. قابل ذکر است که چون سخن درباره ایمان به قرآن بود، مصداق مورد نظر برای «آیاتی» حقایقی از تورات و انجیل است که دلیل بر حقانیت قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 12

12 - بهره مندی یهود و نصارا از تعالیم و معارفی آسمانی علاوه بر تورات و انجیل

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما انزل الیهم من ربهم

مراد از «ما انزل الیهم» می تواند کتابهایی همانند زبور و... باشد که خداوند بر پیامبران بنی اسرائیل نازل کرده است.

201- مسیحیان و حقانیت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 85 - 1

1 - ایمان مسیحیان به خدا و اعترافشان به حقانیت قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) موجب برخورداری آنان از بهشت جاودان

فائبهم الله بما قالوا جنت

ص: 81

202- مسیحیان و حقانیت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 9

9- یهود و نصارا نیز همانند مشرکان ، خواهان سخن گفتن خدا با آنان درباره راستی و درستی رسالت پیامبران بودند .

كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم

در آیه 113 مشرکان با تعبیر «الذین لایعلمون» در قبال یهود و نصارا مطرح شده اند و در آیه مورد بحث مشرکان با همان تعبیر در قبال «الذین من قبلهم» قرار گرفته اند. از این مقایسه معلوم می شود: مقصود از «الذین من قبلهم» یهود و نصارا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 85 - 1

1 - ایمان مسیحیان به خدا و اعترافشان به حقانیت قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) موجب برخورداری آنان از بهشت جاودان

فأثبهم الله بما قالوا جنت

203- مسیحیان و دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 2

2- نصارا آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین نصرانیت و ایشان را نصرانی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم وإسمعيل... كانوا هوداً أو نصري

204- مسیحیان و دین اسباط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 2

2- نصارا آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین نصرانیت و ایشان را نصرانی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم وإسمعيل... كانوا هوداً أو نصري

205- مسیحیان و دین اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 2

2 - نصارا آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین نصرانیت و ایشان را نصرانی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم وإسمعیل . . . كانوا هوداً أو نصری

ص: 82

206- مسیحیان و دین اسماعیل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 2

2 - نصارا آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین نصرانیت و ایشان را نصرانی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم وإسمعیل . . . كانوا هوداً أو نصری

207- مسیحیان و دین یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 2

2 - نصارا آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین نصرانیت و ایشان را نصرانی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم وإسمعیل . . . كانوا هوداً أو نصری

208- مسیحیان و ربوبیت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 4

4 - مسیح (ع) ، برخوردار از ربوبیت و پروردگاری ، در بینش نادرست نصارا

اتخذوا . . . أرباباً من دون الله و المسيح ابن مریم

209- مسیحیان و صفات صحابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 30

30- آشنایی دیرین یهودیان و مسیحیان ، با اوصاف و ویژگی های پیامبر اسلام و اصحاب آن حضرت

ذلك مثلهم فی التوریه و مثلهم فی الإنجیل كزرع

210- مسیحیان و صفات محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 30

ص: 83

30- آشنایی دیرین یهودیان و مسیحیان ، با اوصاف و ویژگی های پیامبر اسلام و اصحاب آن حضرت

ذلک مثلهم فی التوریه و مثلهم فی الإنجیل کزرع

211- مسیحیان و عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 9

9- پندار مسیحیان درباره مسیح ، پنداری غلوآمیز

یاهل الکتب لاتغلو فی دینکم . . انما المسیح عیسی ابن مریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 172 - 2

2- غلو مسیحیان درباره حضرت عیسی با نقض شمردن بندگی او برای خدا

یاهل الکتب لاتغلو فی دینکم . . لن یتتکف المسیح ان یکون عبداً لله

جمله «لن یتتکف» اشاره به این معنا دارد که مسیحیان بندگی مسیح را برای خداوند انکار می کردند و گویا شان وی را بالاتر از بندگی می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 17 - 5

5- اعتراف مسیحیان به فرزندى مسیح (ع) برای مریم (ع)

قالوا إن الله هو المسيح ابن مریم

ظاهراً توصیف مسیح (ع) به «ابن مریم» از کلام مسیحیان است. یعنی به این حقیقت که مسیح (ع) فرزند مریم است، معترف هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 4,3,2

2- نصارا، « مسیح » (ع) را فرزند خدا خواندند .

وقالت النصرى المسيح ابن الله

3- فرزند خدا خواندن « عزیز » و « مسیح » ، سخنان نسنجیده و باطلی بود که یهود و نصارا به زبان آوردند .

وقالت . . . ذلك قولهم بأفوههم

4- پندار فرزند خدا بودن « عزیز » و « مسیح » ، پنداری است سابقه دار در تاریخ یهود و نصارا .

يضهئون قول الذين كفروا من قبل

ص: 84

212- مسیحیان و قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 2

2 - یهود و نصارا محتوای اساسی دین را (ایمان به خدا، سرای آخرت و...) به فراموشی سپرده و با مسلمانان بر سر قبله، به بحث و مشاجره می پرداختند.

لیس البر أن تولوا وجوهكم قبل المشرق والمغرب

برداشت فوق با توجه به شأن نزولی که درباره آیه مورد بحث آمده، استفاده می شود. در مجمع البیان نقل شده است: «آن گاه که قبله تغییر کرد، بحث و گفتگو پیرامون آن بسیار می شد و یهود و نصارا در این باره بسیار سخن می گفتند.»

213- مسیحیان و قبله مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 2,5,9

2 - اهل کتاب (یهود و نصارا) علی رغم اطمینانشان به حقانیت قبله مسلمانان (مسجد الحرام)، آن را نخواهند پذیرفت.

ليعلمون أنه الحق... ولئن أتيت الذين... ما تبعوا قبلتك

5 - یهود و نصارا از سر عناد و لجاجت، قبله بودن کعبه را پذیرا نیستند.

ولئن أتيت الذين أتوا الكتب بكل آية ما تبعوا قبلتك

9 - تلاش یهود و نصارا در باز گرداندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان از کعبه به قبله خویش

و ما أنت بتابع قبلتهم... ولئن اتبعت اهواءهم

تأکید جمله «ولئن اتبعت... إنك لمن الظالمين» با لام قسم (لئن) حرف تأکید (إن) و لام تأکید در (لمن) بیانگر آن است که: اهل کتاب برای گرایش دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به قبله خویش، تلاشی پی گیر داشته و زمینه های آن را ایجاد کرده بودند. از مصداقهای «اهواءهم» به قرینه جمله های پیشین، تبعیت از قبله اهل کتاب است.

214- مسیحیان و قبله یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 8

8 - هیچ یک از یهود و نصارا، قبله یکدیگر را نخواهند پذیرفت .

و ما بعضهم بتابع قبله بعض

215- مسیحیان و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 7،10

ص: 85

7 - خداوند ، بنی اسرائیل (یهودیان و نصرانیان) را از انکار قرآن و کافر شدن به آن ، بر حذر داشت .

و لا تکنوا اول کافر به

ضمیر در «به» می تواند به «ما أنزلت» و یا به «ما معکم» برگردد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

10 - دستیابی به متاع دنیا ، از هدف های یهود و نصارا در کفر به قرآن و انکار حقایق تورات و انجیل

و لاتشتروا بآیتی ثمناً قليلا

کلمه «آیاتی» علاوه بر قرآن، شامل حقایق بیان شده در تورات و انجیل نیز هست. گویا آوردن اسم ظاهر (آیاتی) به جای ضمیر «به»، برای تأمین این هدف باشد. قابل ذکر است که چون سخن درباره ایمان به قرآن بود، مصداق مورد نظر برای «آیاتی» حقایقی از تورات و انجیل است که دلیل بر حقانیت قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 9

9 - تلاش تبلیغاتی یهود و نصارا علیه اسلام و قرآن

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 1,2,5,6,7

1 - تأثر شدید و آشکار مسیحیان زمان پیامبر از شنیدن آیات قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ترى أعينهم تفيض من الدمع

فیض به معنای جاری شدن است، «من» در «من الدمع» نشویه. و «دمع» مصدر و به معنای اشک ریختن است. و نسبت فیضان به چشم برای مبالغه در گریستن و متأثر شدن است یعنی آنقدر متأثر شدند که گویا چشمهای آنان بر اثر گریستن، جاری شد.

2 - جوشیدن اشک شوق از دیدگان گروهی از مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با شنیدن آیات قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ترى أعينهم تفيض من الدمع

کلمه «دمع» می تواند به معنای اشک، باشد در این صورت تفیض یعنی لبریز می شود. بنابراین جمله «تفیض من الدمع» به این معناست که چشمانشان از اشک لبریز شد.

5 - سابقه آشنایی مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به حقائق، زمینه تأثیرپذیری آنان از قرآن

تری اعینهم تفیض من الدمع مما عرفوا من الحق

بدان احتمال که مراد از «الحق» حقایقی غیر از قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد بر این مبنا: ما در «مما» مصدریه و «من» در «من الحق» تبعیضیه است نه بیانیه یعنی چون مسیحیان مؤمن، حقایقی از دین را می شناختند، اعتراف به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) کردند. ماضی بودن فعل «عرفوا» این احتمال را تأیید می کند.

6 - گرایش مسیحیان عصر بعثت به اسلام، برخاسته از آگاهی آنان بر حقانیت قرآن

تری اعینهم تفیض من الدمع مما عرفوا من الحق

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «الحق» قرآن باشد.

7 - ایمان مسیحیان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تأثر شدید آنان به هنگام شنیدن قرآن، نشانه تواضع آنان در برابر حق

وانهم لایستکبرون. و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ... مما عرفوا من الحق

جمله «و إذا سمعوا...» که حکایت از اعتراف آنان به حقانیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد می تواند به عنوان دلیل و شاهی بر جمله «انهم لایستکبرون» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 84 - 1,4

1 - ایمان به خداوند یکتا و حقانیت قرآن تنها راه منطقی و درست در دیدگاه مسیحیان عصر بعثت پس از آشنایی با قرآن

يقولون . . . لانؤمن بالله وما جاءنا من الحق

4 - مسیحیان مؤمن به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) آرزومند همراهی با صالحان در بهشت

ونطمع ان يدخلنا ربنا مع القوم الصالحين

برداشت فوق بر این اساس است که مفعول حذف شده از «یدخلنا» به قرینه مقام و نیز آیه بعد «الجنه» باشد یعنی «نطمع ان یدخلنا الجنه مع القوم الصالحين».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 10

10 - حقایق توحیدی قرآن و دعوت آن به یکتاپرستی و نفی شرک، عامل مخالفت برخی از یهود و نصارا با آن

و من الأحزاب من ينكر بعضه قل إنما أمرت أن أعبد الله

طرح مسأله توحید و یکتاپرستی پس از «من ينكر بعضه» گویای این است که از دلایل انکار قرآن از ناحیه برخی احزاب، اصرار قرآن بر توحید و نفی شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 91 - 1

1 - یهود و نصارا، پس از نزول قرآن و ظهور اسلام، به التقاط گراییده و به برخی از آیات قرآن ایمان آوردند و به برخی دیگر کفر ورزیدند.

الذين جعلوا القرآن عضين

«عضين» جمع «عضه» است و «عضه» به معنای جزء می باشد و تجزیه در پذیرش معارف دین در شأن اهل کتاب است؛ چون کافران و مشرکان اصل دیانت الهی را قبول نداشتند؛ چنان که خداوند اهل کتاب را به همین وصف توصیف فرمود: «... و يقولون نؤمن ببعض و نکفر ببعض...» (سوره نساء، آیه 150).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 3

3 - کتمان حقیقت ، هدف یهود و نصارا از آمیختن حق و باطل

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

تکرار نکردن «لا»ی ناهیه در «تکتّموا» به این معنا اشاره دارد که: هدف یهود و نصارا در آمیختن حق به باطل، مخفی نگاه داشتن حق بوده است.

ص: 87

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 9،10

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایقی درباره ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب ، از ظالمترین مردم هستند .

أم تقولون إن إبراهيم ... و من أظلم ممن كتم شهادته عنده من الله

از مصداقهای مورد نظر برای «شهادته من الله» به قرینه صدر آیه، حقایقی است درباره ابراهیم(ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

10 - یهود و نصارا ، حقیقتی را که باید به آن شهادت می دادند ، کتمان کرده و از ارائه آن خودداری نمودند .

و من أظلم ممن كتم شهادته عنده من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 3

3 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، همواره بسیاری از حقایق تورات و انجیل را مخفی می کردند .

مما كنتم تخفون من الكتب

با توجه به آیات پیشین، مراد از اهل کتاب هم یهودیان هستند و هم نصارا. بنابراین مقصود از «الکتاب» تورات و انجیل خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 7

7 - تبیین حقایق و معارف کتمان شده به دست یهود و نصارا ، از اهداف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قد جاءكم رسولنا یبین

بنابر اینکه مفعول حذف شده از «یبین»، به قرینه آیه پانزدهم، حقایقی باشد که علمای اهل کتاب آنها را مخفی می داشتند.

217- مسیحیان و گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 13

13 - یهود و نصارا ، ناخشنود از گسترش اسلام

و يَأْتِي اللَّهُ إِلَّا أَنْ يَتَمَّ نوره و لو كره الكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 33 - 9

9 - يهود و نصارا، مخالف اسلام و ناخشنود از گسترش آن

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً... ليظهره على الدين كله و لو كره المشركون

ص: 88

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 10، 9

9- تلاش یهود و نصارا در باز گرداندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان از کعبه به قبله خویش

و ما أنت بتابع قبلتهم... و لئن اتبعت اهواءهم

تأکید جمله «و لئن اتبعت... إنک لمن الظالمین» با لام قسم (لئن) حرف تأکید (إن) و لام تأکید در (لمن) بیانگر آن است که: اهل کتاب برای گرایش دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به قبله خویش، تلاشی پی گیر داشته و زمینه های آن را ایجاد کرده بودند. از مصداقهای «اهواءهم» به قرینه جمله های پیشین، تبعیت از قبله اهل کتاب است.

10 - یهود و نصارا در صدد گرایش دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به پیروی از احکام و قوانین دینی خویش

و لئن اتبعت اهواءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 7

7 - محو نشانه های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجیل و به فراموشی سپردن آن توسط نصارا *

و من الذین قالوا إنا نصری اخذنا ففسوا حظاً

به احتمال اینکه مراد از «فسوا حظاً مما ذکروا»، به قرینه مقام، نشانه های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجیل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 2

2 - اهل کتاب (یهود و نصارا) در انتظار بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

یاهل الکتب قد جاءکم رسولنا

کلمه «قد» می تواند بیانگر انتظار حصول فعلی باشد که بر سر آن آمده است. نظیر «قد قامت الصلوه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - وجود كشيستان و راهبان منتظر بعثت حضرت محمد (صلى الله عليه وآله) در ميان مسيحيان ، موجب محبت آنان ، به مسلمانان

و لتجدن اقربهم موده للذين ءامنوا .. ذلك بان منهم قسيسين و رهباناً و انهم لا يست

از امام صادق(ع) روايت شده كه پس از خواندن آيه فوق فرمود: أولئك كانوا قوماً بين عيسى(ع) و محمد(صلى الله عليه وآله) ينتظرون مجيىء محمد(صلى الله عليه وآله).

تفسير عياشى، ج 1، ص 335، ح 162؛ نورالثقلين، ج 1، ص 662، ح 317.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - ايمان مسيحيان به پيامبر (صلى الله عليه وآله) و تأثر شديد آنان به هنگام شنيدن قرآن ، نشانه تواضع آنان در برابر حق

و انهم لا يستكبرون. و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ... مما عرفوا من الحق

جمله «و اذا سمعوا ..» که حکایت از اعتراف آنان به حقانیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد می تواند به عنوان دلیل و شاهی بر جمله «انهم لایستکبرون» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 84 - 4

4 - مسیحیان مؤمن به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) آرزومند همراهی با صالحان در بهشت

و نطمع ان یدخلنا ربنا مع القوم الصالحین

برداشت فوق بر این اساس است که مفعول حذف شده از «یدخلنا» به قرینه مقام و نیز آیه بعد «الجنه» باشد یعنی «نطمع ان یدخلنا الجنه مع القوم الصالحین».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 10

10 - ایمان به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و پیروی از او وظیفه ای الهی بر عهده یهود و نصارا و ثبت شده در تورات و انجیل

الذین یتبعون الرسول النبی الامی الذی یجدونه مکتوبا عندهم فی التوریه و الإنجیل

219- مسیحیان و مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 2

2 - کفرپیشگان (یهود، نصارا و مشرکان) ناخشنود از نزول کمترین خیر، بر مسلمانان

ما یوّد الذین کفروا .. أن ینزل علیکم من خیر

نکره آوردن «خیر» به همراه «من» زایده در آیه، حکایت از آن دارد که: مشرکان کمترین خیری را برای مسلمانان نمی پسندیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 12، 13، 4

4 - یهودیان و نصارای عصر بعثت، بر ایمان مسلمانان رشک برده به آنان حسادت میورزیدند.

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا حَسَدًا

مقصود از «اهل الكتاب» به دليل «وقالوا لن يدخل . . .» در آيه 111، يهود و نصاراست.

12 - يهود و نصارا با بهانه قرار دادن نسخ اديان و نسخ برخی از آيات قرآن، در صدد ايجاد شبهه در اذهان مسلمانان بودند .

ما ننسخ من آيه . . . أم تريدون أن تسئلوا رسولكم . . . و دّ كثير من أهل الكتب

بيان تلاش اهل کتاب برای مرتد ساختن مسلمانان پس از مطرح ساختن پرسشها و درخواستهای نابه جا درباره نسخ و بيان اثر سوء آن در خواستها (تبدیل شدن ایمان به کفر)، گویای این است که: اهل کتاب در صدد بودند مسلمانان را درباره نسخ به شبهه اندازند و آنان را در ایمانشان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) دچار تردید کنند.

13 - يهود و نصارا ترغیب کننده مسلمانان به پرسش ها و درخواست های نابه جا از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 90

أم تريدون أن تسئلوا . . . ودد كثير من أهل الكتب لو يردونكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 111 - 5

5 - يهود و نصارا، در تلاش برای تضعيف روحیه مسلمانان و بازداري مردم از گرايش به اسلام

قالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصرى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 51 - 3,7,8

3 - يهود و نصارا، مردمی غير قابل اعتماد و ناشايست برای برقراري روابط دوستی مسلمانان با آنان

يا ايها الذين ءامنوا لاتتخذوا اليهود و النصرى أولياء

كلمه «اتخاذ» به معنای برگزیدن و اعتماد کردن است. (مجمع البيان).

7 - يهود و نصارا هرگز به تعهدات و روابط خویش با مسلمانان پاييند نخواهند بود .

بعضهم أولياء بعض

8 - پاييند نبودن يهود و نصارا به تعهدات خویش نسبت به مسلمانان، فلسفه حرمت ایجاد روابط با آنان

لاتتخذوا اليهود و النصرى أولياء بعضهم أولياء بعض

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 53 - 1,2,8,18

1 - سوگند مؤکد يهود و نصارا بر ياری مسلمانانی که با آنان روابط دوستی داشتند .

اهولاء الذين اقساموا بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «هولاء»، اشاره به يهود و نصارا بوده و مخاطب در «لمعكم» همان بیمار دلانی باشند که پیوند ولایی با يهود و نصارا داشتند. كلمه «جهد» مفعول مطلق برای «اقسموا» می باشد؛ یعنی سوگند یاد کردند در بالاترین درجه سوگند.

2 - ناتوانی يهود و نصارا بر ياری مسلمانانی که با آنان روابط دوستی داشتند .

اهولاء الذين اقساموا بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

لحن ملامت بار جمله «اهولاء . . .» حکایت از آن دارد که یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، رسوا شده و به ذلت افتادند؛ بگونه ای که نتوانستند به تعهد خویش با مسلمانان سست ایمان پایبند بمانند.

8 - یهودیان و مسیحیان دلگرم به یاری و همگامی مسلمانان سست ایمان، مورد ملامت مؤمنان پس از پیروزی

و يقول الذين ءامنوا اهولاء الذين اقساموا . . . انهم لمعكم

18 - ناکامی یهود و نصارا در بهره گیری از روابط دوستانه خویش با مسلمانان سست ایمان

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرین

در برداشت فوق «هولاء» اشاره به بیمار دلان مسلمان و خطاب در «معکم» متوجه یهود و نصارا دانسته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 5، 6، 10، 18

ص: 91

5- نصارا دارای نزدیکترین روابط عاطفی و دوستانه با مسلمانان

و لتجدن اقربهم موده للذین ءامنوا الذین قالوا انا نصری

6- حضور کشیشان و راهبان خداترس در بین مسیحیان موجب دوستی و نزدیکی آنان با مسلمانان

اقربهم موده للذین ءامنوا الذین .. ذلک بان منهم قسیسین و رهباناً

10- نبود روحیه سلطه گری و گردن فرازی در بین نصارا زمینه مودت و دوستی آنان با مسلمانان

اقربهم موده للذین ءامنوا الذین قالوا انا نصری .. و انهم لایستکبرون

بدان احتمال که فعل «لایستکبرون» دارای متعلق محذوف نباشد در این صورت لایستکبرون به این معنا است که آنان خواهان سلطه گری و گردن فرازی نیستند.

18- وجود کشیشان و راهبان منتظر بعثت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) در میان مسیحیان، موجب محبت آنان، به مسلمانان

و لتجدن اقربهم موده للذین ءامنوا .. ذلک بان منهم قسیسین و رهباناً و انهم لایست

از امام صادق(ع) روایت شده که پس از خواندن آیه فوق فرمود: أولئک کانوا قوماً بین عیسی(ع) و محمد(صلی الله علیه و آله) ینتظرون مجیبی ء محمد(صلی الله علیه و آله).

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 335، ح 162؛ نورالثقلین، ج 1، ص 662، ح 317.

220- مسیحیان و مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 6

6- تلاش های تبلیغی اهل کتاب (یهود و نصارا) بر ضد احکام اسلام، ایجاد کننده زمینه های شک و تردید در اذهان مسلمانان صدر اسلام

الحق من ربک فلاتکونن من الممترین

بر حذر داشتن مسلمانان از شک و تردید، با فعل «فلاتکونن» - که مقرون به نون تأکید است - گویای این معناست که: زمینه های شک و تردید در مسلمانان به وجود آمده بود. از آیات قبل می توان فهمید که مخالفتهای اهل کتاب منشأ این تردیدها بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 10

10 - یهود و نصارا در صدد گرایش دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به پیروی از احکام و قوانین دینی خویش

ولئن اتبعت اهواءهم

ص: 92

222- مسیحیان و هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 3

3 - هر یک از یهود و نصارا، آیین خویش را موجب هدایت بشر می پنداشتند .

قالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا

223- مسیحیان و یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 9، 11

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایقی درباره ابراهیم، اسماعیل، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب، از ظالمترین مردم هستند .

أم تقولون إن ابراهیم . . . و من أظلم ممن کتم شاهده عنده من الله

از مصداقهای مورد نظر برای «شهاده من الله» به قرینه صدر آیه، حقایقی است درباره ابراهیم (ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

11 - ابراهیم، اسماعیل، اسحاق و یعقوب (ع) از پیامبران و شخصیت های مورد قبول یهود و نصارا

أم تقولون إن ابراهیم . . . کانوا هوداً أو نصری

224- مسیحیان و یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 55 - 18

18 - خداوند، مرجع و حاکم حلّ اختلافات یهود و نصارا در قیامت

ثم الی مرجعکم فاحکم بینکم فیما کنتم فیہ تختلفون

225- مسیحیان و یهودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 2

2- نصارا، آيين يهود را آيينى پوچ و بى پايه و اساس مى شمردند .

وقالت النصرى ليست اليهود على شىء

ص: 93

226- مسیحیان هدایت ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 3

3 - یهودیان و نصرانیان عصر بعثت ، مردمانی هدایت ناپذیر بودند .

و لن ترضی عنک الیهود و لالنصری

227- مشاجره مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 2

2 - یهود و نصارا محتوای اساسی دین را (ایمان به خدا ، سرای آخرت و . . .) به فراموشی سپرده و با مسلمانان بر سر قبله ، به بحث و مشاجره می پرداختند .

لیس البر أن تولوا وجوهکم قبل المشرق و المغرب

برداشت فوق با توجه به شأن نزولی که درباره آیه مورد بحث آمده، استفاده می شود. در مجمع البیان نقل شده است: «آن گاه که قبله تغییر کرد، بحث و گفتگو پیرامون آن بسیار می شد و یهود و نصارا در این باره بسیار سخن می گفتند. »

228- معاهده با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 6

6 - توافق های سطحی با یهود و نصارا ، در گرایش آنان به اسلام مؤثر نیست .

و لن ترضی عنک الیهود و لالنصری حتی تتبع ملتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 7

7 - ناتوانی مسلمانان سست ایمان بر پابندی به تعهد خویش با یهود و نصارا

اهولاء الذین اقساموا باللّه جهد ایمنهم انهم لمعکم

229- مقامات مسیحیان مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 85 - 10

10 - مسیحیان فروتن و مؤمن به خدا، قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زمره محسنان اند.

وانهم لا یتکبرون... و ذلك جزاء المحسنين

ص: 94

230- منشأ عقیده مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 5

5 - تأثیر پذیری فرهنگ دینی یهود و نصارا از عقاید کافران پیشین *

یضهئون قول الذین کفروا من قبل

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «الذین کفروا من قبل» جوامع کفرپیشه پیش از پیدایش دین یهود و نصارا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 5

5- عقاید و آرای یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عقاید و آرای برخاسته از هواهای نفسانی بود.

ولئن اتبعت أهواءهم

«أهواء» (جمع هوی) به معنای خواهشها و تمایلات نفس است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه مقابله آن با احکام قرآن - آرا، عقاید و قوانین برخاسته از تمایلات نفسانی است.

231- مهربانی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 27 - 10

10 - پیروان عیسی (ع)، انسان هایی رؤوف و مهربان بودند .

و جعلنا فی قلوب الذین اتبعوه رأفه و رحمه

232- ناخشنودی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 2

2 - کفرپیشگان (یهود، نصارا و مشرکان) ناخشنود از نزول کمترین خیر، بر مسلمانان

ما یوّد الذین کفروا . . . أن ینزل علیکم من خیر

نکره آوردن «خیر» به همراه «من» زائده در آیه، حکایت از آن دارد که: مشرکان کمترین خیری را برای مسلمانان نمی پسندیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 13

ص: 95

13 - یهود و نصارا، ناخشنود از گسترش اسلام

و یأیی الله إلا أن یتیم نوره و لو کره الکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 9

9 - یهود و نصارا، مخالف اسلام و ناخشنود از گسترش آن

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً... لیظهره علی الدین کله و لو کره المشرکون

233- نارواگویی در مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 1,2,3,4

1 - بسیاری از یهود و نصارا، مردمی حرام خوار و دارای زبانی آلوده به گناه و سخنان ناروا

لولا ینهیهم... عن قولهم الاثم و اکلهم السحت

2 - بازداری یهودیان و مسیحیان از آلودگی به گناه (گفتار های ناروا، حرام خواری و...)، تکلیفی الهی بر عهده عالمان اهل کتاب

لولا ینهیهم الربنیون و الاحبار عن قولهم الاثم و اکلهم السحت

3 - سکوت و بی تفاوتی عالمان اهل کتاب، در برابر حرام خواری مردم خویش و گفتار ناروای آنان

لولا ینهیهم الربنیون و الاحبار عن قولهم الاثم و اکلهم السحت

4 - ربانیون و احبار (عالمان یهود و نصارا) مورد توبیخ خداوند به خاطر بی تفاوتی ایشان در برابر حرام خواری مردم خویش و گفتار ناروای آنان

لولا ینهیهم الربنیون و الاحبار عن قولهم الاثم و اکلهم السحت

مراد از «ربانیون» عالمان نصارا هستند و «احبار» به دانشمندان یهود، گفته می شود.

234- نجران مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیشگویی خداوند به اینکه نصارای نجران، دعوت به مباحله را نمی پذیرند . *

فقل تعالوا ندع . . فان تولّوا فانّ الله علیهم بالمفسدین

ظاهراً جمله «فان تولّوا . . .»، اشاره به این است که مسیحیان، دعوت به مباحله را نمی پذیرند.

2 - تهدید خداوند نسبت به نصارای نجران در پذیرفتن توحید

و ما من اله الا الله . . فان تولّوا فانّ الله علیهم بالمفسدین

هدف از توجه دادن به آگاهی خداوند، پس از بیان تخلف و گناه، تهدید متخلفان است.

8 - علمای نصارای نجران ، مفسد ، مشرک ، مجادله گر ، حق ناپذیر و مورد تهدید خداوند

فمن حاجک .. فان تولوا فان الله عليهم بالمفسدين

در شأن نزول آمده که این آیات درباره علمای نجران نازل شده است.

235- نزول کتاب آسمانی بر مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 4

4 - نزول کتاب آسمانی بر دو طایفه غیر عرب (یهود و نصارا) قبل از نزول قرآن

إنما أنزل الكتب على طائفتين من قبلنا

236- نژاد پرستی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 18 - 13

13 - یهودیان و مسیحیان خود را انسانهایی ممتاز و برتر می پندارند .

وقالت اليهود والنصرى نحن ابنوا الله .. بل انتم بشر ممن خلق

از اینکه خداوند در رد پندار یهود و نصارا فرموده است که شما مانند دیگر انسانها هستید، معلوم می شود آنها برای خود امتیازی ویژه می پندارند و خود را برتر از دیگران می شمارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 6

6 - یهود و نصارا، تنها با یکدیگر و همکیشان خویش روابط دوستی داشته و به آن وفادار هستند .

يا ايها الذين آمنوا لاتتخذوا اليهود والنصرى أولياء بعضهم أولياء بعض

چون جمله «بعضهم أولياء بعض» به منزله دلیل برای جمله «لاتتخذوا ..» است، معنای حصر از آن استفاده می شود.

237- نژاد مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 18 - 12

12 - یهود و نصارا، آفریده هایی همانند و همسان با سایر انسانها

بل انتم بشر ممن خلق

ص: 97

238- نفرین بر مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 9

9 - نفرین خداوند به یهود و نصارا ، به خاطر سخنان کفرآمیزشان

قتلهم الله انى يؤفكون

239- نیاکان مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 10

10 - رضایت یهودیان و مسیحیان عصر بعثت از رفتار های ناپسند نیاکان خویش

هل انبئکم بشر من ذلک مثوبه عند الله من لعنه الله . . و عبد الطغوت

سرزنش یهودیان و مسیحیان عصر بعثت به خاطر رفتار ناپسند پیشینیان آنان، می تواند حاکی از رضایشتان به آن رفتار باشد.

240- ولایت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 55 - 10

10 - ناسازگاری پذیرش ولایت خدا با پذیرش ولایت یهودیان ، نصارا و دیگر کافران

و من يتولهم منكم فانه منهم . . انما وليکم الله و رسوله و الذین ءامنوا

241- ویژگیهای مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 63 - 11

11 - قابلیت نداشتن جامعه عصر عیسی (ع) ، برای دریافت و پذیرش تمامی حقایق *

و لأئین لکم بعض الذی تختلفون فيه

این سخن حضرت عیسی (ع) که: «من آمده ام تا برخی از اختلافات شما را بیان کنم»، می تواند نشانگر عدم قابلیت آنان برای دریافت تمامی حقایق باشد، زیرا محدودیتی از ناحیه خود حضرتش نمی توان فرض کرد.

242- هشدار به مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 98

19 - مسیحیان پیمان شکن ، مورد تهدید خداوند به عذاب و کیفر اعمال خویش

و سوف ینبئهم الله بما کانوا یصنعون

جمله «ینبئهم الله ..»، کنایه از کیفر دادن است.

243- هماهنگی یهود و مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 4

4 - اتفاق نظر یهود و نصارا ، بر ادعای محرومیت مسلمانان از بهشت

قالوا لن یدخل الجنة إلا من کان هوداً أو نصری

هدف از اینکه قرآن، پندار نصارا و یهود را به صورت «لفّ اجمالی» بیان کرده، رساندن این معناست که: مقصود اصلی یهود و نصارا در طرح آن ادعا، بیان محرومیت مسلمانان از بهشت است.

244- هواپرستی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 11

11 - یهود و نصارا ، آیین الهی خویش را با آرای بی‌برخاسته از هواهای نفسانی ، به انحراف کشانده بودند .

و لئن اتبعت أهواءهم

بدیهی است که آیین یهودیت و نصرانیت، ریشه الهی و آسمانی دارد. بنابراین تعبیر کردن از آیین آنان به هواهای نفسانی، می‌رساند که: یهودیان و نصرانیان با نفوذ دادن آرا و هواهای نفسانی خویش در معارف و احکام دین، وجهه الهی آن را از میان برده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 11، 15

11 - یهود و نصارا آیین الهی خویش را با آرای بی‌برخاسته از هواهای نفسانی ، آمیخته بودند .

و لئن اتبعت أهواءهم

مقصود از «أهواءهم» (آرای برخاسته از هواهای نفسانی) آیین و مرام دینی یهود و نصارا است؛ زیرا مبارزه آنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل ایمان بر سر باورها و احکام دینی بوده است و از آنجا که آیین اهل کتاب، آیینی الهی بوده ولی در آیه شریفه از آن به هواهای نفسانی تعبیر شده، برداشت فوق به دست می آید.

15 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به پرهیز از پیروی یهود و نصارا و ردّ آرای نفسانی ایشان

و لئن اتبعت أهواءهم .. . إنك إذا لمن الظالمين

ص: 99

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 18

18 - گروهی از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، هواپرستان گمراه و ناشر عقاید افراطی و غلوآمیز در میان همکیشان خود

و لاتتبعوا أهواء قوم . . . و اضلوا كثيراً و ضلوا عن سواء السبیل

کلمه «ضلوا» در دو بخش از آیه می تواند اشاره به دو طایفه از گمراهان داشته باشد، طائفه ای پیش از بعثت که جمله «قد ضلوا من قبل» بیانگر آن است و طائفه ای معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) که جمله «ضلوا عن سواء السبیل» حاکی از آنان می باشد. گفتنی است که آوردن قید «من قبل» در یک بخش و نیامدن آن در بخش بعد، گویای این تفسیر است.

245- هواپرستی مسیحیان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 5

5- عقاید و آرای یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، عقاید و آرای برخاسته از هواهای نفسانی بود .

و لئن اتبعت أهواءهم

«أهواء» (جمع هوی) به معنای خواهشها و تمایلات نفس است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه مقابله آن با احکام قرآن - آرا ، عقاید و قوانین برخاسته از تمایلات نفسانی است.

246- یهود و قبله مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 8

8 - هیچ یک از یهود و نصارا ، قبله یکدیگر را نخواهند پذیرفت .

و ما بعضهم بتابع قبله بعض

247- یهود و مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - فزونی پیمان شکنان یهود نسبت به پیمان شکنان نصارا

فیما نقضهم . . . و من الذین قالوا انا نصری

«من الذین» خبر مبتدای محذوف است. یعنی «من الذین قالوا انا نصاری قوم اخذنا میثاقهم»، بنابراین آیه شریفه، تنها سخن از پیمان شکنی گروهی از مسیحیان را مطرح کرده است. به خلاف آنچه درباره یهود بیان داشت که همه آنها، جز اندکی، پیمان شکن بودند.

10 - کینه و دشمنی دایمی یهود و مسیحیان با یکدیگر تا روز قیامت

ص: 100

و لقد اخذ الله ميثق بنى اسرائيل . . . العداوه و البغضاء إلى يوم القيمة

بنابر اینکه ضمیر در «بینهم» به یهود و نصارا برگردانده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 10، 9

9 - همکاری و روابط دوستانه یهود و نصارا ، @ در جهت مقابله با اسلام *

يا ايها الذين ءامنوا لاتتخذوا اليهود و النصرى أولياء بعضهم أولياء بعض

با توجه به اینکه یهود و نصارا نسبت به یکدیگر دشمنی و کینه دارند، معلوم می شود دوستی آنها با یکدیگر که از جمله «بعضهم . . .» استفاده می گردد، در جهت مقابله به اسلام است.

10 - روابط و پیوند های یهود و نصارا با یکدیگر ، خطر و هشدارى برای مسلمانان

لاتتخذوا اليهود و النصرى أولياء بعضهم أولياء بعض

از اینکه دوستی یهود و نصارا با یکدیگر، دلیل بازداشتن مسلمانان از دوستی با آنان قرار گرفته است، استفاده می شود که پیوند آنان، پیوندی خطرناک برای مسلمین است.

ص: 101

2- مسیحیت

1- آثار تبعیت از مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 16

16 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در صورت تبعیت از آیین یهود و نصارا، به محروم کردنش از پشتیبانی و یاری خود تهدید کرد.

و لئن اتبعت أهواءهم .. مالک من الله من ولیّ و لانصیر

در برداشت فوق «من الله» متعلق به محذوف و حال برای ولیّ و نصیر گرفته شده است. بر این مبنا جمله «مالک ...» چنین معنا می شود: برای تو از جانب خداوند هیچ پشتیبان و یآوری نخواهد بود؛ یعنی، امدادهای خداوند به تو نمی رسد.

2- آگاهی علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 9

9 - اهل کتاب (عالمان یهود و نصارا) آگاه به حقانیت قرآن و نزول آن از جانب خدا

و الذین ءاتینهم الکتب یعلمون انه منزل من ربک بالحق

3- آیات خدا در مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 114 - 9

9 - برجای ماندن نشانه و آیتی الهی در جامعه مسیحیت با نزول مائده آسمانی، از انگیزه های مسیح برای درخواست آن از خداوند

أنزل علینا مائده من السماء تکون .. ءایه منک

4- ابراهیم (ع) و مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 11

11 - ابراهيم (ع)، نه بر آيين يهود و نه بر آيين نصارا .

قالوا كونوا هوداً أو نصارى تهتدوا قل بل مله إبراهيم حنيفاً

ص: 102

5- اضلال علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 7

7 - بسیاری از احبار و راهبان (پیشوایان دینی یهود و نصارا) عوامل انحراف مردم و بازدارنده آنان از راه خدا بودند .

إن كثيراً من الأحرار والرهبان . . . و يصدون عن سبيل الله

6- اطاعت از علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 1

1 - تسلیم و اطاعت بی چون و چرای یهود و نصارا در برابر احبار و راهبان (پیشوایان دینی) خویش

اتخذوا أحرارهم ورهبانهم أرباباً

«اتخاذ رب» کنایه از تسلیم و اطاعت بی چون و چراست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 4

4 - اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان ، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أحرارهم ورهبانهم أرباباً . . . یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

7- اکثریت علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 2

2 - بسیاری از عالمان دینی یهود و نصارا ، اموال مردم را به ناحق و بدون سبب موجه و مشروع ، تصاحب می کردند .

إن كثيراً من الأحرار والرهبان لیأکلون أموال الناس بالباطل

8- التقاط در مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 4,9

4 - هیچ یک از آیین یهود نصارا به خاطر آمیخته شدنشان به شرک ، هدایت آفرین نیستند .

قل بل مله ابرهیم

ص: 103

9 - یهود و نصارا، آیین خویش را به شرک آمیخته و آلوده ساختند .

بل مله ابرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

تأیید آیین ابراهیم با توصیف آن حضرت به دوری از گمراهی و شرک، پس از نفی آیین یهود و نصارا، اشاره به این دارد که یهود و نصارا آیین خویش را به گمراهیها آلوده و به شرک آمیخته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 5

5 - یهود و نصارا، آیین الهی خویش را تحریف کرده، احکام و معارف الهی را با امور غیر دینی آمیخته بودند .

قولوا ءامنا بالله .. و ما اوتی موسی و عیسی

چون خطاب آیه، به یهود و نصاراست و آنان خویشتن را پیروان حضرت موسی و عیسی می شمردند، مقتضای کلام این بود که به جای «و ما اوتی موسی و عیسی» گفته شود «و ما اوتیتم». این جایگزینی اشاره به این نکته دارد که: احکام و معارفی که بر موسی و عیسی (ع) نازل شد، همانی نیست که در اختیار یهود و نصاراست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 11

11 - یهود و نصارا آیین الهی خویش را با آرای بر خاسته از هواهای نفسانی، آمیخته بودند .

و لئن اتبعت اهواءهم

مقصود از «اهواءهم» (آرای بر خاسته از هواهای نفسانی) آیین و مرام دینی یهود و نصاراست؛ زیرا مبارزه آنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل ایمان بر سر باورها و احکام دینی بوده است و از آنجا که آیین اهل کتاب، آیینی الهی بوده ولی در آیه شریفه از آن به هواهای نفسانی تعبیر شده، برداشت فوق به دست می آید.

9- انحراف علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 1

1 - خداوند، از فساد مالی و انحراف بسیاری از احبار و راهبان (پیشوایان دینی یهود و نصارا) پرده برداشته و مؤمنان را نسبت به خطر آنان هشدار داد .

يأبها الذفن ءامنوا إن كئفراً من الأءبار و الرهبان لفاأكلون أموال الناس بالءطل

10- انءراف مسفءة

ءءء - نام سوره - سوره - آفة - ففش

1 - بقره - 2 - 120 - 11

ص: 104

11 - یهود و نصارا، آیین الهی خویش را با آرای بر خاسته از هوا های نفسانی، به انحراف کشانده بودند .

و لئن اتبعت أهواءهم

بدیهی است که آیین یهودیت و نصرانیت، ریشه الهی و آسمانی دارد. بنابراین تعبیر کردن از آیین آنان به هواهای نفسانی، می رساند که: یهودیان و نصرانیان با نفوذ دادن آرا و هواهای نفسانی خویش در معارف و احکام دین، وجهه الهی آن را از میان برده بودند.

11- بدعت علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 12

12 - از امام صادق (ع) درباره سخن خدا که فرمود: « اتخذوا أحبارهم و رهبانهم أرباباً من دون الله » روایت شده که فرمود: « و الله ما صلّوا لهم و لا صاموا و لكنهم أحلّوا لهم حراماً و حرّموا عليهم حلالاً فاتّبعوهم »

به خدا سوگند آنان برای احبار و راهبان نه نماز خواندند و نه روزه گرفتند؛ ولی آن علما و صومعه داران، برای مردم حرام را حلال و حلال را حرام کردند و آنان پیروی کردند».

12- بطلان مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 3,5

1 - یهودیان، آیین نصرانیت را پوچ و بی پایه و اساس می دانستند .

و قالت اليهود لیست النصری علی شیء

3 - بی اساس بودن آیین یهود و نصارا در دیدگاه طرف مقابل، ساخته و پرداخته عالمانشان است .

و قالت اليهود .. هم یتلون الکتب

تلاوت کتابهای دینی به ویژه در عصرهای گذشته، مخصوص عالمان دینی بوده است. بنابراین جمله حالیه «و هم یتلون الکتب» (با اینکه کتاب آسمانی را تلاوت می کنند) حاکی است که سرچشمه و منشأ سخن یاد شده - که همه یهود و نصارا بدان اذعان داشتند (قالت اليهود ... و قالت النصری) - به عالمان ایشان بوده است.

5 - اتهام یهود و نصارا علیه یکدیگر (بی پایه و اساس خواندن آیین طرف مقابل) مخالف با کتاب آسمانی خود آنان است .

و قالت اليهود .. و هم یتلون الکتب

13- پیشگویی علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 105

2 - پیشگویی علمای یهود و نصارا، در باره آمدن قرآن و ظهور پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

أولم یکن لهم آیه أن یعلمه علموا بنی اسرائیل

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که صرف آگاهی و اطلاع علمای بنی اسرائیل تا زمانی که اطلاعات خود را در اختیار دیگران قرار نداده اند، نمی تواند آیه و نشانه باشد.

14- تاریخ مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 14 - 14

14 - هشدار خداوند به مسلمانان با بیان مجازات یهود و نصارا به خاطر نقض پیمان الهی

فبما نقضهم میثقهم .. و من الذین قالوا إنا نصری اخذنا میثقهم ففسوا

بیان مجازات مسیحیان و یهودیان به خاطر پیمان شکنی آنان پس از «اذکروا .. میثقه» (ای مسلمین پیمان الهی را به یاد داشته باشید)، هشداری است به مسلمانان که مبدا همانند اهل کتاب پیمان الهی را نقض نکنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 11

11 - رهبانیت، بدعت پیروان عیسی و انحراف از سیره آن حضرت بود.

و ءاوینهما إلی ربوه ذات قرار و معین

این که مکان زندگی عیسی و مادرش، همراه با امکانات و وسایل آسایش و در سرزمین خوش آب و هوا بود، می تواند اشاره به این مطلب باشد که زندگی رهبانی پیروان آن حضرت، انحراف از سیره او و بدعت در دین او بود.

15- تبعیت از مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 12، 5

5 - هیچ امری جز تبعیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آیین نصرانیت، تأمین کننده رضایت نصارا از آن حضرت نبود.

ولن ترضى عنك اليهود ولا النصارى حتى تتبع ملتهم

12 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از پیروی آیین یهود و نصارا بر حذر داشت .

ولئن اتبعت أهواءهم .. مالک من اللّٰه من ولیّ و لانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 10

ص: 106

10 - یهود و نصارا در صدد گرایش دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به پیروی از احکام و قوانین دینی خویش

و لئن اتبعت اهواءهم

16- تبعیت مسیحیان از علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 1

1 - تسلیم و اطاعت بی چون و چرای یهود و نصارا در برابر احبار و راهبان (پیشوایان دینی) خویش

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً

«اتخاذ رب» کنایه از تسلیم و اطاعت بی چون و چراست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 4

4 - اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان ، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً . . . یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

17- تنلیت در مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 13

13 - از امام باقر (ع) درباره آیه « اتخذوا احبارهم و رهبنهم ارباباً من دون الله و المسيح بن مریم » روایت شده است : « اما المسيح فعصوه و عظموه فی أنفسهم حتی زعموا انه اله و انه ابن الله و طائفه منهم قالوا ثالث ثلاثه و طائفه منهم قالوا هو الله . . . » ;

اما مسیح را نافرمانی کردند او را در اندیشه خود تا آن جا بزرگ دانستند که گمان کردند او معبود و فرزند خداست و گروهی از آنان گفتند: وی یکی از سه معبود است و گروهی گفتند: او خداست . . . ».

18- تحریف مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 11، 13 - 10

10 - آیین موجود در میان یهود و نصارا، آیینی است تشکیل یافته از آرا و افکار برخاسته از هوا های نفسانی .

ولئن اتبعت أهواءهم

مراد از «أهواءهم» به قرینه «حتی تتبع ملتهم» دین و آیین یهود و نصارا است. تعبیر کردن از آیین آنان به «أهواء» (خواهشهای

ص: 107

نفسانی)، بیانگر این است که: آنچه یهود و نصارا به عنوان دین مطرح می کردند افکار و اندیشه های برخاسته از هواهای نفسانی آنان بوده است.

11 - یهود و نصارا، آیین الهی خویش را با آرایی برخاسته از هواهای نفسانی، به انحراف کشانده بودند.

و لئن اتبعت أهواءهم

بدیهی است که آیین یهودیت و نصرانیت، ریشه الهی و آسمانی دارد. بنابراین تعبیر کردن از آیین آنان به هواهای نفسانی، می رساند که: یهودیان و نصرانیان با نفوذ دادن آرا و هواهای نفسانی خویش در معارف و احکام دین، وجهه الهی آن را از میان برده بودند.

13 - آیین تحریف شده یهودیت و نصرانیت، آیینی جاهلانه و ناتوان از هدایت انسانهاست.

ان هدی الله هو الهدی و لئن اتبعت أهواءهم بعد الذی جاءک من العلم

حصری که از «ان هدی الله...» به دست می آید، ناظر به آیین یهود و نصارا است؛ یعنی، آیین تحریف شده آنان، هدایت آفرین نیست. تعبیر کردن از آیین اسلام به «علم» اشاره به این معنا دارد که: آیین یهود و نصارا بر پایه علم نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 4,9

4 - هیچ یک از آیین یهود نصارا به خاطر آمیخته شدنشان به شرک، هدایت آفرین نیستند.

قل بل مله إبرهیم

9 - یهود و نصارا، آیین خویش را به شرک آمیخته و آلوده ساختند.

بل مله إبرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

تأیید آیین ابراهیم با توصیف آن حضرت به دوری از گمراهی و شرک، پس از نفی آیین یهود و نصارا، اشاره به این دارد که یهود و نصارا آیین خویش را به گمراهیها آلوده و به شرک آمیخته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 5

5 - یهود و نصارا، آیین الهی خویش را تحریف کرده، احکام و معارف الهی را با امور غیر دینی آمیخته کردند.

قولوا ءامنا بالله... و ما أوتی موسی و عیسی

چون خطاب آیه، به یهود و نصاراست و آنان خویشتن را پیروان حضرت موسی و عیسی می شمردند، مقتضای کلام این بود که به جای «و ما اوتی موسی و عیسی» گفته شود «و ما اوتیتم». این جایگزینی اشاره به این نکته دارد که: احکام و معارفی که بر موسی و عیسی (ع) نازل شد، همانی نیست که در اختیار یهود و نصاراست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 11

11 - یهود و نصارا آیین الهی خویش را با آرای بر خاسته از هوا های نفسانی ، آمیخته بودند .

و لئن اتبعت اهواءهم

مقصود از «اهواءهم» (آرای برخاسته از هواهای نفسانی) آیین و مرام دینی یهود و نصاراست؛ زیرا مبارزه آنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل ایمان بر سر باورها و احکام دینی بوده است و از آنجا که آیین اهل کتاب، آیینی الهی بوده ولی در آیه شریفه از آن به هواهای

ص: 108

نفسانی تعبیر شده، برداشت فوق به دست می آید.

19- تداوم مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 55 - 12

12 - تداوم یهودیت و نصرانیت تا قیامت

و جعل الذین اتبعوک فوق الذین کفروا الی یوم القیمه

بنابراینکه مراد از «الذین کفروا»، یهود باشد که نتیجه اش بقای هر دو دین خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 12

12 - بقای مسیحیان تا روز قیامت

فاغرینا بینهم العداوه و البغضاء الی یوم القیمه

20- تصدیق مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 4

4 - هر یک از تورات و انجیل، تأیید کننده یکدیگر و تصدیق کننده شریعت برخاسته از آنهاست.

وقالت الیهود... و هم یتلون الکتب

مراد از «الکتب» تورات و انجیل است و از آن جا که جمله «و هم یتلون الکتب» به عنوان دلیلی بر ناصواب بودن پندار مذکور (بی پایگی آیین یهود و نصارا) ایراد شده است، معلوم می شود: هر یک از تورات و انجیل گواه صحت یکدیگر بودند.

21- توحید در مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 17 - 2

2- یهودیت ، مسیحیت ، مجوسیت و صابئیت ، همه از آیین های توحیدی اند .

و الذین هادوا .. و الذین اشرکوا

قرار دادن گروه های یهودی و .. در برابر «الذین اشرکوا» (آنان که شرک ورزیدند) بیانگر مطلب فوق است.

ص: 109

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 2

2- سران شرک و کفر ، مدعی نبودن اثری از توحید و یکتاپرستی در آخرین دین الهی (مسیحیت)

أجعل الألهة إلهاً وحدًا .. ما سمعنا بهذا في الملة الآخرة

«مِلَّة» در آیه شریفه، به معنای «دین» است و مقصود از قید «الآخره» (پسین) در برابر «اولین» (پیشینان) - که در آیات دیگر آمده - دین مسیحیت است. گفتنی است که مسیحیت آخرین دین پیش از اسلام در جزیره العرب بود و کافران نیز از آن آگاهی داشتند.

22- جرایم علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 2

2- بسیاری از عالمان دینی یهود و نصارا ، اموال مردم را به ناحق و بدون سبب موجه و مشروع ، تصاحب می کردند .

إن كثيراً من الأحرار و الرهبان ليأكلون أموال الناس بالباطل

23- حرامخواری علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 2

2- بسیاری از عالمان دینی یهود و نصارا ، اموال مردم را به ناحق و بدون سبب موجه و مشروع ، تصاحب می کردند .

إن كثيراً من الأحرار و الرهبان ليأكلون أموال الناس بالباطل

24- حق پذیری علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 11, 9

9- مسیحیان و عالمان دینی آنان ، مردمی حق پذیر و برخوردار از سلامت نفس

الذين قالوا إنا نصري .. وانهم لا يستكبرون

بنابر اینکه متعلق حذف شده از «لا یتکبرون» کلمه ای همانند «عن اتباع الحق» باشد، آیه بعد این معنا را تأیید می کند.

11 - تمجید خدا از کشیشان و راهبان وارسته و مسیحیان حق پذیر و فروتن

ذلك بان منهم قسيسين و رهباناً و انهم لا یتكبرون

ص: 110

25- حق ستیزی علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 5

5 - حق ستیزی و حق پوشی علمای یهود و نصارا

إن الذين يكتُمون . . . ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

26- حقانیت مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 9

9 - جاهلان (مشرکان و صاحب های آیین های غیر الهی) دین یهود و نصارا را بی پایه و اساس می شمردند .

كذلك قال الذين لا يعلمون مثل قولهم

مقصود از «الذين لا يعلمون» [به گفته مفسران] مشرکان و معتقدان به ادیان غیر الهی هستند.

27- خطر علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 1

1 - خداوند ، از فساد مالی و انحراف بسیاری از احبار و راهبان (پیشوایان دینی یهود و نصارا) پرده برداشته و مؤمنان را نسبت به خطر آنان هشدار داد .

يأیها الذين ءامنوا إن كثيراً من الأُحبار و الرهبان ليأكلون أموال الناس بالباطل

28- دشمنی علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 3

3 - احبار (عالمان یهود) و راهبان (عالمان نصارا) سردمداران مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أجبارهم و رهبنهم أرباباً. .. يريدون أن يطفئوا نور الله بأفواههم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «هم» در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفواههم» به احبار و راهبان بازگردد، که در این صورت آیه شریفه بیانگر یکی از مصداقهای «اتخذوا أجبارهم و رهبنهم أرباباً» خواهد بود؛ بدین معنا که احبار و راهبان علیه قرآن و اسلام سخنان نادرست می گفتند و یهود و نصارا از آنان تبعیت کورکورانه و اطاعت محض داشتند.

ص: 111

29- دنیاطلبی علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 8

8 - تلاش احبار و راهبان ، در بازداشتن مردم از راه خدا ، در راستای دستیابی به مطامع دنیوی خویش

لیأکلون أموال الناس بالباطل و یصدون عن سبیل اللّٰه

با توجه به ارتباط و پیوستگی «یصدون» با «یاکلون» برداشت فوق استفاده می شود.

30- دین مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 84 - 8

8 - اهمّیت ویژه آیین موسی و عیسی و کتاب نازل شده بر آنها (تورات و انجیل)

و ما أوتی موسی و عیسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 110 - 19

19 - اسلام ، برترین آیین در میان سایر ادیان (دین یهود و نصارا) برای سعادت بشر

و لو أمن من اهل الکتب لکان خیراً لهم

بنابر اینکه «خیر» برای تفضیل باشد و مُفضَّل علیه، آیین خود اهل کتاب و مُفضَّل، اسلام.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 69 - 3

3 - آیین یهود ، نصارا و صابئین ، از ادیان رسمی و الهی

إنّ الذین ءامنوا و الذین هادوا و الصبئون و النصری .. فلا خوف علیهم

درباره آیین صابئین نظرات مختلفی بیان شده است، علامه طباطبایی در تفسیر «المیزان» پس از اشاره به اقوالی گوناگون تأیید می کند که

آیین صابئی آیینی ممزوج از دین یهود، مجوس و حرانیه بوده است.

31- رسمی بودن مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 112

8 - دین یهود، نصارا و صابئان از آیین های به رسمیت شناخته شده در قرآن

إن الذین ءامنوا و الذین هادوا و النصری و الصبئین

از نکته هایی که می تواند توجیه کننده آوردن عناوین مذکور باشد، اعلام رسمیت آیینهای یاد شده است.

32- زکات در مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 7

7- نماز و زکات، از جمله تکالیف دینی در شریعت حضرت عیسی (ع) بود.

و أوصنی بالصلوه و الزکوه

33- سرزنش احترام به علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 2

2- توبیخ یهود و نصارا از سوی خدا، به خاطر ارج نهادن به پیشوایان دینی خود (احبار و راهبان) تا حد پروردگاری

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً من دون الله

34- سرزنش علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 4

4 - ربانیون و احبار (عالمان یهود و نصارا) مورد توبیخ خداوند به خاطر بی تفاوتی ایشان در برابر حرام خواری مردم خویش و گفتار

ناروای آنان

لولا ینهیهم الربنیون و الاحبار عن قولهم الاثم و اکلهم السحت

مراد از «ربانیون» عالمان نصارا هستند و «احبار» به دانشمندان یهود، گفته می شود.

35- سکوت علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 4،10

ص: 113

4 - ربانیون و احبار (عالمان یهود و نصارا) مورد توبیخ خداوند به خاطر بی تفاوتی ایشان در برابر حرام خواری مردم خویش و گفتار ناروای آنان

لولا ینهیهم الربنیون و الاحبار عن قولهم الاثم و اكلهم السحت

مراد از «ربانیون» عالمان نصارا هستند و «احبار» به دانشمندان یهود، گفته می شود.

10 - سکوت عالمان یهود و نصارا در برابر منکرات جامعه خویش ، بسیار زشت و ناپسند

لبس ما کانوا یصنعون

ظاهراً مراد از ضمیر در «کانوا» و «یصنعون»، «ربانیون» و «احبار» می باشد نه توده اهل کتاب ; قابل ذکر است که در برداشت فوق مراد از «ما»ی موصوله، سکوت عالمان اهل کتاب در برابر گناهان دانسته شده است.

36- سهولت مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 50 - 4

4 - سهولت شریعت عیسی (ع) ، در مقایسه با شریعت موسی (ع)

و لاحلّ لکم بعض الذی حرّم علیکم

37- ضعف مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 13

13 - آیین تحریف شده یهودیت و نصرانیت ، آیینی جاهلانه و ناتوان از هدایت انسانهاست .

ان هدی الله هو الهدی و لئن اتبعت أهواءهم بعد الذی جاءک من العلم

حصری که از «ان هدی الله ..» به دست می آید، ناظر به آیین یهود و نصاراست; یعنی، آیین تحریف شده آنان، هدایت آفرین نیست. تعبیر کردن از آیین اسلام به «علم» اشاره به این معنا دارد که: آیین یهود و نصارا بر پایه علم نیست.

38- علم علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - عالمان یهود و نصارا، به خوبی می دانستند که قبله شدن مسجدالحرام، فرمانی از ناحیه خداوند است .

إن الذين أوتوا الكتب ليعلمون أنه الحق

«لام» تأکید در «لیعلمون» بیانگر این است که: اهل کتاب هیچ تردیدی نداشتند و به روشنی می دانستند که تغییر قبله حق و از

ص: 114

ناحیه خداوند است.

39- علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 8

8 - نقش مؤثرتر کشیشان از راهبان در هدایتگری مردم

ذلک بان منهم قسيسين و رهباناً

تقدیم ذکری «قسيسين» بر «رهباناً» می تواند اشاره به نقش مؤثرتر قسيسين داشته باشد.

40- علمای مسیحیت و قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 17

17 - عالمان یهود و نصارا، به خوبی می دانستند که قبله شدن مسجدالحرام، فرمانی از ناحیه خداوند است.

إن الذين أوتوا الكتب ليعلمون أنه الحق

«لام» تأکید در «ليعلمون» بیانگر این است که: اهل کتاب هیچ تردیدی نداشتند و به روشنی می دانستند که تغییر قبله حق و از ناحیه خداوند است.

41- علمای مسیحیت و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 3،10

3 - گروهی از کشیشان و راهبان عصر پیامبر بر اثر شنیدن قرآن

منهم قسيسين و رهباناً... ما أنزل إلى الرسول تری اعينهم تقيض من الدمع

بنابر اینکه ضمیر در «سمعوا» به «قسيسين» و «رهبان» برگردانده شود.

10 - گروهی از مسیحیان، کشیشان و راهبان عصر بعثت، پذیرای اسلام در پی شنیدن قرآن.

وإذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول . . . يقولون ربنا ءامنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 114 - 9

9 - اهل كتاب (عالمان يهود و نصارا) آگاه به حقانيت قرآن و نزول آن از جانب خدا

ص: 115

و الذين ءاتينهم الكتب يعلمون أنه منزل من ربك بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 197 - 2

2- پیشگویی علمای یهود و نصارا، در باره آمدن قرآن و ظهور پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

أولم يكن لهم آية أن يعلمه علموا بنى إسرائيل

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که صرف آگاهی و اطلاع علمای بنی اسرائیل تا زمانی که اطلاعات خود را در اختیار دیگران قرار نداده اند، نمی تواند آیه و نشانه باشد.

42- علمای مسیحیت و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 159 - 6,10

6 - عالمان یهود و نصارا در عصر بعثت، شواهد و نشانه های حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام اسلام را کتمان می کردند .

الذين يكتُمون ما أنزلنا من البينت و الهدى من بعد ما بينه للناس فى الكتب

10 - علمای یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق و معارف کتب آسمانی از رحمت خدا محروم شده و مورد لعن و نفرین لعنت کنندگان هستند .

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا .. أولئك يلعنهم الله و يلعنهم اللعنون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 176 - 5

5 - حق ستیزی و حق پوشی علمای یهود و نصارا

إن الذين يكتُمون .. ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

43- علمای مسیحیت و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 197 - 2

2- پیشگویی علمای یهود و نصارا، در باره آمدن قرآن و ظهور پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

أولم یکن لهم ءایه أن یعلمه علموا بنی اسرائیل

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که صرف آگاهی و اطلاع علمای بنی اسرائیل تا زمانی که اطلاعات خود را در اختیار دیگران قرار نداده اند، نمی تواند آیه و نشانه باشد.

ص: 116

44- عید مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 114 - 7

7 - مسیح (ع) خواهان عید قرار گرفتن روز نزول مائده آسمانی در جامعه مسیحیت

أنزل علينا مائده من السماء تكون لنا عيداً لأولنا وءاخرنا

45- غضب علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 2

2 - بسیاری از عالمان دینی یهود و نصارا، اموال مردم را به ناحق و بدون سبب موجه و مشروع، تصاحب می کردند.

إن كثيراً من الأخبار و الرهبان ليأكلون أموال الناس بالباطل

46- فرعون و حقانیت مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 7

7 - فرعون، هنگام غرق شدن، به حقانیت دین موسی (ع) و بنی اسرائیل و باطل بودن آیین خود، اعتراف کرد.

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنت أنه لا إله إلا الذي ءامنت به بنوا إسرائيل

47- فساد مالی علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 1

1 - خداوند، از فساد مالی و انحراف بسیاری از اخبار و راهبان (پیشوایان دینی یهود و نصارا) پرده برداشته و مؤمنان را نسبت به خطر آنان هشدار داد.

يأبها الذين ءامنوا إن كثيراً من الأخبار و الرهبان ليأكلون أموال الناس بالباطل

48- قبول دین مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 9

9- گرایش بی حد و مرز گروهی از مسلمانان بیمار دل به سوی یهود و نصارا، دلیلی روشن برای محرومیت ستمگران از هدایت الهی

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ. فترى الذين فى قلوبهم مرض يسرعون فيهم

تفریع جمله «فترى» بر جمله «ان الله...»، می رساند که گرایش عمیق بیمار دلان، بیان مصداقی برای جمله «ان الله لا يهدى...» است.

49- قصاص در مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 15

15 - آیین یهودیان و مسیحیان، دارای احکام و قوانین یکسان در قصاص *

و كتبنا عليهم فيها ان النفس بالنفس .. مصداقاً لما بين يديه من التوریه

توصیف تورات به نور و هدایت و سپس بیان احکام قصاص می رساند که آن احکام از مصادیق نور و هدایت است و چون انجیل بلافاصله به نور و هدایت توصیف شده، معلوم می شود آن احکام بر اهل انجیل نیز نوشته شده است. جمله «وقفینا علیء اثرهم» و نیز کلمه «مصداقاً» این معنا را تأیید می کند.

50- کیفر تبعیت از مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 17

17 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در صورت پیروی کردن از آیین یهود و نصارا، به عقوبتهایی از جانب خود تهدید کرد.

لئن اتبعت أهواءهم .. مالک من الله من ولیّ و لانصیر

برداشت فوق مبتنی بر این است که «من الله» متعلق به «ولیّ» و «نصیر» باشد. بر این مبنا «ولیّ» و «نصیر» متضمن معنای «منع» است و جمله «مالک...» چنین معنا می شود: برای تو پشتیبان و یآوری که تو را از خدا (از عذاب خدا) باز دارد وجود نخواهد داشت.

51- گریه علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 118

3- گریه گروهی از کشیشان و راهبان عصر پیامبر بر اثر شنیدن قرآن
منهم قسیسین و رهباناً .. ما أنزل إلى الرسول تری اعينهم تقيض من الدمع
بنابر اینکه ضمیر در «سمعوا» به «قسيسين» و «رهبان» برگردانده شود.

52- لعن بر علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 10

10 - علمای یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق و معارف کتب آسمانی از رحمت خدا محروم شده و مورد لعن و نفرین لعنت کنندگان هستند .

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا .. أولئك يلعنهم الله و يلعنهم اللعنون

53- متقین در مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 21

21 - ارجمندی تقواییشان در آیین مسیحیت

و ءاتينه الانجيل .. هدى و موعظه للمتقين

54- محمد (صلی الله علیه و آله) و مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 5، 12

5 - هیچ امری جز تبعیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آیین نصرانیت ، تأمین کننده رضایت نصارا از آن حضرت نبود .

ولن ترضی عنک اليهود و لالنصری حتی تتبع ملتهم

12 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از پیروی آیین یهود و نصارا بر حذر داشت .

ولئن اتبعت أهواءهم .. مالک من اللّٰه من ولیّ ولانصیر

55- مسلمانان صدر اسلام و علمای مسیحیت

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 119

3 - خوشبینی مسلمانان صدر اسلام ، نسبت به پیشوایان دینی یهود و نصارا

يأبها الذين ءامنوا إن كثيراً من الأخبار و الرهبان ليأكلون أموال الناس بالباطل

افشای چهره عالمان دینی یهود و نصارا برای مسلمانان (یا ایها الذین آمنوا) - که متضمن هشدار به ایشان است - بیانگر این حقیقت است که: مسلمانان از ماهیت خطر پیشوایان دینی اهل کتاب آگاهی نداشتند بلکه بر عکس به آنان خوشبین بودند.

56- مسؤولیت علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 10

10 - سکوت عالمان یهود و نصارا در برابر منکرات جامعه خویش ، بسیار زشت و ناپسند

لبس ما کاناو یصنعون

ظاهراً مراد از ضمیر در «کانوا» و «یصنعون»، «ربانیون» و «احبار» می باشد نه توده اهل کتاب; قابل ذکر است که در برداشت فوق مراد از «ما»ی موصوله، سکوت عالمان اهل کتاب در برابر گناهان دانسته شده است.

57- مسیحیت و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 9

9 - یهود و نصارا، آیین خویش را به شرک آمیخته و آلوده ساختند .

بل مله ابرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

تأیید آیین ابراهیم با توصیف آن حضرت به دوری از گمراهی و شرک، پس از نفی آیین یهود و نصارا، اشاره به این دارد که یهود و نصارا آیین خویش را به گمراهیها آلوده و به شرک آمیخته بودند.

58- مسیحیت و هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 4

4- هیچ یک از آیین یهود نصارا به خاطر آمیخته شدنشان به شرک ، هدایت آفرین نیستند .

قل بل مله إبرهیم

ص: 120

59- مشرکان و مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 9

9- جاهلان (مشرکان و صاحب های آیین های غیر الهی) دین یهود و نصارا را بی پایه و اساس می شمردند .

کذلک قال الذین لایعلمون مثل قولهم

مقصود از «الذین لایعلمون» [به گفته مفسران] مشرکان و معتقدان به ادیان غیر الهی هستند.

60- منشأ مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 10

10 - آیین موجود در میان یهود و نصارا، آیینی است تشکیل یافته از آرا و افکار برخاسته از هوا های نفسانی .

ولئن اتبعت أهواءهم

مراد از «أهواءهم» به قرینه «حتی تتبع ملتهم» دین و آیین یهود و نصارا است. تعبیر کردن از آیین آنان به «أهواء» (خواهشهای نفسانی)، بیانگر این است که: آنچه یهود و نصارا به عنوان دین مطرح می کردند افکار و اندیشه های برخاسته از هواهای نفسانی آنان بوده است.

61- نقش علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 18، 6

6 - حضور کشیشان و راهبان خداترس در بین مسیحیان موجب دوستی و نزدیکی آنان با مسلمانان

اقربهم موده للذین ءامنوا الذین . . . ذلک بان منهم قسیسین و رهباناً

18 - وجود کشیشان و راهبان منتظر بعثت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) در میان مسیحیان، موجب محبت آنان، به مسلمانان

ولتجدن اقربهم موده للذین ءامنوا . . . ذلک بان منهم قسیسین و رهباناً و انهم لایست

از امام صادق(ع) روایت شده که پس از خواندن آیه فوق فرمود: اولئک کانوا قوماً بین عیسی(ع) و محمد(صلی الله علیه و آله) ینتظرون مجیبی ء محمد(صلی الله علیه و آله).

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 335، ح 162؛ نورالثقلین، ج 1، ص 662، ح 317.

ص: 121

62- نماز در مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 7

7- نماز و زکات ، از جمله تکالیف دینی در شریعت حضرت عیسی (ع) بود .

و أوصنی بالصلوه و الزکوه

63- هماهنگی اسلام و مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 1

1 - هماهنگی آیین اسلام با دین نوح ، ابراهیم ، موسی و عیسی (ع)

شرع لكم من الدین ما وصّی به نوحًا . . و ما وصّینا به إبرهیم و موسی و عیسی

64- یهود و مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 1

1 - یهودیان ، آیین نصرانیت را پوچ و بی پایه و اساس می دانستند .

و قالت الیهود لیست النصری علی شیء

ص: 122

3- مسؤولیت

1- آثار مسؤولیت پذیری متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 27 - 2

2 - توجه تقوایپیشگان به خدا و مسؤولیت های خود، زمینه ساز جلب رحمت الهی

إِنَّا كُنَّا قَبْلَ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ . فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا

2- آداب قبول مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 13 - 8

8 - باید به هنگام پذیرش مسؤولیت های محوله، تمامی مشکلات، کاستی ها و پی آمد های آنها را با مقام بالاتر در میان گذاشت.

وَ إِذْ نَادَى رَبِّكَ مُوسَى أَنْ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ . . . قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ . وَ يُضِيقُ صَدْرِي وَ لَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 34 - 10

10 - لزوم در میان گذاشتن مشکلات، کاستی ها و پی آمد های آن با مقام فرماندهی، به هنگام پذیرش مسؤولیت های داده شده

نودی . . . یموسی . . . إلی فرعون و ملایه . . . قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا . . . إِنَّ

ص: 123

3- احساس مسؤولیت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 107 - 6

6 - احساس مسؤولیت شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد هدایت مردم به توحید

و ما جعلنک علیهم حفیظا

4- ارزش مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 17

17 - ناآگاهی عالمان اهل کتاب (دین فروشان) از ارزش والای دین و تعهد به پیمان های الهی

فنبذوه .. و اشتروا به ثمناً قلیلاً

5- اهمیت مسؤولیت پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 10

10- افراد کارآمد، لایق و متخصص باید از پذیرش مسؤولیت ها امتناع نورزند و در پی تصدی آن باشند.

اجعلنی علی خزائن الأرض انی حفیظ علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 19

19- عفت و پاکدامنی، امانت و صداقت، یکتاپرستی، کتمان نکردن دانش و مسؤولیت پذیری، از مصادیق نیکوکاری است.

و لانضیع أجر المحسنین

از مصادقاتهای مورد نظر برای «المحسنین» یوسف(ع) است. بنابراین توصیفها و ویژگیهای یاد شده برای او، مصادیق احسان و نیکوکاری

در دیدگاه قرآن می باشد.

6- تعیین مسؤولیت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 10

10 - تنها وحی الهی تعیین کننده وظایف و شأن پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

ص: 124

قل لا أقول لكم .. إني ملك إن أتبع إلا ما يوحى إليّ

7- تفاوت مسؤولیت انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 6

6 - تفاوت مسؤولیت انسان ها در پیشگاه خداوند ، متناسب با بهره مندی آنها از علم و امکانات *

ما كان لأهل المدينة و من حولهم من الأعراب أن يتخلفوا

برداشت فوق بدان احتمال است که اختصاص به ذکر یافتن اهل مدینه و اطراف آن در آیه، مبتنی بر این اصل کلی (برخورداری از علم و امکانات) باشد.

8- تقسیم مسؤولیت‌های اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 5

5 - لزوم تقسیم کار و مسؤولیت ها در جامعه

و ما كان المؤمنون لينفروا كافة فلولا نفر من كل فرقه منهم طائفة ليتفقهوا في الدين

9- حفظ مسؤولیت‌های اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 1

1 - عدم جواز شرکت تمام افراد جامعه در جهاد و خالی گذاشتن مراکز دینی و تبلیغات اسلامی و بقیه پست ها و مسؤولیتها

و ما كان المؤمنون لينفروا كافة

مراد از «نفر» - به اقتضای سیاق آیات - بسیج برای جهاد می باشد.

10- حفظ مسؤولیت‌های دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - عدم جواز شرکت تمام افراد جامعه در جهاد و خالی گذاشتن مراکز دینی و تبلیغات اسلامی و بقیه پست ها و مسؤولیتها

و ما كان المؤمنون لينفروا كافة

ص: 125

مراد از «نفر» - به اقتضای سیاق آیات - بسیج برای جهاد می باشد.

11- خدا و مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 13

13- خداوند ، در برابر هیچ کس مسؤول نیست و کسی یارای چون و چرا کردن با او را ندارد .

فیغرقکم بما کفرتم ثم لاتجدوا لکم علینا به تبعاً

از اینکه خداوند فرمود: «هیچ کس را نمی یابید که به نفع اعراض کنندگان از خدا و علیه او اقدامی انجام دهد» احتمال دارد کنایه از این باشد که کسی را یارای چون و چرا با خداوند نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 75 - 11

11- خداوند ، در برابر هیچ کس مسؤول نبوده و هیچ کس را یارای چون و چرا کردن با او نیست .

إذا لأذقنک . . . ثم لاتجد لک علینا نصیراً

از اینکه خداوند فرمود: «هیچ کس را نمی یابی که علیه ما و به نفع خود، تو را یاری کند» احتمالاً به این معنا باشد که: اصلاً کسی را یارای چنین کاری نیست.

12- ذکر محدوده مسؤولیت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 5

5- توجه رهبران الهی به نداشتن مسؤولیتی در برابر کفر مردم پس از انجام وظیفه انذار و تبشیر ، مایه عدم احساس ناتوانی و شکست در ایفای وظیفه خویش است .

و ما منع الناس أن يؤمنوا . . . و ما نرسل المرسلین إلا مبشّرين و منذرین

13- زمینه فرار از مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - جامعه بی فرهنگ بدوی ، زاینده انسان های بی ارج و مسؤولیت گریز *

و کنتم قومًا بورًا

ص: 126

برداشت بالا- با توجه به این نکته است که در این مجموعه آیات، به جای هر عنوان دیگری، تعبیر «الأعراب» مطرح شده و این تعبیر می تواند مشعر به علت باشد. هم چنین واژه «کنتم» حکایت از دیرینه ای طولانی دارد و «قوماً» اشاره به حیثیت اجتماعی می تواند داشته باشد و واژه «بوراً» نیز به معنای بی خاصیتی و بیهودگی است.

14- زمینه مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 14 - 3

3 - ادعای ایمان در پی دارنده مسؤولیت الهی

قالوا إنا نصری اخذنا میثقم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 23 - 5,7

5 - خداترسی یوشع وکالب ، بر انگیزنده احساس مسؤولیت آنان در برابر فرمان های موسی (ع)

قال رجالان من الذین یخافون .. ادخلوا علیهم الباب

7 - ترس از خدا و احساس مسؤولیت در برابر او ، از نعمت های بزرگ خداوند

قال رجالان من الذین یخافون انعم الله علیهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 90 - 4

4- پیوند خویشاوندی ، امری مسؤولیت آور و منشأ پیدایش حقوق ویژه است .

إن الله یأمر .. وایتای ذی القربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 11

11- علم مسؤولیت آور و عالمان و آگاهان ، وظیفه دار هدایت کردن دیگران

قد جاءني من العلم .. فاتبعني

حضرت ابراهيم(ع)، مسؤوليت هدايت گري خود را ناشي از علم و آگاهي خود دانسته است. بيان اين نکته از زبان ابراهيم(ع) در قرآن، گوياي نقش دانش و مسؤوليت آفريني آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - محمد - 47 - 25 - 7

17 آگاهي و درك حقيقت ، مسؤوليت آور و ملاك نكوهش و مؤاخذه حق ناپذيران

إنّ الذين .. من بعد ما تبين لهم الهدى

ص: 127

آیه شریفه، مردان و حق ناپذیران را سرزنش می کند و این توییح و سرزنش را بر یک اصل استوار کرده و آن عبارت است از «تبین حق و راه هدایت».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 15 - 4

4 - خویشاوندی، رابطه ای مسؤولیت آفرین و انگیزه ای مؤثر، در کمک رسانی به یکدیگر است.

ذا مقربه

15- زمینه مسؤولیت پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 5 - 4

4 - تأثیر شب زنده داری و تلاوت قرآن، در بالا بردن توان انسان ها برای به دوش گرفتن مسؤولیتی سنگین (همچون تبلیغ دین و هدایت گمراهان)

قم الیل... ورتل القرءان ترتیلاً. انا سنلقی علیک قولاً ثقیلاً

16- زمینه مسؤولیت پذیری اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 15

15 - برخورداری از علم و قدرت، زمینه توجه مردان الهی به مسؤولیت و وظایف برتر خود

فلما رءاه مستقرّاً عنده قال هذا من فضل ربی لیبلونی

برداشت یاد شده از آن جا است که سلیمان(ع) با مشاهده قدرت دربار خویش، متذکر گشت که هدف از این تفضلات و امکانات، امتحان و آزمون او است و باید به هوش باشد.

17- زمینه مسؤولیت مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 7 - 7

7 - استقبال مردم از مجالس وعظ و ارشاد، زمینه ساز تکلیف مبلغان به پذیرش آنان و روی گردانی مردم از آن مجالس، مایه رفع تکلیف از ارشادگران است.

أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى . . . لَعَلَّهُ يَرْكَبِي . . . مِنْ اسْتَعْنَى . . . وَ مَا عَلَيْكَ إِلَّا يَرْكَبِي

ص: 128

18- زمینه مسؤولیت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 93 - 5

5- برخورداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از هدایت های قرآن و مقام رسالت ، مقتضی سپاس گزاری او به درگاه الهی و ستایش ذات خدای یگانه در همه حال

وَأَنْ أتلُوا الْقُرْآنَ .. المنذرين . وقل الحمد لله

آیات پیشین، در زمینه رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود و نیز آن حضرت مأموریت یافت که بر طریق تلاوت قرآن استوار بماند؛ بنابراین آمدن عبارت "قل الحمد لله" در پی تلاوت آن، مطلب یاد شده را می رساند.

19- سنگینی مسؤولیت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 2 - 3

2- نزول قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، احساس مسؤولیت ی سنگین را برای آن حضرت به همراه داشت .

ما أنزلنا عليك القرآن لتشقى

از زبان مشفقانه آیه برمی آید که با نزول قرآن پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤولیت سنگینی را احساس نموده و در جهت انجام آن رنج بسیاری را بر خود هموار کرده بود تا به هر طریق ممکن مردم را هدایت کند.

3- تلاش و جدیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای ایفای رسالت خویش ، تلاشی طاقت فرسا و سنگین بود .

ما أنزلنا عليك القرآن لتشقى

«شقاوه» به معنای شدت و دشواری است (قاموس المحيط) توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سختی نکشیدن و خود را به زحمت نینداختن، نشان از تلاش طاقت فرسای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جهت هدایت مردم دارد.

20- شرایط اعطای مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 75 - 4

4- لزوم ملاک قرار دادن لیاقت و صلاحیت افراد در اعطای مناصب و مسئولیت های اجتماعی به آنان

اللّٰه یصطفیٰ من الملائکه رسولاً و من الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 129

14 - بصیرت و آگاهی کامل شخص ، شرط واگذاری کارها به او است .

وَأَفْوِضْ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

از این که مؤمن آل فرعون، کارهایش را به دلیل بصیر بودن خداوند به او واگذار کرد، می توان برداشت یادشده را به دست آورد.

21- شرایط قبول مسؤلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 102 - 7

7 - ضرورت پرهیز آدمی از پذیرش مسؤلیتهایی که در عمل بدان پایبند نخواهد بود .

لَا تَسْأَلُوا عَنِ الْأَشْيَاءِ .. ثُمَّ اصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ

22- علم و مسؤلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 79 - 18

18 - مسؤلیت عالمان دینی ، در قبال علم خویش به کتب الهی

و لکن کونوا ربّانین بما کنتم تعلّمون الكتاب و بما کنتم تدرسون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 115 - 4

4 - هدایت و شناخت حق ، مسؤلیت آفرین است .

من بعد ما تبین له الهدی

23- عوامل رافع مسؤلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 34

34 - اکراه بر گناه ، عذری قابل قبول برای سلب مسؤولیت از اکراه شدگان

فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِمْ غَفُورٌ رَحِيمٌ

ص: 130

24- عوامل مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 3

3 - نزدیک بودن به رهبر جامعه اسلامی و قرار داشتن در پایگاه دین ، مسؤولیت آفرین است .

ما كان لأهل المدينة و من حولهم من الأعراب

برداشت فوق مبتنی بر این اساس است که خداوند نزدیکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاضران در پایگاه شریعت (مدینه) را به خاطر برخورداری از این ویژگی، دارای مسؤولیتی فزونتر دانسته است و مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در شأن آنان ندانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 36 - 7

7- بهره نگرستن صحیح از نعمت شنوایی ، بینایی و قلب برای شناخت حق ، باعث مسؤولیت انسان نزد خداوند است .

و لا تقف إن السمع ... کان عنه مسؤولاً

خداوند، به منظور دور کردن انسانها از حرکت‌های غیر علمی، به آنان نعمت شنوایی، بینایی و قلب را یادآور شده است تا آنان، با بهره‌گیری صحیح از آن، به یقین دست یافته و بر اساس آن، حکم کرده و عمل نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 214 - 5

5 - پیوند خویشاوندی ، در پی دارنده مسؤولیت های فزون تر

و أندر عشیرتک الأقربین

مأموریت خاص پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تبلیغ خویشاوندان خود - با این که تبلیغ، عموماً وظیفه پیامبر است - می تواند مطلب یاد شده را افاده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 10

10 - علم ، در میان تمامی ملل و اقوام در گذشته تاریخ ، حجت و مسؤولیت آفرین بود .

و اشرک به ما لیس لی به علم

احتجاج و استدلال مؤمن آل فرعون با مردم مشرک مصر، به این که نسبت به شریک داشتن خداوند علم ندارم و به این دلیل آن را قبول نمی کنم، دلیل بر آن است که مردم مصر، پذیرفته بودند که اعتقادات دینی انسان باید مبتنی بر علم و آگاهی اطمینان بخش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 44 - 10

10 - نام و آوازه نیک، نعمتی است خدادادی و دارای مسؤلیت . *

و اِنَّهٗ لَذَکَرٌ . . . و سوف تسئلون

برداشت بالا بدان احتمال است که منظور از «ذکر» یاد و نام خوش باشد؛ و نه تذکر، یادآوری و هشدار.

ص: 131

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 6

6 - علم و آگاهی ، مسؤولیت آور است .

لم تؤذوننی و قد تعلمون أنّی رسول الله إلیکم

برداشت یاد شده، با توجه به این است که موسی(ع) در نکوهش قوم خویش، به علم و آگاهی آنان استناد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 17 - 8

8 - نعمت های الهی ، مسؤولیت آفرین است .

أفلاینظرون إلی الإبل کیف خلقت

مفاد آیه شریفه، تنها توجه دادن انسان ها به کیفیت خلقت شتر و بالا بردن سطح معلومات آنان نیست؛ بلکه بیان این نکته است که با توجه به این نعمت های شگفت، بی اعتنایی به هشدارها و غفلت از تعالیم الهی، سزاوار نیست.

25- عوامل مؤثر در تقسیم مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 5

5- ضرورت توجه به پیشینه افراد در اعتماد به آنان و اعطای مسؤولیت به ایشان

هل ءامنکم علیه إلاّ کما أمنتکم علی أخیه من قبل

26- عوامل مؤثر در مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 3

3- داشتن نیاکان مؤمن و مؤحد ، ارزشی مسؤولیت آور

ذّریه من حملنا مع نوح

یادآوری نیاکان مؤمن و صالح بنی اسرائیل به آنان، برای واقف ساختنشان به مسؤولیت خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 34 - 17

17- قبول سرپرستی اموال یتیم، تعهدی مسؤولیت آور است . *

و لا تقربوا مال الیتیم . . . و أوفوا بالعهد إن العهد کان مسئولاً

ص: 132

احتمالاً «أوفوا..» با توجه به اینکه پس از جمله «لاتقربوا مال الیتیم» آمده است، از نوع ذکر عام پس از خاص باشد. بنابراین کفالت اموال یتیمان، می تواند از موارد معاهدات باشد.

27- عوامل مؤثر در مسؤولیت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 113 - 4

4- انتخاب پیامبران از میان خود انسان ها و از متن جامعه خویش ، دارای نقشی مهم در رسالت آنان

جاءهم رسول منهم

تصریح خداوند به عبارت «رسول منهم» (رسولی از خود آنان) می تواند اشاره به مطلب فوق داشته باشد.

28- عوامل مؤثر در مسؤولیت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 23 - 12

12- حضور پدر و مادر نزد فرزند ، در پی دارنده مسؤولیت فزون تر برای فرزند

إِذَا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ

«عندک الکبر» ممکن است إشعار به این حقیقت داشته باشد که اگر پدر و مادر پیش فرزندان زندگی کنند، مسؤولیت نگه داری آنان بیشتر شده و از هرگونه حرمت شکنی - هر چند به گفتن «أَفَّ» - باید پرهیز شود.

29- فرار از مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 49 - 3

3- تمسک برخی از منافقان برای فرار از مسؤولیت های سنگین ، به حیل های فریبنده و به ظاهر شرعی

و منهم من یقول ائذن لی و لاتفتنی

با توجه به آنچه در شأن نزول نقل شده است که برخی از منافقان، مفتون شدن به زنان رومی را بهانه عدم شرکت در جنگ قرار دادند، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 76 - 8

8 - منافقان ، دارای روحیه اعراض از صلاح و انجام وظیفه

ص: 133

لنكونن من الصالحين . . . و تولوا و هم معرضون

30- قلمرو مسؤولیت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 14

14 - داوری پیامبران در محدوده قوانین الهی

و انزل معهم الكتاب بالحق ليحكم بين الناس

بنابراینکه ضمیر «لیحكم» به «الكتاب» برگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 6،28

6 - دخالت پیامبران در مسائل نظامی و سیاسی

اذ قالوا لنبي لهم ابعث لنا ملكاً نقاتل في سبيل الله

28 - برخی پیامبران بنی اسرائیل پس از موسی (ع)، مقام زمامداری جامعه را بر عهده نداشتند . *

ابعث لنا ملكاً . . . وقد اخرجنا من ديارنا

درخواست ملک (پادشاه و زمامدار)، حاکی از آن است که پیامبر آن عصر پادشاهی و زمامداری جامعه خویش را بر عهده نداشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 20 - 12،13

12 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها ابلاغ پیام خدا به مردم است؛ نه مجبور ساختن ایشان به ایمان.

فأثما عليك البلاغ

13 - تبیین محدوده وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند، عامل اطمینان خاطر او

فأثما عليك البلاغ

به نظر می رسد جمله «فأثما . . .» به منظور اطمینان خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ایراد شده باشد.

1 - هیچ پیامبری حق ندارد مردم را دعوت به بندگی و خضوع در برابر خویش کند .

ما کان لبشر ان یؤتیه الله الکتاب .. ثم یقول للناس کونوا عباداً لی

10 - عبودیت برای خداوند و نفی آن از غیر او محور اصلی دعوت انبیا

ما کان لبشر .. ثم یقول للناس کونوا عباداً لی من دون الله و لکن کونوا ربّانین

ربانی کسی است که با ربّ ارتباط شدید داشته و او را بسیار عبادت کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 3

3 - اختیار پیامبران در تحریم برخی حلال ها بر خود

الّا ما حرّم اسرائیل علی نفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 1, 2, 3, 4, 5

1 - سرنوشت آدمیان تنها به دست خداست ، نه حتّی رسول او .

لیس لك من الامر شیء

بنابر اینکه «ال» در «الامر» برای جنس باشد.

2 - تدبیر امور عالم در اختیار خداست ، نه پیامبر (صلی الله علیه و آله) .

لیس لك من الامر شیء

3 - پیروزی مؤمنان پیکارگر بدر ، تنها به دست خدا بود ، نه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لقد نصرکم الله ببدر . . . لیس لك من الامر شیء

اگر «ال» در «الامر» برای جنس باشد، پیروزی در جنگ بدر مصداقی از آن خواهد بود و اگر عهد ذکری باشد، اشاره به پیروزی در آن جنگ است.

4 - شکست و پیروزی به دست خداست ، نه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لیس لك من الامر شیء

اگر «ال» در «الامر»، عهد ذکری باشد، اشاره به پیروزی مسلمانان در جنگ بدر و شکست کافران در آن جنگ است. و جنگ بدر به عنوان مثال خواهد بود، نه اینکه دارای خصوصیتی باشد.

5 - محدودیت دامنه اختیارات پیامبران

لیس لك من الامر شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 129 - 5

5 - مالکیت مطلق خداوند بر هستی ، دلیل نداشتن حق تصمیمگیری رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ، در مورد سرنوشت کفار

لیس لك من الامر شيء او يتوب عليهم . . . والله ما فى السموات و ما فى الارض

31- کیفر فرار از مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 13

13 - شانه خالی کردن از بار مسؤولیت اجتماعى و حل و فصل امور مسلمین ، پیامدار فتنه و بلا و یا عذاب دردناک الهی است .

ص: 135

و إذا كانوا معه على أمر جامع لم يذهبوا . . . فليحذر الذين يخالفون عن أمره أن تصيب

32- محدوده مسؤولیت ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 7

7- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، موظف بودند که در چارچوب فرمان های الهی به هدایت مردم پردازند ؛ و نه بر اساس سلیقه شخصی و نه دستور گیری از دیگران .

و جعلنهم أئمة يهدون بأمرنا

«بأمرنا» متعلق به «یهدون» و در حقیقت به منزله قید و شرط برای هدایت کردن است؛ یعنی، هدایت کردن مردم باید به فرمان ما باشد

33- محدوده مسؤولیت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 7

7- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، موظف بودند که در چارچوب فرمان های الهی به هدایت مردم پردازند ؛ و نه بر اساس سلیقه شخصی و نه دستور گیری از دیگران .

و جعلنهم أئمة يهدون بأمرنا

«بأمرنا» متعلق به «یهدون» و در حقیقت به منزله قید و شرط برای هدایت کردن است؛ یعنی، هدایت کردن مردم باید به فرمان ما باشد

34- محدوده مسؤولیت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 272 - 2، 1

1 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، اجبار مسلمانان بر انفاق بی آزار و منتّ و ریا نیست .

لیس علیک هدیهم

با توجه به ارتباط آیه با آیات قبل، «لیس علیک هدیهم»، یعنی بر تو لازم نیست هدایت اجباری مسلمانان به اینکه انفاق بدون آزار و منتّ و ریا انجام دهند.

2 - هدایت یافتن انسان ها ، خارج از وظیفه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و تنها در قلمرو مشیت الهی

لیس علیک هدیهم و لكنّ الله یهدی من یشاء

ص: 136

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 143 - 4

4 - کسی را که خداوند گمراه کند ، هیچکس ، حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، راهی برای هدایت او نخواهد یافت .

و من یضلل الله فلن تجد له سبیلاً

ظاهراً مراد از «سبیل» - به قرینه «اضلال» - ، راه هدایت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 176 - 2

2 - تشریح احکام به دست خداوند و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبلغ آن است .

قل الله یفتیکم فی الکله

مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) استفتاء کردند و خداوند در جواب آنها فرمود: خداوند پاسخ استفتای شما را خواهد داد. یعنی تشریح احکام از آن اوست نه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و کلمه «قل» می رساند که شأن پیامبر (صلی الله علیه و آله) تبلیغ آن احکام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 6

6 - انسان ها ، حتی انبیای الهی ، تنها اختیاردار خویشند و نه دیگران .

قال رب انی لا املک الا نفسی و اخی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 9

9 - پندار برخی از مسلمانان بر اینکه پیامبران وظیفه دار اجبار مردم به اطاعت از خدا و رسول هستند . *

فاعلموا انما علی رسولنا البلغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 2,3

2 - الزام قهری مردم به ایمان وظیفه پیامبران نیست.

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرین و منذرین

چون در آیات قبل سخن از درخواست نزول آیات و رد آن بود، لاجرم این سؤال مطرح می گردد که مسؤولیت پیامبران در برابر هدایت مردم چیست و تا کجاست؟ این آیه با محدود دانستن وظیفه تبلیغی پیامبران در انذار و تبشیر، اجبار مردم به ایمان را خارج از حیطه مسؤولیت پیامبران می داند.

3 - خداوند تعیین کننده محدوده وظایف پیامبران در امر تبلیغ است.

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرین و منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 137

14 - نابرابری ناآگاهان و آگاهان به محدوده قدرت و وظایف پیامبران، مانند نابرابری کوران و بینایان

قل لا أقول لكم . . . إني ملك . . . قل هل يستوى الأعمى والبصير أفلاتتفكرون

در اینکه مراد از «أعمى» و «بصیر» در آیه چیست، احتمالاتی وجود دارد؛ از آن جمله اینکه کسانی که پس از بیان محدوده قدرت و وظایف پیامبران این حقایق را دریافته و پذیرا می شوند، «بصیر» و آن کسانی که جاهلانه سخنهاى واهی گفته و درخواستهای نابجا دارند «أعمى» (کور) هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 6

6 - پیامبران(ع) دارای حق حکومت و قضاوت در میان مردم هستند.

أولئك الذين ءاتينهم الكتب والحكم والنبوه

از جمله معانی مذکور برای واژه «حکم» قضاوت و همچنین حکومت است، لازم به ذکر است این دو معنی در طول یکدیگر و با هم متقارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 3

3 - جنیان نیز همانند آدمیان، موظف به پیروی از رسولان الهی و مکلف به تکالیف دینی هستند.

قال ادخلوا . . . من الجن و الإنس فى النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 3

3 - تعیین مشی نظامی در حیظه مسؤولیت انبیا و رهبران الهی است .

ما كان لنبي أن يكون له أسرى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - يونس - 10 - 74 - 2

2- پیامبرانی که در فاصله بین حضرت نوح و موسی (ع) مبعوث شدند، هر کدام عهده دار هدایت قوم خود بودند.

و اتل علیهم نبأ نوح... ثم بعثنا من بعده رسلا إلى قومهم... ثم بعثنا من بعدهم م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 17

17- پیامبران، وظیفه دار پذیرش اظهارکنندگان ایمان و نه مسؤول تمییز مؤمنان راستین از غیر ایشان

ما أنا بطارد الذین ءامنوا إنهم ملقوا ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 138

5- پیامبران و مبلغان دین ، به بیان و ابلاغ معارف برای هدایت ناپذیران ، موظف نیستند .

إن أردت أن أنصح لكم

نوح(ع)، پس از دریافت این واقعیت که خداوند، به خاطر لجاجتهای قومش خواسته که آنان گمراه باشند، نصیحت کردن و ابلاغ دین را با جمله شرطیه (إن أردت ..) بیان می کند تا به این نکته اشاره کند که: ابلاغ دین پس از این مرحله، بر من لازم و ضروری نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- پیامبران ، مأمور به واداشتن مردم و اجبار آنان به پذیرش معارف و احکام الهی نیستند .

و ما أنا عليكم بحفيظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- خداوند ، عزیز (شکست ناپذیر) و حکیم (کاردان) است .

و هو العزيز الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15- وظیفه همه انبیای الهی ، تنها ابلاغ پیام خداوند به صورت روشن و صریح بوده است و نه اجبار مردم به قبول آن .

فهل على الرسل إلاّ البلغ المبين

16- همه انبیا ، دارای وظیفه ای واحد و هماهنگ بوده اند .

فهل على الرسل إلاّ البلغ المبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- ارائه معجزات و تعیین نوع آنها، تنها در اختیار خداست و نه انبیا

تفجر لنا من الأرض ينبوعاً .. قل سبحان ربِّي هل كنت إلاّ بشراً رسولاً

از اینکه مشرکان از شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست کارهای معجزه آسا داشتند و آن حضرت هم در جواب آنها فرمود:
«هل كنت إلاّ بشراً رسولاً» می رساند که منشأ معجزه، تنها خداست و او نقشی در آن ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 6 - 5

5- خداوند، پیامبران را به جهت کفرورزی و لجاجت کفرپیشگان، مؤاخذه نخواهد کرد.

فلعلک بخع نفسک علی ءاثرهم إن لم یؤمنوا

ص: 139

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 2, 1

1- تنها وظیفه رسولان الهی، بشارت و انداز مردمان و آگاه ساختن آنان از فرجام کفر و ایمان است.

و ما نرسل المرسلین إلا مبشّرين و منذرين

2- الزام قهري مردم به ایمان و استغفار، وظیفه پیامبران نیست.

و ما منع الناس أن يؤمنوا .. و ما نرسل المرسلین إلا مبشّرين و منذرين

آیه قبل، از ایمان نیاوردن و استغفار نکردن مردم سخن گفت و این آیه، در جواب این پرسش است که: «پس مسؤولیت پیامبران در برابر هدایت مردم چیست؟». آیه می گوید: که اجبار مردم به ایمان و استغفار، از حیثه مسؤولیت پیامبران خارج است و آن ها تنها، برای بشارت و انداز آمده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 2 - 5

5- خداوند، پیامبران را به جهت کفرورزی و لجاجت برخی مردم، مؤاخذه نخواهد کرد.

ما أنزلنا عليك القرآن لتشقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 93 - 1

1 - پیامبران و جانشینانشان، مسؤول جلوگیری از انحراف و گمراه شدن مردم در حد توان هستند.

ما منعك إذ رأيتهم ضلّوا . ألا تتبّعن

مراد از تبعیت هارون از موسی (ع) - که «ما منعك .. ألا تتبّعن» گویای آن است - این است که هارون می بایست در غیاب موسی مانند او عمل می کرد و با انحراف مردم برخورد شدید می نمود و یا این که باید رهنمودها و سفارش های موسی (ع) (اصلاح و لا تتبّع سبیل المفسدین، اعراف/ 142) را، به کار می بست برخی گفته اند: مراد این است که هارون می بایست با مؤمنان باقی مانده به سوی موسی (ع) حرکت می کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 113 - 1, 4, 5

1 - محاسبه اعمال گذشته و نهانی گروندگان به دین ، برعهده خدا است ، نه پیامبران .

و ما علمی بما کانا یعملون . إن حسابهم إلاّ علی ربّی

4- فهم صحیح تعالیم پیامبران ، در گرو به کار بستن عقل و شعور است .

إن حسابهم إلاّ علی ربّی لو تشعرون

5- وظیفه پیامبران در مراحل نخست ، اصلاح جامعه است ؛ نه محاکمه مردم بر اعمال جاهلانه گذشته شان .

إن حسابهم إلاّ علی ربّی لو تشعرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 140

2- مسؤولیت پیامبران الهی، تا سر حد اتمام حجت بر حق گریزان است؛ نه فزون تر از آن.

فما تغن النذر . فتولّ عنهم

تقریح «تولّ عنهم» بر «ما تغن النذر» بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 23 - 4

4- پیامبران و مبلغان دینی، تنها موظف به انجام وظیفه اند؛ نه مأمور به نتیجه.

لا أملك لكم ضرراً ولا رشداً .. إلا بلغاً من الله ورسلاً - ته

35- محدوده مسؤولیت انبیای انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 17 - 2

2- پیامبران فرستاده شده به سوی مردم انطاکیه، تنها مسؤول انجام رسالت خویش بودند؛ نه مأمور به نتیجه (مؤمن ساختن همه مردم).

و ما علینا إلاّ البلیغ المبین

حصر در جمله «و ما علینا إلاّ ..» حصر اضافی است و گویای این نکته می باشد که تکذیب انبیا از سوی منکران رسالت، مسؤولیتی بر دوش پیامبران بار نمی کند؛ زیرا آنان تنها مسؤول ابلاغ وحی به مردم اند و مسؤولیتی در قبال آثار و نتایج این رسالت (پذیرش و عدم پذیرش مردم) ندارند.

36- محدوده مسؤولیت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 6

6- انسان ها، حتی انبیای الهی، تنها اختیاردار خویشند و نه دیگران.

قال رب انی لا املك الا نفسی و اخی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انسان در برابر کردار خویش و بازتاب آن ، حتی آنچه پس از مرگ او پدیدار می گردد ، مسؤول است .

علمت نفس ما .. آخرت

ص: 141

37- محدوده مسؤولیت انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 13

13 - خداوند ، انسان ها را به تدارک آذوقه و ارزاق ، تکلیف نکرده است .

لانس - لک رزقاً

مراد از سؤال در این آیه، طلب تکلیفی است و نکره آوردن «رزقاً» برای تعمیم است؛ بنابراین مفاد «لانسئلک رزقاً» - به قرینه «نحن نرزقک» - چنین می شود. ما تو را به تهیه رزق خود و خانواده ات، تکلیف نکرده ایم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 38 - 3

3 - مسؤولیت هر کس تنها در برابر عمل خود - و نه عملکرد دیگران - دیدگاه مشترک تمامی ادیان آسمانی است .

أم لم ینبأ بما فی صحف موسی . و إبرهیم ... ألا تزر وازره وزر آخری

38- محدوده مسؤولیت انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 14

14 - کافرانی که با مسلمانان پیمان عدم تعرض دارند ، هر چند به انگیزه مبارزه با اسلام به غیر مهاجران هجوم برند ، مهاجران و انصار موظف به یاری آنان نیستند .

فعلیکم النصر إلا علی قوم بینکم و بینهم میثق

مراد از میثاق به قرینه مقام، پیمان عدم تعرض و متارکه جنگ است.

39- محدوده مسؤولیت اولوا الامر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 59 - 25

25 - اولوا الامر (والیان امور و حاکمان) ، دارای حق تشریح احکام نیستند . *

فان تنازعتم في شئ فردوه الى الله و الرسول

چون قرآن و سنت تعیین کننده مصادیق نیستند، مراد از «شئ» می تواند خصوص احکام باشد؛ بنابراین ذکر نکردن «اولی الامر» در این بخش از آیه، حاکی است که این امر به آنان واگذار نشده است.

ص: 142

40- محدوده مسؤولیت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 3,5,6

3- یعقوب در توصیه بر حفاظت از بنیامین به فرزندانش تأکید کرد که هیچ عذری جز مغلوب شدن و ناتوان گشتن را از آنان نخواهد پذیرفت .

حتى توتون موثقاً من الله لتأتيني به إلا أن يحاط بكم

5- یعقوب (ع) از فرزندانش انتظار نداشت با به خطر انداختن خویش در حفظ بنیامین و باز گرداندن او تلاش کنند .

إلا أن يحاط بكم

احاطه که ظاهراً مصدر «یحاط» است به معنای گرفتن پیرامون چیزی از همه جوانب آن است و در آیه شریفه کنایه از مغلوب شدن و بسته شدن همه راهها و چاره هاست.

6- یعقوب (ع) از فرزندانش خواست صورت ناتوانی و عذر را، در سوگندشان بر محافظت از بنیامین و باز گرداندن او استثنا کنند .

لتأتيني به إلا أن يحاط بكم

ظاهر این است که عبارت «إلا أن يحاط بكم» استثنا از قسم - که مفاد «لتأتيني به» است - می باشد. بر این اساس یعقوب(ع) به فرزندانش توصیه کرد که در اجرای صیغه سوگند مورد عذر و ناتوانی را استثنا کنند و چنین بگویند: «والله لنا تينك به إلا أن يحاط بنا» (به خدا سوگند بنیامین را به تو باز می گردانیم مگر مغلوب شویم و همه راهها و چاره ها بر ما بسته شود).

41- محدوده مسؤولیت جانشینان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 93 - 1

1 - پیامبران و جانشینانشان، مسؤول جلوگیری از انحراف و گمراه شدن مردم در حد توان هستند .

ما منعك إذ رأيتهم ضلّوا. ألا تتبعن

مراد از تبعیت هارون از موسی(ع) - که «ما منعك.. ألا تتبعن» گویای آن است - این است که هارون می بایست در غیاب موسی مانند او عمل می کرد و با انحراف مردم برخورد شدید می نمود و یا این که باید رهنمودها و سفارش های موسی(ع) (اصلاح و لا تتبع سبيل المفسدين، اعراف/ 142) را، به کار می بست برخی گفته اند: مراد این است که هارون می بایست با مؤمنان باقی مانده به سوی موسی(ع)

حرکت می کرد.

42- محدوده مسؤلیت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 2 - 6

ص: 143

6- رهبران دینی، به پافشاری بر هدایت کافران سرسخت، موظف نیستند.

ما أنزلنا عليك القرآن لتشقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 3،7

3- رهبران دینی، تنها موظف به تبلیغ عقاید و آرمان های مکتب اند؛ نه تحمیل آنها بر مردم.

فما أرسلنك عليهم حفيظًا إن عليك إلاّ البلق

7- وظیفه رهبران الهی، آگاهی دادن به مردم و فراهم ساختن زمینه های انتخاب صحیح است؛ نه تصمیم گیری از قبل آنان.

فما أرسلنك عليهم حفيظًا إن عليك إلاّ البلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، موظف به ابلاغ پیام وحی و عمل به رسالت خود و نگرانی نداشتن نسبت به عکس العمل و فرجام مخالفان

فإمّا نذهبنّ بك .. فاستمسك بالذی أوحى إليك

43- محدوده مسؤولیت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 59 - 25

25- اولوالامر (والیان امور و حاکمان)، دارای حق تشریح احکام نیستند.*

فان تنازعتم فی شیء فردّوه الی الله و الرسول

چون قرآن و سنت تعیین کننده مصادیق نیستند، مراد از «شیء» می تواند خصوص احکام باشد؛ بنابراین ذکر نکردن «اولی الامر» در این بخش از آیه، حاکی است که این امر به آنان واگذار نشده است.

44- محدوده مسؤولیت رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - وادار کردن مردم به پذیرش معارف و حقایق دین، خارج از حیثه مسؤولیت مبلغان و پیشوایان دین است.

قد جاءکم بصائر من ربکم . . . و ما انا علیکم بحفیظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 144

3- تعیین مشی نظامی در حیطه مسؤولیت انبیا و رهبران الهی است .

ما کان لنبی أن یکون له أسری

45- محدوده مسؤولیت زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 11

11 - ضرورت اجتناب از واگذاشتن کار های سخت بیرون خانه به زنان و دختران ، در صورت امکان استخدام مردی شایسته و امین

قالت إحدیهما یأبت استئجره .. القویّ الأمين

46- محدوده مسؤولیت سرپرست خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 15

15 - « ابی بصیر قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله : « قوا أنفسکم وأهلیکم ناراً وقودها الناس والحجاره » قلت : هذه نفسی أقیها فكیف أقی أهلی ؟ قال : تأمرهم بما أمرهم الله و تنهاهم عما نهاهم الله عنه فإن أطاعوک کنت قد وقیتهم وإن عصوک فکنت قد قضیت ما علیک ;

ابی بصیر 47 یگوید: از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند: «قوا أنفسکم و أهلیکم ناراً..» سؤال کردم و گفتم: نفس خود را از آتش حفظ می کنم; چگونه خانواده خود را حفظ کنم؟ فرمود: آنان را به آنچه خداوند امر فرموده، امر کن و از آنچه خدا نهی فرموده، نهی کن. پس اگر از تو پیروی کردند، تو آنان را حفظ نموده ای و اگر نافرمانی کردند، تو تکلیف خود را انجام داده ای».

47- محدوده مسؤولیت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 134 - 8

8 - انسان ها مسؤول اعمال گذشتگان خویش نبوده و به سبب آنها مؤاخذه نخواهند شد .

و لاتستلون عما کانوا یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 141 - 8

8 - انسان ها مسؤول اعمال گذشتگان خویش نبوده و به سبب آنها مؤاخذه نخواهند شد .

ص: 145

و لاتستلون عما كانوا يعملون

48- محدوده مسؤولیت مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 104 - 12

12 - وادار کردن مردم به پذیرش معارف و حقایق دین، خارج از حیطه مسؤولیت مبلغان و پیشوایان دین است.

قد جاءكم بصائر من ربكم . . . و ما أنا عليكم بحفيظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 107 - 9

9 - مبلغان دین وظیفه دار دعوت مردم به دین خدا، نه وادار کننده مردم به آن

و ما جعلنک علیهم حفیظا و ما أنت علیهم بوکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 5

5- پیامبران و مبلغان دین، به بیان و ابلاغ معارف برای هدایت ناپذیران، موظف نیستند.

إن أردت أن أنصح لکم

نوح(ع)، پس از دریافت این واقعیت که خداوند، به خاطر لجاجتهای قومش خواسته که آنان گمراه باشند، نصیحت کردن و ابلاغ دین را با جمله شرطیه (إن أردت . . .) بیان می کند تا به این نکته اشاره کند که: ابلاغ دین پس از این مرحله، بر من لازم و ضروری نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 9

9- مبلغان دینی، پس از یأس از هدایت پذیری انسانها، موظف به ابلاغ و بیان معارف الهی نیستند.

فلاتبتئس بما كانوا يفعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مسؤولیت مبلغان دین ، ابلاغ حقایق و معارف الهی به مردم است نه واداشتن آنان به پذیرش .

فإن تولّوا فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 3 - 4

ص: 146

4- نگرانی برای کافران ، پس از ابلاغ آیات روشن الهی به آنان موردی ندارد .

تلك ءآیت الکتب المبین . لعلک بضع نفسک الّا یكونوا مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 23 - 3

3- تکلیف مؤمنان و مبلغان دینی ، در برابر انسان های لجوج و حق ناپذیر ، تنها انذار و هشدار است .

إن أنت إلا نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 6 - 1

1 - کسانی که خود را از پند و اندرز های الهی بی نیاز می پندارند ، شایسته بذل توجه کامل از سوی ارشادگران و مبلغان نیستند .

فأنت له تصدّی

متصدی کسی است که با کشیدن سر و سینه خود به بالا ، در صدد دیدن چیزی برآید (لسان العرب). این تعبیر حاکی از معطوف داشتن تمام توجه و عنایت، به سوی هممنشین خود است.

49- محدوده مسؤولیت مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 23 - 4

4- پیامبران و مبلغان دینی ، تنها موظف به انجام وظیفه اند ؛ نه مأمور به نتیجه .

لا أملك لكم ضرراً ولا رشداً .. إلا بلغاً من الله ورسلاً - ته

50- محدوده مسؤولیت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 119 - 6,7

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) خود را مسؤول ایمان و عملکرد انسان ها دانسته و نگران انجام وظیفه خویش بود .

إنا أرسلناك بالحق بشيراً و نذيراً و لاتسئل عن أصحاب الجحيم

تعیین وظیفه پیامبر(صلی الله علیه و آله) به بشارت و انداز و نفی مؤاخذة او به خاطر کفرورزی مردم، گویای نگرانی پیامبر(صلی الله علیه و آله) از ایمان نیاوردن آنان است.

7- پیامبر(صلی الله علیه و آله) پس از راهنمایی مردم، مسؤول عملکرد آنان نبوده و بر کفرپیشگی ایشان مؤاخذة نخواهد شد.

و لاتسئل عن أصحاب الجحيم

ص: 147

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 189 - 3

3 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ارائه معارف الهی و احکام دین است، نه تشریح و تبیین علوم طبیعی *

یسئلونک عن الأهلہ قل ہی موقیت للناس و الحج

ظاهر آن بود که در پاسخ به چگونگی ظهور ماه به صورت هلالها، علل طبیعی آن تبیین می شد. عدول از بیان علل و مطرح ساختن فواید آن، خصوصاً مسأله حج، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 176 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مسؤولیتی در برابر هدایت ناپذیری مردم ندارد.

و لا یحزنک الذین یسارعون فی الکفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 184 - 5

5 - یهودیان، در گستره رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فان کذبوک

از اینکه یهود، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را تکذیب کردند، معلوم می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) آنان را نیز به پذیرش اسلام دعوت می کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 80 - 7,8

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤولیتی در برابر کفرورزی کافران و رویگردانی انسان ها از وی ندارد.

و من تولیٰ فما ارسلناک علیهم حفیظاً

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور پاسداری و حراست از ایمان و عمل مردم با جبر و تحمیل نیست.

و من توّلى فما ارسلناك عليهم حفيظاً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

3 - نساء - 4 - 84 - 3,4

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها مسؤول اعمال خویش است ، نه اعمال دیگران .

فقاتل . . . لا تكلف الا نفسك

4 - مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تبلیغ و ارشاد مردم است ، نه وادار کردن آنان به عمل .

لا تكلف الا نفسك و حرّض المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

3 - نساء - 4 - 88 - 19

19 - کسی را که خداوند گمراه کند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز راهی برای هدایت او نخواهد داشت .

ص: 148

و من یضلل الله فلن تجد له سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 7,30

7 - بازداری منافقان و یهودیان حق ناپذیر از شتاب در کفر ، خارج از محدوده رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یأیها الرسول لا یحزنک الذین یسرعون فی الکفر

خطاب خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) با عنوان رسالت (یا ایها الرسول) گویای برداشت فوق است.

30 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ناتوان از هدایت گمراهانی که خداوند ضلالت آنان را حتمی ساخته است .

و من یرد الله فتنته فلن تملک له من الله شیئاً

در برداشت فوق، «فتنه» به معنای گمراه ساختن گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 8

8 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، اجبار مردم به اطاعت از خداوند نیست .

فان تولیتهم فاعلموا انما علی رسولنا البلغ المبین

بدیهی است که جمله «فاعلموا...» نمی تواند جواب شرط باشد زیرا ضرورت ابلاغ متوقف بر اعراض مردمان نیست، بنابراین جواب شرط مقدر است و جمله «فاعلموا...» جانشین و قرینه آن می باشد. یعنی شما خود مسؤول عواقب اعراض خویش هستید زیرا اجبار شما بر اطاعت، خارج از وظائف رسول ماست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 99 - 1

1 - پیامبر تنها ، وظیفه دار ابلاغ پیام رسالت نه اجبار مردم به پذیرش آن

ما علی الرسول الا البلغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

28 - عن أبي بن كعب قال: أتى رسول الله (صلى الله عليه وآله) بأسارى فقال لهم: هل دعيتم إلى الإسلام؟ قالوا: لا. فخلي سبيلهم، ثم قرأ «و أوحى إليّ هذا القرآن لأنذركم به و من بلغ» ثم قال: خلوا سبيلهم حتى يأتوا مأمّنه من أجل أنهم لم يدعوا.

أبي بن كعب گوید: اسیرانی را نزد رسول خدا (صلى الله عليه وآله) آوردند، حضرت به آنان فرمود: آیا تاکنون به اسلام دعوت شده اید؟ گفتند نه، پس آنان را آزاد کرد و آیه «و أوحى إليّ . . .» را تلاوت کرد. و سپس فرمود: آنان را آزاد کنید تا به جایگاه امن خویش بروند، زیرا ایشان هنوز به اسلام دعوت نشده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 21, 22, 20

20 - تفکر درباره محدوده قدرت و وظایف پیامبر (صلى الله عليه وآله) و معجزات وی، مورد ترغیب و توصیه خداوند

ص: 149

قل لا أقول لكم .. أفلا تتفكرون

از مصادیق مهم و بارز مذکور در آیه، محدوده قدرت و وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) است که جمله «أفلا تتفكرون» همه مردم را به تفکر درباره آن فرا می خواند.

21 - نیندیشیدن درباره محدوده قدرت و وظایف پیامبران و خرافه گویی درباره آنان، مورد نکوهش خداوند

قل لا أقول لكم عندی خزائن الله .. أفلا تتفكرون

22 - عن الرضا(ع) .. ان رسول الله (صلی الله علیه و آله) لم یکن لیحرم ما أحل الله و لا لیحلل ما حرم الله و لا لیغیر فرائض الله و احکامه کان فی ذلك کله متبعاً مسلماً مؤدیا عن الله و ذلك قول الله عز و جل: «إن أتبع إلا ما یوحی الیّ» ...

امام رضا(ع) فرمود: .. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هیچگاه در صدد حرام نمودن حلال خدا و حلال نمودن حرام خدا و تغییر دادن واجبات و احکام الهی نبود، بلکه در تمام اینها پیرو، تسلیم و بیان کننده از جانب خداوند بود. و این است، معنای سخن خداوند: «إن أتبع إلا ما یوحی الیّ» ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 19، 14

14 - محاسبه اعمال و برآورد تأثیر حضور و یا عدم حضور مؤمنان فقیر و ضعیف در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در محدوده وظایف آن حضرت نیست.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم بالغدوه .. ما علیک من حسابهم من شیء

مرجع ضمیر در «من حسابهم» موصول در صدر آیه و مراد از آن همان مؤمنان فقیرند. و «من» بنا بر گفته اهل ادب، زاید و مفید استغراق است. یعنی حساب هیچ عمل و کاری از آنان با تو نیست، که از جمله آنها برآورد نقش حضور و یا عدم حضور آنان در نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

19 - نه پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤولیت عمل و اندیشه های مشرکان و مخالفان را بر عهده دارد و نه مشرکان پاسخگوی عمل پیامبرند.

ما علیک من حسابهم من شیء و ما من حسابک علیهم من شیء

در این برداشت مرجع دو ضمیر جمع در «حسابهم» و «علیهم» مشرکان است و در «حسابهم» اضافه مصدر به فاعل خویش است؛ یعنی: «حساب المشرکین».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور و متصدی عذاب کردن مشرکان و صاحب اختیار آن نیست.

و کذب به قومک . . . قل لست علیکم بوکیل

چون در آیه قبل و همچنین صدر آیه سخن از عذاب بود، جمله «لست . . .» برای نفی توهّم مشرکان در مورد این است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) صاحب اختیار عذاب است.

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار و ادار ساختن مردم به ایمان و پذیرش حق نیست.

و کذب به قومک و هو الحق قل لست علیکم بوکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) روشنگر و ارائه دهنده بینش صحیح به مردم است، نه نگهبان و وادارکننده مردم به پذیرش آن.

قد جاءكم بصائر من ربكم . . . و ما انا عليكم بحفيظ

«حفيظ» به معنای «حافظ» و متعلق آن محذوف است. با توجه به اینکه بحث درباره بینشها و عقاید است، متعلق آن متناسب با همین مضمون است که مضمون عقیدتی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 107 - 5, 7, 8

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤول وادار ساختن مردم به ایمان و رها ساختن آنان از شرک نیست.

و ما جعلنک علیهم حفيظا

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وکیل و پاسخگوی ایمان و شرک مردم نیست.

و ما أنت علیهم بوكيل

«وکیل» به کسی گفته می شود که از جانب دیگری انجام کاری را بر عهده گیرد. وکیل نبودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مردم به این معنی می تواند باشد که خداوند به خاطر اعمال و عقاید مردم پیامبر را مورد سؤال و مؤاخذه قرار نخواهد داد.

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤول تبلیغ و رساندن پیام الهی است، نه وادار ساختن مردم بر ایمان

و ما جعلنک علیهم حفيظا و ما أنت علیهم بوكيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 16

16 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤول هدایت و ارشاد است و نه رساندن قهری انسان به مقصد.

و لو شاء الله ما فعلوه فذرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 2 - 7

7 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر قرآن انذار و تذکر است، نه اجبار مردم به هدایت

برداشت فوق بر این مبناست که جمله «فلا یکن . . .» تفریع بر «لتنذر . . .» باشد. یعنی قرآن تنها برای انذار و تذکر نازل شده است، بنابراین جایی برای نگرانی از اعراض مشرکان وجود ندارد. زیرا اجبار آنان بر هدایت از اهداف نزول قرآن نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 57 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خدا فرمان یافت تا در صورت تسلط بر یهودیان پیمان شکن و جنگ آفرین ، آنان را به گونه ای مجازات کند که زمینه پراکنده شدن دیگر دشمنان فراهم آید .

فإما تتقنهم فی الحرب فشردهم من خلفهم

تشرید به معنای پراکنده ساختن و کوچ دادن است. «باء» در «بهم» سببیه است که به دلیل «فی الحرب» کلمه ای همانند قتل و یا مجازات در تقدیر می باشد. و مراد از «من خلفهم» یهود و یا دیگر دشمنانی است که از مدینه و یا اطراف آن به فتنه گری می

پرداختند. بنابراین جمله «فشردهم» چنین معنا می شود: ای پیامبر با مجازات سنگین که بر یهودیان پیمان شکن تحمیل می کنی، دیگر دشمنان را متفرق ساز و پراکنده کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 13

13 - تغییر و تبدیل و کم و زیاد کردن کلام خدا (قرآن) خارج از قلمرو اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

قل ما یكون لی أن أبدله من تلقاء نفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 49 - 2

2 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، تنها پیام رسان خداوند است و بیرون از خواست و اراده او به تحقق بخشیدن وعده یا وعیدی، توانایی ندارد .

و یقولون متى هذا الوعد . . . قل لاأملك لنفسی ضرراً ولا نفعاً إلا ما شاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 108 - 14، 15

14 - مسؤولیت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، تنها رساندن و ابلاغ پیام خداوند به مردم است نه اجبار آنان به پذیرش آن .

يأیها الناس قد جاءكم الحق من ربكم . . . و ما أنا علیکم بوکیل

15 - هیچ کس حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق تحمیل عقیده و دین خویش بر دیگران - هر چند بر حق باشد - ندارد .

قد جاءكم الحق . . . فمن اهتدی فإنما یتهدی لنفسه . . . و ما أنا علیکم بوکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 2

2 - وحی، راهنمای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعیین کننده حدود مسؤولیت آن حضرت بود .

و اتبع ما یوحی إلیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 11

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از انذار و تبلیغ ، مسؤول عملکرد مردم و کفرپیشگی آنان نیست .

إنما أنت نذیر

حصر در جمله «إنما أنت نذیر» حصر اضافی است و ناظر به دایره مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 121 - 2

2- پیامبران ، در صورت ناامیدی از ایمان آوردن کفرپیشگان ، وظیفه ای از جهت تبلیغ رسالت ، برعهده نداشتند .

ص: 152

وقل للذين لا يؤمنون اعملوا على مكانتكم انا عملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 7 - 6,7

6- وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) هشدار دادن مردم به عذاب های الهی و راهنمایی آنان به طریق درست است .

إنما أنت منذر

7- ارائه معجزه درخواستی کفرپیشگان خارج از مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

لولا أنزل علیه آیه من ربه إنما أنت منذر

جمله «إنما أنت منذر» حاکی از حصر است و حصر در آن اضافی و در قیاس با ارائه معجزه است. بنابراین آن جمله حاوی دو معناست:

1- تو اذار دهنده ای ؛ 2- ارائه معجزه کار تو نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 40 - 5,8

5- وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ابلاغ اذار ها و تهدیدهاست نه تحقق بخشیدن به آنها

فإنما عليك البلاغ

حصر در جمله «إنما عليك البلاغ» (وظیفه تو فقط ابلاغ است) حصری اضافی و نسبی است و در قیاس با مفاد «إن مَّا نرینک . . .» می باشد ؛ یعنی ، تحقق یافتن و یا نیافتن تهدیدها برعهده تو نیست ، آنچه وظیفه توست ابلاغ است.

8- حسابرسی بندگان در شأن خداوند است نه وظیفه ای برعهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وعلینا الحساب

تقدیم «علینا» بر «الحساب» دلالت بر حصر دارد. بنابراین «علینا الحساب» ؛ یعنی ، حساب بندگان تنها برعهده ماست نه برعهده تو و نه غیر تو. قابل ذکر است که جمله «علینا الحساب» عطف بر «إنما عليك البلاغ» است نه بر «عليك البلاغ»، زیرا در این صورت «إنما» بر «عليك الحساب» داخل شده و معنای جمله چنین می شود: «فقط حسابرسی بر ماست نه چیز دیگر» و این معنا قطعاً مراد نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 89 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور اعلان قلمرو مسئولیت خویش (انذار) برای مردم

وقل إني أنا النذير المبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 1،2

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در قبال روی گردانی کافران از دعوت آن حضرت پس از تبیین آیات الهی بر آنان، مسئولیتی نداشت.

فإن تولّوا فإنما عليك البلاغ المبين

2- وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها ابلاغ پیام الهی به انسان ها بود و نه اجبار مردمان به پذیرش آن پیام.

فإنما عليك البلاغ المبين

ص: 153

حصر در آیه فوق (فإنما عليك ..) حصر اضافی بوده و نسبت به اجبار و اکراه سنجیده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 54 - 10

10- مجبور ساختن مردم به ایمان، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در دستور کار آن حضرت نیست.

و ما أرسلنک علیهم وکیلاً

«وکل» در لغت به معنای کفیل و نایب قرار دادن شخصی است (مفردات راغب). بنابراین «و ما أرسلناک علیهم وکیلاً»؛ یعنی، ای پیامبر تورا برای نیابت و کفالت برای مردم نفرستاده ایم و تو صرفاً به کار تبلیغ پرداز و آنان را بر ایمان مجبور نساز.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 85 - 7

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به پاسخ گویی سؤالات مردم بر اساس آنچه بر او وحی شده بود.

یسئلونک عن الروح قل الروح من امر ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 15

15- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به اعلام محدوده مسؤولیت خویش و بیان ناتوانی خود از ارائه معجزات درخواستی مشرکان

قالوا .. قل ... هل كنت إلاّ بشراً رسولاً

پاسخ «هل كنت...» در قبال درخواستهای مشرکان، می تواند گویای این معنا باشد که: درخواستهای آنان، ربطی به رسالت و مسؤولیتهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) نداشته و یا در توان او نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 105 - 5,7

5- مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها بشارت و انذار مردمان بود.

و ما أرسلنک إلاّ مبشراً و نذیراً

7- مسؤولیت قبول و یا عدم قبول حق و حقیقت از سوی مردم با پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیست .

و ما أرسلنک إلا مبشراً و نذیراً

حصر در «و ما أرسلناک..» اضافی است و می تواند گویای این حقیقت باشد که: پیامبر (صلی الله علیه و آله) در رابطه با پذیرش و عدم پذیرش مردم، هیچ مسؤولیتی نداشته و آنان خود مسؤول انتخاب خویشند و پیامبر (صلی الله علیه و آله) تنها عهده دار بشارت و انذار مردمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 106 - 1

1- تنظیم ، تفصیل و بخش بخش شدن قرآن ، از جانب خداوند بود نه در اختیار پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قرءاناً فرقه

ص: 154

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 22 - 17,20

17- بحث گذرا و سطحی و به دور از درگیری جدی ، تنها محدوده مجاز برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) جهت بحث در باره اصحاب كهف و تعداد آنان بود .

فلاتمار فيهم إلاّ مرأء ظهراً

«مرأء» جدالی است که به منظور اعتراض به گفتار کسی و سست کردن آن و نیز تحقیر گوینده اش انجام گیرد (مصباح) و هنگامی که دنباله دار و عمیق نباشد، به آن، «مرأء ظاهر» گفته می شود.

20- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کسب آگاهی از ماجرای اصحاب كهف ، مجاز به نظرخواهی از هیچ صاحب نظری نبود .

ولا تستفت فيهم منهم أحداً

ضمیر در «منهم» به کسانی مربوط است که در باره عدد اصحاب كهف به اظهار نظر می پرداختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به رساندن پیام حقّ الهی به مردم است و نه مسئول ایمان و کفر آنان .

وقل الحقّ من ربّکم فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليکفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 3 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤول ابلاغ قرآن و تذکر دادن به مردم است و در مورد به ثمرنشتن آن مسؤولیت ی ندارد .

ما أنزلنا عليك . . . إلاّ تذکره لمن یخشى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 49 - 7

7 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها هشدار دادن است نه اجبار کردن مردم به ایمان .

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها مسؤول انجام رسالت خویش بود نه مامور به نتیجه (مؤمن ساختن همه مردم) .

قل أطيعوا الله .. فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حَمَلْتُمْ ... وَمَا عَلَی

حصر در جمله «و ما علی الرسول إلاّ البلاغ المبین» حصر اضافی است و این حصر می تواند مربوط به این مسأله باشد که روی گردانی کافران، مسؤولیتی را بر دوش پیامبر (صلی الله علیه و آله) ایجاد نمی کند؛ چرا که آن حضرت در قبال آثار و نتایج این رسالت (پذیرش و عدم پذیرش مردم) مسؤولیتی ندارد.

10 - ابلاغ پیام های الهی از جانب پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وابسته به پذیرش و عدم پذیرش مردم نبود .

قل أطيعوا الله .. فَإِنْ تَوَلَّوْا ... وَمَا عَلَی الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 43 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤولیت نداشت تا همچون موکلان، بر جریان عقیده هواپرستان ناظر و نگهبان باشد و آنان را به ایمان آوردن مجبور کند.

أرءیت من اتخذ إلهه هویه أفأنت تكون علیه وکیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 57 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها مأمور فراخواندن مردم به راه خدا و دین الهی بود و نه مجبور ساختن آنان به پذیرش آن.

و ما أرسلنک إلا مبشراً و نذیراً .. إلا من شاء أن یتخذ إلی ربّه سیلاً

از این که خداوند در آیه قبل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را، منحصر به انذار و بشارت دانست و در آیه مورد بحث، انسان را در انتخاب راه الهی آزاد گذاشت، می توان استفاده کرد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق نداشت مردم را به پذیرش دین مجبور کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 58 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها مأمور انجام تکلیف بود نه مأمور به نتیجه.

و توکل علی الحی الذی لایموت

توصیه شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به توکل و وانهادن کارها به خداوند، پس از آن که خداوند آن حضرت را تنها مکلف به انذار و تبشیر کرد، می تواند گویای این حقیقت باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) تنها مأمور به انجام رسالت الهی خویش بود؛ نه مأمور به ثمر رسانیدن رسالت خود، هر چند با توسل به زور و یا ابزار دیگر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 3 - 3

3 - مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، رساندن پیام روشن الهی به خلق بود، نه تلاشِ طاقت فرسا برای هدایت آنان.

تلک آیت الکتب المبین . لعلک بزع نفسک ألا یتکونوا مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 92 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام وحی و نه مسؤل هدایت ناپذیری گمراهان

و أن أتلو القرآن فمن اهتدى فإنما يهتدى لنفسه

از بخش دوم آیه (فمن اهتدى.. ..) استفاده می شود که بخش اول (و أن أتلو القرآن... ..) زمینه چینی برای تعیین محدوده وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و متوجه بودن مسؤولیت حق ناپذیری به خود انسان ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 156

14 - عنكبوت - 29 - 18 - 7،8

7 - پیامبر ، تنها ، موظف به ابلاغ روشن و بی ابهام پیام خداوند است .

و ما على الرسول إلاّ البلع المبین

8 - واداشتن مردم به قبول پیام خدا ، از حیطة وظیفه پیامبر ، خارج است .

و ما على الرسول إلاّ البلع المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 8

8 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها ، انذار و بیم دهی به مردم بود .

قل . . . و إنما أنا نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 23 - 7

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مسؤول هدایت ناپذیری کافران نیست .

و من كفر فلا یحزنک كفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 23 - 1،2

1 - مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر مشرکان و کافران لجوج و حق ناپذیر در صدر اسلام ، تنها انذار و هشدار بود .

و ما أنت بمسمع من فی القبور . إن أنت إلاّ نذیر

حصر در این آیه - با توجه به آیات پیشین - از نوع حصر اضافی و در ارتباط با کافران و مشرکان لجوج است .

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها عهده دار انجام وظیفه بود ؛ نه مأمور به نتیجه .

إن أنت إلاّ نذیر

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر کافران لجوج و حق ناپذیر، تنها عهده دار انذار و هشدار بود، می توان استفاده کرد که آن

حضرت می خواست تنها به تکلیف خود عمل کند؛ نه آن که بخواهد به نتیجه مطلوب خود (هدایت شدن کافران) نائل شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 24 - 4

4 - مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تبیین سر انجام نیک مؤمنان و عاقبت شوم کفرپیشگان است .

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 41 - 18، 17، 16

16 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را کفیل و قیّم ایمان و کفر مردم قرار نداده است .

فمن اهتدى فلنفسه و من ضلّ فإتّما يضلّ . . . و ما أنت عليهم بوكيل

ص: 157

17 - مسؤولیت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، تنها رساندن و ابلاغ پیام خداوند به مردم است؛ نه اجبار آنان به پذیرش آن.

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ . . . و ما أنت عليهم بوكيل

18 - هیچ کس حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق ندارد عقیده و دین خویش را - هر چند بر حق باشد - بر دیگران تحمیل کند.

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ . . . و ما أنت عليهم بوكيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، فقط تبلیغ کننده پیام وحی بود؛ نه مجازات کننده مشرکان و تحقق بخشنده به انذارها.

وقالوا . . . فاعمل إيتنا عملون . قل إيتما أنا بشر مثلکم یوحى إيتی

یکی از احتمالها در تفسیر «فاعمل»، این است که مشرکان، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اعلام کردند که او می تواند به وعیدهای خود جامه عمل بپوشاند؛ ولی خداوند در مقابل آنان اعلام می دارد که کار پیامبر، تبلیغ رسالت است؛ نه مجازات مشرکان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 6 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها مسؤول تبلیغ و ارشاد مردم است؛ نه پاسخگوی عملکرد آنان.

و ما أنت عليهم بوكيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 1

1 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها ابلاغ رسالت الهی است؛ نه ممانعت قاهرانه از کفر و حق گریزی مردم

فإن أعرضوا فما أرسلنک عليهم حفيظًا إن عليك إلاّ البليغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، موظف به ابلاغ پیام وحی و عمل به رسالت خود و نگرانی نداشتن نسبت به عکس العمل

و فرجام مخالفان

فإِذَا نَذِهَيْتَ بَكَ . . فَاَسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 1

1 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر وانهادن مشرکان حق ناپذیر در باتلاق فلسفه های پوچ و بازیگرانه خویش

فذرهم يخوضوا ويلعبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 1,4

ص: 158

1 - رهنمود خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در وانهادن مشرکان حق ناپذیر به حال خویش

فاصفح عنهم

4 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، در تمامی مراحل رسالت خویش، محتاج به کسب تکلیف از درگاه الهی بود.

وقيله یربّ . . . فاصفح عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 9 - 5

5- اطلاع از آینده و سرنوشت فرد بشر، خارج از قلمرو رسالت و مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل . . . وما أدری ما یفعل بی و لا بکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 54 - 1

1 - سلب مسؤولیت از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در مورد تبلیغ و هدایت کافران طغیانگر

بل هم قوم طاغون . فتولّ عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 12 - 5,6

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر کافران دین گریز، تکلیفی جز ابلاغ پیام الهی نداشت.

فإن تولّیتم فإنّما علی رسولنا البلغ المبین

6 - اجبار مردمان کافر به پذیرش دین و ایمان، بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) نبود.

فإن تولّیتم فإنّما علی رسولنا البلغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 21 - 3,2

2 - هدایت شدن یا گمراه گشتن مردمان، خارج از قلمرو توانایی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل إني لا أملك لكم ضرراً ولا رشداً

«ضرر» در مقابل «نفع» و «رشد» در مقابل «غی» است و در این آیه، هر یک از آن دو واژه - به لحاظ معنا - می تواند قرینه برای دیگری باشد؛ یعنی، «ضرر» قرینه باشد که مقصود از «رشد»، ضلالت است و «ضرر» قرینه بر این باشد که مراد از «رشد»، نفع است.

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مالک نفع و ضرر و سود و زیان مردمان نیست .

قل إني لا أملك لكم ضرراً ولا رشداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 23 - 3

3 - وظیفه و توانایی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها بر ابلاغ پیام های هدایت بخش الهی به مردم، نه هدایت کردن یکایک آنان .

ص: 159

قل إني لا أملك لكم ضرراً و... إلا بلعاً من الله ورسول -ته

برداشت یاد شده، مبتنی بر نکته این است که جمله «إلا بلاغاً..» استثنا از «لا أملك لكم ضرراً...» باشد؛ یعنی، لا أملك لكم ضرراً و لا رشداً إلا بلاغاً من الله ورسالاته.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 43 - 3

3 - پرسش کنندگان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نباید انتظار شنیدن پاسخ تمام پرسش های خود را داشته باشند.

فیم أنت من ذکریها

جمله «فیم أنت..»، خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است؛ ولی به قرینه «إمّا أنت منذر» (در جملات بعد) بیانگر این نکته است که مردم باید تنها معارفی را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) بخواهند که در حیطة وظیفه و مسؤولیت آن حضرت قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 45 - 2

2 - تعیین زمان وقوع قیامت، از محدوده وظایف و اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بیرون است.

إمّا أنت منذر

حصر «إمّا»، حصر اضافی و در رابطه با انتظاری است که پرسش کنندگان زمان وقوع قیامت، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 11 - 7

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تا زمانی موظف به ابلاغ قرآن به مخالفان است که آنان، راه های آگاهی به آن را بر خود نبسته اند.

فذکر... سیدّگر من یخشی و یتجنّبها الأشقی

منافع تذکر - که در این دو آیه بیان شده است - یکی پندپذیری اهل خشیت و دیگری بروز عکس العمل اهل شقاوت است. از آن جا که واکنش شقاوت‌مندان، اعراض بوده و تذکر مجدد به آنان سودی ندارد، تکلیف «فذکر» نیز ساقط می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 21 - 4,5

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به جز وظیفه موعظه و یادآوری، مسؤلیتی ندارد و اجبار و اکراه مردم، از وظایف او نیست.

إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مسؤول واکنش های مردم در برابر پند و اندرزهایش نیست.

إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ

حصر در «إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ»، حصر اضافی است و به قرینه آیه بعد، ناظر به اثربخشی تذکر است. مفاد آیه شریفه این است که: «وظیفه تو تنها تذکر دادن است و پذیرش یا رد آن از سوی مردم، مؤاخذه ای را متوجه تو نمی سازد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 23 - 1

ص: 160

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پس از عمل به وظیفه ارشاد همگان ، در خصوص تداوم بخشیدن به ارشاد اعراض کنندگان کافر ، تکلیفی ندارد .

فذكر... إلا من تولّى و كفر

فعل «تولّى»، بیانگر این نکته است که تذکرات پیامبر (صلی الله علیه و آله) به روی گردانان رسیده است و آنان پندها را نپذیرفته، از آن اعراض کرده اند. بنابراین تذکر دادن در مرحله اول، عمومی است و به همه مردم باید ابلاغ گردد؛ ولی پس از تولّى و اعراض گروهی از آنان، پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره تکرار تذکر و ارشاد آن گروه، تکلیفی ندارد.

51- محدوده مسؤولیت مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 7 - 1

1 - مسلمانان برای تزکیه کسانی که خود را از تعالیم الهی بی نیاز می پندارند ، هیچ تکلیف و مسؤولیتی ندارند .

و ما علیک ألا یزگی

ما در «و ما علیک ألا یزگی» می تواند نافیه باشد که با تقدیر مبتدای محذوف معنای آیه چنین می شود: «نیست بر تو باکی در مورد اقدام نکردن او به تزکیه خویش» و نیز ممکن است استفهامیه و مفاد آن چنین باشد: «چيست بر تو در مورد اقدام نکردن او به تزکیه خویش»؟ در هر صورت مراد این است که بی توجهی شخص کافر به تزکیه خویش، برای تو مسؤولیت آفرین نیست که هدایت او را بر پذیرش مؤمن مقدم می داری!.

52- محدوده مسؤولیت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 19

19 - نه پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤولیت عمل و اندیشه های مشرکان و مخالفان را بر عهده دارد و نه مشرکان پاسخگوی عمل پیامبرند.

ما علیک من حسابهم من شیء و ما من حسابک علیهم من شیء

در این برداشت مرجع دو ضمیر جمع در «حسابهم» و «علیهم» مشرکان است و در «حسابهم» اضافه مصدر به فاعل خویش است ؛ یعنی: «حساب المشرکین».

53- محدوده مسؤولیت ملائکه محافظ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 19

19- « عن أبي جعفر (ع) في قوله: « له معقبات من بين يديه و من خلقه يحفظونه من أمر الله » يقول: بأمر الله من أن يقع في

ص: 161

رکی ، أو یقع علیه حائط ، أو یصیبه شیء حتی إذا جاء القدر . . . یدفعونه إلی المقادیر و هما ملکین یحفظانه باللیل و ملکین بالنهار یتعاقبانه ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا: «له معقبات . . .» روایت شده که می فرمود: به فرمان خدا [حفظ می کنند] او را از اینکه در چاه بیفتد یا دیوار بر او فرو ریزد یا آسیبی به او برسد تا زمانی که تقدیر بیاید . . . او را به تقدیر وامی گذارند و آن محافظان، دو فرشته در شب و دو فرشته در روز به نوبت از او حفاظت می کنند».

54- محدوده مسؤولیت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 16

16 - مؤمنان وظیفه دار محاسبه اعمال و برخوردهای پیامبر با دیگران نیستند.

و ما من حسابک علیهم من شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 23 - 3

3 - تکلیف مؤمنان و مبلغان دینی ، در برابر انسان های لجوج و حق ناپذیر ، تنها انذار و هشدار است .

إن أنت إلا نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 9

9 - انسان مؤمن ، موظف به انجام تکلیف خویش است ، نه مأمور به نتیجه .

و أُوْضِ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ

55- محدوده مسؤولیت مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 14

14 - کافرانی که با مسلمانان پیمان عدم تعرض دارند ، هر چند به انگیزه مبارزه با اسلام به غیر مهاجران هجوم برند ، مهاجران و انصار

موظف به یاری آنان نیستند .

فعلیکم النصر إلا علی قوم بینکم و بینهم میثق

مراد از میثاق به قرینه مقام، پیمان عدم تعرض و متارکه جنگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 162

4 - حق تصمیم گیری درباره جهاد از آن مهاجران نخستین بود .

جهدوا معکم

کلمه «معکم» در «جهدوا معکم» (در کنار شما جهاد کنند) می تواند ناظر به برداشت فوق باشد. چنانچه مخاطبان «معکم» خصوص مهاجران باشند، برداشت فوق از اتقان بیشتری برخوردار است.

56- محدوده مسؤولیت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 115 - 1

1 - نوح (ع) ، تنها هشدار دهنده و اندازگر مردم بود .

إن أنا إلا نذیر

57- محدوده مسؤولیت هارون(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 93 - 3

3 - موسی (ع) ، وظایف و مسؤولیت های هارون را در زمان غیبت خود ، برای وی معین کرده بود .

ما منعک . . . ألا تتبعن أفعصیت امری

«لا» در «ألا تتبعن» برای تأکید نفی مستفاد از «منعک» است و در اصل مراد چنین بوده است: «ما منعک أن تتبعن». برخی گفته اند: «لا» زاید نیست؛ بلکه مراد این است که: «ما الذی صدک و حملک علی ألا تتبعن»؛ یعنی، چه چیز تو را بازداشت و بر پیروی نکردن من وادار ساخت (مفردات راغب).

58- محدوده مسؤولیت هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 68 - 2

2 - هود ، مبلّغ پیام های الهی ، و نه بازگوکننده نظریات شخصی خویش

59- محدوده مسؤولیت یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 7

7- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، موظف بودند که در چارچوب فرمان های الهی به هدایت مردم پردازند ؛ و نه بر اساس سلیقه شخصی و نه دستور گیری از دیگران .

و جعلنهم أئمه یهدون بأمرنا

«بأمرنا» متعلق به «یهدون» و در حقیقت به منزله قید و شرط برای هدایت کردن است؛ یعنی، هدایت کردن مردم باید به فرمان ما باشد

60- مسؤولیت آمران به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 5،7

5- آمران به معروف و مبلغان دینی ، باید خود به محتوای دعوتشان عمل کنند .

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسکم

7- کسانی که دیگران را به کار های نیک دعوت کرده و خود به آن عمل نمی کنند ، @سزاوار توبیخ و سرزنش هستند .

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسکم

61- مسؤولیت ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 14، 11

11 - تطهیر خانه خدا و مصون داشتن آن از هر ناپاکی و آلودگی ، توصیه و فرمان خدا به ابراهیم و اسماعیل (ع)

و عهدنا إلى إبرهیم و إسمعیل أن طهرا بیتی

14 - مهیا کردن و آماده ساختن خانه خدا برای طواف ، عبادت ، رکوع و سجود ، فرمان خدا به ابراهیم و اسماعیل (ع)

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین و الركع السجود

در برداشت فوق «تطهیر» - چنانچه بعضی از مفسران گفته اند - کنایه از مهیّا ساختن و اختصاص دادن، گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 127 - 5

5 - ساختن کعبه، فرمانی از جانب خدا به ابراهیم و اسماعیل (ع) و مایه تقرب آنان به درگاه خدا

و إذ یرفع ابرهیم القواعد من البیت و اسمعیل ربنا تقبل منا

تقاضای ابراهیم و اسماعیل (ع) از خداوند مبنی بر پذیرفته شدن عملشان (ساختن کعبه)، مستلزم آن است که خداوند فرمان به

ص: 164

ساختن کعبه داده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 131 - 1

1 - خداوند ، از ابراهیم خواست تا همواره تسلیم او باشد .

إذ قال له ربه أسلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 9

9- هدایت مردم به سوی خدا و صفات ، افعال و سخنان او ، وظیفه ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) بود .

و جعلنهم أئمة يهدون بأمرنا

برداشت یاد شده براساس دو نکته است: 1- «أمر» در اصل به معنای شأن و لفظی است عام که شامل تمامی افعال و اقوال می شود (مفردات راغب). 2- «باء» در «بأمرنا» ممکن است برای غایت و به معنای «إلی» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 10

10 - تولیت کعبه ، پاکیزه و آماده سازی آن برای زائران ، از وظایف الهی حضرت ابراهیم (ع)

و طهرّ بیّتی للطّائفین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 18 - 10

10 - حضرت ابراهیم (ع) ابلاغ کننده پیام الهی ، به گونه ای شفاف و بی ابهام ، به مردم بود .

و ما علی الرسول إلاّ البلغ المبین

62- مسؤولیت ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 34 - 3

3 - ابلیس نیز همانند فرشتگان ، مأمور به سجده بر آدم (ع) بود .

فسجدوا إلا ابلیس ائی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 12 - 2

2 - ابلیس، همچون فرشتگان، مورد خطاب خداوند در فرمان سجده بر آدم بود.

ص: 165

ثم قلنا للملائكة اسجدوا لأدم . . ما منعك ألا تسجد إذ أمرتك

63- مسؤولیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 11

11 - جامعه اسلامی ، نباید تمایلات اجتماعی ناروا را بر قوانین الهی برتری دهد .

فادع و . . و لا تتبع أهواءهم

64- مسؤولیت اجتماعی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 90 - 14

14- مردم ، در قبال مسائل جامعه خویش چون : بی عدالتی ، فحشا ، بزهکاری ، ستم ، فقر و نیازمندی های اقتصادی مردم ، مسؤولند .

إن الله يأمر بالعدل والإحسن وإيتاء ذی القربى وینهى عن الفحشاء والمنکر و

65- مسؤولیت اجتماعی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 46 - 3

3- مردم ، موظف اند هر کاری را - چه جمعی باشد و چه فردی - فقط برای رضای خدا انجام دهند .

أن تقوموا لله مثنى و فردی

«مثنی و فردی» حال برای ضمیر فاعلی «تقوموا» است و کلمه «مثنی» کنایه از تعدد می باشد.

66- مسؤولیت اجتماعی اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 4

4- در دست گرفتن حکومت و مدیریت اجتماعی ، امری شایسته و بایسته برای مردان الهی

وشددنا ملكه

ص: 166

67- مسؤولیت اجتماعی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 3

3 - حل و فصل امور مهم اجتماعی و فراهوانی مردم برای مشاوره و کنکاش پیرامون مسائل عمومی ، از وظایف و اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی

إِثْمًا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا

68- مسؤولیت اجتماعی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 1 - 5

5 - بیان احکام و پاسخگویی به پرسش های اقتصادی - اجتماعی از شؤون پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يسئلونك عن الأنفال قل الأنفال لله والرسول

69- مسؤولیت اجتماعی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 3

3 - حل و فصل امور مهم اجتماعی و فراهوانی مردم برای مشاوره و کنکاش پیرامون مسائل عمومی ، از وظایف و اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی

إِثْمًا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا

70- مسؤولیت اجتماعی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 26 - 8

8- مسلمانان در قبال مسائل و نیاز های جامعه خویش ، مسؤولند .

وءات . . . و المسکین و ابن السبیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 2 - 5

ص: 167

5- مسؤولیت برپایی نظام قضایی به منظور اجرای حدود الهی، بر عهده فرد فرد مسلمانان است.

الزانیه و الزانی فاجلدوا کلّ و حد منهما مائه جلدہ

با آن که اجرای حدود و مقررات، از طریق دستگاه قضایی انجام می پذیرد؛ ولی خداوند همه مردم را مخاطب قرار داده و تازیانه زدن را از آنان خواستار شده است. این حکایت می کند که یکایک افراد جامعه، در برابر اجرای حدود الهی مسؤول اند و باید در این مورد همکاری کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 28

28 - مسلمانان، از نظر علاقه و ارتباط، بسان یک پیکراند که باید نزدیک ترین ارتباط و مستحکم ترین پیوند ها را میان خود برقرار سازند.

فإذا دخلتم بيوتاً فسلموا على أنفسكم

برداشت فوق، از تعبیر «على أنفسكم» (برخودتان) به جای علی «أهلها» (بر اهل خانه ها) استفاده شده است.

71- مسؤولیت اجتماعی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 12

12 - در میان مسلمانان صدر اسلام، افرادی بودند که اشتغال به امور دنیا، هیچ گاه آنان را از یاد خدا و انجام وظایف فردی و اجتماعی خویش، غافل نمی ساخت.

رجال لا تلهيهم تجره ولا بيع عن ذكر الله

برداشت یاد شده بر این اساس است که آیه شریفه، هر چند در توصیف مردان خداجویی است که دنیا آنان را از یاد خدا غافل نمی سازد؛ ولی از وجود چنین افرادی در میان مسلمانان صدر اسلام نیز حکایت می کند.

72- مسؤولیت اجتماعی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 14

14 - احسان به پدر و مادر، از مهمترین تکلیف های اجتماعی اهل ایمان است.

لا تعبدون إلا الله وبالوالدين إحساناً

از آن جا که احسان به پدر و مادر پس از لزوم پرستش خدا بیان شده است، اهمیت خاص آن معلوم می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 38 - 4

ص: 168

4 - ضرورت تلاش تمامی اهل ایمان برای اجرای حدود الهی

فاقطعوا

چون خطاب متوجه عموم مؤمنان است، با آنکه اجرا کننده حد سرقت تنها برخی از آنان می باشند، معلوم می شود همه اهل ایمان باید برای اجرای حد سرقت تلاش کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 2

2 - حضور در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی برای امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش پیرامون یک مسأله عمومی، از اوصاف مؤمنان راستین

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا

«أمر جامع» به مسأله ای گفته می شود که در خور این باشد که مردم به خاطر آن اجتماع کنند و به مشاوره و فراگیری و حل و فصل آن پردازند. کلمه «مع» نیز افاده کننده معنای مشارکت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 9

9 - مؤمنان، وظیفه دار هدایت مردم و نشان دادن راه درست زندگی به آنان

اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 6 - 4

4 - جامعه مؤمنان، موظف به هشپاری و احتیاط در قبال اخبار مهم اجتماعی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا

خطاب «یا ایها الذین آمنوا» عام و متوجه جامعه ایمانی است و تعلیل «أن تصیبوا قوماً» می نمایاند که موضوع، بیش از آن که درباره مسائل فردی و جزئی باشد، در زمینه امور اجتماعی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - همه مؤمنان ، دارای مسئولیت ، در قبال جریان های اجتماعی و مسائل امت اسلام

وإن طائفتان من المؤمنین اقتتلوا فأصلحوا بینهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - مؤمنان ، در نظام برادری دینی ، دارای مسئولیت در قبال یکدیگر

إنّما المؤمنون إخوة فأصلحوا بین أخویکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 17

17 - مؤمنان نمی توانند در برابر جامعه خویش بی تفاوت باشند؛ بلکه باید برای دوستان و همکیشان خود، خیرخواه و نسبت به کافران و دشمنان اصلاح ناپذیر، آرزوی نابودی کنند.

رَبِّ اغْفِرْ لِي... وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا

برداشت یاد شده، از دعای خیر نوح(ع) برای مؤمنان و نفرین علیه کافران و دشمنان دعوتش، استفاده می شود.

73- مسؤلیت اخروی ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 22 - 4,5,7,8

4 - فرشتگان در قیامت، در صف هایی منظم، حضور یافته، به اجرای رسالت خویش خواهند پرداخت.

و الملك صَفًّا صَفًّا

کلمه های «صَفًّا صَفًّا» - به تأویل «مصطفین» (در صفوف منظم قرار گرفته) - حال برای «الملک» است. «مَلِک» اسم جنس بوده و حرف «ال» در آن، برای استغراق است. برخی آن را مفرد «ملائکه» دانسته اند (مصباح) و برخی آن را از ریشه «مَلِک» و به معنای سیاست گذار دانسته و گفته اند: شخص سیاست گذار، اگر انسان باشد «مَلِک» و اگر فرشته باشد، «مَلِک» نامیده می شود. این کلمه در اصل «مَالِک» و به معنای «رسالت» بوده است. (مفردات راغب)

5 - فرشتگان، مأمور رسیدگی به امور انسان ها در قیامت

و الملك صَفًّا صَفًّا

از جمله «یومئذ یتذکر الإنسان» در آیه بعد، معلوم می شود که حضور فرشتگان در قیامت در رابطه با کار انسان ها است.

7 - فرشتگان در قیامت، در رده های مختلف دسته بندی شده و هر دسته مأموریتی ویژه دارند.

صَفًّا صَفًّا

8 - فرشتگان در قیامت، به فرمان خداوند و با نظارت کامل او، انجام وظیفه می کنند.

و جاء ربک و الملك

آمدن خداوند، کنایه از حضور کامل او است و عطف «ملک» بر «ربک»، بیانگر آن است که حضور فرشتگان، مستقل از حضور خداوند نیست؛ بلکه در راستای آن و بخشی از یک برنامه منسجم است.

74- مسؤولیت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 9

9- هدایت مردم به سوی خدا و صفات، افعال و سخنان او، وظیفه ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) بود.

و جعلنهم أئمة یهدون بأمرنا

ص: 170

برداشت یاد شده براساس دو نکته است: 1- «أمر» در اصل به معنای شأن و لفظی است عام که شامل تمامی افعال و اقوال می شود (مفردات راغب). 2- «باء» در «بأمرنا» ممکن است برای غایت و به معنای «إلی» باشد.

75- مسؤولیت اسماعیل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 14، 11

11 - تطهیر خانه خدا و مصون داشتن آن از هر ناپاکی و آلودگی ، توصیه و فرمان خدا به ابراهیم و اسماعیل (ع)

و عهدنا إلی ابرهیم و اسمعیل أن طهرا بیتی

14 - مهیا کردن و آماده ساختن خانه خدا برای طواف ، عبادت ، رکوع و سجود ، فرمان خدا به ابراهیم و اسماعیل (ع)

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین و الرکع السجود

در برداشت فوق «تطهیر» - چنانچه بعضی از مفسران گفته اند - کنایه از مهیا ساختن و اختصاص دادن، گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 127 - 5

5 - ساختن کعبه ، فرمانی از جانب خدا به ابراهیم و اسماعیل (ع) و مایه تقرب آنان به درگاه خدا

و إذ یرفع ابرهیم القواعد من البیت و اسمعیل ربنا تقبل منا

تقاضای ابراهیم و اسماعیل (ع) از خداوند مبنی بر پذیرفته شدن عملشان (ساختن کعبه)، مستلزم آن است که خداوند فرمان به ساختن کعبه داده باشد.

76- مسؤولیت اطعام فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 34 - 7

7 - رسیدگی به امور تغذیه گرسنگان و بینوایان ، برخوردار از اولویت نخستین در مقایسه با دیگر تکالیف حمایتی از آنان

و لایحض علی طعام المسکین

برداشت یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن مسأله تغذیه گرسنگان و بینوایان - از میان مجموعه نیازمندی های این قشر - به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 4

4 - تأمین غذای نیازمندان و ترویج فرهنگ یاری رسانی به تهی دستان ، تکلیفی الهی است .

و لا تحضون علی طعام المسکین

ص: 171

77- مسؤولیت اطعام مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 34 - 7

7- رسیدگی به امور تغذیه گرسنگان و بینوایان ، برخوردار از اولویت نخستین در مقایسه با دیگر تکالیف حمایتی از آنان

و لایحظ علی طعام المسکین

برداشت یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن مسأله تغذیه گرسنگان و بینوایان - از میان مجموعه نیازمندی های این قشر - به دست می آید.

78- مسؤولیت امام مهدی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 21

21- « عن أبي جعفر (ع) في قوله : « و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لوليه سلطاناً فلا يسرف في القتل إنه كان منصوراً » قال : هو الحسين بن علي (ع) قتل مظلوماً و نحن أولياؤه ، و القائم منّا إذا قام طلب بئار الحسين . . . « إنه كان منصوراً » فإنه لا يذهب من الدنيا حتى ينتصر برجل من آل رسول الله (صلى الله عليه و آله) يملأ الأرض قسطاً كما ملئت جوراً و ظلماً ;

از امام باقر(ع) در باره سخن خدا «و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لوليه سلطاناً فلا يسرف في القتل إنه كان منصوراً» روایت شده است که فرمود: مقصود [حضرت] حسین بن علی(ع) است که مظلومانه کشته شد و ما ائمه، اولیای دم او هستیم و قائم از ما هر گاه قیام کرد، خون خواهی حسین بن علی(ع) خواهد کرد . . . [و درباره] إنه كان منصوراً [فرمود]: پس دیری نباید که به وسیله مردی از آل رسول خدا(صلی الله علیه و آله) یاری می شود و زمین را پر از قسط و عدل می کند، هم چنان که پر از جور و ظلم شده باشد».

79- مسؤولیت امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 109 - 10

10 - امت ها ، موظف به پذیرش دعوت رسولان الهی

ماذا اجبتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 17

17 - امت ها و جوامع نیرومند باید توان و نیروی خویش را نعمتی خدادادی بدانند و همواره آن را به یاد داشته باشند .

ص: 172

اذكروا إذ جعلكم . . . وزادكم في الخلق بصطه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 47 - 2

2 - مردم هر عصری ، باید تابع شریعت رسول الهی همان عصر باشند .

و لكل أمه رسول فإذا جاء رسولهم

از آیه شریفه استفاده می شود که: اولاً، جوامع گوناگون بین دو «رسول» یک امت را تشکیل می دهند. ثانیاً، هر امتی باید تابع رسول همان دوره باشد و تبعیتش از رسول دوره پیش، صحیح نیست.

80- مسؤولیت امداد به فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 4

4 - تأمین غذای نیازمندان و ترویج فرهنگ یاری رسانی به تهی دستان ، تکلیفی الهی است .

ولا تحضون علی طعام المسکین

81- مسؤولیت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 9

9 - بشارت و انذار ، از مسؤولیت های مهم پیامبران

فبعث الله النبیین مبشّرين و منذرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 46 - 3

3 - تبلیغ و ارشاد مردم ، رسالت مسیح (ع) در سراسر عمرش

و یکلم الناس فی المهد و کهلا

چون صرف سخن گفتن در بزرگسالی فضیلت ویژه ای برای مسیح نیست، الزاماً باید سخنی خاص باشد که به مناسبت مقام پیامبری، این سخن، همان ارشاد و تبلیغ خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 81 - 17, 22, 11, 10

10 - مسئولیت متقابل پیامبران، در حمایت از یکدیگر

ص: 173

و اذ اخذ الله... ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم لتؤمنن به ولتنصرنه

از توصیه پیامبران گذشته به ایمان به پیامبران بعدی، و تصدیق پیامبران بعدی نسبت به گذشتگان، استفاده می شود.

11 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، تصدیق کننده انبیا و کتب الهی گذشته

ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم

بنابراینکه مراد از «رسول»، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) باشد.

17 - دستور خداوند به پیامبران و امت های آنان، به تحمل و ادای شهادت بر میثاق گرفته شده از آنان

قالوا اقررنا قال فاشهدوا و انا معكم من الشاهدين

جمله «فاشهدوا...» می تواند هم دلالت بر تحمل شهادت کند و هم بر ادای شهادت.

22 - پیامبران موظفند مردم را در جریان میثاق اکید الهی از آنان، در مورد ایمان به انبیا و نصرت آنان، بگذارند.

واخذتم على ذلكم اصرى... فاشهدوا و انا معكم من الشاهدين

بنابراینکه «فاشهدوا»، یعنی شهادت دهید در برابر امت های خود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 144 - 7

7 - وظیفه رسولان الهی، راهنمایی و پیام آوری است و وظیفه مردم، پیمودن آن راه بر اساس پیام های آن رسولان

و ما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افاین مات

جمله «و ما محمد...»، تعیین کننده وظیفه رسولان الهی (پیام آوری) است و جمله «افاین مات...»، تعیین کننده وظیفه مردم است که

باید همواره (چه رسولان در میانشان باشند و یا نباشند) پایبند به آن پیامها باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 20

20 - حراست و نگهبانی از کتب آسمانی و شهادت بر حقایق آن، مسؤولیت انبیای الهی*

يحكم بها النبيون... بما استحفظوا من كتب الله و كانوا عليه شهداء

بنابر اینکه ضمیر در «استحفظوا» به «النبیون» نیز برگردانده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور نهی اهل کتاب از غلو و گزافه گویی در آیین خویش

قل یا اهل الکتب لاتغلو فی دینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 109 - 9

9 - فراخوانی امت ها به پیروی از فرمان های خداوند سرلوحه رسالت انبیا و یکی از وظایف آنان

یوم یجمع الله الرسل فیقول ماذا اجبتم

ص: 174

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 6

6 - دعوت مردمان به بندگی خداوند ، اصلی بنیادین در رسالت پیامبران الهی

ما امرتنی به ان اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 35 - 14

14 - لزوم آشنایی انبیا و رهبران الهی به روحیات مردم و ماهیت مخالفان و منکران دین

فلا تكونن من الجهلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 106 - 3

3 - ضرورت پیشگامی حاملان وحی و رسالت در عمل به محتوای پیام خویش

اتبع ما أوحی الیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 130 - 6

6 - بیان آیات الهی به مردم و بیم دادن به آنان در مورد قیامت، از وظایف مهم انبیاست.

رسل منکم یقصون علیکم ءایتی و ینذرونکم لقاء یومکم هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 35 - 2

2 - تلاوت و گزارش آیات الهی برای آدمیان، از وظایف اصلی انبیا و فرستادگان الهی است.

إما یأتینکم رسل منکم یقصون علیکم ءایتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 8

8 - پیامبران الهی ، خیرخواه امت های خویش

وأنصح لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 9، 1

1 - پیامبران ، واسطه ابلاغ دین و معارف الهی به مردم

أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

مراد از «ذکر»، دین و معارف الهی است.

ص: 175

9- ترساندن مردم از عذاب های الهی به واسطه پیامبران ، از اهداف نزول دین و معارف الهی است .

آن جاءکم ذکر من ربکم علی رجل منکم لینذرکم

«لینذرکم» متعلق به «جاء» است و ضمیر «لینذر» به «رجل» برمی گردد. یعنی هدف از اینکه معارف دین بر پیامبری نازل می شود، این است که وی مردم را از عذابهای الهی بترساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 20,21

20- اصلاح امور اجتماعی مردم و پرهیز از پیروی از افکار مفسدان ، از وظایف مهم انبیا و رهبران الهی است .

و أصلح ولا تتبع سبیل المفسدین

21- مبارزه با فساد و به انزوا کشاندن مفسدان ، از برنامه های اساسی پیامبران بود .

ولا تتبع سبیل المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 4 - 5,8

5- معارف الهی ، نیازمند تبیین از سوی انبیاست .

و ما أرسلنا من رسول إلاّ بلسان قومه لیبین لهم

8- فهم مردم عصر نزول تعالیم دینی ، مرجع و منبعی برای فهم دقیق آن تعالیم است .

و ما أرسلنا من رسول إلاّ بلسان قومه لیبین لهم

اینکه خداوند فرموده است: همه پیامبران به زبان قوم خودشان فرستاده شدند، می تواند بیانگر این نکته باشد که زبان و ادبیات مردم دوران نزول تعالیم آسمانی برای دریافت پیام آن تعالیم نقش مؤثری دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 2 - 11

11- انذار و هشدار دادن به مردم ، از وظیفه های اصلی انبیاست .

ينزل الملكة بالروح . . من عباده أن أنذروا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 35 - 16

16- همه انبيا ، داراي وظيفه اي واحد و هماهنگ بوده اند .

فهل على الرسل إلا البلغ المبين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - طه - 20 - 83 - 6,7

6 - پیامبران الهی ، موظف به همراهی با قوم و امت خویش در همه مراحل و برنامه ها

و ما أعجلک عن قومک یموسی

ص: 176

مؤاخذه موسی(ع) به جهت جدا شدن از قوم خود برای رسیدن به میقات، نشان از آن دارد که پیامبران، نباید در هیچ شرایطی از امت خویش جدا شوند.

7 - پیامبران جز به فرمان خداوند ، نباید از امت و قوم خویش جدا گردند .

و ما أعجلک عن قومک یموسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 12

12 - پیش بینی لغزش گاه ها و زمینه های گمراهی و هشدار نسبت به آن ، از مسؤولیت های پیامبران و پیشوایان دینی است .

فأخلفتم موعدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 11

11- پیامبران ، مأمور پایداری در مسیر تبلیغ و ماندن در میان مردم و جامعه خویش تا آخرین مرحله

و ذالنون إذ ذهب مغضبًا فظنَّ أن لن نقدر علیه

تویخ شدن یونس(ع) به خاطر ترک قوم خویش، قبل از این که فرمانی در این زمینه از جانب خداوند دریافت کند؛ برای نکته دلالت دارد که پیامبران مجاز به ترک مأموریت و مردم خود، قبل از آمدن فرمان و رخصت از جانب خداوند نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 6

6 - رسالت و پیامبری ، باری سنگین و مسؤولیت ی خطیر بر دوش رسولان و پیامبران

قل أطيعوا الله . . . فإن تولّوا فإتّما علیه ما حمّل

برداشت یاد شده، از تعبیر «حمّل» استفاده گردید؛ زیرا «حمل» به معنای اشیای سنگین وزن است؛ مثل حمل بچه در شکم مادر (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 181 - 3

3 - توجه پیامبران و رهبران الهی ، به اصلاح امور اقتصادی جامعه هم پای مسائل اعتقادی و عبادی

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون . . . أوفوا الكيل ولا تكونوا من المخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 3 - 9

9 - هشدار به مردم ، از جمله رسالت های انبیای الهی است .

لتنذر قومًا ما أتتهم من نذیر من قبلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 177

2 - خداوند ، از همه انبیا ، پیمان گرفته که به رسالت خویش ، عمل کنند .

وإذا أخذنا من النبيّن ميثقهم

آوردن «النبيين» می تواند بیان کننده این نکته باشد که میثاق، مربوط به نبوت و رسالت انبیا بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبران ، ابلاغ کنندگان رسالت های الهی بودند .

الذين خلوا من قبل . . . الذين يبلّغون رسل - ت الله

به قرینه «الذين خلوا من قبل» مراد از «الذين يبلّغون» پیامبران اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - انذار و اخطار مردم درباره قیامت ، از وظایف اصلی پیامبران

يلقى الروح . . . على من يشاء من عباده لينذر يوم التلاق

در برداشت یاد شده، فاعل «لینذر»، ضمیری دانسته شده که به «من» موصول باز می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - التزام عملی تمامی پیامبران ، به جدال احسن و رعایت عواطف و احساسات اجتماعی

قل أو لو جئتكم بأهدى ممّا وجدتم عليه ءاباءكم

از تعبیر «بأهدى ممّا وجدتم» این نکته استفاده می شود که پیامبران، نمی خواستند عواطف مشرکان را جریحه دار کنند. بنابراین پسندیده ترین شیوه را در جدال و بحث (جدال احسن) برگزیده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- انذار و اخطار به مردمان ، رسالت پیامبران الهی

ألم یأتکم نذیر

82- مسؤولیت انذار انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 7 - 9

9- انجام رسالت الهی (انذار مردمان) در دیدگاه مشرکان ، تنها در خور شأن فرشتگان بود ، نه در توان انسان .

ص: 178

وقالوا مال هذا الرسول .. لولا أنزل إليه ملك

برداشت فوق، از آن جا است که مشرکان به خاطر غذا خوردن و رفت و آمد پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بازار، او را شایسته پیامبری نمی دانستند و خواستار نزول فرشته ای برای همیاری با آن حضرت بودند.

83- مسؤولیت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 15

15 - خداوند، تنها مقامی است که شایسته و بایسته هراس داشتن از اوست .

وایی فارهبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 56 - 4

4 - رسیدن به مرتبه و منزلت شاکران، از وظایف اساسی انسان و هدف از خلقت اوست .

ثم بعثناکم من بعد موتکم لعلکم تشکرون

به نظر می رسد سپاسگزاری - که به عنوان هدف از «بعثناکم» بیان شده - در برابر خصوص حیات دوباره نباشد، بلکه به عنوان هدف برای اصل حیات و زندگی مطرح باشد؛ یعنی، خداوند صاعقه زدگان بنی اسرائیل را حیات بخشید و هدف آن بود که در حیات دنیوی سپاسگزار باشند و به منزلت شاکران نایل شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 15

15 - سپاسگزاری از خداوند در برابر نعمت های او، وظیفه ای است بر عهده بندگان

و ما ظلمونا و لکن کانوا أنفسهم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 209 - 6

6 - مسؤولیت انسان در برابر قانون، پس از دریافت آن

فان زللتهم من بعد ما جاء تكم البيّنات

در برداشت فوق، «بیّنات»، به قوانین تفسیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 211 - 11

11 - مسؤولیت خطیر انسان در برابر نعمت های خداوند

و من یبدل نعمه الله . . فان الله شدید العقاب

ص: 179

شدت عقاب کفران نعمت، بیانگر مسؤولیت خطیر، در برابر نعمت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 243 - 15

15 - شکر و سپاسگزاری، وظیفه انسان ها در برابر تفضلات الهی

انّ الله لذو فضل على الناس و لكن اكثر الناس لا يشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 3

3 - برخورداری از نعمت ها و تفضلات الهی، مسؤولیت آور است.

انّ الله اصطفیک و طهرک .. یا مریم اقتنی لرّبک

چون خداوند پس از آنکه مریم را برگزید و تطهیر کرد و .. وی را مأمور به اطاعت و خضوع نمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 50 - 13

13 - تقوای الهی و اطاعت از انبیا، وظیفه آدمی پس از فرستادن پیامبران از سوی خداوند

و رسولا .. و جئتکم بایه من ربکم فاتقوا الله و اطیعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 103 - 21

21 - تمسک به ریسمان الهی، مسؤولیت انسان در قبال نعمت های الهی *

و اعتصموا .. و اذکروا ... لعلکم تهتدون

گویا اعتصام، مسؤولیتی است که در برابر نعمتهای الهی (همانند الفت و اخوت) به انسان تکلیف شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 144 - 7

7- وظیفه رسولان الهی، راهنمایی و پیام آوری است و وظیفه مردم، پیمودن آن راه بر اساس پیام های آن رسولان

و ما محمدًا الا رسول قد خلت من قبله الرسل افاین مات

جمله «و ما محمد . . .»، تعیین کننده وظیفه رسولان الهی (پیام آوری) است و جمله «افائن مات ...»، تعیین کننده وظیفه مردم است که باید همواره (چه رسولان در میانشان باشند و یا نباشند) پایبند به آن پیامها باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 175 - 13

13- ترس از خدا، زمینه مسؤولیت پذیری، و ترس از غیر خدا، زمینه گریز از مسؤولیت

الذین استجابوا .. فلا تخافوهم و خافون

ص: 180

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 181 - 11

11 - ثبت اعمال و گفتار انسان و مسؤولیت وی ، در برابر آنها

سنکتب ما قالوا وقتلهم الانبیاء بغير حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 1 - 9

9 - تساوی مردم در اصل آفرینش و نبودن امتیاز در خلقت آنان ، موجب مسؤولیت تمامی آنان در برابر قوانین الهی

اتقوا ربکم الذی خلقکم من نفس واحدہ و خلق منها زوجہا

جمله «خلقکم من نفس واحدہ»، علاوه بر بیان این حقیقت که تمامی انسانها از نسلی واحدند، به این معنا اشاره دارد که بین آنان در خلقت هیچگونه امتیاز و تبعیضی نیست و لذا همه موظف به رعایت تقوا هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 1 - 2

2 - مسؤولیت انسان در برابر عهد ها و پیمان های خویش

یا ایها الذین ءامنوا اوفوا بالعقود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 7 - 3

3 - مسؤولیت انسان در برابر نعمت های الهی

و اذکروا نعمه اللہ علیکم و میثقه الذی و اثقکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 21 - 7

7 - مسؤولیت آدمی در برابر نعمت های الهی

اذكروا نعمه اللّٰه عليكم .. ادخلوا الارض المقدسه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 101 - 5

5 - انسان موظف به تعديل حس کنجکاوی خویش می باشد .

لاتسئلوا عن اشياء ان تبدلکم تسؤکم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 110 - 3

ص: 181

3- آدمی، وظیفه دار یادکرد و فرادید داشتن نعمتهایی که خداوند به وی و نزدیکانش ارزانی داشته است.

اذ قال الله يعيسى ابن مريم اذكر نعمتي عليك وعلی ولدتك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 43 - 1

1 - آدمی موظف به تضرع و کرنش در برابر خداوند جهان است.

فلولا إذ جاءهم بأسنا تضرعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 23

23 - آدمی وظیفه دار تسلیم در برابر پروردگار جهان است.

و أمرنا لنسلم لرب العلمین

چنانکه جمعی از اهل ادب (مانند کسائی و فراء) گفته اند، لام پس از ماده «أمر» حرف مصدری است به معنی «ان». بنابراین فعل «نسلم» به تأویل مصدر رفته است و مفعول دوم برای «أمرنا» محسوب می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 72 - 1

1 - اقامه نماز فرمانی است که آدمیان باید بر آن گردن نهند.

و أمرنا لنسلم لرب العلمین. و أن أقیموا الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 102 - 10

10 - توحید در عبادت مهمترین وظیفه انسان در برابر پروردگار و خالق هستی است.

ذلکم الله ربکم .. خلق کل شیء فاعبدوه

چون پس از بیان انحصار الوهیت در خداوند و بیان یکتایی او در خالقیت، امر به عبادت شده، چنین برمی آید که مهمترین وظیفه بنده در

برابر خداوند عبادت و پرستش اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 128 - 10

10 - آدمیان باید در برابر وسوسه های جنیان و اغواگری آنها هشیار بوده و از خود حراست کنند.

یمعشر الجن قد استکثرتم من الإنس

خبر دادن خداوند از سیطره و عملکرد جنیان، هشداری به آدمیان است تا دشمن خویش را بشناسند و تدابیر لازم را در برابر او به کار برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 182

5 - انعام - 6 - 130 - 3

3 - اشتراک جن و انس در لزوم اطاعت از رسولان الهی و بهره‌وری از هدایتهای ایشان

یَمْعَشِرُ الْجَنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رَسُلٌ مِنْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 135 - 3

3 - انسان دارای مسؤولیت در برابر اعمال خویش است.

اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 27

27 - توصیه‌های خداوند (پرهیز از شرک و ..) حقایقی است که آدمی باید در آنها دقت کند و ضرورت پرهیز از آنها را با عقل خویش دریابد.

ذَلِكُمْ وَصِيكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

مفعول «تعقلون» ضرورت پرهیز از محرّمات یاد شده است. مراد از «توصیه» می‌تواند به قرینه «تعقلون» سفارش به تأمل و دقت در احکام مذکور باشد. بنابراین جمله «ذَلِكُمْ وَصَاكُم بِهِ ...» یعنی خداوند سفارش کرده که در محرّمات بیان شده دقت کنید؛ باشد که ضرورت پرهیز از آنها را با عقل خویش دریابید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 164 - 5

5 - هر انسانی در پیشگاه خدا مسؤول اعمال و رفتار خویش است.

وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا

مفعول «لَا تَكْسِبُ» کلمه «شیئا» و یا «عملا» است. «علیها» متعلق به فعلی محذوف، مانند «یحمل» می‌باشد؛ یعنی: «لَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ عَمَلًا إِلَّا يَحْمِلُ عَلَيْهَا». و این کنایه از مسؤولیت هر کسی در برابر عمل خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 17 - 5

5 - انسانها موظف به سپاسگزاری از خداوند هستند.

و لاتجد اکثرهم شکرین

تأکید فراوان ابلیس بر اغواگری انسانها و سپس بیان ناسپاسی آنها به عنوان دستاورد تلاش خویش، بیانگر اهمیت ویژه سپاسگزاری در برابر خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 29 - 6

6 - انسانها موظف به دعا و نیایش به درگاه خداوند

ص: 183

و ادعوه مخلصین له الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 42 - 3

3 - تکلیف و مسؤولیت هر انسان در باور به معارف الهی و انجام تکالیف دین ، به میزان قدرت و استطاعت اوست .

لانکلف نفساً إلا وسعها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 94 - 8

8 - تضرع به درگاه خداوند و خشوع در برابر او امری لازم بر عهده بندگان

لعلهم یضرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 130 - 4

4 - باور به توحید ربوبی و پذیرش دعوت پیامبران ، امری لازم بر عهده بندگان

لعلهم یدّگرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 15

15 - همه انسان ها ، حتی یهود و نصارا ، باید به خدا و پیامبر او ایمان آورند .

قل یا بها الناس . . . فامنوا بالله ورسوله

مصدق مورد نظر برای «الناس»، به قرینه آیات گذشته و نیز آیه قبل که بیان داشت اوصاف پیامبر در تورات و انجیل ثبت شده، یهود و نصارا است. بنابراین یهود و نصارا از مخاطبان «فامنوا ...» هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 205 - 5

5- انسان ها باید در دل و جان به یاد خدا بوده و در هر صبح و عصر لب به ذکر او گشایند .

و اذکر ربک . . . بالغدو و الاصل

«غدوه» (مفرد غدو) به معنای صبح (زمان طلوع فجر تا طلوع خورشید) است. «أصل» جمع و یا جمع الجمع «اصیل» است و اصیل به زمان میان عصر تا مغرب گفته می شود. قابل ذکر است که «ال» در «الغدو» و «الأصل» برای استغراق است و افاده عموم می کند ; یعنی هر صبح و عصر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 20 - 7

7- آگاهی به تکالیف الهی از شرایط مسؤولیت انسان در برابر آن

ص: 184

و لاتولوا عنه و أنتم تسمعون

در برداشت فوق جمله حالیه «و أنتم تسمعون» قید برای «أطیعوا» و «لاتولوا» گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 19

19 - انسان ، در برابر تمامی رفتار و حرکات خویش مسؤول بوده و در قیامت باید پاسخگو باشد .

فینبئکم بما کنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 61 - 6

6 - انسان ، موظف به مراقبت و مواظبت بر تمامی اعمال خویش است .

و ما تلووا منه من قرءان و لا تعملون من عمل إلا کنا علیکم شهوداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 9

9- دعوت و القای شیطان از انسان سلب اختیار نمی کند و او مسؤول اعمال خویش خواهد بود .

و ما کان لی علیکم من سلطن إلا أن دعوتکم فاستجبتم لی فلا تلو مونی و لوموا أنفسکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 51 - 8

8- انسان ، موجودی مختار و در برابر تمامی حرکت ها ، تلاش ها و رفتار خویش ، مسؤول است .

لیجزی الله کلّ نفس ما کسبت

از اینکه خداوند از رفتار انسان بازخواهی می کند، استفاده می شود که آدمی موجودی مختار و مسؤول است؛ چون بازخواهی هگامی معقول است که اختیار و مسؤولیتی وجود داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 93 - 3

3- همه انسان ها در برابر اعمال و رفتار خویش ، مسؤولند .

لَسئَلْتَهُمْ .. عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 1

1- انسان ، وظیفه دار توجه به نظارت گواهان الهی در هر عصری بر اعمالش

و یوم نبعث فی کلِّ أُمَّةٍ شَهِیدًا

تکرار مضمون «یوم نبعث ..» در ضمن چند آیه و نیز در تقدیر بودن «اذکر» یا «اذکروا» بیانگر اهمیت موضوع است.

ص: 185

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 93 - 5,6

5- مشیت الهی، در قرار گرفتن انسان ها در مسیر اختیار و مسؤولیت است نه جبر و ناگزیری .

يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ .. و لَتَسْتَلْنَ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

بیان مسؤولیت انسان (و لتستلنن ..) پس از طرح مشیت الهی، اشاره به این حقیقت دارد که مشیت خداوند مایه سلب مسؤولیت انسان نیست؛ بلکه مسؤولیت آفرین است.

6- انسان ها در قبال اعمال خویش، متعهد و مسؤولند .

و لَتَسْتَلْنَ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 11 - 9

9- انسان وظیفه دار تأمل در جوانب خواسته ها و آمال خویش

و يدع الإنسن بالشرِّ دعاء بالخیر و كان الإنسن عجولاً

در آیه فوق، یکی از نقاط ضعف بشری - که منشأ آن شتابزدگی و دوراندیش نبودن است - بیان شده که در حقیقت هشدار می است به اینکه انسانها باید دوراندیش باشند و پیرامون مصالح خویش تأمل و تفکر نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 13 - 1

1- هر انسانی در قبال اعمال خویش مسؤول است

و كلَّ إنسن أَلزمنه طئره فی عنقه

مراد از «طائر» عمل انسان است چه خیر باشد و چه شرّ.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 29 - 8

8- انسان نباید مرتکب عملی شود که مورد سرزنش قرار گیرد و از کرده خود پشیمان گشته و بر آن حسرت بخورد .

و لا تجعل يدك .. فتتعد ملومًا محسورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 34 - 16

16- انسان ، در قبال عهد و پیمان خویش مسؤول است .

إن العهد كان مسئولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 36 - 3,4

ص: 186

3- انسان ، در قبال فعالیت چشم ، گوش و قلب خویش ، در پیشگاه خداوند مسؤول است .

إن السمع و البصر و الفؤاد كلُّ أولئك كان عنه مسئولاً

4- انسان های واجد ابزار لازم برای کسب آگاهی و علم ، در پیشگاه خداوند ، مسؤول هستند .

إن السمع و البصر و الفؤاد كلُّ أولئك كان عنه مسئولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 19

19- انسان ، موظف به تلاش برای فهم حقایق هستی چون تسبیح و حمد موجودات برای خدا

لا تقهون تسبیحهم إنه کان حلیمًا غفورًا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «إنه کان حلیمًا غفورًا» تهدید مشرکان به خاطر نیندیشیدن درباره تسبیح موجودات باشد. بنابراین، عبارت، اشعار دارد بر اینکه تلاش برای فهم حقایق عالم لازم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 71 - 8

8- انسان ها در گزینش پیشوایان و پیروی کردن از آنان مسؤولند .

یوم ندعوا كلُّ أناس باممهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 79 - 7

7- مسؤولیت انسان ، در برابر گفته ها و ادعا های خود

كلّا سنکتب ما یقول و نمذ له من العذاب مدّا

خبر از نوشته شدن حتمی گفته ها (سنکتب..)) و به دنبال آن بحث از عذاب الهی، حاکی از حسابرسی و مواخذه آن گفته ها و گویای مسؤولیت انسان در برابر آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- انسان ، در برابر تلاش ها و کردار های پی گیر و مداوم خویش ، مسؤول است .

لتجزى كل نفس بما تسعى

ماده «سعی» به جای «عمل» ممکن است در بدی ها، ناظر به نادیده گرفتن لغزش های خالی از اصرار و در اعمال نیک، توصیه به کوشش مداوم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 1 - 6

6- انسان در برابر رفتار و کردار خویش ، مسؤول بوده و در قیامت مورد مؤاخذه و بازخواست قرار خواهد گرفت .

اقترب للناس حسابهم

ص: 187

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که حسابرسی آن گاه معقول و متصور است که مسؤولیت و بازخواهی در کار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 146 - 6

6 - انسان ، در قبال نعمت های الهی مسؤول است .

أتركون في ما ههنا آمين

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مقصود از «أتركون» این باشد که خداوند انسان ها را در برابر نعمت هایی که به آنان داده است، آسوده و بدون هیچ گونه مسؤولیتی رها نمی کند؛ بلکه شکر و سپاس آنها را از آنان می خواهد و در صورت ناسپاسی و گناه، از ایشان سلب می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 93 - 13

13 - انسان ، در قبال اعمال خویش مسؤول است .

و ما ربك بغفل عما تعملون

تعبیر «و ما ربك بغافل..» دربردارنده تهدید است و این تهدید در صورتی صحیح است که انسان، در برابر اعمال خود مسؤول و پاسخگو باشد؛ و گرنه غفلت و عدم غفلت خداوند، فرقی نخواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 62 - 6

6 - انسان ، مسؤول اندیشه ها و گرایش های خویش و مورد بازخواست از سوی خداوند در قیامت

و يوم يناديهم فيقول أين شركاء الذين كنتم ترعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 65 - 6

6 - انسان ها در برابر دعوت پیامبران ، مسؤول بوده و نمی توانند آن را نادیده گرفته و بی تفاوت باشند .

و يوم يناديهم .. ماذا أجبتهم المرسلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 14 - 13

13 - انسان ها ، موظف به شکر نعمت های خداوندند .

آن اشکرلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 26 - 8

8 - توصیه خداوند به ادای حمد به درگاه او ، به خاطر انجام دادن وظیفه انسان ها است و نه نیاز خدا به حمد .

ص: 188

قل الحمد لله .. إن الله هو الغني الحميد

اعلام بی نیازی مطلق خداوند در پی توصیه به حمد او، می تواند به حقیقت یاد شده، دلالت داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 29 - 19

19 - لازم است که انسان، به نظارت دقیق خداوند بر اعمال او، توجه داشته باشد.

ألم تر أن الله .. وأن الله بما تعملون خبير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 9 - 18

18 - انسان ها، به شکرگزاری در برابر نعمت های الهی موظف اند.

قليلاً ما تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 4 - 16

16 - بایسته است که انسان ها، به جای حکم های ساختگی خود، به احکام الهی پایبند باشند.

ذلكم قولكم بأفوهكم والله يقول الحق وهو يهدي السبيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يس - 36 - 12 - 10

10 - انسان در برابر رفتار و آثار برجای مانده از خود، مسؤول بوده و با کيفر و پاداش دقيق آن، رو به رو خواهد شد.

ونكتب ما قدموا .. أحصينه في إمام مبين

برداشت یاد شده به سبب این حقیقت است که ذکر إحيای مردگان و شمارش و ثبت تمامی اعمال و آثار انسان، از مسؤولیت او در برابر رفتار و کردارش حکایت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - انسان ها در برابر رفتار و کردار های خود ، مسؤول بوده و در قیامت باید پاسخگو باشند .

وإن كلّ لَمَّا جمیع لدینا محضرون

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که احضار انسان ها به پیشگاه خداوند، حاکی از مسؤول بودن آنان در برابر رفتار خود و مجبور شدنشان به پاسخگویی درباره آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 41 - 13

13 - انسان ، موجودی آزاد و مختار و مسؤول هدایت و گمراهی خویش

ص: 189

فمن اهتدى فلنفسه و من ضلّ فإنّما يضلّ عليها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 56 - 5,9

5 - خداوند ، دارای حق بر انسان ها است و آنان در برابر آن مسؤول اند .

يحسرتى على ما فرطت فى جنب الله

9 - انسان ، مسؤول و سازنده سرنوشت خویش است .

يحسرتى على ما فرطت . . . و إن كنت لمن السخرين

حرف «على» در جمله «على ما فرطت» به معنای لام تعلیل است و معنای جمله چنین می باشد: وای به حال من به خاطر کوتاهی کردم. . . بنابراین همان گونه که از ظاهر آیه به دست می آید، انسان تقریظ خود در حق خدا و تمسخر کردن تعالیم قرآن را، سبب بدبختی و ندامت خود می داند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 70 - 4

4 - تمامی رفتار و کردار انسان ، دارای کیفر و پاداش بوده و او در برابر آن مسؤول است .

و وقيت كلّ نفس ما عملت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 17 - 4

4 - انسان ، موجودی مختار و در برابر تمامی تلاش ها و رفتارهایش ، مسؤول است .

اليوم تجزى كلّ نفس بما كسبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 5

5 - انسان ها ، در برابر عقاید دینی خویش و انتخاب آن ، مسؤول بوده و در قیامت باید پاسخگو باشند .

ثمّ قيل لهم أين ما كنتم تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - فصلت - 41 - 46 - 3

3 - مسؤوليت انسان ، در برابر اعمال خویش

من عمل صلحاً فلنفسه و من أساء فعليها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - شوری - 42 - 48 - 5,6

5 - خداوند ، خواهان آگاهی انسان ها و نقش خود آنان در انتخاب مسیر و فرجام خویش

ص: 190

فما أرسلنک علیہم حفیظًا إن علیک إلاّ البلع

6- هر انسانی ، خود مسؤول عملکرد و باور های خویش است .

فما أرسلنک علیہم حفیظًا

آیه شریفه می تواند در مقام بیان این نکته باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤول نافرمانی امت خویش نیست؛ بلکه هر کسی مسؤولیت تخلف خویش را خود برعهده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 13

13 - انسان ، مسؤول باور ها و اعمال خویش

ستکتب شهدتهم و یسئلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 9

9- مسؤولیت ویژه انسان در برابر هدایت و ارشاد بستگان نزدیک خود *

و إذ قال إبرهیم لأبیہ و قومہ

تقدیم «لأبیہ» می تواند توجه بیشتر ابراهیم(ع) به هدایت پدر را برساند؛ که از آن اولویت هدایت و ارشاد بستگان نزدیک استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 53 - 2

2- مسؤولیت انسان در برابر تمامی اعمال ، حتی کوچک ترین عمل خود

و کلّ صغیر و کبیر مستطر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 21 - 5

5- جن همانند انسان ، برخوردار از نعمت ها و موهبت های زمین و دارای درک و مسؤولیت

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 23 - 5

5- جن ، همانند انسان بهره مند از مظاهر زیبای طبیعت و دارای درک و مسئولیت

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

در صورتی که خطاب در آیه شریفه متوجه جن و انس باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 191

6 - جن همانند انسان ، بهره مند از نعمت های زمین و دارای درک و مسؤولیت

فبأیء الآء ربکما تکذبان

استفهام در «فبأیء الآء» توییخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - انسان ، موظف به انفاق کردن تنها بخشی از دارایی ها است ؛ و نه همه امکانات .

و أنفقوا ممّا جعلکم مستخلفین فیہ

واژه «من» در «مّمّا» به معنای «بعض» است. بنابراین «أنفقوا ممّا...»: یعنی، بخشی از آنچه را... انفاق کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - انسان ، در برابر تمامی رفتار ها و کردار های خویش ، مسؤول و در قیامت مورد بازخواست است .

کلّ نفس بما کسبت رهینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - انسان در نگاه وحی ، موجودی یله و رها شده در این جهان نیست .

أیحسب الإنسان أن یترک سدی

«سدی» به معنای «مهمل» (یله و رها شده) است؛ چنان که به شتر رها شده «ابل مهمله» گفته می شود (صحاح اللغه). «ترک» (مصدر «یترک») در اصل به معنای جدایی چیزی از روی اختیار است و مجازاً در اهمال کاری و احساس مسؤولیت نکردن درباره چیزی به کار می رود.

2 - انسان ، موجودی است مکلف و مسؤول .

تذکر خداوند به مهمل آفریده نشدن انسان، می تواند بیانگر دو حقیقت زیر باشد: 1- انسان موجودی است مکلف و مسؤول. 2- زندگی انسان، دارای فلسفه و هدف است. گفتنی است برداشت یاد شده، ناظر به حقیقت نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 2 - 7

7 - انسان ، موجودی مکلف و مسؤول در پیشگاه خداوند

نبتلیه

آزمایش شدن انسان، نشان دهنده مکلف و مسؤول بودن او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 192

4- انسان ، موجودی است مکلف و مسؤول .

إِذَا شَاكَرًا وَإِذَا كَفُورًا

نشان دادن راه درست و آن گاه تهدید کردن به دوزخ و یا بشارت دادن به بهشت - که در آیات بعد آمده - گویای مطلب یاد شده است.

84- مسؤولیت انسان متعهد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 7

7 - انسان متعهد ، علاوه بر پرداختن به خود ، باید به اصلاح دیگران نیز همت بگمارد .

يُنَبِّئُ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَ أَمْرًا بِالْمَعْرُوفِ وَ أَنْهًا عَنِ الْمُنْكَرِ

85- مسؤولیت انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 3 - 12، 9

9 - نماز و انفاق باید برنامه همیشگی انسان باشد ، نه مقطعی و موقت

يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

برداشت فوق با توجه به فعلهای مضارع (یقیمون و ینفقون) - که حکایت از تجدد و استمرار دارد - استفاده شده است.

12 - تلاش برای رفع نیاز نیازمندان ، وظیفه ای بر عهده همگان و یکی از نشانه های تقواست .

هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ . . . وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 21 - 9، 1

1 - پرستش خداوند وظیفه ای ضروری ، بر دوش همه مردم

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُم

9- رسیدن به تقوا، وظیفه ای ضروری برای همه انسانهاست.

لعلکم تتقون

چون هدف از لزوم عبادت رسیدن به تقواست، نیل به تقوا نیز ضروری می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 8

ص: 193

8 - دستیابی به محتوای کتاب های آسمانی وظیفه ای بر عهده همگان

منهم أمیون لایعلمون الکتب

لحن آیه، گویای سرزنش کسانی است که از محتوای کتاب آسمانی خویش اطلاعی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 8

8 - خواندن و تلاوت کتاب های آسمانی وظیفه ای بر عهده همگان

یتلونه حق تلاوته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 10

10 - اقتدا به ابراهیم (ع) و پیروی از راه و روش او، وظیفه ای است بر عهده همه انسان ها.

قال إنی جاعلک للناس إماماً

معرفی ابراهیم (ع) به عنوان امام و مقتدای مردم، مستلزم این حکم تکلیفی است که: باید مردم او را الگو قرار داده و به او اقتدا کنند و از راه و روشش پیروی کرده و از فرمانهای او در هر زمینه ای اطاعت کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 13

13 - پرستش خدای یکتا، وظیفه ای بر عهده همگان

نعبد... إلهاً وحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 11

11 - تسلیم خدا بودن، وظیفه ای ضروری بر عهده همگان

و نحن له مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 161 - 3

3 - فرشتگان و تمامی مردم در قیامت ، کفرپیشگانی را که در حال کفر مرده اند ، لعنت کرده و خواستار دوری رحمت الهی از آنان خواهند شد .

أولئك عليهم لعنة الله و الملكة و الناس أجمعين

لعنت مردم به معنای: نفرین و درخواست دوری لعنت شونده از رحمت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 168 - 2،7

ص: 194

2 - همه انسان ها مخاطب قرآن بوده و به رعایت احکام آن دعوت شده اند .

يَأَيُّهَا النَّاسُ كُلُّوْا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا

7 - انسان ها نباید خویشتن را به بهانه های واهی از قبیل : زهدگرایی ، آداب و رسوم قومی و . . . از امکانات و نعمت های زمین محروم سازند .

كُلُوْا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا

هر چند مقصود از امر (كلوا) - چنانچه مفسران برآند - بیان اباحه است نه وجوب؛ ولی آوردن صیغه امر برای بیان اباحه می تواند اشاره به این نکته باشد که: متکلم در صدد ترغیب است و خودداری از آن مباح را شایسته نمی شمرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 183 - 7

7 - تحصیل تقوا و پرهیز از گناهان ، وظیفه همه بندگان است .

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

وجوب روزه برای تحصیل تقوا، بیانگر این است که: نیل به تقوا لازم و ضروری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 5

5 - همه انسان ها ، مأمور به پرستش و اطاعت بی چون و چرای خدای یگانه و پرهیز از شریک گرفتن غیر ، برای اویند .

وَمَا أَمْرُو إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَحَدًّا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 10

10 - انسانها ، باید کتاب های آسمانی را پیشوا و مقتدای خویش قرار دهند .

وَمَنْ قَبْلَهُ كَتَبَ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحِمَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- هر کس مسؤول عملکرد خویش است و تنها خودش به خاطر گناهش مؤاخذه می شود .

إن افتريتہ فعلیّ إجرامی

«إجرام» به معنای ارتکاب و کسب گناه است. تقدیم «علیّ» بر «إجرامی» حکایت از حصر دارد؛ یعنی ، گناه افترا (اگر افترايي باشد) تنها متوجه من است نه دیگری.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 23

23- انسان ، نباید به بهانه سپاس از مردمان و پاسخ گویی به اکرام آنان ، خداوند را معصیت کند .

أکرمی مثویه .. قال معاذ الله إنه ربي

ص: 195

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 15 - 1

1 - انسان ، وظیفه دار سنجش میان فرجام تقوایبندگان و تکذیب کنندگان قیامت و دوزندگی بهشت و جهنم ، با تفکر در رهنمود های قرآن

قل أذلك خير أم جنة الخلد التي وعد المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 9

9 - انسان ها ، وظیفه دار صبر و شکیبایی در برابر آزمایش های الهی

و جعلنا بعضكم لبعض فتنة أتصبرون

استفهام در جمله «أتصبرون» استفهام حقیقی نیست؛ بلکه در معنای «امر» به کار رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 59 - 10

10 - انسان ها ، وظیفه دار سؤال کردن از افراد خبیر و آگاه در باره مبدأ و چگونگی آفرینش جهان هستی (آسمان ها ، زمین و ...)

الذی خلق السموت .. فسئل به خبیراً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این مطلب است که «فا» در «فسئل به خبیراً» جواب برای شرط مقدر و تقدیر آن چنین باشد: «إن شئت تحقیق ما ذکر فسئل به خبیراً». گفتنی است در برداشت فوق، مرجع ضمیر «به» خلق و استوا و «خبیراً» مفعول برای «فسئل» دانسته شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 46 - 4

4 - مردم ، موظف اند همدیگر را در انجام هر کار خالصانه ، یاری دهند .

أن تقوموا لله مثنی و فردی

احتمال دارد «مثنی» اشاره به این نکته باشد که مردم دو نفری به همدیگر کمک کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 39 - 5

5 - تمامی انسان ها ، در برابر اعمال و کردار خویش ، مسؤول اند .

اعملوا علی مکانتکم ائی عمل فسوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 21 - 2

ص: 196

2- انسان ها ، باید دنیا را میدان مسابقه جهت دست یافتن به بهشت و آمرزش الهی قرار دهند .

و ما الحيوه الدنيا إلاّ متع الغرور . سابقوا إلى مغفره من ربكم و جنّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 33 - 3

3- انسان ، در برابر عقاید و باور های خویش ، مسؤول بوده و همه آنها در نامه اعمال او ثبت است .

من أوتى كتبه .. و لم أدر ما حساييه... خذوه... فاسلكوه . إنّه كان لا يؤمن بالل

خداوند علت سرنوشت بد و عذاب کافران را، ایمان نیاوردن به خدای بزرگ دانسته است. از این نکته می توان استفاده کرد که انسان در برابر مجموعه عقاید و اندیشه های خویش ، مسؤول است و باید در برابر خدای بزرگ پاسخگو باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 34 - 4

4- انسان ، در برابر تمامی رفتار های فردی و اجتماعی خویش ، مسؤول بوده و همه آنها در نامه اعمال او ثبت است .

من أوتى كتبه.. و لم أدر ما حساييه... و لا يحصّ على طعام المسكين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 39 - 1

1- همه انسان ها - جز اصحاب الیمین - اسیر و گرفتار کردار خویش اند .

إلاّ أصحاب الیمین

تعبیر «رهینه»، می رساند که انسان ها به سبب رفتارشان، در قید اسارت اند و به مقتضای استثنای «إلاّ أصحاب الیمین» استفاده می شود که تنها، اصحاب الیمین (گروه نیک کردار و خوبان)، از این قید آزاداند.

86- مسؤولیت انسان های لایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 55 - 10

10- افراد کارآمد، لایق و متخصص باید از پذیرش مسؤلیت‌ها امتناع نورزند و در پی تصدّی آن باشند.

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

87- مسؤلیت انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 13، 12، 4

ص: 197

4 - تصمیم گیری درباره جهاد ، مسؤولیت مهاجران و یاری رسانی به مهاجران ، وظیفه و مسؤولیت گروه انصار در صدر اسلام

و الذین ءاؤوا و نصرؤا

توصیف مهاجران به اینکه در راه خدا جهاد کنند، در مقابل انصار که به این امر توصیف نشده اند، با اینکه جهاد در راه خدا یک وظیفه ایمانی است، می تواند به این نکته اشاره داشته باشد که در صدر اسلام جهاد و تصمیم گیری درباره آن بر عهده مهاجران بود و انصار باید آنان را در این امر یاری دهند، ولی تصمیم گیرنده نباشند.

12 - وجود درگیری بین مؤمنان غیر مهاجر با کافران ، به خاطر دین و دینداری ، تنها موردی است که مهاجران و انصار موظف به یاری غیر مهاجران هستند .

وإن استنصروکم فی الدین فعلیکم النصر

قید «فی الدین» بیانگر این است که اگر کافران به انگیزه مبارزه با اسلام و دینداری غیر مهاجران به آنان هجوم بردند، باید سایر مسلمانان از آنان حمایت کنند و اگر درگیری بدین انگیزه نباشد، حمایت از آنان ضرورت ندارد. قابل ذکر است که «ال» در «النصر» جانشین مضاف إلیه است ؛ یعنی «فعلیکم نصرهم».

13 - وجوب یاری رسانی مهاجران و انصار به غیر مهاجران مشروط به درخواست یاری از سوی غیر مهاجران است .

وإن استنصروکم فی الدین فعلیکم النصر

برداشت فوق با توجه به شرط «إن استنصروکم . . .» (اگر از شما یاری خواستند ...) استفاده شده است.

88- مسؤولیت انصار نخستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 75 - 1

1 - خداوند از انصار و مهاجران نخستین خواست تا کسانی را که در آینده ایمان می آورند و هجرت می کنند و به جهاد می پردازند ، از خود بدانند و حقوق ولایت را درباره آنان رعایت کنند .

و الذین ءامنوا من بعد و هاجروا و جهدوا معکم فأولئک منکم

مخاطبان آیه، انصار و مهاجران نخستین هستند. مضاف إلیه کلمه «بعد»، کلمه «ایمانکم» و یا «الهجره الاولى» است. جمله «فأولئک منکم» اشاره به این دارد که تمام قوانین و حقایقی که درباره انصار و مهاجران نخستین بیان شده درباره آنان نیز عیناً وجود دارد.

89- مسؤولیت اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 79 - 12

12- اولیای خاص الهی ، درصدد ناکام ساختن حاکمان غاصب و حفظ حقوق محرومان بوده اند .

فأردت أن أعيبها و كان وراءهم ملك يأخذ كل سفينة غصبًا

ص: 198

90- مسؤولیت اولیای بی همسران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 32 - 1

1 - فراهم آوردن تسهیلات لازم برای ازدواج زنان و مردان مؤمن غیر متأهل ، تکلیفی است بر عهده اولیای آنان .

وأنكحوا الأیمی منكم

«ایامی» (جمع «ایم») به معنای زنان و مردان مجرد و بی همسر است؛ چه آنان از ابتدا بی همسر باشند و چه همسران خود را از دست داده باشند.

91- مسؤولیت اولیای یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 34 - 10

10- عهده داران مال یتیم ، موظف به انتخاب ثمربخش ترین شیوه حفظ و به کاراندازی آن

و لا تقربوا مال الیتیم إلا بالتی هی أحسن

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مخاطب «لا تقربوا ..» متصدیان امور یتیمان باشند که خداوند، به آنها دستور می دهد: «جز با رعایت مصالح آنها، نباید در آن اموال دخل و تصرف کنند». بنابراین مراد از «التی هی أحسن» تصرف ثمربخش و مفید است.

92- مسؤولیت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 1

1 - اهل کتاب وظیفه دار پذیرش مسجدالحرام به عنوان قبله خویش

ما تبعوا قبلتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 20

20 - بیان و اظهار نبوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) توسط اهل کتاب پس از بعثت ایشان ، پیمان خداوند از آنان

و اذا اخذ الله ميثاق الذين اوتوا الكتب لتبيننه للناس و لا تكتمونه

امام باقر (ع) در باره آيه فوق فرمود: انّ الله اخذ ميثاق الّذين اوتوا الكتاب في محمّد (صلى الله عليه و آله) «لتبيننه للناس» اذا خرج و لا يكتمونه . . .

تفسير قمى، ج 1، ص 128 ; بحار الانوار، ج 9، ص 192، ح 35.

ص: 199

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 3,4

3 - آشنایی اهل کتاب با وحی و کتب آسمانی ، مقتضی ایمان آنان به قرآن

یا ایها الذین اوتوا الکتب امنوا بما نزلنا

مخاطب قراردادن یهود و نصارا با عنوان اهل کتاب و تصریح به اینکه قرآن از جانب خداوند است، استدلالی بر لزوم ایمان آوردن اهل کتاب به قرآن است.

4 - ایمان به قرآن ، از وظایف اهل کتاب

امنوا بما نزلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 58 - 6

6 - حقایق قرآن و پیامبر اسلام ، امانتی الهی که اهل کتاب وظیفه دار بیان آن بودند .

ام یحسدون الناس علی ما اتیهم اللّٰه من فضله .. انّ اللّٰه یامرکم ان تؤدّوا الام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 21

21 - اهل کتاب ، مأمور به ایمان به خدا و پیامبران و پرهیز از سه گانه پرستی (تثلیث)

یاهل الکتب .. فامنوا باللّٰه ورسله و لاتقولوا ثلثه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 19 - 3

3 - اهل کتاب در قلمرو رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و موظف به پذیرش آن

یاهل الکتب قد جاءکم بشیر و نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - اهل كتاب وظيفه دار ايمان به قرآن و اقامه آن د تمام شوون زندگي *

و لو انهم اقاموا .. ما انزل اليهم من ربهم

می توان گفت مراد از «ما انزل اليهم»، قرآن است و كلمه «اليهم» بيانگر اين معناست كه اهل كتاب بايد خود را از مخاطبان قرآن بدانند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

14 - اهل كتاب ، موظف به پذيرش و اقامه قرآن و تعاليم نازل شده بر پيامبر (صلى الله عليه و آله)

ص: 200

و ليزیدن كثيراً منهم ما أنزل إليك من ربك طغياناً و كفوياً

ظاهراً از دید کفر و طغیان اهل کتاب بر اثر نپذیرفتن قرآن است. بنابراین آنان موظف به پذیرش قرآن و تعالیم آن هستند.

93- مسؤولیت اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 26

26 - قوم شعیب برخوردار از دلیلی روشن برای التزام به عدالت در امور اقتصادی و پرهیز از فسادگری در زمین بودند .

قد جاء تکم بینه من ربکم فأوفوا الکیل و المیزان . . . و لاتفسدوا فی الأرض

تفریح جمله «اوفوا الکیل» بر جمله «قد جاء تکم بینه» بیانگر این است که بینه ارائه شده به قوم شعیب به گونه ای بوده است که باور به آن در پی دارنده رعایت عدالت در امور اقتصادی و پرهیز از فسادگری در زمین بوده است.

94- مسؤولیت اهل مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 101 - 10

10 - حاضران در مرکز معرفت و پایگاه اسلامی ، دارای مسؤولیتی بیشتر و حرکت منافقانه در آن جا ، دارای عذابی مضاعف *

و ممن حولکم من الأعراب . . . سنعدبهم مرتین

دو مرتبه عذاب شدن منافقان مذکور احتمال دارد از آن جهت باشد که با وجود نزدیک بودن به مؤمنان (ممن حولکم) و با وجود حضور در مرکز تبلیغ دین (المدینه) راه نفاق پیموده اند.

95- مسؤولیت ائمه (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 58 - 19

19 - هر کدام از امامان معصوم ، عهده دار واگذاری ودایع امامت به امام پس از خود

انّ الله یامرکم ان تؤدّوا الامانات الیهی اهلها

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از آیه فوق فرمود: امر الله الامام الاوّل ان یدفع الی الامام الذی بعده کلّ شیء عنده.

كافى، ج 1 ص 277، ح 4؛ نورالثقلين، ج 1، ص 496، ح 321؛ تفسير عياشى، ج 1، 249، ح 167.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 19 - 29

ص: 201

29 - عن مالك الجهني قال: قلت لأبي عبد الله (ع): قوله عز وجل «وأوحى إليّ هذا القرآن لأنذركم به و من بلغ» قال: من بلغ أن يكون إماما من آل محمد (صلى الله عليه وآله) فهو ينذر بالقرآن كما أنذر به رسول الله (صلى الله عليه وآله).

مالك جهني گوید از امام صادق (ع) درباره آیه «لأنذركم به و من بلغ» سؤال کردم، فرمود: هر کس از آل محمد (ع) به مقام امامت برسد، به وسیله قرآن مردم را بیم می دهد (از مخالفت با خدا می ترساند). همان گونه که رسول خدا (صلى الله عليه وآله)، با قرآن به مردم هشدار می داد. از روایت استفاده می شود که «من» در «من بلغ»، عطف به ضمیر فاعل در «أنذركم» می باشد.

96- مسؤولیت بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 97 - 11

11 - انسان های متمدن و با فرهنگ ، دارای مسؤولیتی فزونیتر نسبت به بدویان دور از فرهنگ

الأعراب . . . و أجدر ألا يعلموا حدود ما أنزل الله

لحن آیه گرچه توییح مردمان بدوی است، ولی واژه «أجدر» از یک سو نشان دهنده این است که تکلیف آنان به لحاظ موقعیتشان سبکتر است و متقابلا شهرنشینان متمدن، به دلیل داشتن زمینه های بیشتر کسب علم، دارای مسؤولیت بیشتر هستند.

97- مسؤولیت برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 2

2 - بردگان ، باید برای ورود به اتاق و محل استراحت صاحبان خود ، در سه وقت اذن بطلبند : 1- پیش از نماز بامداد ، 2- به وقت استراحت نیمروزی (ظهر) ، 3- پس از نماز عشا (هنگام خواب شب) .

ليستئذنكم الذين ملكت ايمنكم . . . ثلث مرّ من قبل صلوه الفجر و حين تضعون ثيابكم

98- مسؤولیت برده داران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 32 - 4,5

4 - اولیای بردگان و کنیزان صالح و نیکو کردار ، موظف به فراهم آوردن تسهیلات ازدواج برای آنان .

و أنكحوا . . . و الصالحين من عبادكم و إمائكم

5- فراهم آوردن تسهیلات ازدواج برای بردگان و کنیزان شایسته اداره زندگی مشترک، تکلیفی است بر عهده اولیای آنان.

وأنکحوا.. و الصالحین من عبادکم وإمائکم

برداشت یاد شده، براین اساس است که مقصود از صلاح در «الصالحین» - به قرینه این که سخن از ازدواج افراد غیر متأهل است و

ص: 202

آنان نوعاً از قشر جوان و نوجوانان اند - صلاحیت برای امر ازدواج باشد؛ یعنی، به حدی از رشد و بلوغ رسیده باشند که شایستگی اداره زندگی مشترک را داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 17

17 - برده داران، وظیفه دار پرداخت مقداری از مال خود به بردگان، به هنگام آزادی آنان با قرارداد بازخريد (مکاتبه)

فکاتبوهم... وءاتوهم من مال الله الذی ءاتیکم

99- مسؤولیت برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 16

16 - لزوم حضور برگزیدگان الهی، در متن جامعه

انّ الله اصطفیک... و ارکعی مع الرّاکعین

100- مسؤولیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 6, 9, 3, 2

2 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا نعمت های او را همواره به خاطر داشته باشند.

بینی اسرائیل اذکروا نعمتی الّتی أنعمت علیکم

3 - بنی اسرائیل از مخاطبان قرآن و موظف به پیروی از آن

بینی اسرائیل اذکروا

6 - وفا کردن به عهد های الهی، از فرامین و سفارش های خداوند به بنی اسرائیل

و أوفوا بعهدی

9 - ترسیدن از خدا و نهرا سیدن از غیر او، توصیه و سفارش خداوند به بنی اسرائیل

«رهبه» به معنای ترسیدن است. «ارهبون» مرکب از فعل امر «ارهبوا» و نون وقایه مکسور است که حکایت از حذف «یای» متکلم دارد؛ یعنی: «و ایای فارهبونی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 15، 7، 1

1 - خداوند ، فراخوان بنی اسرائیل به تصدیق قرآن و ایمان به آن

ص: 203

یبنی اسرائیل . . . وءامنوا بما أنزلت

7- خداوند ، بنی اسرائیل (یهودیان و نصرانیان) را از انکار قرآن و کافر شدن به آن ، بر حذر داشت .

و لا تكونوا أول کافر به

ضمیر در «به» می تواند به «ما أنزلت» و یا به «ما معکم» برگردد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

15- نهرا سیدن از پیامد های التزام به حقایق تورات و انجیل و ایمان به قرآن ، از توصیه های خداوند به بنی اسرائیل

و لا تشترؤا بآیتی . . . و ایّ فاتقون

حصر در جمله «ایای فاتقون» - پس از بیان لزوم ایمان و پرهیز از دین فروشی - به این اشاره دارد که: ایمان به قرآن و التزام به حقایق تورات و انجیل، ممکن است برای شما یهودیان و نصرانیان مشکلاتی را به همراه داشته باشد - که نباید از آنها در هراس باشید - و فقط از عذابهای الهی بترسید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 2، 1

1 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا حق و باطل را به هم نیامیخته و با ارائه باطل ها ، حق را بر مردم مشتبه نکنند .

و لا تلبسوا الحق بالباطل

«لبس» (مصدر لاتبسوا) به معنای: آمیختن و نیز مشتبه کردن است. بر اساس معنای اول «باء» در «بالباطل» برای تعدیه و بر اساس معنای دوم «با»ی استعانت خواهد بود.

2- کتمان نکردن حقایق ، توصیه و سفارش خداوند به بنی اسرائیل

و لا تلبسوا . . . و تکتّموا الحق

کتمان (مصدر تکتّموا) به معنای مخفی کردن است. فعل «تکتّموا» عطف بر «تلبسوا» می باشد؛ یعنی: «و لا تکتّموا»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 47 - 3، 5، 9

3 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا نعمت های او را یاد کنند و همواره آنها را به خاطر داشته باشند .

یبنی اسرائیل اذکروا نعمتی

5- بنی اسرائیل از مخاطبان قرآن و موظف به پیروی از آن

بینی اسرائیل اذکروا

9- به خاطر داشتن نعمت برتری بنی اسرائیل بر همگان ، سفارش و توصیه خداوند به آنان

اذکروا نعمتی .. . أنى فضلتم على العلمین

عطف «أنى فضلتمکم» بر «نعمتی» اقتضا می کند که: «أنى فضلتمکم» نیز مفعول «اذکروا» باشد؛ یعنی: اذکروا .. . أنى فضلتمکم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 7,8

7- اظهار خشوع و خضوع در برابر خدا - به هنگام تصرف بیت المقدس - از دستور های خداوند به بنی اسرائیل

و ادخلوا الباب سجداً

کلمه «سجداً» جمع ساجد و حال برای فاعل «ادخلوا» می باشد. از آن رو که سجده در حال ورود با معنای اصطلاحی آن

ص: 204

(پیشانی بر خاک نهادن) سازگار نیست، می توان گفت: در اینجا معنای لغوی آن (خضوع و خشوع) اراده شده است.

8 - استغفار از گناهان به هنگام تصرف بیت المقدس فرمانی از جانب خداوند به بنی اسرائیل

ادخلوا .. و قولوا حطه

«حطه» خبر برای مبتدایی محذوف همانند «مسألتنا» است. این کلمه اسم مصدر و به معنای نهادن و فرو آوردن می باشد و مراد از آن به قرینه جمله بعد «نغفر لكم...» برداشتن گناهان و آمرزش آنهاست. بنابراین «قولوا حطه» یعنی بگویید - خدایا - درخواست ما آمرزش گناهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 6،7

6 - پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن ، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خدوا ما ءاتینکم بقوه

7 - خداوند ، بنی اسرائیل را به فراگیری احکام و معارف تورات و همواره به یادداشتن آن فراخواند .

و اذکروا ما فیه

«ذکر» به دانشی گفته می شود که انسان آن را به خاطر داشته و فراموش نکرده باشد. بنابراین «اذکروا ما فیه»؛ یعنی، محتوای تورات را فرا گیرید و آن را همواره به خاطر داشته باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 68 - 5،6

5 - موسی (ع) مردم خویش را به انجام مأموریتشان (ذبح گاو میانسال) فرمان داد .

إنها بقره لافارض و لابکر عوان بین ذلک فافعلوا ما تؤمرون

6 - میانسال بودن گاو - پیش از سؤال از مشخصه های دیگر - تنها ویژگی لازم برای گاو ماده ای که بنی اسرائیل به ذبح آن مأمور شدند .

عوان بین ذلک فافعلوا ما تؤمرون

جمله «فافعلوا ما تؤمرون» (به آنچه مأمور شدید عمل کنید) بیانگر این است که: تکلیف قوم موسی و به اصطلاح «مأمور به» آنان، ذبح گاو میانسال بوده است بدون لحاظ شرطی دیگر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 122 - 3,5

3 - خداوند ، از بنی اسرائیل خواست تا نعمت های او را یاد کرده و همواره آنها را به خاطر داشته باشند .

بینی إسرئیل اذکروا نعمتی الی أنعمت علیکم

5 - بنی اسرائیل ، از مخاطبان قرآن و موظف به پیروی از آن

بینی إسرئیل اذکروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 9

ص: 205

9- قوم موسی (ع) موظف به فراگیری معارف ثبت شده در الواح ، به بهترین وجه ، و به کار بستن احکام آن به نیکوترین صورت .

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «احسنها» به «قوه» برگردد. بر این مبنا مفعول «یاخذوا» ضمیری است محذوف که به «الألواح» برمی گردد. یعنی: «یاخذوا الألواح بأحسن القوه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 7

7- اظهار خشوع و خضوع در برابر خدا به هنگام تصرف بیت المقدس از دستورات خدا به بنی اسرائیل

و ادخلوا الباب سجداً

کلمه «سجداً» جمع «ساجد» و حال برای فاعل «ادخلوا» است. از آن رو که سجده در حال ورود با معنای اصطلاحی آن (پیشانی بر خاک ساییدن) سازگار نیست، می توان گفت در اینجا معنای لغوی آن (خضوع و خشوع) اراده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 6

6 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا احکام و معارف تورات را فراگیرند و آنها را همواره به خاطر بسپارند .

و اذكروا ما فيه

«ذکر» به دانشی گفته می شود که انسان آن را به خاطر داشته باشد و فراموش نکرده باشد. بنابراین «اذکروا ما فيه» یعنی محتوای تورات را فراگیرد و آن را همواره به خاطر داشته باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 5

5 - خداوند ، فرمان داد تا بنی اسرائیل در بر پا کردن خانه های خود ، آنها را رو به روی هم بسازند .

و اجعلوا بیوتکم قبله

برداشت فوق مبتنی بر این است که لفظ «قبله» مصدر نوعی به معنای اسم فاعل باشد ؛ یعنی: اجعلوا بیوتکم متقابله.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- انتخاب بنی اسرائیل از میان ملت های عصر خویش ، برای دریافت آیات الهی و زمینه آزمون بود .

و لقد اخترنهم . . . و آتینهم من الأیت

از ارتباط «و آتیناهم» با «اخترناهم»، می توان استفاده کرد که «آتیناهم» تفسیر و توضیح و تبیین «اخترناهم» است؛ یعنی، این اختیار و انتخاب، ریشه نژادی و نسلی ندارد؛ بلکه فلسفه فرهنگی و علمی دارد.

ص: 206

101- مسؤولیت بی همسران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 5

5- لزوم خودداری غیر متأهلان فاقد تسهیلات ازدواج، از دستیازی به اموال و امکانات حرام برای ازدواج خود

و لیستعفف الذین لایجدون نکاحًا حتّٰی یغنیهم الله من فضله

مقصود از نیافتن نکاح، می تواند اسباب و امکانات مالی برای ازدواج باشد و عفت گزینی نیز، مربوط به همین امکانات باشد؛ یعنی، از اسباب و امکانات حرام نباید تسهیلات ازدواج را فراهم ساخت.

102- مسؤولیت پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 11

11- تلاش برای تأمین سلامت فرزندان از وظایف پدران

إلّا حاجة فی نفس یعقوب قضیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 10

10 - احترام گذاشتن و ترتیب اثر دادن به نظرات و پیشنهاد های دختران، رفتاری پسندیده برای پدر

قالت إحدیهما یأبت استنجره .. القویّ الأمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 8

8 - گرایش دادن فرزند به بینش توحیدی، از وظایف پدر است.

قال لقمن لابنه .. بینی لاتشرك بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- آموزش اخلاق و آداب معاشرت ، از وظایف پدر درباره فرزند خویش است .

بینی . . . و لاتصعّر خدک للناس ... و اغضض من صوتک

103- مسؤلیت پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 207

6- انتقاد از خود و انصاف در قضاوت نسبت به خویشان و پذیرش مسؤلیت عملکرد خود، از صفات ارزشمند و شایسته است.

إن سألتك عن شيء بعدها فلا تصحبنى قد بلغت من لدنّى عذراً

موسی(ع) با وجود آن که در مرحله قبل، عذر نسیان را مطرح کرد، ولی در این مرحله، اولاً، مسؤلیت عمل خود را بر عهده گرفت و ثانیاً، در مورد خود، رأی منصفانه صادر کرد و خضر(ع) را در جدا شدن از او، محق دانست.

104- مسؤلیت پذیری انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 168 - 4

4 - بی اعتنایی پیامبران و مردان الهی به مشکلات به وجود آمده در راستای ایفای رسالت و انجام وظیفه

قالوا... لتكوننّ من المخرجین . قال إني لعملكم من القالین

105- مسؤلیت پذیری انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 72 - 11

11 - انسان ، موجودی مسؤلیت پذیر است .

عرضنا الأمانة على السموت... فأبین... و حملها الإنسن

106- مسؤلیت پذیری اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 86 - 3

3 - مردان الهی ، دارای احساس مسؤلیت بیشتر برای هدایت بستگان خویش

و اغفر لأبی إنه كان من الضالین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- بی اعتنائی پیامبران و مردان الهی به مشکلات به وجود آمده در راستای ایفای رسالت و انجام وظیفه

قالوا .. لتكوننّ من المخرجين . قال إني لعملكم من القالين

ص: 208

107- مسؤولیت پذیری خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 79 - 14

14- خضر (ع) از برخی حوادث آینده، آگاه بود و در برابر آن احساس مسؤولیت می کرد.

و کان وراءهم ملک يأخذ کل سفینه غصبًا

108- مسؤولیت پذیری در حکومت شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 7,8

7- جواز تقاضای مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

8- تصدی مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک، امری جایز و رواست.

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

109- مسؤولیت پذیری در حکومت کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 7,8

7- جواز تقاضای مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

8- تصدی مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک، امری جایز و رواست.

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

110- مسؤولیت پذیری محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تلاش و جدیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای ایفای رسالت خویش ، تلاشی طاقت فرسا و سنگین بود .

ما أنزلنا عليك القرآن لشقوى

«شقاوه» به معنای شدت و دشواری است (قاموس المحيط) توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سختی نکشیدن و خود را به

زحمت

ص: 209

نینداختن، نشان از تلاش طاقت فرسای پیامبر(صلی الله علیه و آله) در جهت هدایت مردم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 54 - 4

4- احساس مسؤولیت شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای هدایت مردم، حتی دشمنان لجوج خویش

فتوّل عنهم فما أنت بملوم

تأکید «فما أنت بملوم» پس از ترخیص «فتوّل عنهم» شدت احساس مسؤولیت پیامبر(صلی الله علیه و آله) را در کار خویش می رساند.

111- مسؤولیت پذیری مسلمانان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 12

12 - در میان مسلمانان صدراسلام، افرادی بودند که اشتغال به امور دنیا، هیچ گاه آنان را از یاد خدا و انجام وظایف فردی و اجتماعی خویش، غافل نمی ساخت.

رجال لاتلهیهم تجره و لایبع عن ذکر الله

برداشت یاد شده بر این اساس است که آیه شریفه، هر چند در توصیف مردان خداجویی است که دنیا آنان را از یاد خدا غافل نمی سازد؛ ولی از وجود چنین افرادی در میان مسلمانان صدراسلام نیز حکایت می کند.

112- مسؤولیت پذیری موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 15 - 3

3- یکتاپرستان واقعی، نمی توانند در قبال شرک و انحرافات عقیدتی مردم، بی تفاوت باشند.

ربّنا ربّ السموت . . . هؤلاء قومنا اتخذوا من دونه ءالهه

خداوند، اصحاب کهف را به عنوان نمونه ای از موحدان واقعی یاد کرده و در بیان حالات و خصلت های آنان - پس از اقرار به اصل توحید - توجّه ایشان به جامعه بشری و تأسف آنان به ضلالت مردم را مطرح ساخته است.

113- مسؤولیت پذیری موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 71 - 12

12- سكوت در برابر منكرات و بی تفاوتی در رخداد های زیان بار برای مردم ، به دور از خوی و منش موسی (ع) بود .

ص: 210

أخرقتها لتغرق أهلها لقد جئت شيئاً إمرًا

114- مسؤولیت پذیری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 39 - 3

3- اهل ایمان ، دارای تعهد و احساس مسؤولیت نسبت به سرنوشت و نیاز دیگر مؤمنان

و أقاموا الصلوة و أمرهم شوری بینهم . . . و الذین إذا أصابهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 20 - 12

12- مؤمنان راستین ، آماده جهاد و پذیرای تکالیف دشوار دین

و یقول الذین ءامنوا لولا نزلت سوره فاذا أنزلت سوره محکمه و ذکر فیها القتال رأیت

از این که خداوند، ترس از جهاد را، بیمار دلی، معرفی کرده است، می توان نتیجه گرفت که مؤمنان راستین از جهاد بیم ندارند، بلکه از آن استقبال می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 26 - 5

5- لزوم احساس مسؤولیت مؤمنان ، نسبت به سعادت و فرجام خویشاوندان خود

قالوا إنا كنا قبل فی أهلنا مشفقین

از این که احساس مسؤولیت نسبت به خانواده، عامل رهیابی به بهشت معرفی شده است؛ اهمیت و ضرورت آن استفاده می شود.

115- مسؤولیت پذیری هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 18

18- هارون (ع) ، در صدد اجرای دقیق فرمان های موسی (ع) و تخطی نکردن از معیار های او ، در طول مدت میقات موسی (ع) و غیبت او

إني خشيت أن تقول . . . ولم ترقب قولی

ص: 211

116- مسؤولیت پذیری یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 14 - 8

8- یحیی (ع) ، فردی وظیفه شناس و مسؤولیت پذیر در قبال خدا ، والدین و جامعه

و کان تقیاً . و برّاً بولدیه و لم یکن جبّاراً عصیّاً

«تقیّاً» نشان رابطه یحیی (ع) با خدا و «برّاً بولدیه»، با پدر و مادر و «لم یکن جبّاراً عصیّاً»، با مردم و جامعه است.

117- مسؤولیت پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 2

2 - فرمان خداوند به وحدت و یکپارچه شدن پیروان ادیان الهی بر محور قرآن

یا ایها الذین اوتوا الکتب امنوا بما نزلنا

118- مسؤولیت پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 3

3 - مؤمنان به رسالت انبیا در معرض مشکل آفرینی کفریشتگان و موظف به صبر و استقامت

إن کان طائفه منکم ءامنوا بالذی أرسلت به . . . فاصبروا

119- مسؤولیت پیروان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 9

9- پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک

أدعوا إلى الله على بصیره أنا و من اتبعنی

برداشت فوق، بر این اساس است که «علی بصیره» متعلق به «أدعوا» باشد. بر این مبنا «أنا» تأکید برای ضمیر «أدعوا» و «من اتبعنی» عطف بر فاعل «أدعوا» می شود؛ یعنی: «أنا أدعوا إلى الله علی بصیره و من اتبعنی يدعو إلى الله علی بصیره».

ص: 212

120- مسؤولیت پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 2 - 11

11 - پیش گامان ، موظف اند که پیش از دیگران ، به رسالت الهی خویش ، پابند بوده و به آن عمل کنند .

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

از آن جا که ذیل آیه، قرینه است براین که همه موظف اند که از تعالیم وحی تبعیت کنند، ذکر پیامبر(صلی الله علیه و آله)، به عنوان دریافت کننده وحی، می تواند اشاره به نکته یاد شده داشته باشد.

121- مسؤولیت ثروتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 180 - 14

14 - مسؤولیت انسان بالاخص دارندگان ثروت ، درباره پدر و مادر و سایر خویشاوندان *

الوصیه للولدين و الأقربین بالمعروف حقاً علی المتقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 180 - 8

8 - مسؤولیت سنگین ثروتمندان در تأمین هزینه جهاد و دستگیری از مستمندان

و لا یحسبنّ الذّین ینخلون بما اتیهم اللّهُ من فضله

چنانچه «فضل» به معنای زاید بر نیاز باشد، ثروتمندان هستند که دارایی آنان افزون بر نیازشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 93 - 12

12 - توانمندان ، دارای مسؤولیتی افزونتر از دیگران در جامعه

یستندونک و هم اغنیاء

چون متخلفان از جهاد به دلیل توانمندیشان مورد مؤاخذه و مذمت قرار گرفته اند، برداشت فوق استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 22 - 12

12 - گذشت از لغزش های خویشاوندان ، بینوایان و مهاجرانِ راه خدا و برخورد کریمانه با آنان ، وظیفه ای الهی بر عهده توانگران

و لایاتل أولوا الفضل منکم والسعه أن یؤتوا أولی القربی . . . و لیعفوا و لیصفحوا

«عفو» در لغت به معنای گذشت است و «صفح» به معنای گذشت همراه با ترک ملامت نسبت به خطا کار است (فروق اللغه). چنین گذشتی، حاکی از کرامت و بزرگواری گذشت کننده است.

ص: 213

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 34 - 8

8 - گرسنگان و بینوایان ، دارای حق تغذیه از اموال توانمندان

و لا یحض علی طعام المسکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 14 - 4

4 - سرمایه داران ، در کمک های اقتصادی به مردم قحطی زده ، باید تغذیه آنان را در اولویت قرار دهند .

أو إطعم فی یوم ذی مسغبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 16 - 6

6 - سرمایه داران ، باید تغذیه تهی دستان را بر دیگر کمک های خویش ترجیح دهند .

أو إطعم . . . مسکیناً ذا متربه

122- مسؤولیت جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 234 - 16، 12

12 - مسؤولیت جامعه در نظارت بر اجرای قوانین

فلا جناح علیکم فیما فعلن فی انفسهنّ بالمعروف

16 - مسؤولیت جامعه ایمانی در مراقبت از قانون عدّه وفات

فاذا بلغن اجلهنّ فلا جناح علیکم

مفهوم «فاذا بلغن . . .» با توجه به خطاب در کلمه «علیکم» حاکی از مسؤولیت جامعه ایمانی در مورد جلوگیری از ازدواج زنان شوهر مُرده در زمان عدّه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 238 - 4

4 - لزوم نظارت اجتماعی بر رعایت نماز و آداب دینی در جامعه اسلامی

حافظوا علی الصلوات

چون «حافظوا» به صورت جمع آورده شده، می توان چنین فهمید که خطاب به جامعه ایمانی است. بدیهی است که این معنا منافاتی با فرمان محافظت بر نماز بر آحاد مردم ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 214

9 - جامعه اسلامی مسؤول نظارت بر رفتار زنان بیوه و بی سرپرست

فان خرجن فلا جناح علیکم . . . من معروف

اگر چه آیه درباره زنان شوهر مُرده است؛ ولی بنابراینکه خطاب به جامعه ایمانی باشد، نه خصوص اولیاء، معلوم می شود که تنها زن شوهر مرده مراد نیست؛ چون از نظر اجتماعی تفاوتی بین زن شوهر مرده و غیر او نخواهد بود؛ بلکه ملاک لزوم نظارت، بی سرپرست بودن زن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - تأمین مخارج زندگی افرادی که انجام وظایف الهی آنان مانع از تحصیل هزینه زندگیشان می گردد، بر عهده جامعه اسلامی است .

للفقراء الذین احصروا فی سبیل اللّٰه لا یستطیعون ضرباً فی الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

61 - پیوند همگان و تعهد متقابل مؤمنان در جامعه، نسبت به یکدیگر

یا ایّها الذین امنوا . . . و لا یأب کاتب . . . و لا یأب الشّهداء . . . و اشهدوا . . .

آیه شریفه برای طرفین قرارداد، کاتب و شاهد، وظایف و حقوقی را معین کرده است که گویای تعهد و مسؤولیت متقابل آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - ضرورت واکنش جامعه اسلامی، در برابر انحرافات اعتقادی

اولئک جزاؤهم انّ علیهم . . . و النّاس اجمعین

بنابراینکه مراد از «الناس»، مسلمانان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- دعوت به نیکی ها و امر به معروف و نهی از منکر (نظارت همگانی) ، وظیفه همه افراد جامعه اسلامی

و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و يأمرون بالمعروف و ينهون عن المنكر

بنابراینکه من در «منکم» بیایته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 110 - 6،7

6- امر به معروف و نهی از منکر ، وظیفه عمومی جامعه اسلامی برای رشد خویش

کنتم خیر ائمه أخرجت للناس تأمرون . . . و تؤمنون بالله

ص: 215

از مصادیق بارز «خیر» برای جامعه، رُشد آن جامعه است.

7- اصلاح جوامع بشری، مسؤولیت جامعه اسلامی

کنتم خیر أمة أخرجت للناس تأمرون بالمعروف و تنهون عن المنکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 118 - 23

23- پاسداری جامعه ایمانی از خطر نفوذ بیگانگان و دشمنان دین، وظیفه و مسؤولیت همه اهل ایمان

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطانه من دونکم

به نظر می رسد هدف از دستور خداوند مبنی بر اینکه کافران را محرم اسرار قرار ندهید، جلوگیری از نفوذ آنان در جامعه اسلامی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 139 - 11

11- ایمان جامعه دینی، موجب مسؤول گردیدن در جهت کوششی مستمر برای حاکمیت بر همه جوامع بشری

و لا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلون ان کنتم مؤمنین

خداوند از مسلمانان خواسته که بر دیگران برتر باشند؛ و انتم الاعلون. و از مصادیق بارز برتری، حاکمیت آنان و دینشان بر تمامی جهان است؛ و این، در گرو ایمان واقعی است: ان کنتم مؤمنین. بنابراین ایمان واقعی، تحریک کننده آدمی به توانی مستمر (و لا- تهنوا) برای حاکمیت بخشیدن به دین الهی بر تمام جوامع بشری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 156 - 6

6- ضرورت دفاع جامعه ایمانی از معارف و عقاید دین، در برابر هجوم تبلیغاتی دشمن

لا تکنونوا کالذین کفروا و قالوا لاخوانهم اذا ضربوا فی الارض

دفاع خداوند از معارف و عقاید دینی اسلام (لا تکنونوا ..)، درسی است برای مسلمانان که از آن معارف و عقاید دفاع کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - جامعه دارای حقوقی نسبت به اموال شخصی افراد

و لا توتوا السفهاء اموالکم

نسبت دادن اموال شخصی سفیهان به جامعه، می رساند که جامعه در اموال شخصی افراد، حقوقی دارد.

12 - تأمین خوراک و پوشاک (مخارج زندگی) سفیهان ، بر عهده جامعه است .

و ارزقوهم فیها و اکسوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 35 - 3

ص: 216

3 - مسؤولیت تمامی افراد جامعه در برابر اختلافات خانوادگی زن و شوهر

و ان خفتم شقاق .. فابعثوا

ظاهراً مراد از مخاطبان جمله «فابعثوا»، عموم مسلمانان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 20

20 - حفظ حقوق یتیمان و استیفای کامل آن ، وظیفه ای همگانی

و ان تقوموا للیتمی بالقسط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 4

4 - کیفر حق ناپذیران ، در راستای ربوبیت الهی بر جامعه انسانی است .

قد وقع علیکم من ربکم رجس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 3

3 - لزوم هجرت گروهی از هر جامعه ، به سوی مراکز علمی ، برای کسب شناخت اسلام و تفقه در دین

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقهوا فی الدین

123- مسؤولیت جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 75 - 11

11 - مسؤولیت بین المللی جامعه اسلامی در برابر مستضعفان خداپرست تحت ستم

و ما لکم لا تقاتلون فی سبیل اللّٰه و المستضعفین .. الذّین یقولون ربّنا اخرجنا م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - جامعه ایمانی وظیفه دار برقراری روابط مسالمت آمیز با جوامعی که خواهان این نوع مناسبات هستند .

و اذا حیّیتم بتحیّیه فحییّوا باحسن منها او ردّوها

با توجه به معنای لغوی «تحیّیت» (درخواست سلامتی)، جمله «اذا . . .» به این معناست که اگر فردی یا گروهی خواهان سلامت و امنیّت شما باشند، شما نیز خواهان سلامت و امنیّت آنان باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 217

3 - لزوم وفاداری جامعه اسلامی به همپیمان ها و معاهده های بین المللی خود

الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 80 - 8

8 - لزوم نظارت عمومی جامعه ایمانی بر صحنه روابط خارجی و بازداشتن مؤمنان از پذیرش ولایت کافران و پیوند های مودت آمیز با آنان

كَانُوا لَا يَتَّاهُونَ عَنِ مَنكَرٍ... تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 3

3 - جامعه اسلامی وظیفه دار اجرای قانون قصاص است . *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كَتَبَ عَلَيْكُمُ الْقَصَاصَ فِي الْقَتْلِ

بدیهی است که حق قصاص از آن اولیای مقتول می باشد و اجرای آن تنها در مورد قاتل است. بنابراین مخاطب قرار دادن همه مسلمانان برای بیان حقیقت مذکور، می تواند اشاره به این باشد که: همگان باید پی گیر استیفای آن بوده و شرایط اجرای آن را فراهم سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 9، 4، 5

4 - جامعه اسلامی باید به پیشرفته ترین ادوات رزمی زمان مجهز باشد .

وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ

5 - قوای نظامی جامعه اسلامی باید به گونه ای باشد که دشمنان دین را همواره به هراس افکند .

ترهبون به عدو الله و عدوكم

9 - لزوم آمادگی نظامی جامعه اسلامی در برابر دشمنان شناخته شده و ناشناخته

ترهیبون . . . و آخرین من دونهم لاتعلمونهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 101 - 9

9 - لزوم هشیاری همیشگی جوامع اسلامی ، نسبت به وجود و عملکرد منافقان مرموز

و ممن حولکم من الأعراب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 123 - 5

5 - فرمان الهی به غفلت نورزیدن جامعه اسلامی از خطر نفوذ و کارشکنی دشمنان همجوار

ص: 218

قتلوا الذين يلونكم من الكفار و ليجدوا فيكم غلظه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 32 - 2

2 - جامعه اسلامي ، موظف به فراهم آوردن امکانات ازدواج مؤمنان غير متاهل

و أنكحوا الأيمى منكم

برداشت ياد شده بر اين اساس است که مخاطب در خطاب جمع «و أنكحوا الأيمى منكم» - به قرينه «أيه المؤمنون» در آيه قبل که خطاب به يکايک مؤمنان است - تمامی مردم و جامعه اسلامي باشد، نه فقط اوليای آنان.

124- مسؤوليت جامعه ديني

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 167 - 8، 5

5 - جامعه ايماني ، وظيفه دار پيكار در راه خدا و يا دست كم دفاع از وطن و كيان خویش

تعالوا قاتلوا في سبيل الله او ادفعوا

8 - پيكار با دشمنان دين (جهاد ابتدائي) و دفاع در برابر هجوم آنان (جهاد دفاعي) ، دو تكليف الهی بر عهده جامعه ايماني *

قاتلوا في سبيل الله او ادفعوا

بنابر اينکه دعوت مطرح شده در آيه، بيان حکم جهاد باشد، نه دعوت برای حضور در نبردی خاص و مقطعی. بنابراین جمله «قاتلوا ...»، ناظر به جهاد ابتدائي و جمله «او ادفعوا» ناظر به جهاد دفاعي است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 44 - 12

12 - لزوم هشياری جامعه ايماني در مقابل تلاش برای گمراه ساختن مسلمانان

الم تر الى الذين .. ان تضلوا السبيل

هدف از بيان تصميم عالمان يهود، هشيار ساختن مسلمانان نسبت به تلاش پيگير آن عالمان برای گمراه ساختن جامعه ايماني است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 146 - 6

6 - جامعه ایمانی ، موظف به پذیرش توبه کنندگان واقعی

الا الذین تابوا و أصلحوا .. فأولئک مع المؤمنین

از جمله «فأولئک مع المؤمنین»، استفاده می شود که جامعه اسلامی باید پذیرای منافقین تائب باشد و آنان را به عنوان عضوی از جامعه اسلامی بپذیرد.

ص: 219

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 105 - 10

10 - جامعه ایمانی وظیفه دار هشیاری در برابر موضعگیری های گمراه کننده کافران

یا ایها الذین ءامنوا علیکم انفسکم لایضرکم من ضل اذا اهتدیتم

«لا» در لایضرکم می تواند نافیه باشد بر این مبنا مراد از جمله «لایضرکم ..» این است که چنانچه از ایمان خود مراقبت کنید از دام گمراهان می رهید و می تواند «لا» ناهیه باشد، یعنی ای مؤمنان مبادا گمراهان شما را از راه بدر برده و ایمان شما را بر بایند برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است. گفتنی است که مراد از «من ضل» به قرینه «ءامنوا» کفرپیشگان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 61 - 4، 1

1 - جامعه ایمانی باید در صورت اظهار تمایل کافران به صلح، آن را بپذیرد و از آن استقبال کند.

وإن جنحوا للسلم فاجنح لها

4 - جامعه ایمانی نباید به کافرانی که در پی صلح نیستند طرح صلح دهد.

وإن جنحوا للسلم فاجنح لها

ب---رداشت فوق از مفهوم جمله شرطیه «إن جنحوا ..» استفاده می شود.

125- مسؤولیت جاهلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 9

9- لزوم پیروی ناآگاهان از آگاهان

قد جاءنی من العلم ما لم یأتک فاتبعنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 16

16- « عن رسول الله (صلى الله عليه وآله): لا ينبغي للعالم أن يسكت على علمه ولا ينبغي للجاهل أن يسكت على جهله وقد قال الله « فاستلوا أهل الذكر إن كنتم لاتعلمون » ;

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) روایت شده است: برای عالم سزاوار نیست که با داشتن علم سکوت کند [و آن را کتمان نماید] و برای جاهل سزاوار نیست که با وجود جهل، سکوت کند [و مجهول خود را نپرسد]؛ در حالی که خدا فرموده است: «فستلوا أهل الذكر إن كنتم لاتعلمون».

ص: 220

126- مسؤولیت جبرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 19 - 2

2- مأمور ویژه الهی با بشارت فرزند به مریم (س)، خود را مأمور بخشیدن پسری پاک نهاد به وی معرفی کرد.

قال إنّما أنا رسول ربّك لأهب لك غلامًا زكّيًّا

اسناد «هبه فرزند» به جبرئیل به خاطر وساطت او در بخشش الهی است. «زکّی» از ریشه «زکاء» به معنای صلاح گرفته شده است (مصباح). «تزکیه» و «زکاه» در معانی «طهارت» و «نمّو» و «برکت» و «مدح» استعمال دارد و در هر مورد، معنای مناسب آن مورد نظر است. طهارت و صلاح کودک به شایستگی های ذاتی او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 19 - 5

5 - خداوند ، در تأکید بر مأموریت جبرئیل در ابلاغ قرآن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به ستارگان و شب و سپیده دم سوگند یاد کرده است .

فلا أقسم بالخنس . . . و الّیل . . . و الصّبح . . . إنّه لَقول رسول کریم

127- مسؤولیت جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 13 - 4

4 - جن ، همانند انسان ، بهره مند از نعمت های زمین و دارای درک و مسؤولیت

فبأیّ آلاء ربّکما تکذّبان

در صورتی که خطاب در آیه شریفه، متوجه جن و انس باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 21 - 5

5 - جن همانند انسان ، برخوردار از نعمت ها و موهبت های زمین و دارای درک و مسؤولیت

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 23 - 5

5- جن ، همانند انسان بهره مند از مظاهر زیبای طبیعت و دارای درک و مسئولیت

فَبَأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

در صورتی که خطاب در آیه شریفه متوجه جن و انس باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 221

6 - جن همانند انسان ، بهره مند از نعمت های زمین و دارای درک و مسؤولیت

فبأىء الآء ربكما تكذبان

استفهام در «فبأىء الآء» توبیخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 13 - 8

8 - جن ، موجودی مکلف و مسؤول و مورد مجازات الهی در آخرت

و انا لما سمعنا الهدى ءامنا به .. فلا يخاف بخسًا و لا رهقًا

128- مسؤولیت جنیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 130 - 3

3 - اشتراک جن و انس در لزوم اطاعت از رسولان الهی و بهره‌وری از هدایت‌های ایشان

يمعشر الجن و الإنس ألم يأتكم رسل منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 3

3 - جنیان نیز همانند آدمیان، موظف به پیروی از رسولان الهی و مکلف به تکالیف دینی هستند.

قال ادخلوا .. من الجن و الإنس فى النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 179 - 4

4 - جنیان همانند انسان ها مکلف به تصدیق آیات الهی و انجام فرمان های او هستند .

و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً من الجن و الإنس

با توجه به آیه قبل معلوم می شود جنینانی به دوزخ خواهند رفت که آیات الهی را تکذیب کنند. بنابراین آنها موجوداتی هستند مکلف به تکالیف الهی و از جمله تکالیف آنها ایمان آوردن به آیات الهی است.

129- مسؤلیت حاکمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 20

ص: 222

20- لزوم اهتمام حاکمان جامعه به برنامه ریزی ، محاسبه و پیش بینی شرایط اقتصادی

تزرعون سبع سنين . . . مما تأكلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 12

12- سران حکومت ها باید برنامه ای اتخاذ کنند که ملاقات مردم با آنان به آسانی انجام گیرد .

و جاء إخوه يوسف فدخلوا عليه فعرفهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 4،11

4- لزوم پرهیز حاکمان از مجازات بی گناهان به جای گنه کاران

قال معاذ الله أن نأخذ إلا من وجدنا متعنا عنده

11- ضرورت پرهیز حاکمان از ظلم و ستم

قال معاذ الله . . . إنا إذا لظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 15

15- قدرتمندان و حاکمان نباید از مشیت قاهره خداوند غافل شده و جریان امور را به قدرت و مکتب خویش بدانند .

ادخلوا مصر إن شاء الله آمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 12

12 - فرمان روایان ، مسؤول کردار زیردستان خود هستند .

لا تعذبهم

تردید نیست که فرعون، در شکنجه کردن بنی اسرائیل مباشرت نداشته است؛ ولی در عین حال خداوند عذاب کردن بنی اسرائیل را به او

نسبت داده است؛ زیرا فرعون سردمدار حکومت بوده و فرمان شکنجه را صادر می کرده است.

130- مسؤولیت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 2

2 - دعوت کنندگان به سوی حق در صورت مواجه شدن با پافشاری مردم بر انکار حق ، باید با اعلان تبری از باطل ، آنان را به حال خود رها کنند .

وإن کذبوک فقل . . . وانا بریء ممّا تعملون

ص: 223

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 2

2 - لزوم پایداری حق و حق طلبان ، در برابر هوس ها و تمایلات فساد انگیز کافران

و لو اتبع الحق أهواءهم لفسدت السموت والأرض و من فيهنّ

131- مسؤولیت حکومت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 13، 6

6 - اصلاح جامعه و حفظ کشاورزی و نسل ، از ویژگی های حکومت صالح

و اذا تولی . . . ليفسد فيها و يهلك الحرث و النسل

از اینکه خداوند، فساد و . . . را از کارهای حکومتی منافقان می داند؛ معلوم می شود که در حکومت صالحان، چنین اعمالی نباید باشد.

13 - از وظایف حکومت ، حفظ کشاورزی و نیروی انسانی و اصلاح آنهاست .

و اذا تولی سعی فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 286 - 21، 22

21 - عفو و عطوفت از وظایف مدیران و والیان جامعه

و اعف عتّا و اغفر لنا و ارحمنا و انت مولینا

چون جمله «انت مولینا» به منزله علت برای جمله سابق است، می توان نتیجه گرفت که هر کس نسبت به دیگری نحوی از ولایت را به اذن خداوند دارا باشد، باید عفو و . . . را نسبت به او اعمال کند.

22 - متولیان جامعه نباید وظایفی خارج از توان معمولی افراد ، به آنان تحمیل کنند .

لا یکلف الله نفساً الاّ وسعها . . . انت مولینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - نکوهش خداوند از حکومت ها و حاکمان بی توجه به وضع اقتصادی مردم

فاذاً لا یؤتون الناس نقیراً

جمله «فاذاً ..» در مقام مذمت و نکوهش چنین روشی است.

8 - سخاوتمندی و رسیدگی به وضع اقتصادی مردم، از وظایف حکومت و حاکمان

ام لهم نصیب .. فاذاً لا یؤتون الناس نقیراً

ص: 224

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 59 - 15

15 - ایجاد و حفظ وحدت جامعه ، از وظایف حکومت اسلامی

اطيعوا الله... فان تنازعتم في شئ فردوه الى الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 47 - 19

19 - کنترل حکومت بر روند تولید و توزیع ارزاق در شرایط بحرانی ، امری ضروری است .

تزرعون سبع سنين... إلا قليلاً مما تأكلون

التفات از خطاب به غیبت در آیه 49 ؛ یعنی ، آوردن «یغاث الناس» به جای «تُغَاثُونَ» و نیز «یعصرون» به جای «تعصرون» گویای این است که مخاطبان «تزرعون» و «ذروه» و مانند اینها سران حکومتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 55 - 11

11 - لزوم نظارت دولت بر امور اقتصادی (تولید ، توزیع و...) در شرایط بحرانی

قال اجعلني على خزائن الأرض إني حفيظ عليم

132- مسؤولیت حکومت اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 13، 9

9 - گردآوری و تقسیم صدقات و تعیین کارگزارانی برای آن ، از وظایف حکومت اسلامی

إنما الصدقات للفقراء... و العملین علیها

برداشت فوق با توجه به این است که گردآورندگان زکات با اجازه و تعیین پیامبر(صلی الله علیه و آله) اقدام به جمع آوری صدقات می کردند.

13 - بهره‌گیری از امکانات اقتصادی در جهت جذب قلب‌ها و متمایل ساختن انسان‌ها به اسلام، از وظایف حکومت اسلامی

إنما الصدقات للفقراء... و المؤلفه قلوبهم

با توجه به اینکه صدقات در اختیار حکومت می‌باشد و خداوند تألیف قلوب را یکی از مصارف زکات قرار داده است، برداشت فوق استفاده می‌شود.

133- مسؤولیت حکومت دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 88 - 9

ص: 225

9- پرداختن حکومت های الهی به مبارزه با ظلم و نیز تلاش برای سبک بار ساختن مقررات اجتماعی مؤمنان ، امری لازم است .

قال أمّا من ظلم فسوف نعدّبه .. و أمّا من ءامن ... سنقول له من أمرنا يسرّاً

134- مسؤولیت خادم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 10

10 - رفت و آمد خدمت کاران به اتاق صاحبان خود ، در غیر از سه وقت پیش از طلوع فجر ، استراحت نیمروزی و هنگام خواب شب ، بدون اذن جایز است .

ليستذنکم الذین ملکتم ايمنکم .. من قبل صلوه الفجر ... ليس عليكم ولا عليهم جنا

135- مسؤولیت خانواده لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 65 - 6

6- حضرت لوط (ع) و خاندانش ، مأمور شدند تنها به سوی مکانی که تعیین خواهد شد ، حرکت کنند و حق انتخاب مکان دیگری را نداشتند .

فأسر بأهلك .. و امضوا حيث تؤمرون

136- مسؤولیت خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 79 - 5

5- حمایت نهایی از محرومان و تلاش سرّی در جهت منافع آنان ، از جمله وظایف خضر (ع) بود .

فأردت أن أعيبها و كان وراءهم ملك يأخذ كلّ سفينة غصباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 80 - 5

5- حمایت از ایمان مؤمنان و تلاش برای مصون داشتن آن از ضعف و زوال ، از جمله مسؤولیت های خضر (ع) بود .

فحشينا أن يرهقهما طغياناً و كفرةً

ص: 226

137- مسؤولیت خواهر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 11 - 4

4 - مأموریت خواهر موسی از سوی مادر برای دنبال کردن موسی در پی افکنده شدنش در آب نیل

وقالت لأخته قصیه

138- مسؤولیت خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 35 - 5

5 - مسؤولیت بیشتر خویشاوندان زن و شوهر ، در نظارت بر سلامت خانواده و حلّ اختلاف های آنان

فابعثوا حکماً من اهلہ و حکماً من اهلها

139- مسؤولیت خویشاوندان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 214 - 3

3 - بستگان و نزدیکان پیامبران و رهبران دینی ، سزاوارترین افراد به رعایت اصول و ارزش ها

و أنذر عشیرتک الاقربین

140- مسؤولیت خویشاوندان رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 214 - 3

3 - بستگان و نزدیکان پیامبران و رهبران دینی ، سزاوارترین افراد به رعایت اصول و ارزش ها

و أنذر عشیرتک الاقربین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- وابستگان نزدیک رهبران دینی، در عمل به تکالیف و وظایف شان، باید بر دیگران سبقت داشته باشند.

قل لأزواجک و بناتک .. یدنین علیهنّ من جلیبهنّ

ص: 227

141- مسؤولیت دایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 35,39

35 - لزوم رعایت تقوا از سوی مادر، پدر، وارثان پدر و دایه نسبت به حقوق متقابل یکدیگر

و الوالدات یرضعن . . . و اتقوا الله

خطاب اصلی در «اتقوا الله»، متوجه کسانی است که آیه شریفه آنها را به وظایف و رعایت حقوقی مکلف کرد؛ یعنی پدر، مادر و دایه و وارثان پدر.

39 - خداترسی و توجه به آگاهی او، عامل رعایت مصالح نوزادان و مسائل مربوط به شیردهی آنان از سوی پدر، مادر، وارثان پدر و دایه

و الوالدات یرضعن . . . و اتقوا الله

142- مسؤولیت دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 4

4 - دختر شعیب، پیامدار دعوت پدرش از موسی (ع)

قالت إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ

143- مسؤولیت در برابر عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 33 - 3

3 - انسان، در برابر عقاید و باورهای خویش، مسؤول بوده و همه آنها در نامه اعمال او ثبت است.

من أوتي كتبه . . . ولم أدر ما حسابيه . . . خذوه . . . فاسلكوه . إنه كان لا يؤمن بالل

خداوند علت سرنوشت بد و عذاب کافران را، ایمان نیاوردن به خدای بزرگ دانسته است. از این نکته می توان استفاده کرد که انسان در برابر مجموعه عقاید و اندیشه های خویش، مسؤول است و باید در برابر خدای بزرگ پاسخگو باشد.

144- مسؤولیت در عمل

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

19 - حاقلہ - 69 - 34 - 4

ص: 228

4- انسان ، در برابر تمامی رفتار های فردی و اجتماعی خویش ، مسؤول بوده و همه آنها در نامه اعمال او ثبت است .

من أوتى كتبه.. و لم أدر ما حساييه... و لا يحض على طعام المسكين

145- مسؤوليت دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 5,6

5- معتقدان به ادیان الهی نباید یکدیگر را بکشند یا گروهی از آنان ، گروهی دیگر را از خانه و دیارشان بیرون رانند .

ثم أتمم هؤلاء تقتلون أنفسكم و تخرجون فریقاً منکم من دیرهم

6- معتقدان به ادیان الهی نباید در کشتن و آواره کردن همکیشان خود ، به قاتلان و آواره کنندگان یاری رسانند .

تظہرون علیہم بالاثم و العدون

146- مسؤوليت رسولان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 11 - 5,6

5- حاملان رسالت الهی ، برای انجام رسالت خویش لازم است مشکلات و ناملايمات آن را تحمل کنند .

و ما یأتیہم من رسول إلا کانوا به یستہزون

از اینکه خداوند، به جای پاسخ گویی مستقیم به برخوردهای مشرکان، به نوع برخورد مردم با پیامبران گذشته می پردازد، احتمالاً به این خاطر است که گوشزد کند که رسالت مداری دارای چنین مشکلاتی است و باید آن را تحمل کرد.

6- حاملان رسالت الهی ، برای موفقیت در انجام رسالت خویش ، باید به تاریخ انبیا و درس ها و تجربیات آن توجه کامل داشته باشند .

و ما یأتیہم من رسول إلا کانوا به یستہزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطفین - 83 - 33 - 2

2- تنها فرستادگان الهی ، برای مراقبت از ایمان مردم و تشخیص هدایت و ضلالت آنان ، شایسته اند .

و ما أرسلوا عليهم حفظين

مجهول بودن فعل «أرسلوا»، گویای آن است که تنها کسانی می توانند مراقب مردم باشند که رسالتی برعهده آنان نهاده شده باشد. سیاق کلام نشان می دهد که ارسال، باید از جانب خداوند باشد.

ص: 229

147- مسؤولیت روح القدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 102 - 15

15- « عن أبي عبدالله (ع) قال : إن الله تبارك و تعالی خلق روح القدس فلم یخلق خلقاً أقرب إلى الله منها و لیست بأكرم خلقه علیه فإذا أراد أمراً ألقاه إليها فألقاه إلى النجوم فجرت به ;

از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: خدای تبارک و تعالی «روح القدس» را آفرید و هیچ مخلوقی را نیافریده که از او به خدا نزدیک تر باشد؛ ولی او گرامی ترین آفریده ها در نزد خدا نیست. پس هرگاه خدا امری را اراده کند، به روح القدس القا می کند و سپس به ستارگان و آن امر به وسیله ستارگان اجرا می شود».

148- مسؤولیت رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 79 - 3

3- هدایت کردن مردم ، از مسؤولیت های حاکمان و پیشوایان

و أضلّ فرعون قومه و ما هدی

مضمون «أضلّ» و «و ما هدی» یکی است و تکرار معنا به لفظی دیگر است. شاید جمله «ما هدی» به این لحاظ باشد که آنچه از حاکمان و پیشوایان توقع می رود، هدایت کردن مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 93 - 6

6- مسؤولان ، حتی والاترین مقامات جامعه ، باید در محدوده مسؤولیت خود ، پاسخ گوی ناهنجاری ها باشند .

ما منعك . . . ألا تتبعن أفعصیت امری

موسی (ع)، پس از بازگشت از میقات، هارون (ع) را در قبال مسؤولیتش مورد بازخواست و توبیخ قرار داد؛ و از نحوه برخورد او با گوساله پرستان و علل آن جويا گردد. با توجه به این که هارون (ع) پیامبر بوده و در عین حال مورد بازخواست قرار گرفته است؛ جایگاه ویژه مسؤولیت پذیران و نیز لزوم پاسخ گو بودن در برابر آن روشن می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- لزوم هماهنگی بین گفتار و کردار رهبران جامعه

وأمر أهلك بالصلوة واصطبر عليها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 12

12 - لزوم مبارزه با هوای نفس ، برای رهبران و داوران جامعه الهی

ص: 230

يداود اِنا جعلنك خليفه في الارض فاحكم بين الناس بالحق ولا تتبع الهوى

149- مسؤوليت رهبران جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 155 - 8

8 - مربيان و مديران جامعه ، بايد مشكلات راه هاي پيشنهادي را براي سالكان آن راه ها ، بيان كنند و عوامل موفقيت را نيز يادآور شوند .

و لنبلونكم بشيء من الخوف . . . و بشر الصبرين

ارائه راه صحيح و بيان مشكلات آن و نيز طريق پيروزي بر آنها - كه از آيات قبل و آيه مورد بحث به دست مي آيد - درسي است به همه مربيان و مديران كه تنها به پيشهاد راه صحيح اكتفا نکنند؛ بلکه مشكلات و روش پيروزي بر آنها را نيز بيان دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 47 - 20

20- لزوم اهتمام حاکمان جامعه به برنامه ریزی ، محاسبه و پيش بيني شرايط اقتصادي

تزرعون سبع سنين . . . مما تاكلون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 73 - 5

5- رهبران جامعه بايد احراز كنند كه بيگانگان وارد شده به قلمرو حكومتي آنان ، خرابكار و فسادگر نيستند .

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد في الارض و ما كنا سارقين

150- مسؤوليت رهبران ديني

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 26 - 2

2- رهبران و مبلغان ديني نبايد در برابر استهزا و جوآفريني دشمنان ديانت ، دلسرده شده و دست از تبليغ دين و دفاع از آن بردارند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربكم و ربّ اباائكم الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 14

14 - دعا و مناجات به درگاه خدا برای رفع کمبود آب (استسقا) امری نیکو و شایسته ، و وظیفه ای بر عهده رهبران دین

ص: 231

و إذا استسقى موسى لقومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 14

14 - رهبران دینی باید صبر پیشگان را به بهره مند شدن از رحمت های الهی بشارت دهند .

و بشر الصبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 23, 24

23 - زراره گوید : به امام صادق (ع) گفتم : بنده ای زنا کرده ، فرمود : « یجسد نصف الحد . . . قلت : فهل یجب علیه الرجم فی شیء من فعله فقال نعم یقتل فی الثامنه . . . ثم قال : علی امام المسلمین ان یدفع ثمنه إلی مولاه من سهم الرقاب ؛

فرمود: به قدر نصف حد شلاق می خورد. گفتم: آیا سنگسار کردن در مورد برده برای چیزی از گناهان او واجب می شود؟ فرمود: آری، در هشتمین زنا کشته می شود... سپس فرمود: بر عهده امام مسلمانان است که قیمت او را از سهم «رقاب» به مالکش بپردازد».

24 - از امام صادق (ع) روایت شده که رسول الله (صلی الله علیه و آله) فرمود : « ایما مؤمن أو مسلم مات و ترک دیناً لم یکن فی فساد و لا اسراف فعلی الامام ان یقضیه . . . هو من الغارمین و له سهم عند الامام . . . ؛

هر مؤمن یا مسلمانی بمیرد و از او قرضی بماند - که آن را در راه فساد هزینه نکرده و اسراف نکرده باشد - بر عهده امام است که آن را بپردازد . . . آن بدهکار از «غارمین» است و سهمی نزد امام دارد ... ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 9

9 - گوش فرادادن به سخنان همه طیف های جامعه و داشتن سعه صدر در برابر آنان ، خصلتی شایسته و بایسته برای رهبران و مسؤولان جامعه اسلامی

و یقولون هو اذن قل اذن خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 73 - 3

3 - تصمیم به جهاد با کافران و منافقان ، در محدوده مسؤولیت های رهبر جامعه اسلامی

يأيتها النبي جهد الكفار

به کارگیری خطاب «یا ایها النبی» به جای «یا ایها الذین آمنوا» بیانگر این است که: تصمیم‌گیری درباره جنگ با کفار و منافقان، از وظایف رهبر جامعه ایمانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی، مأمور به اتخاذ مواضع صریح و قاطع در برابر عناصر نفاق و منافق و ناسالم جامعه

ص: 232

و لاتصل علی أحد منهم مات أبداً و لاتقم علی قبره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 3,6,11

3 - خداوند ، خواهان اعتماد نکردن رهبر و مؤمنان بر عذر تراشی های توانمندان متخلف از جهاد

قل لا تعتذروا لن نؤمن لکم

6 - موضع گیری در برابر متخلفان از وظایف اجتماعی (چون جهاد و ...) از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی

يعتذرون إلیکم . . . قل لا تعتذروا

از اینکه نخست همه مؤمنان مورد خطاب قرار گرفته اند، ولی وظیفه اعلام موضع تنها بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار داده شده، می توان برداشت فوق را استفاده کرد.

11 - لزوم توجه و نظارت خاص رهبر نظام اسلامی ، نسبت به عملکرد منافقان و عناصر متخلف از وظایف اجتماعی

و سیری الله عملکم و رسوله

اختصاص یافتن رؤیت به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - با اینکه همه مردم عملکرد متخلفان را شاهد خواهند بود - شاید از آن جهت باشد که نظارت آن دو، نقش اساسی در برخورد با آنان دارد. گفتنی است که برداشت فوق با الغای خصوصیت از «رسوله» و تعمیم آن به جایگاه اجتماعی پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 14

14 - لزوم دعا و قدردانی رهبر جامعه اسلامی نسبت به انفاقگران و انجام دهندگان خدمات دینی

و یتخذ ما ینفق . . . صلوات الرسول

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای انفاقگران دعا می کرد و این را خداوند به عنوان یک ارزش ذکر کرده است، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 4,15

4- تعیین اموال متعلق صدقه (زکات) و مقدار آن، بسته به نظر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی است.

خذ من أموالهم صدقه

نکره آمدن «صدقه» و عدم تعیین مقداری خاص از آن، احتمالا اشاره به این دارد که موارد فوق، مبتنی بر صلاحدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی است.

15- پرداخت زکات، امری مهم و شایسته قدردانی از سوی مدیر جامعه اسلامی

خذ من أموالهم صدقه... و صل علیهم إن صلوتک سکن لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 108 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی، باید در موضع گیری علیه جریان های باطل (نفاق) پیشگام باشد.

ص: 233

لا تقم فيه أبداً

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) در این آیه ظاهراً به خاطر موقعیتی است که آن حضرت داشتند (موقعیت رهبری).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 16، 17

16 - رهبران و مبلغان دینی ، وظیفه دار رساندن معارف الهی به مردم بدون هر گونه دخل و تصرف و کم و زیاد کردن

قل ما یكون لی أن أبدله من تلقاء نفسی إن أتبع إلا ما یوحی الیّ

17 - پرهیز از محور قرار دادن جلب رضایت مردم و سخن گفتن بر وفق و تمایلات و خواسته های نفسانی آنان ، از وظایف مهم و اساسی رهبران و مبلغان دینی

و إذا تتلی علیهم آیاتنا .. ائت بقراء غیر هذا ... قل ما یكون لی أن أبدله من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 4

4 - لزوم حفظ رابطه مستقیم و بیواسطه با مردم برای رهبران و مبلغان دینی در راستای تبلیغ و ارشاد

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 2

2 - دعوت کنندگان به سوی حق در صورت مواجه شدن با پافشاری مردم بر انکار حق ، باید با اعلان تبری از باطل ، آنان را به حال خود رها کنند .

وإن کذبوک فقل .. وانا بریء ممّا تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 11

11 - ثبات و استقامت و تأثیرناپذیری از افراد نادان ، از وظایف رهبر جامعه اسلامی است .

فاستقيما و لا تتبعان سبيل الذين لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 104 - 15

15 - صراحت لهجه و تسليم ناپذيري رهبران الهی در بيان مواضع اعتقادی خویش ، امری است بایسته و لازم .

قل . . فلا أعبد الذين تعبدون من دون الله و لكن أعبد الله الذي يتوفيكم و أمرت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 88 - 22

22 - رهبران و مبلغان دین ، تا توان دارند باید در اصلاح جامعه و ابلاغ معارف الهی تلاش کنند .

ص: 234

إن أريد إلا الإصلاح ما استطعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 7

7- چشم ندوختن به اموال و مکنت های افراد ثروتمند و مرفّه، از وظایف رهبران اسلامی

لا تملدنّ عینیک إلى ما متّعنا به أزواجاً منهم ولا تحزن علیهم واخفض جناحک للمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 89 - 4

4- انذار و اخطار از وظایف اصلی مبلغان و رهبران دینی

وقل إنی أنا النذیر المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 5

5- سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، به صرف روی گردانی مردم از آنان

فإن تولّوا فإنما علیک البلیغ المبین

بدین احتمال که معنای آیه چنین باشد که اگر مردم روی گردانند، تو نباید بار تکلیف را فرو نهی؛ بلکه باید همچنان به وظیفه ابلاغ پیام الهی همت گماری، برداشت فوق به دست می آید. گفتنی است آمدن جمله «فإنما علیک...» به صورت جمله اسمیه - که دال بر استمرار است - مؤید همین برداشت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 5

5- رهبران الهی باید در برابر نقشه ها و ترفند های دشمنان دین جهت ایجاد سستی در مواضع دینی آنان، هوشیار باشند.

وإن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رهبران دینی، باید همواره بر مواضع اصولی خویش ثابت و استوار بوده و در برابر کافران و دشمنان، سازش ناپذیر باشند.

و لولا أن ثبتتک لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 7 - 7

7- وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، هموارساختن راه هدایت و واگذاری انتخاب به خود مردم است.

فلعلک بخع نفسک .. إنا جعلنا ما علی الأرض زینة لها لنبلوهم

بیان فریبندگی زمین و بستر امتحان بودن آن پس از بیان رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محدوده انذار و تبشیر، می تواند گویای این

مطلب

ص: 235

باشد که وظیفه رهبران دینی، هدایت است و انتخاب، با خود مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 22 - 10

10- ارشاد مردم به ترك اظهار نظر های بی پایه در باره حقایق و احاله علم آن به خداوند ، وظیفه ای است برعهده رهبران الهی .

سيقولون .. قل ربی أعلم بعدتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 27 - 2،14

2- رساندن پیام وحی به گوش مردم ، از وظایف رهبران الهی است .

واتل ما أحي إلیك من كتاب ربك

14- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، در شناخت حقایق تاریخی و معرفتی ، نباید به راهی جز وحی الهی ، اعتماد کنند .

واتل ما أحي إلیك .. و لن تجد من دونه ملتحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 20

20- رهبران الهی ، باید از دنیاطلبی و توجه به دنیاگرایان و غفلت از تهیدستان با ایمان ، پرهیز کنند .

و لاتعد عیناک عنهم ترید زینه الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 97 - 4

4- پیش گیری از هجوم مفسدان به جامعه ، وظیفه حاکمان الهی است .

فما اسطعوا أن یظهوروه و ما استطعوا له نقباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 6

6- رهبران الهی، همواره، باید مردم را از غلوگرایی بازداشته و مقام خود را برتر از آنچه هست، وانمود نکنند.

قل إنما أنا بشر مثلكم

گرچه آیه، خطاب به پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، ولی بنابر ویژگی های قرآن، این رهنمود، فرمانی عمومی، مخصوصاً به رهبران و پیشوایان دینی است تا همواره، این نکته را به مردم یادآوری کنند که آنان نیز بشرند، تا مبادا شائبه های الوهیت و نظایر آن در ذهن مردم شکل بگیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 83 - 8

8 - پیشوایان دینی، در همه صحنه ها باید در کنار مردم حاضر باشند.

ص: 236

و ما أعجلک عن قومک یموسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 12

12 - پیش بینی لغزش گاه ها و زمینه های گمراهی و هشدار نسبت به آن ، از مسؤلیت های پیامبران و پیشوایان دینی است .

فأخلفتهم موعدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 92 - 4,5

4 - رهبران دینی ، نباید به خاطر خویشاوندی و روابط نسبی از مؤاخذه مقصران چشم پوشی کنند .

قال ینه-رون ما منعک

5 - مسؤولان جوامع دینی ، باید در برابر انحراف عقاید مردم حساس بوده و از خود واکنش نشان دهند .

یه-رون ما منعک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 6,7

6 - لزوم پرهیز رهبران الهی ، از دنیاطلبی و توجه به دنیاگرایان

لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا

7 - امکان بهره گیری از ثروت چشمگیر کافران ، نباید توجه رهبران دینی را به توانگران کافر معطوف سازد .

و لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجًا منهم

نهی خداوند از توجه پیامبر(صلی الله علیه و آله) به ثروت کافران، ممکن است برای بیان این نکته باشد که جهت بهبود زندگی مؤمنان، نباید به سرمایه های کافران چشم داشت و به این منظور نیز، مسلمان شدن آنان را آرزو کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 11

11 - تولیت مسجدالحرام و آماده سازی آن برای زائران بیت الله ، مسؤولیتی بر عهده رهبران جامعه توحیدی

أَنْ لَا تَشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهَّرْ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 27 - 3

3 - تبلیغ و فراخوانی مردم به حج و زیارت بیت الله ، از وظایف رهبران الهی

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 8

ص: 237

8 - مهربانی و برخورد مشفقانه با مردم ، وظیفه ای بر عهده رهبران و مبلغان دینی

فقال يقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 12، 13

12 - رهبران جامعه اسلامی ، باید در اعمال سیاست های کلان اجتماعی خود نسبت به مردم ، انعطاف پذیر و واقع بین باشند .

فإذا استئذنونك لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

از این که خداوند پرداختن به امور زندگی را به جای حل و فصل مسائل مهم اجتماعی به خواست و مصلحت اندیشی پیامبر(صلی الله علیه و آله) منوط کرده است، به دست می آید که پرداختن به مسائل عمومی و اعمال سیاست های کلان اجتماعی از سوی رهبری، باید با توجه به واقعیت های موجود در جامعه و مصالح مردم باشد و نسبت به آنان انعطاف پذیر باشد.

13 - اعمال اجتهاد و مصلحت اندیشی در حل و فصل امور اجتماعی ، از اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران جامعه اسلامی است .

و إذا كانوا معه على أمر جامع . . . فإذا استئذنونك لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 10 - 11

11 - ساده زیستی و دوری از زندگی مرفه و کاخ نشینی ، زندگانی شایسته و بایسته برای رهبران جامعه اسلامی

أو يلقى إليه كنز أو تكون له جنة . . . إن شاء جعل لك خيراً من ذلك جنّ-ت ... و يجع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 10 - 7

7 - مبارزه با ظلم و احیای عدالت ، دارای اولویت نخست در مبارزه اجتماعی و در رأس مسائلی که رهبران الهی باید به آن پردازند .

و إذ نادى ربك موسى أن ائت القوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5- رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر ، استهزا و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 2

2- رهبران و مبلغان دینی ، باید در برابر تهدید های دشمنان دیانت مقاوم باشند و رسالت خود را ادامه دهند .

قال . . . لأجعلنك من المسجونين . قال أولوجتتك بشىء مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 238

13 - شعراء - 26 - 106 - 3

3 - موضع رهبران دینی در میان مردم ، باید موضعی برادرانه و همراه با دلسوزی باشد و نه برتری جویانه .

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی است مشفقانه و نه همراه با برتری جویی .

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على رب العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم صالح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على رب العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 3

3- موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 2

2- تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 239

2- تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- توجه پیامبران و رهبران الهی ، به اصلاح امور اقتصادی جامعه هم پای مسائل اعتقادی و عبادی

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون . . . أوفوا الكيل ولا تكونوا من المخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اهمیت روحیه توحیدی (ضد شرک) و اخلاص کامل در عبادت خدا ، در نهاد رهبران الهی

فلاتدع مع الله إلهًا آخر

لزوم پرهیز از شرک و داشتن اخلاص کامل در عبادت خدا، اختصاص به پیامبر(صلی الله علیه و آله) ندارد؛ بلکه این ها وظیفه همه انسان ها است. بنابراین توجه خطاب به شخص رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) (فلاتدع مع الله...)، بیانگر اهمیت آن در رهبران الهی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- رهبران الهی ، وظیفه دار مراقبت از جماعت مؤمنان و پیروان خویش

واخفض جناح لمن اتبعك من المؤمنین

«خفض جناح» می تواند کنایه از گردآوری امت در کنف خویش باشد؛ همانند کبوتری که جوجه های خود را در زیر بال و پر خود جای می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - بازدید از نیروهای تحت فرمان و کارگزاران، جستوجو از احوال آنان، نظارت دقیق بر کارهایشان و خویشن داری در برخورد با آنها، از اوصاف و وظایف فرماندهان سپاه و رهبران جامعه اسلامی.

و تقَدَّ الطیر فقال ما لی لأری الهدهد أم کان من الغائبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 23 - 6

6 - رهبران دینی، نباید توجه خود را آن چنان معطوف حق ناپذیری حق گریزان کنند که از نقششان باز بمانند.

و من کفر فلا یحزنک کفره

توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) دایر بر پرهیز از اندوهگین شدن بر کفرکافران، برای دلداری به آن حضرت است و احتمال هم دارد به خاطر تأثیر اندوه و در نتیجه بازماندن از ایفای رسالت دینی باشد. بنابر احتمال اخیر، نکته بالا، قابل استفاده است.

ص: 240

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 4

4 - شایسته است که رهبران دینی، جامعه را براساس قوانین وحی و در محدوده معارف دین هدایت کنند.

و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 25 - 7

7 - رهبران دینی، باید همواره به وظیفه خود (هدایت مردم) بپردازند و از تلاش دلسرد نشوند.

إن ربك هو يفصل بينهم يوم القيمة فيما كانوا فيه يختلفون

طرح حل اختلافات در قیامت، پس از بیان گزینش رهبران دینی برای بنی اسرائیل، احتمال دارد به منظور این باشد که به رهبران گوشزد کند که اختلافات، امری مستمر بوده و در قیامت حل خواهد شد. بنابراین، رهبران، باید کار رهبری خود را انجام دهند و از انجام دادن آن غافل نشوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 1 - 8

8 - شایسته است که رهبران دینی، تقوای الهی را رعایت کرده و از افراد ناشایست، تبعیت نکنند.

يَأْتِيهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَطْعَمِ الْكُفْرِينَ وَالْمُنْفِقِينَ

اگرچه مخاطب آیه، شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، اما فرمان های داده شده، می تواند حکمی کلی برای هر رهبر دینی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 12 - 5

5 - لزوم پیش گام بودن رهبران جامعه ایمانی در عمل به آرمان ها و اهداف اعلام شده خود به مردم

أمرت لأن أكون أول المسلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- رسالت اصلی رهبران الهی، ابلاغ پیام وحی و اتمام حجت بر خلق

فاصبر... و لاتستعجل لهم... بلغ

«بلاغ» سخنی در توجیه و تعلیل «فاصبر» و «لاتستعجل» است؛ یعنی، تو مأمور بلاغی و نگران فرجام کافران مباش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 10

10- لزوم دلسوزی و نگرانی رهبران الهی برای امت خویش، همانند خود

و استغفر لذنبک و للمؤمنین و المؤمنات

ص: 241

فرمان «استغفر لذنبک و للمؤمنین و..» از سوی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، می رساند که رهبر الهی باید همان گونه که به فکر نجات و سعادت واقعی خویش است، در اندیشه نجات و سعادت امت خود نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 29 - 4

4- ترسیم فرجام نیک متقین و سرنوشت شوم تکذیب کنندگان دین ، از وظایف رهبران الهی

فدگر

ظاهراً موضوع تذکر، مطالبی است که در آیات پیشین در مورد فرجام نیک مؤمنان و سرنوشت شوم کافران آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 1

1 - نظارت بر حسن اجرای حدود الهی ، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ .. تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز سوره و آیات مربوط به احکام طلاق و حدود الهی - با آن که این احکام و حدود مربوط به همه مسلمانان است - می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 9 - 3

3 - جهاد با کافران و منافقان و هرگونه برخورد شدید و سختگیرانه با آنان ، باید زیر نظر رهبر جامعه اسلامی انجام گیرد .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جِهَادِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در جهاد سختگیرانه با کافران و منافقان، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد. افراط و تفریطی که نوعاً در چنین موضوعی از سوی مردم سر می زند، تأیید کننده همین مطلب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 5

5- لزوم صبر و پایداری در انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین ، برای مبلغان و رهبران جامعه اسلامی

قم فأنذر... ولربك فاصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 23 - 2

2- رهبران الهی، باید همواره به ارشاد پندپذیران ادامه دهند و هیچگاه آنان را، از پند ها و اندرز های خود محروم نسازند.

فذكر... إلا من تولى و كفر

استثنا در «إلا من تولى...»، ناظر به تکرار تذکر است. بنابراین فرمان «ذكر»، درباره کسانی که اعراض و کفر ندارند، همچنان باقی است.

ص: 242

151- مسؤولیت رهبرانی دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 9

9- تأمین امنیت و رفاه مردم و ایجاد زمینه های عبادت و بندگی ، از وظایف امامان و پیشوایان دینی است .

إني جاعلك للناس إماماً .. طهرا بيتي للطائفين ... رب اجعل هذا بلداً آمناً وار

152- مسؤولیت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 6

6 - حاکم ، باید نصیحت و انتقاد را بپذیرد و باتقوا باشد .

و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 12،14

12 - لزوم پیمان گرفتن رهبری جامعه از مردم ، برای پابندی بر تبعیت از وی در جنگ و غیر آن

قال هل عسيتم ان كتب عليكم القتال ألا تقاتلوا

14 - تعیین حاکمان و فرماندهان نظامی ، بر عهده رهبران الهی *

اذ قالوا لنبي لهم ابعث لنا ملكاً

رجوع مردم به پیامبر و رهبر خویش برای تعیین فرماندهی در جهاد فی سبیل الله، بیانگر ذهنیت دینی مردم است به اینکه تعیین فرماندهان در اختیار پیامبران و رهبران دینی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 -

4,9,10,11,12,20,21,25,27,28

4- ضرورت خوش خلقی، نرمش و رأفت رهبران الهی با مردم

فبما رحمه من الله لنت لهم و لو كنت فظًا غليظ القلب لانفضوا من حولك

9- گرایش مردم به رهبران دینی، در گرو مهربانی آنان و پرهیز از خشونت و سنگدلی

فبما رحمه من الله لنت لهم و لو كنت فظًا غليظ القلب لانفضوا من حولك

10- نقش ویژه خوش خلقی و مهربانی رهبران الهی با امت خویش، به هنگامه های دشوار

فبما رحمه من الله لنت لهم و لو كنت فظًا غليظ القلب لانفضوا من حولك

قرار گرفتن این آیه در ضمن آیات مربوط به نبرد احد و مشکلات ناشی از آن، اشاره به این حقیقت دارد که خوش خلقی و مهربانی رهبران به هنگام رخ نمودن سختیها و مشکلات برای مردم، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

ص: 243

11 - شکست ها و سختی ها ، زمینه ساز پراکندگی جامعه از پیرامون رهبران خود ، و مدارای ایشان با آنان از میان برنده آن زمینه هاست .

*

فبما رحمه من الله لنت لهم ولو كنت فظا غليظ القلب لانفضوا من حولك

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین، که شکست نبرد احد و مشکلات ناشی از آن را مطرح ساخت، می توان نتیجه گرفت که شکست و مشکلات آن نبرد، زمینه پراکندگی مسلمانان را از پیرامون رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فراهم ساخت و آنچه در این میان مانع از گسیختن مردم از پیرامون پیامبر (صلی الله علیه و آله) شد، خُلق خوش و مدارای آن حضرت با مردم بود.

12 - گذشت از خطاکاران ، و طلب آمرزش برای ایشان و مشورت در امور اجتماعی ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به مسلمانان

فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

20 - مشورت با مردم و شرکت دادن آنان در تصمیم گیری های اجتماعی ، از وظایف رهبران اسلام

و شاورهم فی الامر

21 - خطاهای گذشته مردم ، نباید مانع از مشورت رهبران اسلامی با آنان باشد .

فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

امر به مشورت با مؤمنان پس از تصریح به خطاکاری آنان، اشاره به این معناست که خطا و گناه پیشین مؤمنان نباید مانعی برای مشورت با آنان قلمداد شود.

25 - تصمیم گیری نهایی پس از مشورت ، بر عهده رهبری است .

و شاورهم فی الامر فاذا عزم فتوکل علی الله

چون «عزم» و تصمیم پس از مشورت، بر عهده شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) گذاشته شده است، (عزمت) نه به عهده جمع مورد مشورت و یا اکثریت آنان.

27 - لزوم توکل و اتکای رهبران بر خداوند ، پس از تصمیم گیری و عزم بر اعمال مدیریت

فاذا عزم فتوکل علی الله

28 - لزوم قاطعیّت و صلابت رهبری ، پس از مشورت و تصمیم نهایی خویش ، در مقام اجرا

و شاورهم فی الامر فاذا عزم فتوکل علی الله

جمله «فاذا عزمتم فتوكل على الله»، به این معناست که آنگاه که تصمیم بر کاری گرفتید، دیگر تردید و دو دلی به خود راه مده و احتمال عدم موفقیت را با توکل بر خدا جبران کن که خداوند محبوب خویش را وانخواهد گذاشت: «ان الله يحب المتوكلين».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 161 - 4

4 - امانتداری در جمع آوری و حفظ و تقسیم امکانات عمومی جامعه، از وظایف رهبران الهی *

و ما كان لنبی ان یغلّ

با توجه به شأن نزول ذکر شده برای آیه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 167 - 7

7 - ضرورت بسیج تمامی نیروهای مؤمن و غیر مؤمن از سوی رهبری جامعه دینی برای رویارویی با هجوم کافران

وقیل لهم تعالوا قاتلوا فی سبیل الله او اذفعا

ص: 244

بنابر اینکه دعوت مطرح شده در آیه، یک دعوت موردی و خاص باشد، نه بیانگر اصل و جوب جهاد و دفاع، الزاماً مخاطبان در آیه دو گروه خواهند بود: گروهی که «لله» و «فی سبیل الله» در صحنه پیکار حاضر می شوند و گروهی که برای دفاع از کیان و ملیت خود و ... نبرد می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 35 - 21

21 - حاکم، وظیفه دار برگزیدن دو داور برای حل اختلاف میان زن و شوهر

فابعثوا حکماً

از ائمه معصومین (ع) در مورد تعیین مخاطب آیه فوق آمده است: هو السّطان الذی یترافعان الیه.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 192؛ مجمع البیان، ج 3، ص 70.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 53 - 8

8 - سخاوتمندی و رسیدگی به وضع اقتصادی مردم، از وظایف حکومت و حاکمان

ام لهم نصیب . . . فاذاً لا یؤتون الناس نقیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 58 - 21

21 - حاکمان، عهده دار اجرای عدالت در جامعه

و اذا حکمتم بین الناس ان تحکموا بالعدل

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: . . . انهم هم الحکام او لا تری انه خاطب بها الحکام.

غیبت نعمانی، ص 25، باب ما جاء فی الامامه و الوصیه؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 380، ح 5؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 247، ح 154، 167؛ الدر المنثور، ج 2، ص 571.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 59 - 8

8 - اجرای عدالت ، وظیفه حاکمان و اطاعت از آنان ، وظیفه مردم

و اذا حکمتکم بین الناس ان تحکموا بالعدل . . . یا ایها الذین امنوا اطیعوا الله و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 63 - 10،12

10 - شرح صدر ، گذشت و تحمل برخورد های مخالفین ، از وظایف رهبران الهی

اولئک الذین . . . فاعرض عنهم و عظمهم و قل لهم فی انفسهم قولاً بلیغاً

12 - لزوم هشیاری پیامبر و رهبران الهی ، در برخورد با شگرد های منافقان

ص: 245

ان اردنا الا احساناً و توفيقاً. اولئك الذين يعلم الله ما في قلوبهم فاعرض عنهم

خداوند قبل از دستور به گذشت و موعظه، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می آموزد که عذر منافقان دروغ و بی پایه است تا به این وسیله وی را متوجه شگردهای آنان سازد و موعظه را بر این اساس، پایه ریزی نماید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 83 - 6,7,9,10

6 - اخبار امنیتی جامعه قبل از انتشار باید مورد ارزیابی مقام های مسؤول قرار گیرد .

و لو ردّوه الى الرسول و الى اولى الامر منهم لعلمه الذين يستنبطونه منهم

مراد از «استنباط» این است که اخبار امنیتی باید مورد ارزیابی قرار گیرد تا صحیح و سقیم مشخص گردد و آنچه به صلاح جامعه نیست، منتشر نشود و آنچه لازم است، منتشر شود.

7 - کنترل اخبار امنیتی و تشخیص صحیح آن ، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران جامعه

و لو ردّوه الى الرسول و الى اولى الامر منهم لعلمه الذين يستنبطونه منهم

9 - ایجاد تشکیلات خبری برای جمع آوری و ارزیابی خبر های سرنوشت ساز و عرضه آن ، از شؤون رهبری است .

و لو ردّوه .. لعلمه الذين يستنبطونه منهم

10 - تحلیل و انتشار اخبار جنگ - پیروزی و شکست و ... - تنها در صلاح دید رهبران جامعه

و اذ جاءهم امر من الامن او الخوف .. لعلمه الذين يستنبطونه منهم

با توجه به اینکه آیه مورد بحث در بین آیات مربوط به جنگ واقع شده، می توان گفت از مصادیق مورد نظر برای اخبار امنیتی، اخبار مربوط به جنگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 84 - 5

5 - لزوم پیشتازی رهبران در جهاد و حرکت های اجتماعی

فقاتل في سبيل الله لا تكلف الا نفسك و حرّض المؤمنين

تقديم جمله «فقاتل في سبيل الله» بر جمله «و حرّض المؤمنين» می رساند که رهبران الهی باید قبل از دیگران، آماده شرکت در حرکت های

اجتماعی، نظیر جنگ در راه خدا، شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 34

34 - امام، عهده دار آزادسازی برده ای مؤمن به عنوان کفارہ قتل خطائی مسلمانی که در سرزمین شرک به دست مسلمین کشته شود.

فان کان من قوم عدوکم و هو مؤمن فتحیر رقبه مؤمنه

امام صادق (ع) در مورد وظیفه امام نسبت به مسلمانی که در سرزمین شرک به دست مسلمین کشته شده، فرمود: یعتق مکانه رقبه مؤمنه و ذلک قول الله عزّ و جل: «فان کان من قوم عدوکم . . .».

من لا یحضره الفقیه، ج 4، ص 110، ح 1، ب 36 مسلسل 373؛ نورالثقلین، ج 1، ص 532، ح 485.

ص: 246

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 105 - 20

20 - جانشینان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، همانند خود آن حضرت، موظف به قضاوت در میان مردم بر پایه تعالیم قرآن

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَىٰكَ اللَّهُ

امام صادق(ع) پس از تلاوت آیه فوق فرمود: و هی جاریه فی الاوصیاء.

کافی، ج 1، ص 268، ح 8؛ نورالثقلین، ج 1، ص 547، ح 547.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 21

21 - حاکم اسلامی، وظیفه دار برگزیدن یکی از مجازات های چهارگانه محارب، با رعایت تناسب بین مجازات و جنایت وی

انما جزؤا الذین یحاربون الله .. او ینفوا من الارض

از امام صادق(ع) در پاسخ سؤال از معنای آیه فوق روایت شده: ذلك الى الامام يفعل به ما يشاء، قلت: فمفوض ذلك اليه؟ قال: لا، ولكن نحو الجنایه.

کافی، ج 7، ص 246، ح 5؛ نورالثقلین، ج 1، ص 622، ح 164.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 38 - 5

5 - اهل ایمان، موظف به زمینه سازی اجرای حدود توسط حاکمان *

و السارق و السارقه فاقطعوا ايديهما

با اینکه اجرای حد در محدوده وظایف حاکم شرعی است، خداوند همه مؤمنان را مخاطب قرار داد تا به این نکته اشاره کند که مؤمنان باید زمینه اجرای حکم را فراهم سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 114 - 12

12 - رهبران الهی ، وظیفه دار جهت دهی معنوی به خواسته های مادی مردمان

نرید ان ناکل منها .. تکون لنا عیداً لاؤلنا وءاخرنا ءایه منک و ارزقنا

حضرت مسیح(ع) با ذکر مسأله تغذیه به عنوان آخرین هدف و با جمله «وارزقنا ..» که خود ابراز نیاز و تذلل در پیشگاه خداوند است، اشاره به ناموجه بودن سخن حواریون دارد که آنان مسأله تغذیه را قبل از اهداف معنوی مطرح کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 17

17 - ضرورت پیشگامی رهبران الهی در پایبندی به اصول و مبانی خویش

قل إنی أمرت أن أكون أول من أسلم و لا تكونن من المشرکین

ص: 247

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 35 - 14، 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار شناخت دقیق روحيات و ویژگیهای کافران و چگونگی موضعگیریهای آنها در برابر هدایت است.

وإن كان کبر . . . فلا تكونن من الجهلین

بیان ویژگی هدایت ناپذیری برخی کافران و لحن توبیخ گونه آیه نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بیانگر این است که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم میل به هدایت کردن همه مردم، باید واقعیت هدایت ناپذیری برخی از کفار را پذیرفته و آن را در برنامه های خود در نظر گیرد.

14 - لزوم آشنایی انبیا و رهبران الهی به روحيات مردم و ماهیت مخالفان و منکران دین

فلا تكونن من الجهلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 9

9 - پیشوایان و مبلغان دین وظیفه دار مبارزه با پندارهای غلوآمیز مردم درباره آنان

قل لا أقول لکم . . . إني ملک

الزام پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اعلام موارد مذکور در آیه الزامی است برای همه مبلغان و پیشوایان دین که این موارد را برای مردم بیان نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 17

17 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید در برخورد با مردم، فقر و غنا و گرسنگی و سیری را ملاک قرار دهد.

ما علیک من حسابهم من شیء و ما من حسابک علیهم من شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 4

4- تواضع در برابر مؤمنان و همنشینی با آنان، از صفات لازم برای رهبران دینی جامعه است.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم

گر چه خطاب آیه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی چون آن حضرت نمونه ای برای همه است، این ویژگی برای همه رهبران دینی ضروری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 151 - 3

3- دعوت مردم و بیان محرمات الهی برای آنان وظیفه رهبران دین

قل تعالوا اتل ما حرم ربکم علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 142 - 15،17

ص: 248

15 - اصلاح امور جامعه بنی اسرائیل از دستورالعمل های موسی به برادر و خلیفه خود هارون

و أصلح

چون فرمان به اصلاح پس از انتخاب هارون به سرپرستی بنی اسرائیل آمده است، معلوم می شود مراد، اصلاح امور اجتماعی، فرهنگی و .. بنی اسرائیل است، نه درستکاری هارون در امور شخصی خودش.

17 - پرهیز از پیروی از نظریات و روش های مفسدان ، وظیفه ای تعیین شده از سوی موسی برای خلیفه اش هارون

ولا تتبع سبیل المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 12

12 - لزوم پیشتازی رهبران بر پیروانشان در به کارگیری تعالیم خویش

فخذها بقوه و أمر قومک یاخذوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 62 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی نباید صلح طلبیهایی را که قرین نیرنگ است بپذیرند و به سبب آن از نبرد با کافران بازایستند .

وإن یریدوا أن یخدعوک فإن حسبک الله

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «و ان یریدوا ..» فرض دیگری در مقابل «إن جنحوا» باشد، نه توضیح و تکمیل آن. یعنی صلح به دو منظور پیشنهاد می شود: گاهی به سبب صلح واقعی و زندگانی مسالمت آمیز با مسلمانان و گاهی به منظور حيله گری و تجدید قوا. آیه قبل (إن جنحوا ...) بیانگر احکام و دستورات فرض اول و آیه دوم (و ان یریدوا) بیانگر احکام و دستورات فرض دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 48 - 3

3 - ضرورت هشباری رهبران جامعه اسلامی ، در برابر ترفند ها و فتنه انگیزی های منافقان (وارونه جلوه دادن امور و ...)

و قلبوا لک الامور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 128 - 8

8 - لزوم برخورداری رهبران از احساس هم دردی نسبت به انسان ها و سعادت خواهی برای آنان و داشتن رأفت و رحمت عمیق

رسول من أنفسکم عزیز علیه ما عنتم حریص علیکم بالمؤمنین رءوف رحیم

برداشت فوق به دلیل این است که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به عنوان یک رهبر الهی به داشتن این صفات تمجید کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 3

3 - سعه صدر و حسن برخورد - حتی با مخالفان - امری بایسته برای رهبران جامعه اسلامی

ص: 249

ادفع بالتی هی أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 10 - 4

4 - ضرورت اقدام رهبری ، به اخذ پیمان از پیروان ، در مقاطع حساس و سرنوشت ساز *

إنّ الذین یبایعونک إنّما یبایعون اللّٰه

پیامبر(صلی الله علیه و آله) در شرایط بحرانی قبل از انعقاد صلح حدیبیه، از مسلمانان بیعت مجدد بر دفاع از دین گرفت. از این نکته استفاده می شود که رهبری، نباید همیشه به نخستین اعلام وفاداری افراد، تکیه کند؛ بلکه باید در شرایط حساس و سرنوشت ساز با اخذ بیعت مجدد، پیمان گذشته را تحکیم بخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 3

3 - لزوم هشیاری رهبری و جامعه اسلامی ، در برابر عناصر ظاهر فریب و دوچهره

سیقول لک المخلفون من الأعراب

پیشگویی خداوند و افشای چهره متخلفان، در حقیقت بیانگر ضرورت بر این هشیاری است.

153- مسؤلیت رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 26

26 - لزوم پابندی و اهتمام رهبران الهی به مبانی اصولی و سازش ناپذیری در آن

قل لا أشهد قل إنّما هو إله وحد و إنّی بریء مما تشرکون

گرچه محتوای آیه خطاب به پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، ولی مسلماً اختصاصی به شخص آن حضرت ندارد و قابل تعمیم به همه رهبران در تمامی عصرهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 14

14 - لزوم آگاهی پیامبر(صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی از روحيات کفار و مخالفين و ترفندهای آنان

و منهم من يستمع اليك . . . إن هذا إلا أسطير الأولين

آیه مورد بحث و آیه قبل در بیان روحيات مخالفان قرآن و روشهای آنان است. از این بیان می توان دریافت که اطلاع بر رفتارها و افکار مخالفين قرآن تا چه اندازه اهمیت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 4،21

ص: 250

4- رهبران و مبلغان دین نباید قشرهای ضعیف و تهیدست را از اطراف خود برانند.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم بالغدوه و العشی یریدون وجهه

21- رهبران و مبلغان دینی در صورت طرد مؤمنان مستمند و ضعیف از اطراف خویش، ستمکارند.

فتطردهم فتکون من الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 161 - 6

6- رهبران دینی باید به حقانیت راه خویش اعتقاد داشته باشند و آن را به پیروان خود اعلام کنند.

قل إني هديني ربي إلی صراط مستقیم دینا قیما

لزوم اعلام از کلمه «قل» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 142 - 20

20- اصلاح امور اجتماعی مردم و پرهیز از پیروی از افکار مفسدان، از وظایف مهم انبیا و رهبران الهی است.

و أصلح و لا تتبع سبیل المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- انفال - 8 - 58 - 5

5- رهبران جامعه اسلامی باید به احتمال وقوع خیانت از سوی جوامع کفرپیشه ترتیب اثر داده و نباید برای تصمیمات لازم در انتظار وقوع خیانت باشند.

و إما تخافن من قوم خیانه فانبذ إلیهم علی سواء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 150 - 12, 21, 27

12- رهبران دینی نباید به خاطر خویشی و روابط نسبی از مؤاخذه مسؤولان چشمپوشی کنند.

و أخذ برأس أخيه يجره إليه

21 - مسؤولان جوامع دینی باید نسبت به عقاید دینی مردم حساس بوده و در طریق مبارزه با منحرفان و عوامل انحراف کوتاهی نکنند .

قال ابن أم إن القوم استضعفوني و كادوا يقتلونني

27 - مسؤولان جوامع دینی در صورت بی تفاوت بودن نسبت به رسوخ انحراف ضلالت در جامعه خویش ، همسنگ منحرفان محسوب می شوند .

و لا تجعلني مع القوم الظلمين

جمله «و لا تجعلني . . .» می رساند که موسی(ع) پیش از آنکه اثبات شود هارون با عوامل فساد مبارزه کرده و در این مسیر از هیچ تلاشی دریغ نکرده است، او را همسنگ منحرفان به حساب می آورد.

ص: 251

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی در مبارزه با شرک و کفر تنها باید بر خدا و مؤمنان پیر و تکیه کنند .

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 5

5 - رساندن پیام الهی به اسیران جنگی و ترغیب آنان به اسلام از وظایف رهبران الهی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى

154- مسؤولیت زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 16

16 - زن و مرد هر دو شایسته بر عهده گرفتن تکلیف های الهی و مسؤول در پیشگاه خداوند

و لاتقربا هذه الشجره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 34 - 16,17,18,19,21,36

16 - لزوم اطاعت زنان از شوهر خویش و حفظ حقوق آنان

فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ

17 - لزوم اطاعت زن از شوهر و حفظ حقوق وی ، مشروط به تأمین زندگی او از سوی مرد

و بما انفقوا من اموالهم فالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ

ظاهراً «فَالصَّالِحَاتُ . . .» نتیجه ای است مترتب بر جمله «الرجال ... بما انفقوا». بنابراین اطاعت زن از شوهر در موردی است که شوهر، زندگی او را تأمین کند.

18 - سلامت خانواده در گرو مدیریت مرد، تأمین زندگی از سوی او، و اطاعت و حفظ حقوق شوهر از سوی زن است.

الرجال قوامون على النساء .. و بما انفقوا ... فالصالحات قانتات حافظات للغيب

چون در ذیل آیه و آیات بعد به مسأله اختلافات خانوادگی پرداخته است، معلوم می شود که توصیه ها و قوانین مطرح شده برای جلوگیری از اختلافات و به خطر افتادن سلامت خانواده است.

19 - اطاعت از شوهر و حفظ حقوق وی، وظیفه زن در برابر حق سرپرستی و تأمین زندگی وی از سوی مرد است.

الرجال قوامون .. و بما انفقوا ... فالصالحات قانتات حافظات للغيب بما حفظ اللّ

مراد از «بما حفظ الله»، حقوقی است که خداوند برای زنان مقرر کرده و آنها را بر عهده مردان قرار داده است. و «باء» مقابله در «بما حفظ» می رساند که لزوم اطاعت و حفظ حقوق شوهران در مقابل تعهداتی است که خداوند بر عهده شوهران قرار داده است.

21 - مسؤولیت زن در حفظ حقوق شوهر و اطاعت از او، در چهارچوب قوانین الهی است. *

بر این مبنا که مراد از «ما حفظ الله» قوانین الهی و «باء» در «بما حفظ الله» برای مصاحبت باشد، معنای آیه چنین می شود: زنان باید با رعایت قوانین الهی، از شوهران خویش اطاعت و حقوق آنان را حفظ کنند.

36- زن در صورت اطاعت نکردن از شوهر خویش، ناشزه است.

والتی تخافون نشوزهنّ... فان اطعنکم فلا تبغوا علیهنّ سییلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 128 - 1,3

1 - لزوم پیشگیری از به هم خوردن سلامت خانواده، در صورت ناسازگاری شوهر وظیفه ای بر عهده زنان

وإن امرأه خافت من بعلها... فلا جناح علیهما ان یصلحا بینهما صلحاً

کلمه «خافت»، بیانگر ترس از وقوع است، نه خود وقوع.

3 - لزوم کوشش زن و شوهر در حفظ کانون خانواده

وإن امرأه خافت... فلا جناح علیهما ان یصلحا بینهما صلحاً و الصلح خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 6

6 - زن و مرد، هر دو، مکلف و مسؤول در پیشگاه خداوند هستند.

و لا تقربا هذه الشجرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 83 - 8

8 - زن از دیدگاه ادیان الهی دارای هویت مستقل فکری و عقیدتی و مسؤول در برابر اعمال خویش است.

إلا امرأته کانت من الغبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

22- زن از دیدگاه ادیان الهی ، دارای هویت مستقل فکری و عقیدتی و مسؤول در برابر اعمال خویش است .

فأسر بأهلك بقطع من اليل . . . إلا امرأتك إنه مصيبتها ما أصابهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 32 - 11

11 - زن ، استقلال رأی دارد و خود مسؤول اعمال اش در پیش گاه خداوند است .

إلا امرأته كانت من الغبرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 253

14 - احزاب - 33 - 32 - 9

9- باید زنان ، در سخن و نیز صدا ، عفت داشته باشند .

فلاتخضعن بالقول فيطمع الذي في قلبه مرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 6

6- زنان ، مستقل از مردان ، دارای مسؤولیت اند و به آنان نیز مانند مردان ، امانت الهی عرضه شده است .

إنا عرضنا الأمانة .. ليعذب الله المنفقين و المنفقت و المشركين و المشركت

155- مسؤولیت زنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 71 - 8

8- امر به معروف و نهی از منکر ، از وظایف اجتماعی همگانی و مشترک میان زنان و مردان

و المؤمنون و المؤمنت بعضهم أولياء بعض يأمرون بالمعروف و ينهون عن المنكر

156- مسؤولیت سپاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 6

6- ارتشیان و نظامیان ، چون دیگر اقشار جامعه ، مسؤول رفتار خویش اند و نمی توانند خود را چشم بسته در اختیار رهبران سیاسی خود - هرچند کافر و باطل - قرار دهند .

فأخذنه و جنوده فنبدنهم فی الیم

تصریح به نابودی نظامیان فرعون در کنار وی - با آن که آنان در تحت فرمان او بودند - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

157- مسؤولیت سرپرست خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خیرخواهی برای اعضای خانواده و تربیت دینی آنان ، تکلیفی بایسته برعهده سرپرست و مدیر خانواده

قوا .. أهلیکم نارًا

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که مصداق اصلی تلاش برای حفاظت اعضای خانواده از دوزخی شدن آنان، تربیت دینی

ص: 254

آنان و گزینش راه و روش خیرخواهانه در این راستا است.

158- مسؤولیت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 11

11 - مبارزه با شرک از وظایف اصلی شعیب بود .

قال يقوم . . . ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 3

3- شعیب (ع) موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

إني عمل

159- مسؤولیت شوهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 129 - 4

4 - شوهران نباید - به بهانه امکان نداشتن رعایت عدالت کامل بین همسران - به برخی همسران خویش گرایش کامل و از دیگری اعراض کنند .

ولن تستطيعوا ان تعدلوا بين النساء . . . فلا تميلوا كل الميل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 117 - 15

15 - شوهران باید برای رفع رنج ها و سختی های همسران خویش تلاش کنند .

فلا يخرجنكما من الجنة فتشقى

با توجه به این که دشمنی شیطان با آدم(ع) و حوا یکسان بوده است و وی در صدد آن بوده که هر دو را از بهشت بیرون کند و به مشقت اندازد؛ ولی با این حال فعل «تشقی» به صورت مفرد آمده است. بنابراین رفع رنج و سختی های حوا نیز، بر دوش آدم(ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 7 - 7

7 - لزوم رعایت حرمت و حفظ آبرو و حیثیت زن ، از سوی شوهر او

ص: 255

والذين يرمون أزواجهم .. والخمسه أن لعنت الله عليه إن كان من الكذابين

کیفر شدن مردانی که همسران شان را متهم به زنا و فحشا کنند، حاکی از آن است که حفظ حرمت و حیثیت دینی و اجتماعی زنان، بر همسران شان واجب و لازم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 10،11

10 - مردان ، حق ندارند زنان مطلقه خود را در ایام عدّه ، از خانه هایشان بیرون کنند .

لاتخرجنوهنّ من بیوتهنّ

انتساب خانه ها به زنان (بیوتهنّ) گویای این نکته است که زنان مطلقه، باید در همان منازلی زندگی کنند که پیش از اقدام به طلاق در آن جا بوده اند.

11 - محل سکونت زنان مطلقه در ایام عدّه ، همان محل پیش از طلاق است و مردان حق ندارند آن را تغییر دهند .

لاتخرجنوهنّ من بیوتهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 6 - 1،4،17،6

1 - مسکن زنان مطلقه در ایام عدّه ، برعهده همسرانشان است .

أسكنوهنّ

6 - مردان باید به زنان مطلقه ، بابت شیردادن فرزندان خود اجرت پردازند .

فإن أرضعن لكم فاتوهنّ أجورهنّ

4 - مردان حق ندارند با گزند رساندن و سخت گیری کردن ، عرصه را بر زنان مطلقه خویش تنگ سازند و زندگی آنان را در خانه خود ، غیر قابل تحمل کنند .

ولا تضاروهنّ لتضيقوا عليهنّ

17 - « عن أبي عبد الله (ع) قال : لا يضار الرجل امرأته إذا طلقها فيضيّق عليها حتّى تنتقل قبل أن تنقضى عدّتها ، فإنّ الله عزّ وجلّ قد نهى عن ذلك فقال : « ولا تضاروهنّ لتضيقوا عليهنّ » ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: مرد نباید به همسر مطلقه خود ضرر برساند و او را [از نظر مسکن و نفقه] در مضیقه قرار دهد تا [مجبور شود] قبل از تمام شدن عدّه، از خانه شوهر به جای دیگر انتقال یابد؛ زیرا خداوند از این کار نهی کرده و فرموده است: و لا تضاروهنّ لتضیتوا علیهنّ».

160- مسؤولیت شوهران مطلقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 6 - 11

11 - مسؤولیت نگهداری نوزادان زنان مطلقه و گرفتن دایه برای آنان و هزینه آن ، برعهده مردان است .

وإن تعاسرتم فسترضع له أُمّی

ص: 256

161- مسؤولیت صابنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 62 - 4

4 - مسلمانان ، یهودیان ، مسیحیان و صابئی ها سزاوارترین امت ها برای برخوردار شدن از ایمان راستین و انجام عمل صالح

إن الذین ءامنوا .. من ءامن بالله و الیوم الآخر و عمل صلحاً

نام بردن از ملت‌های مذکور - با وجود این که ایمان راستین چنانچه گذشت از هر فرد و ملتی پذیرفته است - می تواند اشاره به این نکته باشد که: پیروان آیینهای یاد شده دارای زمینه بیشتری برای ایمان حقیقی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 69 - 4

4 - ایمان به خدا و قیامت و رسالت انبیا ، از اصول مشترک ادیان آسمانی

إنّ الذین ءامنوا و الذین هادوا و الصبئون .. من ءامن بالله و الیوم الآخر

ایمان به رسولان الهی، از عناوین مذکور در آیه (الذین ءامنوا .. النصری) استفاده شده است.

162- مسؤولیت صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 10

10 - مبارزه با شرک ، از وظایف اصلی صالح (ع)

قال یقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 6

6 - صالح پیامبر (ع) ، موظف به صبر و انتظار برای مشاهده عکس العمل قومش در برابر معجزه (ناقه)

إنا مرسلوا الناقه .. فارتقبهم و اصطبر

163- مسؤولیت صحابہ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

7 - توبہ - 9 - 120 - 2

ص: 257

2 - اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای مسؤولیتی فزونتر نسبت به دیگر مسلمانان

ما كان لأهل المدينة و من حولهم من الأعراب أن يتخلفوا عن رسول الله

از این آیه استفاده می شود که اهل مدینه و اطراف آن - به دلیل قرب بیشتر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) - مسؤولیتی فزونتر از دیگران دارند و بدین جهت است که خداوند آنان را اختصاص به ذکر داده است.

164- مسؤولیت عابدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 3

3- کسانی که به خاطر پرداختن به امر مهمی چون عبادت، از کمک به نیازمندان اعراض می کنند، باید با بیانی نرم و دلپذیر با آنان سخن گفته و عذرخواهی کنند.

و إما تعرضن عنهم ابتغاء رحمة من ربك ترجوها فقل لهم قولاً ميسوراً

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که مراد از طلب رحمت پروردگار، عبادت به درگاه او باشد. در این صورت، معنای آیه چنین می شود: اگر از اعانه به نیازمندان به خاطر عبادت خودداری می کنی، پس از آنها عذرخواهی نموده و به آنان پاسخی مناسب بده.

165- مسؤولیت علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 209 - 7

7 - مسؤولیت بیشتر عالمان، در ایجاد وحدت جامعه *

و من بعد ما جاءكم البينات

چون درک آیات و بیّنات الهی تناسب بیشتری با عالمان دینی دارد، و نیز اختلافات جوامع دینی غالباً برگشت به آنان می کند، آیه مزبور بیشتر متوجه به عالمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 211 - 12

12 - مسؤولیت خطیر عالمان دینی

سَلُّ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ

چون تحریف و تبدیل از کسانی میسر است که به آیات الهی، آگاهی داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 34

ص: 258

34 - مسؤولیت خطیر علما و نقش مؤثر آنان در هدایت و گمراهی جامعه

و ما اختلف فيه الا الذين اوتوه . . . بغياً بينهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 10

10 - مسؤولیت دانشمندان و صاحبان هر فن ، در برابر شناخت ها و آگاهیهایشان

و لا یأب . . . كما علمه الله

جمله «كما علمه الله» می تواند بیان علت لزوم کتابت بر توانای به نویسندگی باشد و همواره علت، نشانگر یک قاعده کلی است. بنابراین هر علمی مسؤولیت آفرین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 81 - 13

13 - مسؤولیت صاحبان کتاب و حکمت ، در حمایت از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

لما اتیتکم من کتاب و حکمه . . . لتؤمننّ به

از اینکه پیامبران به دلیل دارا بودن کتاب و حکمت، مأمور حمایت از پیامبر اسلام بودند، معلوم می شود هر کسی این خصوصیت را - ولو با واسطه - داشته باشد مسؤول خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 3

3 - مسؤولیت سنگین عالمان به کتاب های آسمانی در بیان حقایق آن برای مردم

و اذ اخذ الله میثاق الذين اوتوا الكتب لتبيننه للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 63 - 9,11

9 - وظیفه نهی از منکر حتی در صورت گسترده گناه در جامعه ، وظیفه ای ضروری و ثابت

و تری كثيراً منهم يسرعون في الاثم . . . لولا ينهيهم الربنيون و الاحبار

سرزنش خداوند از عالمان يهود و نصارا به خاطر ترك نهي از منكر با وجود آلودگي افراد زيادي از اهل كتاب به گناه، دلالت مي كند كه آن تكليف در چنين صورتي نيز برداشته نمي شود.

11 - ترك نهي از منكر از سوي عالمان ديني ، مایه شكل گيري جامعه با چهره اي زشت و ناپسند

لبس ما كانوا يصنعون

برداشت فوق بر اين مبناست كه مراد از «ما» ي موصوله، جامعه اهل كتاب باشد ; يعنى عالمان يهود و نصارا - با ترك نهي از منكر - جامعه بدی را می سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 122 - 11، 10، 18

ص: 259

10 - فقیهان و عالمان ، مسؤول ارشاد و هدایت جامعه خویش

لیتفقوها فی الدین و لینذروا قومهم إذا رجعوا الیهم

11 - تحصیل کنندگان دانش دین ، معاف از شرکت در جنگ در صورت نیاز جامعه به دانش آنان و عدم نیاز جدی به حضورشان در جنگ

ما کان المؤمنون لینفروا کافه فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقوها فی الدین

18 - باقی ماندگان در مراکز علمی (برای تفقه در دین) ، موظف به تعلیم و هدایت مجاهدان مراجعت کننده از نبرد *

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقوها فی الدین و لینذروا قومهم إذا رجعوا الیه

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که ضمیر جمع فاعلی در «ارجعوا» به جهادگران بازگردد نه به کسانی که به تفقه در دین می پردازند؛ یعنی، گروهی باید برای جنگ بسیج شوند و گروهی دیگر در مرکز باقی بمانند و کسب معرفت کنند تا هنگامی که رزمندگان از جنگ باز می گردند، به تعلیم و هدایت آنان پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 64 - 6

6- قرآن ، برای حضور در عینیت جامعه ، نیاز به تفسیر و تبیین از سوی عالم به آن دارد .

و ما أنزلنا علیک الکتب إلا لتبیین لهم الذی اختلفوا فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 11

11- علم مسؤولیت آور و عالمان و آگاهان ، وظیفه دار هدایت کردن دیگران

قد جاءنی من العلم .. فاتبعنی

حضرت ابراهیم(ع)، مسؤولیت هدایت گری خود را ناشی از علم و آگاهی خود دانسته است. بیان این نکته از زبان ابراهیم(ع) در قرآن، گویای نقش دانش و مسؤولیت آفرینی آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 14

14- لزوم پاسخ عالم ، به پرسش های جاهل در مورد مسائل دینی

گفتنی است که اگر سؤال واجب باشد، جواب نیز الزامی خواهد بود وگرنه وجوب سؤال لغو می شود؛ زیرا ممکن است بر اثر واجب نبودن پاسخ، سؤال ها بی جواب بماند. در این صورت، موجب نقض غرض خواهد شد و این از خداوند حکیم به دور است.

166- مسؤلیت علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 13

ص: 260

13 - قضاوت ، مسؤولیت عالمان به کتب آسمانی

یحکم بها . . . و الربینون و الاحبار بما استحفظوا من کتب اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 2

2 - بازداری یهودیان و مسیحیان از آلودگی به گناه (گفتار های ناروا ، حرام خواری و . . .) ، تکلیفی الهی بر عهده عالمان اهل کتاب

لولا ینھیهم الربینون و الاحبار عن قولهم الاثم و اکلهم السحت

167- مسؤولیت علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 4

4 - ابلاغ و تعلیم حقایق کتاب های آسمانی (احکام و معارف دین و براهین آنها) به مردم ، وظیفه ای بر عهده عالمان دینی

إن الذین یکتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینه للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 7

7 - مسؤولیت عالمان دینی و آگاهان به کتاب های آسمانی در بیان احکام و معارف الهی

إن الذین یکتُمون ما أنزل اللّٰه من الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 15,36

15 - ضرورت حضور عالمان ربانی و دانشمندان دینی در هر عصر ، برای حفاظت کامل از کتب الهی

و الربینون و الاحبار بما استحفظوا من کتب اللّٰه

36 - مسؤولان قضایی و عالمان دینی ، در خطر دین فروشی و سوداگری با آیات الهی

و لاتشتروا بایتی ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 5

5 - وارثان کتاب های آسمانی باید از دل بستگی به مظاهر ناپایدار دنیا پیراسته باشند و از چنگ اندازی به مال و منال دنیا از راه های ناصواب بپرهیزند .

ورثوا الکتب یاخذون عرض هذا الأذنی

ص: 261

168- مسؤولیت علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 5

5 - وارثان کتاب های آسمانی باید از دل بستگی به مظاهر ناپایدار دنیا پیراسته باشند و از چنگ اندازی به مال و منال دنیا از راه های ناصواب بپرهیزند .

ورثوا الكتب يأخذون عرض هذا الأذنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 4

4 - ابلاغ و تعلیم حقایق کتاب های آسمانی (احکام و معارف دین و براهین آنها) به مردم ، وظیفه ای بر عهده عالمان دینی

إن الذين یکتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینة للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 7

7 - مسؤولیت عالمان دینی و آگاهان به کتاب های آسمانی در بیان احکام و معارف الهی

إن الذين یکتُمون ما أنزل الله من الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 15,36

15 - ضرورت حضور عالمان ربانی و دانشمندان دینی در هر عصر ، برای حفاظت کامل از کتب الهی

و الربنیون و الاحبار بما استحفظوا من كتب الله

36 - مسؤولان قضایی و عالمان دینی ، در خطر دین فروشی و سوداگری با آیات الهی

و لاتشتروا بایتی ثمناً قليلاً

169- مسؤولیت علمای مسیحیت

10 - سکوت عالمان یهود و نصارا در برابر منکرات جامعه خویش ، بسیار زشت و ناپسند

لبس ما کانوا یصنعون

ظاهراً مراد از ضمیر در «کانوا» و «یصنعون»، «ربانیون» و «احبار» می باشد نه توده اهل کتاب ; قابل ذکر است که در برداشت فوق مراد از «ما»ی موصوله، سکوت عالمان اهل کتاب در برابر گناهان دانسته شده است.

ص: 262

170- مسؤولیت علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 32, 33, 21, 12

12 - حراست و نگهبانی تورات از تغییر، تبدیل و تحریف، مسؤولیت عالمان ربانی و احبار یهود

یحکم بها .. الربنیون و الاحبار بما استحفظوا من کتب الله

«استحفظوا» به معنای «امروا بالحفظ» و «من کتب» بیان برای «ما» در «بما استحفظوا» می باشد. یعنی ربانیون و احبار به چیزی حکم می کنند که مأمور حفاظت از آن هستند و آن چیز کتاب خداست.

21 - حراست از تورات و قضاوت بر اساس آن، بدون هیچ ترسی از مردم، فرمان خداوند به عالمان یهود معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و الربنیون و الاحبار بما استحفظوا من کتب الله .. فلاتخشوا الناس

32 - ضرورت درس آموزی عالمان یهود از انبیا، احبار و ربانیون، در خداترسی و بی پروایی از مردم

یحکم بها النبیین .. فلاتخشوا الناس و اخشون

تفریع جمله «فلاتخشوا الناس» بر «یحکم بها النبیین» با کلمه «فاء»، بیانگر برداشت فوق است.

33 - پیامبران، ربانیون و احبار، الگوهای خداترسی و بی پروایی از مردم برای قضاوت بر اساس احکام الهی

یحکم بها النبیین .. فلاتخشوا الناس و اخشون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 10

10 - سکوت عالمان یهود و نصارا در برابر منکرات جامعه خویش، بسیار زشت و ناپسند

لبس ما کانوا یصنعون

ظاهراً مراد از ضمیر در «کانوا» و «یصنعون»، «ربانیون» و «احبار» می باشد نه توده اهل کتاب؛ قابل ذکر است که در برداشت فوق مراد از «ما»ی موصوله، سکوت عالمان اهل کتاب در برابر گناهان دانسته شده است.

171- مسؤولیت عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 53 - 2

2- مسؤولیت انسان در برابر تمامی اعمال ، حتی کوچک ترین عمل خود

و کلاً صغیر و کبیر مستطر

ص: 263

172- مسؤولیت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 46 - 3

3 - تبلیغ و ارشاد مردم، رسالت مسیح (ع) در سراسر عمرش

و یکلم الناس فی المهد و کهلا

چون صرف سخن گفتن در بزرگسالی فضیلت ویژه ای برای مسیح نیست، الزاماً باید سخنی خاص باشد که به مناسبت مقام پیامبری، این سخن، همان ارشاد و تبلیغ خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 49 - 2

2 - بنی اسرائیل، مخاطبان اصلی رسالت عیسی (ع) *

و رسولا الی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 2

2 - حضرت مسیح (ع)، وظیفه دار یاد کرد نعمت های ارزانی شده بر وی و مادرش مریم

اذ قال الله یعیسی ابن مریم اذکر نعمتی علیک و علی ولدتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 4,5

4 - دعوت مردمان به توحید و پرستش خداوند یکتا از اساسی ترین وظائف و رسالت های عیسی (ع)

ما امرتني به ان اعبدوا الله ربی و ربکم

تفسیر «ما امرتني به» به «ان اعبدوا الله» - با اینکه حضرت عیسی (ع) به جز فرمان به عبادت خدا پیامهای دیگر نیز داشت - گویای این است که ابلاغ فرمان توحید از اساسی ترین وظایف مسیح (ع) بوده است.

5- بیان ربوبیت خداوند بر مسیح (ع) و تمامی انسان ها از برجسته ترین تعالیم حضرت مسیح (صلی الله علیه و آله)

ما قلت لهم الا ما امرتني به ان اعبدوا الله ربي وربكم

173- مسؤولیت فردی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 46 - 3

3- مردم ، موظف اند هر کاری را - چه جمعی باشد و چه فردی - فقط برای رضای خدا انجام دهند .

أن تقوموا لله مثنى وفردى

«مثنى وفرادى» حال برای ضمیر فاعلی «تقوموا» است و کلمه «مثنى» کنایه از تعدد می باشد.

ص: 264

174- مسؤولیت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 180 - 14

14 - مسؤولیت انسان بالاخص دارندگان ثروت ، درباره پدر و مادر و سایر خویشاوندان *

الوصیه للولدين و الأقربین بالمعروف حقاً علی المتقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 36 - 6

6 - ضرورت احسان و نیکی فرزندان به پدر و مادر خویش

و بالوالدین احساناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 12

12- گوش سپاری به فرمان ها و خواسته های پدران از وظایف فرزندان و از آداب معاشرت با ایشان

فأرسل معنا أخانا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 4

4- گوش سپاری به فرمان های پدران از وظایف فرزندان و از آداب معاشرت با ایشان

و لما دخلوا من حیث أمرهم أبوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 23 - 10,11,15,16,17

10- کهولت و به سن پیری رسیدن والدین ، عامل سنگین تر شدن وظایف فرزند نسبت به آنها

إما يبلغنّ عندک الکبر أحدهما أو کلاهما فلا تقل لهما أفّ و لاتنهرهما و قل لهما قو

11- مراقبت از پدر و مادر پیر، برعهده فرزند است .

و بالولدين احسنًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ . . . فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفَّ

برداشت فوق به خاطر این است که مخاطب آیه شریفه، فرزندان هستند و هم چنین ظرف «عندک» (پیش تو) گویای این است که فرزندان آن چنان باید از پدر و مادر مراقبت کنند که گویی نزد خود آنان زندگی می کنند و از نزدیک مراقب حال آنان می باشند.

15- فرزندان موظفند به خواسته های پدر و مادر که سالشان پاسخ مثبت داده و هرگز از تأمین آن خواسته ها دریغ نکنند .

و لاتنهرهما

ص: 265

«نهر» در لغت به معنای منع و زجر است (لسان العرب).

16- برخورد عاطفی و مؤدبانه، با پدر و مادر و تکریم آنان به هنگام سخن گفتن با ایشان، تکلیفی برعهده فرزندان

فلاتقل لهما أفّ .. وقل لهما قولاً كريماً

17- حضور هر یک از پدر و مادر سالخورده به تنهایی و یا هر دوی آنها نزد فرزند، تأثیری در مقدار احترام به آنها نداشته و هر دو از حقوق مساوی برخوردارند.

و بالولدين إحسنًا إِمَّا يبلغن عندك الكبر أحدهما أو كلاهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 13، 7، 5، 1

1- فرزندان در برابر والدین خویش باید از سر مهربانی و ترحم، تواضع و فروتنی کامل بکنند.

و اخفض لهما جناح الذلّ من الرحمه

«من» در «من الرحمه» نشویه است؛ یعنی، خفض جناح و تواضع، باید ناشی از رحمت و مهربانی به آنان باشد.

3- ترحم و مهربانی به پدر و مادر، از وظایف فرزند است.

و اخفض لهما جناح الذلّ من الرحمه

5- دعا و طلب رحمت بی دریغ از پروردگار برای پدر و مادر، از وظایف فرزند است.

قل ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیراً

«کما» می تواند اشاره به این حقیقت داشته باشد که چون رحمت پدر و مادر به فرزند بی دریغ بوده، پس فرزند نیز متقابلاً باید چنین رحمتی را برای پدر و مادرش درخواست کند.

7- فرزندان باید همواره به زحمات تربیتی پدر و مادر خویش، توجه داشته باشند.

و قل ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیراً

دستور خداوند به یادآوری زحمات تربیتی پدر و مادر به وقت دعا، می تواند آموزنده حقیقت فوق باشد.

13- تربیت فرزندان در دامن پر مهر پدر و مادر، نعمتی بس بزرگ و شایسته قدردانی و موجب استحقاق هرگونه احسان و احترام از سوی فرزند به آنان

و بالولدين إحسنًا و اخفض لهما جناح الذلّ من الرحمه و قل ربّ ارحمهما كما ر

برداشت فوق با توجه به این نکته است که خداوند در تعلیم شیوه دعا کردن فرزندان برای پدر و مادرشان، مسأله تربیت والدین آنان را یادآور شد (کما ربّیانی صغیراً).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 25 - 7

7- خداوند خواهان تواضع و رحمت قلبی فرزندان به پدر و مادر است و نه صرفاً خدمات ظاهری به آنان

و اخفض لهما جناح الذلّ من الرحمه . . . ربّکم أعلم بما فی نفوسکم

خداوند در آیات قبل دستور به احسان به والدین و فروتنی از سر رحمت در برابر آنها را داده است و در این آیه می فرماید: «به نیت درونی شما آگاهی دارد». ذکر آگاهی به نیت پس از دستور یاد شده، می تواند به این منظور باشد که: فروتنی باید خالصانه و قلبی باشد و نه ظاهری.

ص: 266

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 11

11 - رفت و آمد فرزندان به اتاق پدر و مادر، در غیر از سه وقت پیش از طلوع فجر، وقت استراحت نیمروزی و پس از نماز عشا، بدون اذن جایز است.

لیسندنکم... والذین لم یبلغوا الحلم منکم... من قبل صلوه الفجر... لیس علیکم و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 8 - 3,4,2

2 - فرزندان، موظف اند از تلاش والدین برای مشرک ساختن آنان، سرپیچی کنند.

وإن جهداک لتشرک بی ما لیس لک به علم فلا تطعهما

3 - فرزندان، موظف اند به پدر و مادرشان، احسان کنند و از آنان، اطاعت نمایند، هرچند مشرک باشند.

ووصینا الإنسن بولدیه حسناً وإن جهداک لتشرک بی ما لیس لک به علم فلا تطعهما

از اطلاق «والدی» استفاده می شود که به والدین، در هر آیینی باشند، باید احسان شود و هیچ قیدی وجود ندارد که اطلاق را مقید سازد. گفتنی است «إن جهداک لتشرک بی» قرینه است بر این که نهی «لا تطعهما» مربوط به دعوت به شرک آنان است و نه سایر جهت ها.

4 - پدر و مادر، بر فرزندان حق اطاعت کردن دارند.

وإن جهداک لتشرک بی... فلا تطعهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 14 - 2,3,5,8,11

2 - پدر و مادر، حقی الهی بر گردن فرزند دارند.

ووصینا الإنسن بولدیه

توصیه خداوند به انسان ها، برای رعایت حال والدین، می تواند گویای این حقیقت باشد که رعایت حال والدین، امری الهی است و خدا خواهان آن است.

3 - فرزند و والدین، در مقابل هم، مسؤولیت دارند.

قال لقمن لإبنة وهو يعظه . . . ووصينا الإنسن بولديه

5 - تحمل ناتوانی های روز افزون ، از سوی مادر ، در دوران بارداری ، در پی دارنده حقوقی بر گردن فرزند است .

ووصينا الإنسن بولديه حملته أمه وهنأ علی وهن

«وهنأ علی وهن» دلالت بر افزایش ضعف و ناتوانی مادر در دوران بارداری می کند.

8 - تحمل ضعف متزاید دوران بارداری از سوی مادر ، برای سالم رساندن کودک به دوره زایمان ، عامل لزوم رعایت حق مادر از سوی فرزند است .

ووصينا الإنسن بولديه . . . حملته أمه وهنأ علی وهن . . . أن اشکر لی ولولدیک

11 - مادران ، دارای حقی فزون تر از پدران ، بر گردن فرزند هستند . *

ووصينا الإنسن بولديه حملته أمه وهنأ علی وهن وفصله فی عامین أن اشکر . . .

تعلیل آوردن حکم تشکر از والدین ، به این که مادر ، سختی های بارداری را متحمل شده و فرزند را تا مدت دو سال شیر می دهد ،

ص: 267

می تواند به فزونی حق مادر اشاره داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 15 - 7، 1

1 - فرزندان - به رغم موظف بودن به رعایت حقوق والدین - در صورت تلاش پیگیر پدر و مادر به ایجاد انحراف عقیدتی (شرک) در آنان ، نباید تسلیم خواست آنان شوند .

و وصینا الإنسن بولدیه . . . و إن جهداک علی أن تشرک بی ... فلا تطعهما

متعدی شدن «جاهدا» با «علی» دلالت بر مجاهده و تلاش قوی و پیگیر می کند.

7 - انسان ، به داشتن رفتار نیک با پدر و مادر ، حتی در صورت مشرک بودن آنان موظف است .

و إن جهداک علی أن تشرک . . . و صاحبهما فی الدنيا معروفاً

175- مسؤولیت فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 35 - 4

4 - خدمت فرزند به مادر ، حق طبیعی مادر ، و قابل گذشت از سوی او

ربّ ائی نذرت لک ما فی بطنی

176- مسؤولیت فرستادگان ملکه سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 35 - 5

5 - هیأت نمایندگان سبا ، مأمور گزارش کردن نقطه نظر های جدید سلیمان (ع) به دربار

فناظره بّم یرجع المرسلون

177- مسؤولیت فرستاده اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

28- بازديد اغذيه فروشى هاى متعدّد و انتخاب پاى ترين و شايسته ترين خوراى ها ، خواسته اصحاب كهف از فرستاده ويژه خويش بود .

فلينظر أئها أركى طعامًا

ص: 268

«زکاه» (مصدر «أزكى») به معنای «طهارت» و نیز «صلاح» آمده است (لسان العرب). ضمیر در «أیها» به «المدینه» برمی گردد و مراد از آن - به طریقه استخدام - مکان های مدینه است.

178- مسؤلیت فرماندهان نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 20 - 8

8 - بازدید از نیروهای تحت فرمان و کارگزاران ، جستجو از احوال آنان ، نظارت دقیق بر کارهایشان و خویشن داری در برخورد با آنها ، از اوصاف و وظایف فرماندهان سپاه و رهبران جامعه اسلامی .

و تققد الطیر فقال ما لی لأاری الهدهد أم کان من الغائبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 31 - 4

4 - سان دیدن از نیروهای مسلح ، امری پسندیده و شایسته برای فرماندهان و رهبران

إذ عرض علیه بالعشی الصفنت الجیاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 33 - 4

4 - رژه رفتن نیروهای مسلح و سان دیدن فرماندهان و رهبران از آنها ، امری پسندیده و شایسته است .

ردّوها علیّ فطفق مسحًا بالسوق و الأعناق

179- مسؤلیت فقها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 10

10 - فقیهان و عالمان ، مسؤل ارشاد و هدایت جامعه خویش

لیتفقوها فی الدین و لینذروا قومهم إذا رجعوا إلیهم

180- مسؤلیت قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 33

ص: 269

33 - هابیل و قابیل ، مأمور به قربانی کردن برای خدا در پی مخالفت قابیل در مورد فرمان خدا به انتصاب هابیل به وصایت حضرت آدم (ع) و دریافت اسم اعظم خداوند

اذقربا قرباناً

از امام صادق (ع) روایت شده: .. ان الله تبارک و تعالی اوحی الی آدم ان یدفع الوصیه و اسم الله الاعظم الی هابیل و کان قابیل اکبر منه فبلغ ذلک قابیل فغضب فقال: انا اولی بالکرامه و الوصیه فامرهما ان یقربا قرباناً بوحي من الله الیه ففعلا ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 312، ح 83؛ نورالثقلین، ج 1، ص 610، ح 125.

181- مسؤولیت قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 13، 4

4 - قاتل باید خود را برای قانون قصاص تسلیم کند .

یا ایها الذین ءامنوا کتب علیکم القصاص

مخاطبان واقعی جمله «کتب علیکم» قاتلان هستند. بنابراین بر خود قاتل است که برای اجرای قانون قصاص، خویشتن را آماده کند و این به معنای لزوم تسلیم برای اجرای قصاص می باشد.

13 - قاتل در صورتی که از قصاص عفو شود، باید به اولیای مقتول خون بها بپردازد .

فمن عفی له من أخیه شیء .. و أداء إلیه یا حسن

182- مسؤولیت قاضی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 229 - 20

20 - لزوم نظارت حاکم (قاضی) بر اجرای مقررات طلاق خُلَع *

فان خفتم الا یقیمما حدود الله فلا جناح علیهما

بنابراینکه «خفتم»، خطاب به حُکّام باشد؛ چنانچه آلوسی نظر داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 105 - 12، 16

12 - متصدیان امر قضا، وظیفه دار فراگیری دانش قضا و علوم مربوط به آن

لتحکم بین الناس بما اریک الله

16 - قاضی و دستگاه قضایی نباید در مسیر حمایت از خائنان قرار گیرد.

ولا تکن للخائنین خصیماً

«خصیم» به کسی گفته می شود که از ادعایی طرفداری می کند، و مراد از «خائنین»، به قرینه «لتحکم بین الناس»، کسانی

ص: 270

هستند که در محضر قاضی مدعی امر باطل هستند و حق با طرف مقابل آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 106 - 2,3,4

2 - ضرورت نیایش قاضیان به درگاه خداوند ، برای دوری نفس آنان از تمایل به خیانتکاران

و لا تکن للخائنین خصیماً. و استغفر الله

3 - قاضی باید همواره به درگاه خداوند استغفار کند .

لتحکم بین الناس . . . و استغفر الله

4 - لزوم توجه متصدیان قضاوت به نظارت الهی بر اعمال آنان

لتحکم بین الناس . . . و استغفر الله

فرمان خدا به «استغفار»، پس از بیان مبانی قضاوت، گویای این نکته است که در نظام قضایی اسلام توجه به خدا و ناظر دانستن وی از ضروریات و آمیخته با انجام وظیفه خطیر قضاوت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 107 - 6

6 - ضرورت هوشیاری قاضی در برابر نیرنگ ها و صحنه سازیها

لتحکم بین الناس . . . و لا تجدل عن الذین یختانون انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 36

36 - مسؤولان قضایی و عالمان دینی ، در خطر دین فروشی و سوداگری با آیات الهی

و لا تشتروا بایتی ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 12

12 - لزوم مبارزه با هوای نفس ، برای رهبران و داوران جامعه الهی

یداود إنا جعلنک خلیفه فی الأرض فاحکم بین الناس بالحق ولا تتبع الهوی

183- مسؤلیت قانونگذاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 183 - 9

9 - بیان فلسفه قوانین از سوی قانون گذاران امری شایسته و نیکوست . *

کتب علیکم الصیام . . . لعلکم تتقون

ص: 271

184- مسؤولیت کاتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 53

53 - لزوم رعایت تقوای الهی از جانب نویسنده، گواهان و طرفین قراردادها و مبادلات

اذا تداینتم... و لا یأب کاتب... و استشهدوا شهیدین... و اتقوا الله

متعاملین، کاتب و گواه در مبادلات، از مصادیق مورد نظر در خطاب «و اتقوا الله» می باشند.

185- مسؤولیت کارگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 40 - 11

11 - مجریان احکام الهی، در صورت زیاده روی از حد عدالت و مقابله به مثل، خود ستمگر و محروم از محبت خدا خواهند بود.

جزؤا سیئه سیئه مثلها... إنه لایحبّ الظلمین

ممکن است «إنه لایحبّ الظالمین» ناظر به قانون مقابله به مثل باشد.

186- مسؤولیت کارگزاران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 23 - 4

4 - جهنم، مقهور کارگزاران صحنه قیامت و عرضه آن بر اهل محشر بر عهده آنان است.

و جایء

مجهول آوردن فعل «جیء»، بر وجود مأمور برای آوردن جهنم دلالت دارد.

187- مسؤولیت کاشفان اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 21 - 33

33- گروهی از کاشفان اصحاب کهف، با کنار زدن رقیبان خود، مسؤلیت امور اصحاب کهف را برعهده گرفتند.

قال الذین غلبوا علی أمرهم

ضمیر در «أمرهم» به اصحاب کهف مربوط است و مفاد جمله «قال الذین...» این است که گروهی، بر امور مربوط به اصحاب

ص: 272

کَهِفَ سَلَطَهُ يَافَتْنَدُ وَ بِنَايَ مَسْجِدٍ رَا هَمَّتْ خَوِيْشَ قَرَارَ دَادَنْدُ.

188- مسؤولیت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 123 - 8

8 - کافران ، همچون مؤمنان ، مکلف به فروع و در قبال آن مسؤول و معاقبند . *

من يعمل سوءاً یجز به

از مصادیق مورد نظر برای «من يعمل ...» اهل کتاب هستند. بنابراین اگر آنها مرتکب گناه شوند، همچون مسلمانان عقوبت خواهند شد و این معنا بیانگر مکلف بودن اهل کتاب بر احکام فرعی اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 184 - 2

2 - خداوند کفرپیشگان را به تفکر در ادعای ناصوابشان (مجنون پنداشتن پیامبر) فراخواند .

أولم یفکروا ما بصاحبهم من جنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 204 - 4

4 - خداوند کافران را به گوش فرادادن به آوای قرآن فراخواند .

هذا بصائر من ربکم . . . إذا قرى القرآن فاستمعوا له

برداشت فوق مبتنی بر این است که ---ه خطاب در «فاستمعوا . . .» شامل کافران نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 43 - 3

3 - هشدار خداوند به کافران ، نسبت به نداشتن گواه آسمانی بر آزادی مطلق از مسؤولیت و مؤاخذه

أم لکم براءه فی الزّبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 3

3- فرزندان نابالغ ، باید برای ورود به اتاق و محل استراحت پدر و مادرشان به وقت برهنگی و خلوت آنان ، اجازه بگیرند .

لیستندنکم .. الذین لم یبلغوا الحلم منکم ثلاث مرّات ... ثلاث عورت لکم

ص: 273

190- مسؤولیت گریزی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 99 - 3

3 - تلاش دوزخیان برای انداختن بار گناه خویش بر دوش دیگران

و ما أضلنا إلا المجرمون

191- مسؤولیت گریزی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 6

6 - برخی از منافقان صدر اسلام ، برای شانه خالی کردن از مسؤولیت حل و فصل مسائل اجتماعی ، در پناه دیگران و مخفیانه از محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) می گریختند .

قد يعلم الله الذین یتسللون منکم لواداً

«تسلل» به معنای خروج پنهانی است و «لواد» به معنای پنهان شدن در پشت سر کسی و در پناه او فرار کردن است. «لواداً» نیز حال برای فاعل «یتسللون» می باشد. گفتنی است که آیه شریفه با توجه به مضمون آن - به ویژه جمله «فلیحذر الذین یخالفون عن امره» - و نیز مطابق بعضی از شأن نزول ها، درباره منافقان است.

192- مسؤولیت گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 6

6 - بازگشت به خدا با توبه به درگاه او ، وظیفه ای ضروری بر عهده گناهکاران

إنکم ظلمتم أنفسکم باتخاذکم العجل فتوبوا إلی بارئکم

193- مسؤولیت گواه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 53

53 - لزوم رعایت تقوای الهی از جانب نویسنده، گواهان و طرفین قراردادها و مبادلات

اذا تداینتم .. ولا یأب کاتب .. واستشهدوا شهیدین .. واتقوا الله

ص: 274

متعاملین، کاتب و گواه در مبادلات، از مصادیق مورد نظر در خطاب «و اتقوا الله» می باشند.

194- مسؤولیت گواهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 106 - 17,20

17 - شاهدان نباید به بهانه منافع شخصی و یا خویشاوندی، در شهادت های خویش خیانت کنند

لانشری به ثمناً و لو كان ذا قربی . . . إنا اذا لمن الاثمین

اگر چه آیه شریفه درباره شهادت بر وصیت است ولی از جهت ضرورت پرهیز از خیانت بین شهادت بر وصیت و شهادت بر اموری دیگر تفاوتی نیست و لذا می توان گنهکار بودن هر خیانتکار در شهادت را استفاده کرد.

20 - اداء شهادت به درستی و راستی، تکلیفی الهی بر عهده شاهدان

و لانکتّم شهده الله

اضافه «شاهده» به «الله» می تواند به منظور رساندن این حقیقت باشد که شهادت حقی از حقوق الهی است و بندگان موظف به ادای آن هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 2 - 7

7 - گواهی شاهدان در امر طلاق زنان و یا رجوع همسران به آنان، باید برای خدا و خالصانه و به دور از چشمداشت مادی باشد .

و أقیموا الشّهده لله

195- مسؤولیت گواهان وصیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 108 - 3

3 - پرهیز شاهدان وصیت از خیانت در شهادت و تجاوز به حقوق دیگران، تکلیفی الهی بر عهده ایشان و نشان تقوایی است آنان است .

ذلک ادنی ان یأتوا بالشّهده علی وجهها . . . و اتقوا الله و اسمعوا

196- مسؤولیت لقمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 12 - 6

ص: 275

6- رهنمود الهی به لقمان ، برای شکرگزاری به درگاه خداوند

و لقد آتینا لقمن الحکمه ان اشکر لله

197- مسؤولیت لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 80 - 4

4- بازداشتن مردم از فحشا و لواط ، مهمترین و مهمترین وظیفه لوط در رسالت های خویش

و لوطاً إذ قال لقومه أتأتون الفحشه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 77 - 5

5- لوط (ع) ، خویشتن را موظف به محافظت از میهمانان خویش می دانست .

و لما جاءت رسلنا .. قال هذا یوم عصیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 14

14- لوط (ع) موظف بود پیش از نزول عذاب ، به طور محرمانه و بدون آگاهی قومش ، از دیار آنان خارج شود .

فأسر بأهلک بقطع من الیل

تأکید فرشتگان بر اینکه لوط(ع) باید شبانه کوچ کند، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد. گفتنی است که این احتمال، در صورتی موجه است که سخن فرشتگان با لوط(ع) (فأسر...) در شب نزول عذاب نبوده باشد؛ بلکه در روز قبل، آن سخن ایراد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 65 - 2,3,6,10

2- حضرت لوط (ع) به نظارت و مراقبت بر خروج خاندانش از شهر برای در امان ماندن از عذاب الهی ، مأمور گردید .

فأسر بأهلک .. و اتبع أدبرهم

مقصود از به دنبال خاندان رفتن (و اَتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ) می تواند کنایه از مراقبت و نظارت از خروج آنان باشد که مبادا کسی به شهر برگردد و از رفتن منصرف شود. جمله بعدی (و لایلتفت منکم...) مؤید همین مطلب است.

3- لوط (ع) ، مأموریت یافت که هم زمان با خارج ساختن خاندانش از شهر ، خود نیز در پی آنان حرکت کند .

فَأَسْرَ بِأَهْلِكَ . . . وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ

6- حضرت لوط (ع) و خاندانش ، مأمور شدند تنها به سوی مکانی که تعیین خواهد شد ، حرکت کنند و حق انتخاب مکان دیگری را نداشتند .

فَأَسْرَ بِأَهْلِكَ . . . وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ

ص: 276

10- « قال أبو جعفر (ع) : . . . « فلما جاء آل لوط المرسلون » . . . قالوا . . . « فأسر بأهلك » یا لوط إذا مضى لك من يومك هذا سبعة أيام و لياليها « بقطع من الليل » إذا مضى نصف الليل « . . . و امضوا » من تلك الليلة « حيث تؤمرون » . . . ;

امام باقر(ع) فرمود: هنگامی که فرشتگان خدا به سوی خاندان لوط آمدند . . . گفتند: . . . ای لوط! پس از گذشت هفت شبانه روز از این تاریخ، در نیمه های شب خانواده خود را از این سرزمین بیرون ببر . . . و در آن شب به هر جا که فرماتان داده اند بروید. . .».

198- مسؤولیت مادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 19، 18، 8، 6

6 - مادر در صورت تصمیم پدر به تکمیل شیرخوارگی فرزند، باید دو سال کامل به نوزاد شیر دهد . *

و الوالدات یرضعن . . لمن اراد ان یتیم الرضاعه

برخی از مفسرین برآنند که مراد از «من اراد» پدر فرزند است؛ یعنی آنگاه بر مادر دو سال شیر دادن لازم است که پدر از او بخواهد. در تأیید این برداشت نیز گفته شده که صیغه «اراد» و «یتیم» به صورت مذکر، مؤید آن است.

8 - زنان مطلقه نباید از شیر دادن به نوزاد خود امتناع نمایند .

و الوالدات یرضعن

آیات قبل و بعد در مورد زنان مطلقه است.

18 - نباید مادر - حتی پس از طلاق - با امتناع از شیر دادن به فرزند، موجب ضرر او شود .

لا تضارّ والده بولدها

19 - خودداری مادر از شیر دادن به کودک خویش، از مصادیق بارز ضرر به فرزند

و الوالدات یرضعن . . لا تضارّ والده بولدها

نهی از زیان رسانی به کودک پس از الزام مادر به شیر دادن، اشاره به این معناست که از مصادیق بارز ضرر به کودک، خودداری از شیر دادن به اوست.

199- مسؤولیت مادر موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - مأموریت مادر موسی از سوی خداوند، به شیر دادن فرزندش دور از چشم بیگانگان

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ

8 - مادر موسی، مأمور افکندن فرزندش به رود نیل در صورت احساس خطر برای وی از جانب فرعونیان

فَإِذَا خَفَتْ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ

واژه «یَم» به آب زیاد گفته می شود. بدین جهت به دریا «یَم» گفته می شود و هم به رود بزرگ. در این آیه معنای دوم مراد است و مقصود از آن رود نیل می باشد.

ص: 277

200- مسؤولیت مالک برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 13 - 3

3 - مالکان برده ، در کمک های اقتصادی به جامعه ، باید آزادسازی بردگان خویش را در اولویت قرار دهند .

يقول أهلكم مالا لبدأ .. فلاقتحم العقبه ... فكّ رقبه

مفاد این آیه - با توجه به آیات پیشین - این است که مدعیان انفاق، اگر همچنان بردگان خویش را در بند نگه دارند، روشن می شود که آنان در ادعای انفاق گری، صداقت ندارند.

201- مسؤولیت مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 5،7

5 - آمران به معروف و مبلغان دینی ، باید خود به محتوای دعوتشان عمل کنند .

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسكم

7 - کسانی که دیگران را به کار های نیک دعوت کرده و خود به آن عمل نمی کنند ، @سزاوار توبیخ و سرزنش هستند .

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 8

8 - مبلغان دین باید از شبهات و اشکالات مخالفان مطلع بوده و پاسخ آنها را به شایستگی بدانند .

سيقول .. ما وليهم عن قبلتهم ... قل لله المشرق و المغرب

از اینکه خداوند پیامبر را از شبهات مخالفان - پیش از القای آنها - آگاه می سازد و پاسخ آنان را به وی می آموزد، می توان به برداشت فوق دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 11

11 - پیراستن مردم از آلودگی ها و تعلیم قرآن ، احکام و معارف دین ، از وظایف اساسی مبلغان دین و از رؤوس برنامه های آنان است .

یتلوا علیکم ءایتنا و یزکیکم و یعلمکم الکتب و الحکمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 278

4 - مائده - 5 - 67 - 0

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 12

12 - رساندن احکام خداوند به مردم به صورتی روشن ، وظیفه مبلغان دین

انما علی رسولنا البلغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 11 - 1

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) مأمور ترغیب مردم به سیر در زمین و تدبیر در سرانجام تکذیب کنندگان پیامبران الهی

قل سیروا فی الأرض ثم انظروا کیف کان عقبه المکذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 9

9 - پیشوایان و مبلغان دین وظیفه دار مبارزه با پندارهای غلوآمیز مردم درباره آنان

قل لا أقول لكم . . . إنی ملک

الزام پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اعلام موارد مذکور در آیه الزامی است برای همه مبلغان و پیشوایان دین که این موارد را برای مردم بیان نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 4،21

4 - رهبران و مبلغان دین نباید قشرهای ضعیف و تهیدست را از اطراف خود برانند.

ولا تطرد الذین یدعون ربهم بالغدوه و العشی یریدون وجهه

21 - رهبران و مبلغان دینی در صورت طرد مؤمنان مستمند و ضعیف از اطراف خویش، ستمکارند.

فتطردهم فتکون من الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 64 - 4

4 - بیان نقش اختصاصی خداوند در برهه های حساس و بحرانهای زندگی برای مردم، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مبلغان دین است.

قل من ینجیکم... قل الله ینجیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 10

10 - مبلغان دین وظیفه دار تأمل و تحقیق در شیوه های بیان حقایق در قرآن و به کارگیری آن در تبلیغ هستند.

انظر کیف نصراف الأیت لعلهم یفقهون

ص: 279

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 70 - 11

11 - تذکر دادن به مردم با قرآن، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مبلغان دین است.

و ذکر به آن تبسل نفس

مرجع ضمیر «به» قرآن می تواند باشد که از سیاق آیات مورد بحث به دست می آید و به اصطلاح مرجع حکمی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 9

9 - مبلغان دین نباید هیچ چشمداشت و انتظار پاداشی از مردم داشته باشند.

قل لاأسئلكم علیه اجرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 130 - 8

8 - مطلع ساختن مردم از آیات الهی و مضامین آن، و انداز از قیامت دو وظیفه اساسی مبلغان دین است.

يقصون عليكم آيتي وينذرونكم لقاء يومكم هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 7

7 - مبلغان دین باید در برابر اتهام های ناروا از خویشان دفاع کنند .

إنا لنريك في ضلل مبين. قال يقوم ليس بي ضلله و لكنی رسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 67 - 6

6 - مبلغان دین باید در برابر اتهام های ناروا از خویشان دفاع کنند .

قال يقوم ليس بي سفاهه و لكنی رسول من رب العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 68 - 10

10 - مبلغان دین باید خیرخواه مردم باشند و خیرخواهی خویش را به منافع شخصی آمیخته نسازند .

أبلغکم رسلت ربی و أنا لکم ناصح أمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 86 - 16

16 - ترغیب مردم به عبرت گرفتن از فرجام شوم فسادگران تاریخ ، از وظایف مبلغان دین

قال . . . و أنظروا کیف کان عقبه المفسدین

ص: 280

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 92 - 6

6 - بیان فرجام شوم کفرپیشگان و تکذیب کنندگان رسولان الهی ، روشی برای مبلغان دین برای شناساندن زیانکاران واقعی

الذین کذبوا شعبياً کانوا هم لئسرين

خداوند با بیان فرجام شوم کفرپیشگان، زیانکاران واقعی را به مردم معرفی کرد. بنابراین از راههای معرفی کردن زیانکاران واقعی بیان فرجام شوم آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 199 - 4

4 - گذشت از لغزش ها ، دعوت مردم به کار های نیک و مدارا کردن با جاهلان و سفیهان ، از وظایف اساسی مبلغان دین

خذ العفو و أمر بالعرف و أعرض عن الجهلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 3

3 - لزوم اتکای مبلغان الهی بر خداوند و نگران نبودن بر حق ناپذیری گمراهان ، پس از اتمام حجت بر آنان

فإن تولوا فقل حسبی الله ... علیه توکلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 16، 17

16 - رهبران و مبلغان دینی ، وظیفه دار رساندن معارف الهی به مردم بدون هر گونه دخل و تصرف و کم و زیاد کردن

قل ما یکون لی أن أبدله من تلقاء نفسی إن أتبع إلا ما یوحی الیّ

17 - پرهیز از محور قرار دادن جلب رضایت مردم و سخن گفتن بر وفق و تمایلات و خواسته های نفسانی آنان ، از وظایف مهم و اساسی

رهبران و مبلغان دینی

و إذا تتلی علیهم آیاتنا .. انت بقرءان غیر هذا ... قل ما یکون لی أن أبدله من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 4

4- لزوم حفظ رابطه مستقیم و بیواسطه با مردم برای رهبران و مبلغان دینی در راستای تبلیغ و ارشاد

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 4

4- وظیفه داران تبلیغ دین ، باید همه معارف و قوانین دین را برای مردم بیان کرده و از وانهادن حتی اندکی از آن دوری کنند .

فلعلک تارک بعض ما یوحی الیک

ص: 281

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 7

7- اعلام انزجار از عقاید باطل و خرافی، گامی ضروری برای مبلغان دین

قال إني أشهد الله . . . أني بريء مما تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 6

6- مبلغان دین، باید با توکل بر خدا و وانهادن امور خویش به خداوند، از مخالفان دین نهراسند و وظیفه خویش را قاطعانه به انجام رسانند

فکیدونی جمعاً ثم لاتنظرون. إني توكلت على الله ربي وربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 17,22

17- ضرورت پایبندی مبلغان دین و مصلحان جامعه، به تعالیم دینی و برنامه های اصلاحی خود

و ما أريد أن أخالفكم إلی ما أنهيكم عنه

22- رهبران و مبلغان دین، تا توان دارند باید در اصلاح جامعه و ابلاغ معارف الهی تلاش کنند.

إن أريد إلاّ الإصلاح ما استطعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 11

11- مبلغان دین باید از بازگویی تاریخ و فرجام گذشتگان، سود جسته و با بیان علل سرنوشت آنان، مردمان را به آیین پیامبران گرایش

دهند.

و يقوم لایجرمنکم شقاقی أن یصیبکم مثل ما أصاب قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- مبلغان دین در نشر توحید و احکام الهی، نباید از حد و مرز تعیین شده خارج شوند.

فاستقم كما أمرت . . . و لا تطغوا

در برداشت فوق، جمله «لاتطغوا» در ارتباط با «فاستقم» معنا شده است و متعلق «لاتطغوا» استقامت گرفته شده است؛ یعنی، در پایداری طغیان نکنید و این کار را بر اساس برنامه الهی انجام دهید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 16

16- لزوم بهره گیری مبلغان دینی از هر فرصت و زمینه مناسب، برای ارشاد و تبلیغ دین

ص: 282

ذلکما مما علمنی ربی انی ترکت . . . و هم بالأخره هم کفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 5

5- مبلغان دینی ، باید از سر مهربانی و با ملاحظت ، مردمان را به دین فراخوانند .

یص-حبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 17

17- ضرورت بهره گیری مبلغان دینی ، از فرصت های مناسب برای ارشاد و هدایت مردم

أءنک لآنت یوسف قال أنا یوسف . . . من یتق و یصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 104 - 3،8

3- مبلغان دینی باید از دریافت مزد برای ابلاغ دین و تعالیم قرآن پرهیز کنند .

و ما تسئلهم علیه من أجر

8- ایمان نیاوردن گروهی از مردم حتی اکثریت آنان در یک زمان ، نباید مبلغان دینی را دلسرد کرده و مأیوس کند .

و ما اکثر الناس و لو حرصت بمؤمنین . . . إن هو إلا ذکر للعلمین

جمله «إن هو إلا ذکر للعلمین» - که دلالت بر جهانی بودن قرآن و اسلام دارد و اختصاص آن را به مردم مکه و عصر بعثت نفی می کند

- اشاره به این نکته دارد که: ای پیامبر! از ایمان نیاوردن اکثریت مردم مکه ناراحت مباش و مأیوس نشو؛ چرا که قرآن مخصوص این مردم

نیست و از آن همه عالم است. اینها ایمان نیاوردند، سراغ دیگران باید رفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 4 - 7

7- همه انبیا وظیفه داشتند که معارف الهی را در سطح فرهنگ مردم خویش ، تبیین کنند .

و ما أرسلنا من رسول إلا بلسان قومه ليبيّن لهم

مراد از «لسان قوم» لسان فرهنگی مردم است، بخصوص با توجه به اینکه سطح فرهنگی مردم، متفاوت است و انبیا طبعاً باید همه مردم را در تبلیغ مدّ نظر قرار می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 89 - 4

4- انذار و اخطار از وظایف اصلی مبلغان و رهبران دینی

و قل إني أنا النذير المبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 283

6- آشنایی با حکمت ، موعظه و برترین روش های جدلی ، نیاز ضروری مبلغان دین

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه و جدلهم بالتي هي أحسن

امر الهی به تبلیغ دین از طریق حکمت، موعظه و جدل برتر نشانگر این معناست که فاقدان این ابزار، از کارایی لازم و شایسته در امر تبلیغ برخوردار نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- مبلغان دینی ، موظف به پایداری در راه تبلیغ و استقامت در برابر اذیت و آزار دشمنانند .

ادع إلى سبيل ربك .. و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین . و اصبرو ما صبرک إلا بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18- سرسختی برخی از افراد در برابر حق ، نباید مایه دل سردی و نگرانی پیشوایان و مبلغان دین گردد .

و إن تدعهم إلى الهدی فلن يهتدوا إذا أبداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مبلغان دین باید به گونه ای سخن بگویند که مردم ، سخن آنان را فهمیده و درک کنند .

یفقهوا قولی

5 - مبلغان دین باید به فراهم ساختن ابزار های مورد نیاز برای تفهیم حقایق دین به مردم ، همت گمارند .

یفقهوا قولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- بیم دادن مردم از عذاب خداوند، و استفاده از فرصت‌ها برای تبلیغ، از وظایف مبلغان دین است.

قال... ویلکم لاتقتروا... بعذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 7

7- لزوم پایداری و تلاش افزون‌تر مبلغان، در عمل به توصیه‌های خود

وأمر أهلک بالصلوه واصطبر علیها

وظیفه صبر شدید بر نماز، پس از توصیه خانواده به آن، گویای نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 284

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مبلغان الهی ، موظف به برخورد استدلالی و منطقی با مخالفان

قل هاتوا برهنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 3

3- هشدار و انذار ، وظیفه مبلغان الهی ، پس از اتمام حجت و بیان حقایق الهی و روی گردانی مخالفان

فإن تولّوا فقل ءاذنتکم علی سواء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 8

8 - مهربانی و برخورد مشفقانه با مردم ، وظیفه ای بر عهده رهبران و مبلغان دینی

فقال یقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 58 - 3

3 - لزوم توکل و اعتماد به خداوند ، بر مبلغان دینی در تأمین نیازهای زندگی خویش

و توکل علی الحیّ الذی لایموت

فرمان خداوند به توکل بر او، پس از توصیه کردن به اظهار بی نیازی و درخواست مزد از مردم، می تواند حاکی از این مطلب باشد که مبلغان دینی، در تأمین نیازهای زندگی خویش باید تنها به خدا توکل کنند نه به مردم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 26 - 2

2 - رهبران و مبلغان دینی نباید در برابر استهزا و جوّآفرینی دشمنان دیانت ، دلسرد شده و دست از تبلیغ دین و دفاع از آن بردارند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربّ ءابائکم الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5- رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر ، استهزا و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . إن رسولکم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 2

2- رهبران و مبلغان دینی ، باید در برابر تهدید های دشمنان دیانت مقاوم باشند و رسالت خود را ادامه دهند .

ص: 285

قال ... لأجعلنك من المسجونين . قال أولوجنتك بشيء مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 112 - 4

4 - هدایتگران و مبلغان الهی ، نباید در باره زندگی خصوصی گذشته گروندگان به دین تحقیق کنند .

قال و ما علمی بما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 12

12 - شایسته است که در تبلیغ دین ، شفاف و روشن بیان شود .

و إنما أنا نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 6، 5

5 - مبلغان ، در تبلیغ دین ، باید با برهانی روشن و مستدل عمل کنند .

و لقد أرسلنا .. رسلاً ... بالبیت

6 - مبلغان ، در تبلیغ دین ، باید اقوام و خویشان خود را در اولویت قرار دهند .

و لقد أرسلنا من قبلک رسلاً إلی قومهم

بی شک، هدف از ارسال انبیا، هدایت همه مردم بوده است و اختصاص به ذکر قوم آنان (قومهم) ممکن است به خاطر در اولویت بودن آنان باشد. در این صورت، نکته یاد شده، قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 39 - 5

5 - شایسته است که مبلغان ، در راه تبلیغ ، از هیچ کس جز خداوند ، نهراسند .

الذین یبلغون رسل - الله و یخشونه و لایخشون أحداً إلا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 47 - 6

6 - مبلغان دین ، در قبال انجام رسالت دینی ، نباید چشمداشتی مادی از مخاطبان داشته باشند .

ما سألتکم من أجر فهو لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 17 - 4

4 - سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین و تبلیغ اسلام از مبلغان ، به صرف روی گردانی مردم از آن

إن أنتم إلا تكذبون... قالوا... و ما علينا إلا البلیغ المبین

ص: 286

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 21 - 5

5 - مبلغان دینی ، باید در فراخواندن مردم به دین و اقتدا به رسولان الهی ، از استدلال و برهان بهره گیرند .

اتَّبِعُوا مِنْ لَیْسَتَلْکُمْ أَجْرًا وَ هُمْ مَهْتَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 13 - 11

11 - توجه دادن مردم به سرنوشت شوم کفرپیشگان گذشته و بیان تاریخ عبرت آموز آنان ، از وظایف مبلغان الهی است .

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صَعْقَةً مِثْلَ صَعْقَةِ عَادَ وَ ثَمُودَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 8

8 - نخستین وظیفه مبلغان دینی ، پرداختن به هدایت و اصلاح جامعه خویش

لَتَنْذِرُ أُمَّ الْقُرَىٰ وَ مِنْ حَوْلِهَا

از این که انذار «أُمَّ الْقُرَى» به عنوان اولین وظیفه پیامبر در آیه مطرح شده، مطلب یاد شده قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 6

6 - پایداری و استواری در راه تبلیغ و اقامه دین ، وظیفه ای دشوار و طاقت فرسا برای مبلغان دینی

فَادِعَ وَ اسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتُ

توصیه خداوند به استقامت، بیانگر این است که راه تبلیغ دین و اقامه آن، راهی بس ناهموار و پیمودن آن بسیار سخت و دشوار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 5 - 7

7 - مبلغان الهی ، نباید به خاطر مخالفت مردم ، از تبلیغ و هدایت گری سر باز زنند .

أفنزرب عنكم الذكر صفحًا أن كنتم قومًا مسرفين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 24 - 5

5- لزوم توجه مبلغان دینی ، به احساسات عمومی و پرهیز از جریحه دار ساختن آن *

قل أو لو جنتکم بأهدی ممّا وجدتم علیه ءاباءکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 287

8- بیدارگری و بینش دهی ، وظیفه مبلغان الهی حتی پس از روی گردانی مردم *

والذین كفروا عمّا أُنذروا معرضون . قل أراءيتم ما تدعون من دون الله

ارتباط این آیه با ذیل آیه قبل (و الذین كفروا. .. معرضون) ممکن است این نکته را برساند که اعراض کافران، تکلیف مبلغان الهی را ساقط نمی کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- لزوم برخورداری مبلغان دینی ، از بیان و پیامی روشن و خالی از پیچیدگی و ابهام

و ما أنا إلا نذیر مبین

وصف «مبین» تأکید بر اهمیت روشنی بیان در مقام انذار خلق است. در حقیقت این آیه گزارشی است از شیوه تبلیغ و انذار پیامبر(صلی الله علیه و آله)، تا رهنمودی برای تمامی مبلغان دینی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بیدارگری و تذکر مردم به ارزش های الهی ، تکلیفی همیشگی برای مبلغان دینی

و ذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- لزوم پرهیز مبلغان دینی ، از عوامل خنثی کننده آثار تبلیغ *

أم تسئلهم أجراً فهم من مغرم مثقلون

گرچه پیام اصلی آیه شریفه، مذمت کافران حق گریز است؛ اما به طور غیر مستقیم این هشدار را به مبلغان دینی داده است که مزد خواهی از مردم برای خویش، مانع دین پذیری مردم خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - مبلغان ، نباید با ارزیابی های ظاهربینانه و مشاهده ناتوانی های جسمی افراد ، از ارشاد آنان دریغ ورزند .

أن جاءه الأعمى . و ما يدريك لعله يزكى

عبارت «فأنت له تصدّی» - در آیات بعد - حاکی از آن است که فرد اعتراض کننده به ابن ام مکتوم، به وعظ و ارشاد دیگران پرداخته و از اختصاص دادن آن فرصت به وی، دریغ کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - لزوم پرهیز مبلغان ، از برخورد های ناهنجاری که زمینه گریز مردم از مجلس وعظ و ارشاد گردد .

لَعَلَّه يَرْكَبِي . . . فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهِّي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 10 - 8

8 - مبلغان و نصیحت کنندگان مردم، نباید انتظار تأثیر فوری داشته و با گذشت اندک زمانی، مأیوس شوند.

فَذَكِّرْ . . . سَيَذَكِّرْ

حرف «سین» در «سیدکر»، وعده به انجام یافتن تذکر پس از مدتی کوتاه است.

202- مسؤولیت مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 20

20 - مبلغان دین، وظیفه دار توجه دادن مردم به نعمت های الهی

و اذکروا . . . فاذکروا الاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 15

15 - ترغیب مردم به یادآوری مداوم نعمت های الهی، از وظایف مبلغان دین

اذکروا إذ جعلکم خلفاء . . . فاذکروا الاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 7

7 - ابلاغ رسالت های الهی به سردمداران نظام های غیر الهی، وظیفه ای بر عهده مبلغان دین

إلی فرعون و ملایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 11

11 - مبلغان دین ، موظف به تلاش در بیداری نفوس مستعد و وانهادن حق ستیزان ، به خداوند

نحن أعلم بما يقولون .. فذکر بالقرءان من يخاف وعید

برداشت یاد شده، با الغای خصوصیت از مورد پیامبراکرم(صلی الله علیه و آله) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 49 - 4

4 - تکذیب و نپذیرفتن گروهی ، نباید مانع از اظهار سخن حق و تبلیغ دین از سوی منادیان حق و مبلغان دین گردد .

ص: 289

وإنا لنعلم أنّ منكم مكذّبين

برداشت یاد شده، از آن جا است که خداوند، با آن که از تکذیب گروهی از مردم آگاهی کامل دارد و این مطلب را نیز اعلام می کند؛ در عین حال پیام های خود (وحی) را بهوسیله پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، پیاپی ابلاغ می فرماید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 5

5- لزوم صبر و پایداری در انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین، برای مبلغان و رهبران جامعه اسلامی

قم فأنذر... ولربك فاصبر

203- مسؤولیت متجاوزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 9 - 10

10 - گروهی باغی و متجاوز، موظف به جبران خسارت های وارد شده بر گروه دیگر

فأصلحوا بينهما بالعدل

از این که پس از تسلیم شدن گروه باغی، دستور به صلح عادلانه میان آنان داده شده است؛ استفاده می شود که تنها تسلیم گروه باغی کافی نیست؛ بلکه باید خسارت های ناشی از تجاوزگريش را نیز بپردازد تا صلح عادلانه تحقق یابد.

204- مسؤولیت متخصصان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 10

10- افراد کارآمد، لایق و متخصص باید از پذیرش مسؤولیت ها امتناع نورزند و در پی تصدّی آن باشند.

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

205- مسؤولیت متعلمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 8 - 4

4- درک محضر استاد و تلاش برای حضور در مجلس او، از وظایف دانش اندوزان

جاءک یسعی

ص: 290

206- مسؤولیت متمدنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 97 - 11

11 - انسان های متمدن و با فرهنگ ، دارای مسؤولیتی فزونتر نسبت به بدویان دور از فرهنگ

الأعراب . . . و أجدر ألا يعلموا حدود ما أنزل الله

لحن آیه گرچه توبیخ مردمان بدوی است، ولی واژه «أجدر» از یک سو نشان دهنده این است که تکلیف آنان به لحاظ موقعیتشان سبکتر است و متقابلاً شهرنشینان متمدن، به دلیل داشتن زمینه های بیشتر کسب علم، دارای مسؤولیت بیشتر هستند.

207- مسؤولیت مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 15

15 - صبر و مقاومت در نبرد با دشمنان دین ، وظیفه ای بر عهده مجاهدان

و الصبرین . . . حین البأس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 103 - 1

1 - مجاهدان در میدان نبرد باید همواره به یاد خدا باشند .

فاذا قضيتم الصلوه فاذكروا الله قیماً و قعوداً و علی جنوبكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 104 - 1

1 - مجاهدان نباید در رویارویی و تعقیب دشمنان ، سستی نشان دهند .

و لاتهنوا فی ابتغاء القوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - خداوند ، مجاهدان بدر را به در هم کوبیدن سر های کافران و از کار انداختن پنجه های آنان ، تهییج کرد .

فاضربوا فوق الأعناق و اضربوا منهم کل بنان

برداشت فوق بر این اساس است که خطاب در جمله «فاضربوا . . .» متوجه مجاهدان باشد. جمله «و ما جعله الله إلا بشری» در آیه دهم، که مسؤلیت فرشتگان را تنها بشارت دهی اعلام کرد، می تواند مؤید این احتمال باشد.

ص: 291

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 15 - 2

2 - اهل ایمان به هنگام حرکت به سوی دشمن و رویارویی با آنان (جهاد ابتدایی) نباید صحنه کارزار را ترک کنند .

إذا لقيتم الذين كفروا زحفا فلا تولوهم الأدبار

برداشت فوق بر این اساس است که کلمه «زحفا» حال برای فاعل «لقيتم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 46 - 3

3 - پرهیز از نزاع و اختلاف به هنگام رویارویی با دشمنان دین ، وظیفه ای ضروری بر عهده مجاهدان

و لاتنزعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 47 - 1

1 - مجاهدان و نیروهای رزمی ، نباید مانند سرمستان و ریاکاران رهسپار میدان های نبرد شوند .

و لاتكونوا كالذين خرجوا من ديرهم بطرا و رءاء الناس و يصدون

«بَطْرٌ» به معنای نشاط و شادمانی بیش از حد و اندازه است که می توان از آن به سرمستی تعبیر کرد. این کلمه مصدر است و حال برای فاعل «خرجوا» می باشد ؛ یعنی خرجوا من ديارهم بطرين. کلمه «رءاء» نیز مصدر و به معنای اسم فاعل (مرأئین) یعنی ریاکاران) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 5,8

5 - تثبیت موقعیت برتر رزمی سپاه اسلام از وظایف رزمندگان

ما كان لنبی أن یکون له أسرى حتی یثخن فی الأرض

8 - ضرورت توجه مجاهدان به ناپایداری مظاهر دنیوی و جاودانگی مواهب اخروی

تریدون عرض الدنيا و الله یرید الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 68 - 7

7 - روی آوری رزمندگان اسلام به اسیر گرفتن از دشمن پیش از سرکوبی کامل آنان گناهی بزرگ است .

لمسکم فیما أخذتم عذاب عظیم

از اینکه گرفتن اسیر اقتضای عذاب بزرگ دارد، معلوم می شود این گناه، بزرگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 69 - 3,5

3 - رعایت احکام الهی در بهره گیری از غنایم جنگ ، وظیفه ای ضروری بر عهده مجاهدان

ص: 292

فلکوا... و اتقوا الله

امر الهی به رعایت تقوا پس از بیان حکم غنایم می رساند که بهره گیری از غنایم جنگی دارای احکامی است که باید رعایت شود.

5- مجاهدان نباید در تمامی غنیمت های به دست آورده تصرف کنند و تمامی آنها را برای خویش حلال بشمارند.

فلکوا مما غنمتم حلالا طيبا

برداشت فوق مبتنی بر این است که «من» در «مما غنمتم» برای تبعیض باشد. بنابراین «فلکوا مما...» یعنی بخشی از غنیمتها برای شما مباح است و بخش دیگر آن، همانند خمس آن باید به مصارف تعیین شده برسد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 92 - 2

2- تهیه تدارکات و ساز و برگ جنگ در صدر اسلام، بر عهده خود مجاهدان بود.

قلت لا أجد ما أحملکم علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 17، 8، 7

7- لزوم اهتمام رزمندگان مسلمان، به نابودی سپاه کفر در مرحله نخست و نیندیشیدن به دیگر منافع و غنایم *

حتی إذا أئخنتموهم فشدوا الوثاق

گرایش به گرفتن اسیر، در یک احتمال ناشی از برخی تمایلات منفعت طلبانه و غنیمت جوینانه بوده است. از این جهت خداوند، رزمندگان را از آن منع کرده و به هدف اصلی توجه داده است.

8- مجاهدان، موظف به رعایت احتیاط و محکم بستن اسیران در میدان جنگ

فشدوا الوثاق

17- رزمندگان، موظف به جنگیدن و اسیر گرفتن دشمن تا خلع سلاح آنان و فرونشستن جنگ *

فشدوا الوثاق... حتی تضع الحرب أوزارها

ممکن است «حتی تضع...» غایت برای گرفتن اسیران باشد؛ که از مضمون «فشدوا الوثاق» به تلازم استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 34 - 6

6 - خداوند فراخوان محاربان و مفسدان به دست شستن از فسادگری و ستیزه جویی با خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

الا الذین تابوا من قبل ان تقدروا علیهم

ص: 293

209- مسؤولیت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 25 - 1

1 - بشارت اهل ایمان به بهشت با توصیف و بیان نعمت های آن از وظایف تبلیغی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و بشر الذین ءامنوا . . . و هم فیها خلدون

«أَنْ لَهُمْ . . .» به تقدیر حرف «باء»، متعلق به «بشّر» است؛ یعنی: «بشّر الذین آمنوا بأنّ لهم . . .»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 10،11

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به مطالبه برهان از یهود و نصارا بر ادعای محرومیت مسلمانان از بهشت

قل هاتوا برهنکم إن کنتم صدقین

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ایجاد جو منطق و استدلال بر باور های دینی

قل هاتوا برهنکم إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 119 - 5

5 - مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، راهنمایی انسان ها و تبیین سرانجام نیک مؤمنان و عاقبت شوم کفرپیشگان است .

إنا أرسلنک بالحق بشیراً و نذیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 12

12 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از پیروی آیین یهود و نصارا بر حذر داشت .

ولئن اتبعت أهواءهم . . . مالک من اللّٰه من ولیّ و لانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - خداوند ، پس از تغییر قبله از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواست که هرگز روی به قبله اهل کتاب نیاورد و آن را قبله خویش نسازد .

و ما أنت بتابع قبلتهم

جمله «و ما أنت . . .» (تو از قبله آنان پیروی نخواهی کرد) جمله خبری است و منظور از آن انشا و دستور می باشد؛ یعنی، نباید از قبله ایشان تبعیت کنی.

15 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به پرهیز از پیروی یهود و نصارا و ردّ آرای نفسانی ایشان

و لئن اتبعت اهواءهم . . . إنک إذا لمن الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - تلاوت آیات الهی بر مردم و پاکسازی آنان از آلودگی ها (شرک و . . .) از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و از اهداف رسالت اوست .

یتلوا علیکم ءایتنا و یزکیکم

8 - تعلیم حقایق و معارف قرآن و آموزش حکمت به مردم ، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و از هدف های رسالت اوست .

و یعلمکم الکتب و الحکمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 13

13 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار اعلام بشارت های الهی به صبر پیشگان

و بشر الصبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، واسطه بیان و ابلاغ احکام الهی

یسئلونک عن الشهر الحرام . . . قل قتال فیه کبیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 219 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، واسطه تبیین و ابلاغ احکام الهی

یسئلونک عن الخمر و المیسر قل فیهما . . . و یسئلونک ماذا ینفقون قل العفو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 220 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، واسطه بیان و ابلاغ احکام الهی

و یسئلونک عن الیتامی قل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 222 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، واسطه بیان و نزول احکام

و یسئلونک . . . قُل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 223 - 16

16 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور بشارت به مؤمنانی که تقوا و حدود الهی را در زندگی زناشویی و محیط خانواده مراعات می کنند و با یکدیگر رفتاری پسندیده دارند .

نساؤکم حرث لکم . . . و اعلموا انکم ملاقوه و بشر المؤمنین

ص: 295

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 272 - 1

1 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، اجبار مسلمانان بر انفاق بی آزار و منت و ریا نیست .

لیس علیک هدیهم

با توجه به ارتباط آیه با آیات قبل ، «لیس علیک هدیهم» ، یعنی بر تو لازم نیست هدایت اجباری مسلمانان به اینکه انفاق بدون آزار و منت و ریا انجام دهند .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 31 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور فراخوانی دوستداران خدا به پیروی از خویش

قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 32 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت مردم ، به اطاعت از خدا و رسول

قل اطیعوا الله و الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 60 - 5

5 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر قاطعیّت در انجام رسالت خویش

الحق من ربک فلا تکن من الممترین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 73 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ اینکه : هدایت واقعی ، تنها هدایت خداوند است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 81 - 4، 2

2 - احتجاج خداوند علیه اهل کتاب ، با یادآوری میثاق الهی از انبیای گذشته درباره رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اذ اخذ الله میثاق النبیین

بنابر این که «اذ» متعلق به «اذکروا» باشد و اهل کتاب - به قرینه آیات گذشته - مخاطب آن باشند.

4 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مأمور یادآوری میثاق الهی از انبیای پیشین ، مبنی بر لزوم ایمان به پیامبران بعدی

و اذ اخذ الله میثاق النبیین . . . لتؤمننَّ به

بنابراینکه «اذ»، متعلق به «اذکر» باشد.

ص: 296

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 84 - 1

1 - فرمان الهی به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر اظهار ایمان خود و امتش به خداوند و به آنچه بر او و انبیای پیشین نازل شده است .

قل امنّا باللّٰه و ما أنزل علینا . . . و ما اوتی موسی و عیسی و التّبیون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور پرسش از انگیزه های کفر اهل کتاب

قل یا اهل الکتب لم تکفرون بایات اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 129 - 5

5 - مالکیت مطلق خداوند بر هستی، دلیل نداشتن حقّ تصمیمگیری رسول خدا (صلی الله علیه و آله)، در مورد سرنوشت کفار

لیس لک من الامر شیء او یتوب علیهم . . . و لله ما فی السموات و ما فی الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 12، 14، 16

12 - گذشت از خطاکاران، و طلب آمرزش برای ایشان و مشورت در امور اجتماعی، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به مسلمانان

فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به گذشت از حقوق خویش بر مردم و طلب آمرزش برای آنان نسبت به حقوق الهی

فاعف عنهم و استغفر لهم

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از یکسو مأمور به گذشت از مردم و از سوی دیگر مأمور به طلب مغفرت برای آنان از خدا می شود، می توان به دست آورد که مراد از «فاعف»، گذشت از حقوق خود پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مراد از «فاستغفر»، طلب مغفرت در

مورد حقوق خداوند است.

16 - عفو از خطاکاران پیکار احد ، تکلیف الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاعف عنهم و استغفر لهم

به مقتضای ارتباط این آیه با آیات نبرد احد، از جمله افراد مورد نظر که پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به نادیده گرفتن خطای آنان است، خطاکاران نبرد احد می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 164 - 7

7 - تلاوت آیات الهی ، تزکیه نفوس و تعلیم کتاب و حکمت ، سرلوحه برنامه ها و مسؤولیت های پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إذا بعث فیهم رسولا . . . یتلوا علیهم آیته و یزکیهم و یعلمهم الکتب و الحکمه

ص: 297

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور توجّه دادن عالمان اهل کتاب به میثاقشان با خداوند

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 50 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به شناخت و ارزیابی عقاید و اعمال اهل کتاب

الم تر . . . انظر کیف یفترون علی الله الکذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 63 - 8,9

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به چشمپوشی از خطای کسانی که از مراجعه به طاغوت ، اظهار ندامت کردند .

ثم جاؤک یحلفون بالله ان اردنا الا احساناً . . فاعرض عنهم

کلمه «اعراض» ، به قرینه «عظهم» (آنان را نصیحت کن) ، به معنای اعراض از عقوبت و خطای آنان است ، نه به معنای دوری از آنان.

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به موعظه منافقانی که از مراجعه به طاغوت اظهار ندامت کردند .

یریدون ان یتحاکموا الی الطّاغوت . . فاعرض عنهم و عظهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 10,14

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور مدارا با مسلمانانی که در برابر فرامین آن حضرت برخورد منافقانه داشتند .

و یقولون طاعه . . فاعرض عنهم

در برداشت فوق ، «اعراض» به معنای گذشت گرفته شده است ؛ یعنی در صدد انتقام از آنان مباش.

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار توکل به خداوند ، برای دور ماندن از پیامدهای اعراض از مسلمانان متخلف

و يقولون طاعه . . . فاعرض عنهم و توكل على الله و كفى بالله وكيلا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 83 - 7

7 - كنترول اخبار امنيتي و تشخيص صحيح آن ، از وظايف پيامبر (صلى الله عليه و آله) و رهبران جامعه

و لو ردوه الى الرسول و الى اولى الامر منهم لعلمه الذين يستنبطونه منهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 84 - 6، 2، 1

ص: 298

1 - نبرد در راه خدا، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فقاتل فی سبیل اللّٰه

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به نبرد در راه خدا، حتی با نبود نیروی کافی

فقاتل فی سبیل اللّٰه لا تکلف الا نفسك

ظاهراً جمله «فقاتل...»، فرع است بر مطالب گذشته که سخن درباره تمرد مسلمانان و کوتاهی آنان در مسأله جنگ بود. یعنی اگر چه آنان حاضر به نبرد نشوند، خود به تنهایی به سوی جنگ روانه شو.

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور برانگیختن و تشویق مؤمنان به جهاد در راه خدا

فقاتل فی سبیل اللّٰه... و حرّض المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 105 - 11، 7

7 - قضاوت، از منصب های پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لتحکم بین الناس

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به قضاوت در میان مردم بر پایه تعالیم قرآن و شیوه های ارائه شده به او، از سوی خداوند

إنا انزلنا إلیک الکتب بالحق لتحکم بین الناس بما اریک اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 106 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور استغفار به درگاه خداوند

و استغفر اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 4

4 - تشریح حکم، از جانب خداوند است و بیان آن بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

قل الله يفتيكم فيهنّ

با توجه به اینکه «استفتاء» از پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده، ولی در جواب آمده که خداوند پاسخگوی شماسست، معلوم می شود که تنها خداوند تشریح کننده احکام است و پیامبر (صلی الله علیه و آله) صرفاً بیانگر آن. گفتنی است که مورد آیه (سؤال درباره زنان)، خصوصیتی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 27, 29

27 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور به عفو و گذشت از خطاهای بنی اسرائیل و ترک هرگونه تعرض نسبت به آنان

فاعف عنهم و اصفح

بنابر اینکه ضمیر «عنهم» به همه بنی اسرائیل برگردد.

29 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور عفو و گذشت از غیر خائنان بنی اسرائیل

فاعف عنهم و اصفح

ص: 299

بنابر اینکه مراد از ضمیر در «عنهم»، تنها گروه غیر خائن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 17 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور محاجه با مسیحیان مدعی الوهیت مسیح

الذین قالوا إنّ الله... قل فمن یملک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 4

4 - تبیین و تشریح احکام و معارف الهی ، وظیفه مهم پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قد جاءکم رسولنا یبین لکم

در برداشت فوق، احکام و معارف دین به عنوان مفعول برای «یبین» در تقدیر گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به نقل صحیح داستان قربانی هابیل و قایل برای اهل کتاب

و اتل علیهم نبأ ابنی ءادم بالحق

با توجه به آیات پیشین که درباره اهل کتاب بود، معلوم می شود که مراد از ضمیر در «علیهم»، اهل کتاب هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 15

15 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به قضاوت عادلانه بین یهودیان در صورت تصمیم بر داوری میان آنان

وإن حکمت فاحکم بینهم بالقسط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 10،12،13

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار قضاوت در بین اهل کتاب بر اساس احکام الهی

فاحکم بینهم بما أنزل الله

برداشت فوق بر این مبناست که ضمیر در «بینهم» به اهل کتاب باز گردد.

12 - انتخاب قرآن از میان کتب آسمانی ، برای داوری بین اهل کتاب ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و انزلنا الیک الکتب . . . مهیماً علیه فاحکم بینهم بما أنزل الله

«فاء» در «فاحکم» پس از ذکر مهیمن بودن قرآن، بیانگر این است که مراد از «ما انزل الله» قرآن است.

13 - قضاوت بین مردم بر اساس احکام الهی از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاحکم بینهم بما أنزل الله

بنابر اینکه مراد از ضمیر «بینهم» همه مردم باشند، نه خصوص اهل کتاب.

ص: 300

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 1,5

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار قضاوت در بین مردمان ، بر اساس احکام الهی

و إن احکم بینهم بما أنزل الله

5 - خداوند ، بر حذر دارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پیروی تمایلات نفسانی اهل کتاب در قضاوت

و لاتتبع اهواءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور مقابله با موضعگیری های مغرضانه اهل کتاب نسبت به مسلمانان

قل یا أهل الکتاب هل تنقمون منا الا ان ءامننا بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور افشای سوابق ننگین اهل کتاب با توجه دادن آنان به گذشته شوم همکیشانان

قل هل انبئکم بشرّ من ذلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 67 - 1,2,3,4,7,9

1 - ابلاغ کامل وحی الهی به مردم ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یا ایها الرسول بلغ ما أنزل إلیک من ربک و إن لم تفعل فما بلغت رسالته

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرستاده خدا و واسطه ابلاغ وحی به مردم

یا ایها الرسول بلغ ما أنزل إلیک

3 - رسالت الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای ابلاغ وحی ، جلوه ای از ربوبیت خداوند

يايها الرسول بلغ ما أنزل إليك من ربك

گزینش اسم «رب» نشانه ارتباط رسالت و وحی با ربوبیت الهی است.

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ پیام ویژه ای از سوی خداوند برای مردم

بلغ ما أنزل . . . و إن لم تفعل فما بلغت رسالته

مراد از «ما انزل . . .» نمی تواند تمامی احکام و معارف دینی باشد، زیرا معنا ندارد که گفته شود: اگر همه آنچه بر تو نازل شده ابلاغ نکنی، رسالت الهی را به انجام نرسانده ای؛ بنابراین مقصود از «ما انزل» پیامی خاص بوده که به منزله تمامی رسالت محسوب می شده است. که بنابر شأن نزولهای متعدد و روایات فراوان، آن پیام ویژه، اعلام ولایت امیرالمؤمنین (ع) بوده است.

7- انجام وظیفه رسالت الهی از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در گرو ابلاغ پیام ویژه خداوند (اعلام ولایت علی (ع)) به مردم

بلغ ما أنزل . . . و إن لم تفعل فما بلغت رسالته

9- ابلاغ پیام ویژه الهی در آیه تبلیغ، در گرو انتخاب شیوه ای عملی از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای انجام آن

بلغ . . . و إن لم تفعل فما بلغت رسالته

تعبیر قرآن در جمله «و ان لم تفعل» به جای «و ان لم تبلغ» و یا «و الا . . .» می رساند که آن پیام، پیامی بوده که پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه داشت آن را عملاً به مردم ابلاغ کند و مجرد گفتن کفایت نمی کرده است، چنانچه آن حضرت در غدیر خم با معرفی علی (ع) وی را برای امامت نصب کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 11

11 - ابلاغ پیام های الهی به صورتی روشن و آشکار وظیفه رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

انما علی رسولنا البالغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 11 - 2

2 - برانگیختن مردم به بررسی و مطالعه تاریخ امتهای پیشین و پندگیری از آن، وظیفه مبلغان دین

قل سیروا فی الأرض ثم انظروا

فعل امر «قل» خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است که آن حضرت را موظف به ترغیب مردم به بررسی و مطالعه در تاریخ کرده است. این وظیفه، از نظر ملاک، اختصاصی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ندارد، بلکه وظیفه ای همگانی، مخصوصاً برای مبلغان دین، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 15, 16, 22, 23, 24

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور احتجاج با کافران درباره توحید ربوبی

قل أغیر الله أتخذ ولیا فاطر السموت و الأرض و هو یطعم و لا یطعم

15 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به پیشگامی در تسلیم به درگاه خداوند

قل إنی أمرت أن أكون أول من أسلم

16 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اظهار موضع اعتقادی خویش و پیشگامی در اسلام

قل إني أمرت أن أكون أول من أسلم

22 - پیامبر(صلی الله علیه و آله) باید در بالاترین مرتبه تسلیم در برابر خداوند باشد.

قل إني أمرت أن أكون أول من أسلم

اگر اولویت مطرح شده در آیه از نظر رتبه و درجه تسلیم باشد، پیامبر(صلی الله علیه و آله) مأمور به کسب پیشتازی در مقام تسلیم است.

23 - پیامبر(صلی الله علیه و آله)، مأمور به دوری از صف مشرکان

قل إني أمرت . . . ولا تكونن من المشركين

24 - پیامبر(صلی الله علیه و آله)، مأمور به حراست و حفاظت کامل از ایمان و اسلام خویش در برابر خطر شرک

قل إني أمرت . . . ولا تكونن من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 15 - 2

ص: 302

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اظهار ترس خویش از عذاب در صورت نافرمانی از پروردگار

قل إني أخاف إن عصيت ربي عذاب يوم عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 23، 10، 6، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به سؤال از مشرکان درباره اینکه برترین گواهی که می تواند حقانیت او را تأیید کند کیست؟

قل أي شيء أكبر شهده قل الله

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به احتجاج و بحث با مشرکان با طرح سؤال و پاسخ

قل أي شيء أكبر شهده قل الله

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به اعلام وحی شدن قرآن به خویش و بیان اهداف نزول آن

و أوحى إليّ هذا القرآن لأنذركم به و من بلغ

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار انداز مردم در تمامی تاریخ

و أوحى إليّ هذا القرآن لأنذركم به و من بلغ

جمله «من بلغ» عطف بر ضمیر خطاب «انذركم» است. لذا معنی آیه چنین می شود: «لانذر من بلغ». و چون فاعل «انذر» پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، بنابراین وظیفه آن حضرت مستمر و جاری در تاریخ است.

23 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اعلام یگانگی خداوند و اظهار بیزاری از شرک و معبودهای مشرکان

قل إنما هو إله واحد و إني بريء مما تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 14

14 - لزوم آگاهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی از روحيات کفار و مخالفین و ترفندهای آنان

و منهم من يستمع اليك .. إن هذا إلا أسطير الأولين

آیه مورد بحث و آیه قبل در بیان روحيات مخالفان قرآن و روشهای آنان است. از این بیان می توان دریافت که اطلاع بر رفتارها و افکار

مخالفین قرآن تا چه اندازه اهمیت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 35 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار شناخت دقیق روحیات و ویژگیهای کافران و چگونگی موضعگیریهای آنها در برابر هدایت است.

وإن كان کبر .. فلا تکونن من الجهلین

بیان ویژگی هدایت ناپذیری برخی کافران و لحن توبیخ گونه آیه نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بیانگر این است که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم میل به هدایت کردن همه مردم، باید واقعیت هدایت ناپذیری برخی از کفار را پذیرفته و آن را در برنامه های خود در نظر گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 40 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور توجه دادن مردم به فطرت توحیدی و بیدار ساختن سرشت خفته آنان

ص: 303

قل أرءیتکم إن أتیکم .. . أغير الله تدعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور احتجاج با مشرکان و بیدار ساختن فطرت توحیدی آنان

قل أرءیتکم .. . من إله غیر الله یأتیکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 47 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور برانگیختن داوری وجدان مشرکان بر چگونگی فرجام آنان در صورت نزول عذاب الهی

قل أرءیتکم .. . هل یهلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور بیان محدوده وظایف و اختیارات خویش برای مردم

قل .. . إن أتبع إلا ما یوحى إلیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 51 - 1,4

1 - انذار مردم با وحی و قرآن، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أنذر به الذین یخافون

ضمیر «به الذین» به «ما یوحى» برمی گردد و مراد از «ما یوحى» مطلق وحی و قرآن بزرگترین و کاملترین مصداق آن است.

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به سرمایه گذاری بیشتر تبلیغی برای بیمناکان از حشر و قیامت

و أنذر به الذین یخافون أن یحشروا إلی ربهم

با اینکه انبیا باید همه مردم را انذار دهند، ولی معرفی یک دسته برای انذار بیانگر عنایت بیشتر به آنان در امر تبلیغ و انذار است.

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید برای جلب نظر مشرکان، مؤمنان را از خود طرد کند.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم

در سبب نزول این آیه آمده است که بزرگانی از مشرکان، حضور نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مشروط به عدم حضور مؤمنان فقیر و ضعیف دانستند و این آیات در رد درخواست آنان نازل گردیده است.

13 - خیر خواهیهای مشرکان مبنی بر زیانبار بودن حضور مؤمنان ضعیف در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید موجب طرد و محرومیت آنان از محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) گردد.

ما علیک من حسابهم من شیء و ما من حسابک علیهم من شیء فتطردهم

«حسابهم» می تواند اضافه مصدر به فاعل خود (هم) باشد؛ یعنی حسابگریهای مشرکان درباره مؤمنان و فقر و محرومیت آنها.

17 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید در برخورد با مردم، فقر و غنا و گرسنگی و سیری را ملاک قرار دهد.

ما عليك من حسابهم من شيء و ما من حسابك عليهم من شيء

20 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نباید با طرد مؤمنان مستمند و فقیر از اطراف خویش، خود را در جرگه ظالمان قرار دهد.

فتطردهم فتكون من الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 12، 6، 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار پیشی جستن در سلام بر مؤمنانی که به محضر او می آیند.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به فروتنی در برابر مؤمنان و ابراز مهر و محبت به آنان

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم

پیشی گرفتن در سلام از جانب پیامبر (صلی الله علیه و آله) تنها به عنوان یک وظیفه خاص و محدود مطرح نشده است، بلکه این موضوع به عنوان جلوه ای از تواضع و اخلاق متعالی مطرح شده است.

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به دلجویی از مؤمنان فقیر و ضعیف با ابلاغ سلام و رحمت الهی به آنان در برابر طعنه های کافران

أهؤلاء من الله عليهم من بيننا . . . و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا

در آیه قبل از طعنه های کافران به مؤمنان تهیدست اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) سخن به میان آمده، و در این آیه از آن مؤمنان با توصیف «الذين يؤمنون . . .» یاد شده است. محور ارتباط بین این دو آیه می تواند موضوع جبران تأثر مؤمنان باشد که در برداشت فوق به آن اشاره شده است.

12 - ابلاغ سلام و رحمت خداوند به مؤمنان به آیات او، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

جمله «فقل سلام عليكم» دارای دو احتمال است: یکی اینکه «به آنان سلام کن» و دوم اینکه «سلام خداوند را به آنان برسان». برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور به ترسیم مرز اختیارات خود در زمینه تحقق معجزات برای مردم

قل لو أن عندی ما تستعجلون به لقضی الأمر

حرف شرط «لو» غالباً برای افاده امتناع «جزاً» به جهت امتناع «شرط» به کار می رود. در این مورد جمله «لو أن ما عندی» نفی اختیار تعذیب و پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور اعلام آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار یادآوری تجربه های دینی و فطرت توحیدی به مشرکان، برای هدایت و احتجاج با آنان است.

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

ص: 305

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 64 - 2,4

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار بیان برخی از معارف به صورت طرح پرسش و ارائه پاسخ است.

قل من ینجیکم... قل الله ینجیکم

4 - بیان نقش اختصاصی خداوند در برهه های حساس و بحرانهای زندگی برای مردم، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مبلغان دین است.

قل من ینجیکم... قل الله ینجیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 2

2 - یادآور شدن قدرت اختصاصی خداوند بر فرستادن انواع عذاب بر مشرکان و کافران، از وظایف تبلیغی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل هو القادر علی أن یبعث علیکم عذابا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به اجتناب از بحث و جدال و درگیر شدن با مغالطه گران و شبهه افکنان در آیات قرآن و دیگر آیات الهی

و إذا رأیت الذین یخوضون فیء ایتنا فأعرض عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 70 - 3,6,11

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار بی اعتنایی به کسانی که آیین آنها بازی و سرگرمی است.

و الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا

6 - رها کردن و بی اعتنایی به کسانی که دین خدا را بازیچه و سرگرمی انگاشته اند، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است.

وذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا

11 - تذکر دادن به مردم با قرآن، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مبلغان دین است.

و ذکر به آن تبسل نفس

مرجع ضمیر «به» قرآن می تواند باشد که از سیاق آیات مورد بحث به دست می آید و به اصطلاح مرجع حکمی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 22

22 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به مقابله مناسب با تهاجم تبلیغاتی کافران است.

قل أندعوا .. قل إن هدی الله هو الهدی

«قل» خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. تکرار آن در آیه بیان اهمیت این مفاهیم در برابر القائات و اندیشه هایی است که کافران آن را مطرح می ساختند.

ص: 306

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 2,8

2 - اقتدا به رهنمودهای انبیای گذشته وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

أولئك الذين هدى الله فبهداهم اقتده

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به اعلام مزد نخواستن از مردم در قبال تبلیغ رسالت و انجام مسؤلیت خویش است.

قل لا أسئلكم عليه أجرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 24

24 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به ترک مباحثه و احتجاج با یهود، بیش از مقدار بیان شده در این آیات بوده است.

قل الله ثم ذرهم فی خوضهم يلعبون

آیه مورد بحث خود در مقام احتجاج با یهود است و جمله ذیل آیه (ثم ذرهم)، دستور به ترک احتجاج می دهد. مقتضای جمع بین این دو فراز، آن است که احتجاج باید در حد مذکور باشد و بیش از آن نباید به آن پرداخته شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 106 - 1,9

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور پیروی از وحی است.

اتبع ما أوحى إليك من ربك

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به رویگردانی از مشرکان و اهمیت ندادن به اتهامات آنان است.

و أعرض عن المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 21

21 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به مبارزه منفی با مشرکان مکه از راه بی اعتنائی به شبهات و دروغپردازیهای آنان است.

و لو شاء ربك ما فعلوه فذرهم و ما يفترون

رها کردن مشرکان و اعتنا نکردن به گفته های آنان نوعی مبارزه منفی است که خداوند پیامبر(صلی الله علیه و آله) را به آن فرمان می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 13

13 - پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در اینکه معجزه طلبی مشرکان از سر حقیقی نیست، نباید به خود تردید راه دهند.

فلا تکونن من الممترین

متعلق «مترین» باید چیزی متناسب با مضمون آیه باشد. پیام اصلی آیه آن است که معجزه طلبی کافران و مخالفتهای اهل کتاب با پیامبر(صلی الله علیه و آله) از سر حقیقی نیست. بنابراین «لا تکونن من الممترین» یعنی تردیدی در این مسأله نداشته باش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 307

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید در عقاید و احکام از اکثریت مردم پیروی کند.

أفغير الله أبتغى حكما وهو الذي . . . وإن تطع أكثر من في الأرض

چون در آیات گذشته سخن از درخواست معجزات جدید از سوی مشرکان بود و آیه قبل نیز بر لزوم پذیرش حکم الهی در امور تأکید داشت و سپس قرآن را به عنوان مظهر حکم خداوند مطرح نمود، می توان نتیجه گرفت که ممنوعیت پیروی در مسائل عقیدتی و احکام در مواردی است که در قرآن حکم آن مسأله وجود داشته باشد، نه در تمامی امور. توجه به کلمه «سبیل الله» نیز این مطلب را روشنتر می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 135 - 2, 1

1 - هشدار دادن به کافران به پایان ناخوشایندشان از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل يقوم اعمالوا على مكاتكم

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور اعلام به ثبات و قاطعیت عملی بر آیین خود در برابر کفار

قل يقوم اعمالوا على مكاتكم إني عامل فسوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 17

17 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بی اعتنایی به مشرکان و دروغپردازی آنان است.

فذرهم وما يفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور توجه دادن تکذیب کنندگان و وحی به رحمت و وسعه خداوند و بیم دادن آنان از عذاب حتمی اوست.

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور احتجاج با مشرکان و رد اندیشه های غلط آنان

قل هل عندکم من علم فتخرجوه لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 1،8

1 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای دعوت مدعیان تحریمهای واهی به ارائه دلیل و مناظره و احتجاج

قل هلم شهداءکم الذین یشهدون

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پیروی تمایلات منحرفان باید بر حذر باشد.

ص: 308

و لا تتبع أهواء الذين كذبوا بآيتنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 151 - 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خدا فرمان یافت تا مردم را فراخواند و محرمات الهی را برای آنان بیان کند.

قل تعالوا أتل ما حرم ربکم علیکم

«تلاوت»، مصدر «أتل»، به معنای خواندن است. چون «أتل» در جواب فعل امر (تعالوا) قرار گرفته، به شرط مقدر مجزوم شده است. «علیکم» متعلق به «أتل» و نیز «حرم» است.

2 - بیان محرمات الهی برای مردم، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أتل ما حرم ربکم علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 161 - 5، 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) باید اعتقاد خویش را به آیین اسلام به مردم اعلام کند.

قل إني هديني ربي إلی صراط مستقیم دینا قیما

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در اعلام اعتقادش به اسلام باید خداوند را به عنوان راهنمای خویش معرفی کند.

قل إني هديني ربي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 162 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) می بایست اخلاص خویش را در همه امور به مردم اعلام کند.

قل إن صلاتی و نسکی و محیای و مماتی لله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 163 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، اخلاص در عبادت و ایمان به یکتایی خدا در ربوبیت مأمور بود.

إن صلاتی . . . لله رب العلمین. لا شریک له و بذلک أمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 2 - 2

2 - پرهیز از دلتنگی و ملالت در تبلیغ قرآن، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلا یکن فی صدرک حرج منه

می توان گفت جمله «فلا یکن . . .»، که تفریع بر «أنزل إلیک» است، به قرینه «لتنذر» از آن دلتنگی ای نهی می کند که ناشی از انداز و متذکر کردن مردم باشد. یعنی ای پیامبر چون قرآن کتاب آسمانی است، مبدا مشکلات انداز مردم با تبلیغ قرآن، مایه دلتنگی و ملالت خاطر برای تو شود.

ص: 309

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 32 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور مبارزه با بدعتها و تحریمهای ناشی از اوهام بشری

قل من حرم زینه الله التي أخرج لعباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 14, 16, 20

14 - فرمان به کارهای شایسته و برحذر داشتن از کارهای ناروا (امر به معروف و نهی از منکر) از وظایف اساسی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و از اهداف رسالت او

يأمرهم بالمعروف و ينهيهم عن المنكر

16 - حکم به حلیت همه پاکیزه ها و تحریم همه ناپاکی ها ، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و از اهداف رسالت اوست .

و يحل لهم الطيب و يحرم عليهم الخبث

20 - برداشتن تکالیف شاق ، گسستن زنجیرهای جهل و خرافه و زدودن بدعت های دینی از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت خویش

و يضع عنهم إصرهم و الأغلال التي كانت عليهم

«إصر» به معنای عهد و پیمان سنگین و نیز به هر چیز دشوار و طاقت شکن گفته می شود. در آیه شریفه بدین مناسبت که در مقام بین تشریح احکام از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، مراد از آن تکالیف مشقتباری است که امتهای گذشته بدانها پایبند بوده اند. غُلّ (مفرد اغلال) به معنای طوق و زنجیری است که به گردن و یا دستها بسته می شود و مراد از آن جهل و خرافه و بدعت و مانند اینهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار ابلاغ پیام خویش به همه جهانیان و تبیین فراگیری رسالتش بر همگان

قل یاایها الناس انی رسول الله إلیکم جمیعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 3

3 - خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواست تا از یهودیان ، سرگذشت مردم ایله را جو یا شود .

و سئلهم عن القریه التي كانت حاضره البحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 175 - 1

1 - خداوند به پیامبر خویش فرمان داد تا داستان بلعم باعورا را برای مردم بیان کند .

واتل عليهم نبأ الذي ءاتينه ءايتنا

ص: 310

بسیاری از مفسران بر این باورند که مقصود از «الذی ءاتینه . . .» بلعم، فرزند باعورا، است که در زمان حضرت موسی (ع) می زیسته.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 16

16 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند مأمور شد تا داستان بلعم باعورا را برای تکذیب کنندگان آیات الهی گزارش کند .

فأقصص القصص

«قصص» (مصدر «أقصص») به معنای بیان کردن و بازگو کردن است. «قصص» به معنای خبر و داستان است و «ال» در آن عهد ذکری و اشاره به داستان بلعم باعورا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 184 - 8

8 - انذار مردم و بیم دادن ایشان از فرجام های شوم ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و از شؤن وی

إن هو إلا نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 187 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به اعلام عدم آگاهی خویش به لحظه فرارسیدن قیامت

قل إنما علمها عند ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 188 - 10, 16, 17

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خدا مأمور بود تا وابسته بودن توانش را به مشیت خدا و آگاه نبودنش را به امور غیبی به مردم اعلام کند .

قل لاأملک . . . و لو كنت أعلم الغیب

16 - انذار مردم و آگاه ساختن آنان از عاقبت شوم کفرپیشگان ، از وظایف اساسی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن أنا إلا نذیر

لام در «لقوم» هم می تواند «لام» تقویت باشد و هم می تواند «لام» انتفاع گرفته شود. بر اساس احتمال اول «قوم» مفعول برای «نذیر و بشیر» خواهد بود و مفاد آیه این است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) مؤمنان را انداز خواهد کرد و به آنان بشارت خواهد داد. و بر اساس دومین احتمال مفعول «نذیر و بشیر» همه مردم هستند و «لقوم یؤمنون» بیان می دارد که تنها مؤمنان از اندازها و بشارتها بهره مند می شوند.

17 - بشارت دادن به مردم و آگاه ساختن آنان از فرجام مبارک اهل ایمان، از وظایف اساسی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن أنا إلا نذیر و بشیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 311

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خدا مأمور شد تا برای اثبات ناتوانی بت ها ، مشرکان را به تحدی و مبارزه علیه خویش دعوت کند .

قل ادعوا شركاءكم ثم كيدون فلاتنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند پیامبرش را به پیشه ساختن عفو از خطاکاران فرمان داد .

خذ العفو

«أخذ» (مصدر خذ) به معنای گرفتن و از چنگ ندادن است که به مناسبت مورد، کنایه از ملتزم شدن می باشد. بنابراین «خذ العفو» یعنی عفو و گذشت را از چنگ مده و بدان ملتزم باش.

2 - دعوت مردم به کارهای پسندیده ، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أمر بالعرف

«عرف» به معنای (شناخته شده) است و مراد از آن کارهایی است که در شرع و عقل به پسندیده بودن شناخته شده است.

3 - خداوند از پیامبرش خواست تا با جاهلان و سفیهان مدارا کند و کردار جاهلانه آنان را نادیده انگارد .

و أعرض عن الجهلین

«اعراض» به معنای روی گرداندن است و رویگردانی گاهی کنایه از مدارا کردن و نادیده گرفتن است و گاهی به معنای بی اعتنایی کردن و دوری گزیدن. با توجه به صدر آیه می توان گفت مراد از اعراض، معنای اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - پناه خواستن از خدا به هنگام مواجه شدن با وسوسه های شیطان ، فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إما ینزغنک . . . فاستغذ بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند از پیامبرش خواست تا متوجه مقام ربوبی وی بوده و او را در دل و جان خویش یاد کند .

و اذکر ربک فی نفسک

3 - خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواست تا لب به ذکر او گشاید و زبانش را به یاد او مترنم سازد .

و اذکر ربک . . . دون الجهر من القول

برداشت فوق بر این اساس است که «دون الجهر . . .» عطف بر «فی نفسک» باشد. بر این مبنا آیه شریفه اشاره به دو گونه ذکر دارد: ذکر قلبی که «فی نفسک» آن را بیان می کند، ذکر زبانی که «دون الجهر من القول» به آن اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 1 - 5

5 - بیان احکام و پاسخگویی به پرسش های اقتصادی - اجتماعی از شؤن پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 312

يسئلونك عن الأنفال قل الأنفال لله و الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 38 - 9، 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند مأموریت یافت تا سنت الهی را در سرکوبی حق ستیزان به کافران عصر خویش ابلاغ کند .

قل للذين كفروا... و إن يعودوا فقد مضت سنت الأولين

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ رحمت و مغفرت الهی نسبت به کافران تنبّه یافته

قل للذين كفروا إن ينتهوا يغفر لهم

برداشت فوق بر این اساس است که متعلق «إن ينتهوا» کفر باشد یعنی اگر از کفر دست کشیدند . . .

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 43 - 9

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف بود تا رؤیا های خویش را ، در صورتی که مربوط به جامعه اسلامی باشد ، برای مردم بیان کند .

و لو أريكم كثيرا لفلتتم و لتنزعتم

قبل از جمله «لفلتتم» جمله ای همانند «ثم ذكرتها للمؤمنين» در تقدیر است. زیرا اگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) رؤیای خویش را بیان نمی کرد، تأثیری در روحیه مسلمانان نمی داشت. حذف این جمله (ثم ذكرتها ...) می تواند اشاره به این باشد که نقل چنین رؤیاهایی امری ضروری و بدیهی بوده، به گونه ای که نیاز به آوردن آن در عبارت نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 62 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی نباید صلح طلبیهایی را که قرین نیرنگ است بپذیرند و به سبب آن از نبرد با کافران بازایستند .

و إن يريدوا أن يخذعوك فإن حسبك الله

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «و ان يريدوا...» فرض دیگری در مقابل «إن جنحوا» باشد، نه توضیح و تکمیل آن. یعنی صلح به دو منظور پیشنهاد می شود: گاهی به سبب صلح واقعی و زندگانی مسالمت آمیز با مسلمانان و گاهی به منظور حيله گری و تجدید

قوا. آیه قبل (إن جنحوا ...) بیانگر احکام و دستورات فرض اول و آیه دوم (و إن یریدوا) بیانگر احکام و دستورات فرض دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی در مبارزه با شرک و کفر تنها باید بر خدا و مؤمنان پیر و تکیه کنند .

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 2

2 - تشویق و تحریک اهل ایمان برای پیکار با کافران ، وظیفه ای الهی بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 313

يأيتها النبي حرض المؤمنين على القتال

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 70 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ نوید خداوند به اسیران جنگ بدر (آمزش گناهان ایشان و . . .) در صورت گرایش به اسلام

قل لمن فی أیدیکم من الأسرى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 1 - 3

3 - دستور خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر ابلاغ الغای پیمان عدم تعرض ، به مشرکان معاهد

براه من الله ورسوله إلى الذين عهدتم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 6 - 10

10 - جهل و ناآگاهی مشرکان ، فلسفه دستور خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر به حضور پذیرفتن آنان و ابلاغ پیام وحی به آنان

وإن أحد من المشركين استجارك فأجره . . . ذلك بأنهم قوم لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 33 - 2

2 - هدایت و راهنمایی انسان ، مسؤولیتی الهی بر دوش پیامبر (صلی الله علیه و آله)

هو الذي أرسل رسوله بالهدى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 53 - 8

8 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پذیرفتن انفاق های منافقان

لن يتقبل منكم

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «لن يتقبل» خبر به معنای انشا باشد؛ یعنی، پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید انفاق منافقان را بپذیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 20

20 - از امام صادق (ع) روایت شده است: «إياك أن تطمح نفسك إلى من فوقك و كفى بما قال الله عز و جل لرسوله (صلی الله علیه و آله) «فلا تعجبك أموالهم و لا أولادهم» . . .»

مبادا دلباخته کسانی شوی که از نظر دنیایی برتر از تو هستند و مال و منال آنان را آرزو کنی! در این مورد سخن خدای عز و جل کافی است که به رسول خود می فرماید: مبادا اموال و اولاد آنان تو را مجذوب کند . . .».

ص: 314

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 64 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور موضع گیری در برابر منافقان و تهدید ایشان به افشای اسرارشان

يَحْذِرُ الْمُنْفِقِينَ .. قُلْ اسْتَهِزَّوْا إِن اللّٰهَ مَخْرُجٌ مَا تَحْذَرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 65 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور توبیخ منافقان ، به خاطر بازیچه شمردن دین و استهزای ارزش های الهی

قُلْ أَبِاللّٰهِ وَءَايٰتِهِ وَرِسُوْلِهِ كُنْتُمْ مَسْتَهْزِءُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 73 - 1

1 - نبرد بی امان با کافران و منافقان ، و سخت گیری و عدم ترحم به آنان ، فرمان خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ جِهْدِ الْكٰفِرَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ وَاغْلِظْ عَلَيْهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور افشای چهره منافقان و اعلام عدم حضور قطعی آنان با او در هیچ جنگی پس از جنگ تبوک

فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوْا مَعِيَ اَبَدًا وَّلَنْ تَقْتُلُوْا مَعِيَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی ، مأمور به اتخاذ مواضع صریح و قاطع در برابر عناصر نفاق و منافق و ناسالم

جامعه

و لا تتصل علی أحد منهم مات أبداً و لا تقم علی قبره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 92 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) اداره کننده و سامان دهنده امور سپاه اسلام بود .

أتوک لتحملهم قلت لا أجد

از اینکه مؤمنان، برای مسایل مختلف جهاد، به آن حضرت مراجعه می کردند، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 6

6 - موضع گیری در برابر متخلفان از وظایف اجتماعی (چون جهاد و . . .) از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی

يعتذرون إليكم . . . قل لا تعتذروا

ص: 315

از اینکه نخست همه مؤمنان مورد خطاب قرار گرفته اند، ولی وظیفه اعلام موضع تنها بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار داده شده، می توان برداشت فوق را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 16، 4

4 - تعیین اموال متعلق صدقه (زکات) و مقدار آن، بسته به نظر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی است.

خذ من أموالهم صدقه

نکره آمدن «صدقه» و عدم تعیین مقداری خاص از آن، احتمالاً اشاره به این دارد که موارد فوق، مبتنی بر صلاحدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی است.

16 - دستور خدا به دلجویی کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از گنهکاران نادم، با قبول صدقه شان و دعا برای آنان

خذ من أموالهم صدقه . . . وصل علیهم إن صلوتک سکن لهم

برداشت فوق با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیش است که درباره متخلفان نادمی نازل شده که برای جبران تخلفشان از جنگ تبوک عزم انفاق تمامی اموال خود را داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی، باید در موضع گیری علیه جریان های باطل (نفاق) پیشگام باشد.

لا تقم فيه أبداً

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) در این آیه ظاهراً به خاطر موقعیتی است که آن حضرت داشتند (موقعیت رهبری).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) دستور داشت تا در صورت مواجه شدن با پافشاری مشرکان بر تکذیب و انکار، آنان را به حال خود رها کرده و از اعمال باطلشان اعلان تبری کند.

وإن کذبوک فقل . . . وانا بریء مما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 1

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت تا سرگذشت نوح (ع) و قومش را ، به عنوان هشدار برای مشرکان مکه ، بازگو کند .

واتل علیهم نبأ نوح إذ قال لقومه

«نبأ» خبری است که برای شنونده دارای فائده عظیم باشد. (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 101 - 1

ص: 316

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور یافت ، مردم را به مطالعه و تفکر در پدیده های آسمان ها و زمین فراخواند .

قل انظروا ماذا فی السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 102 - 6,7

6 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت تا مشرکان را به « عذاب استیصال » هشدار دهد و اعلان نماید که در انتظار وقوع آن باشند .

و ما تغنی الأیت و النذر عن قوم لایؤمنون. فهل ینتظرون إلا مثل أيام الذین خلوا من

7 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت یأس و نومیدی خود را نسبت به هدایت یافتن مشرکان ابلاغ کرده و اعلان کند که در انتظار نزول عذاب بر آنان به سر می برد .

فهل ینتظرون .. قل فانتظروا إنی معکم من المنتظرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 1,2

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور یافت مبانی و پایه های دین خود را برای مشرکان ، صریح و بی پرده بیان کند و هرگونه ابهام و تردیدی را کاملاً بزدايد .

قل یاایها الناس إن کنتم فی شک من دینی فلا أعبد الذین تعبدون من دون الله

2 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور یافت پابندی و انعطاف پذیری خود را در طرد شرک و دعوت به توحید ، صریح و بی پرده برای مشرکان اعلان نماید .

قل یاایها الناس إن کنتم فی شک من دینی فلا أعبد الذین تعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 2

2 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور یافت انعطاف ناپذیری خود را نسبت به آیین شرک به عنوان فرمانی صریح از جانب خداوند ، به مشرکان ابلاغ کند .

قل یاایها الناس .. و أمرت أن أكون من المؤمنین. و أن أقم وجهک للذین حنیفاً و لات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 108 - 1

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت تا مردم را به الهی و حق بودن قرآن توجه داده و آنان را به پذیرش معارف آن دعوت کند .

قل یاایها الناس قد جاءکم الحق من ربکم فمن اهتدی فإنما یتدی لنفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 4

ص: 317

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور به صبر و خویشتن داری در برابر مشکلات رسالت تا فرارسیدن حکم و داوری خداوند بود .

و اتبع ما یوحی إلیک و اصبر حتی یحکم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 2 - 5,6

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار انذار مشرکان و ترساندن آنان از فرجامی شوم

ألاّ تعبدوا إلاّ الله إننی لکم منه نذیر

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار مژده دادن به موحدان و بشارت دادن آنان به عاقبتی خوش

ألاّ تعبدوا إلاّ الله إننی لکم منه .. بشیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 12 - 2,10

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار ابلاغ همه معارف و احکام وحی شده به او ، هر چند برخی از آنها ، جبهه گیری و مخالفت مردمان را در پی داشته باشد .

إن هذا إلاّ سحر مبین .. فلعلک تارک بعض ما یوحی إلیک

10- وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) انذار مردم و ابلاغ احکام و معارف دین است نه پاسخ گویی به درخواست های نابه جای آنان

إنما أنت نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 112 - 3,4

3- استقامت در ابلاغ دین و گسترش توحید ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به اوست .

فاستقم كما أمرت و من تاب معک

جمله «تو و پیروانت پایداری و استقامت کنید» می تواند به این معنا باشد: بر توحید و احکام دین پایبند و ثابت قدم بمانید؛ مبدا سختیها و مشکلات شما را از مسیر حق منحرف سازد. و نیز می تواند گویای این باشد: در ابلاغ توحید و دین پایداری کنید و از دعوت ملول و خسته نشوید. برداشت فوق ناظر به معنای دوم است.

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چگونگی پایداری و استقامت ، باید بر اساس امر و فرمان خدا عمل می کرد .

فاستقم كما أمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) باید الگوی مردمان در اقامه نماز باشد .

وأقم الصلوة

مفسران برآنند که مراد از نماز در آیه مورد بحث، نمازهای یومیه است و این نمازها بر همگان واجب است. بنابراین مخاطب قراردادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بیان لزوم اقامه نماز، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

ص: 318

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 115 - 1

1- خداوند ، پیامبرش را به صبر پیشگی و شکیبایی فرا خواند .

واصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 121 - 3,4

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به آن حضرت ، موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

إنا عملون

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند مأمور بود تا پایداری خود و مؤمنان و ایستادگی بر مواضعشان را به کافران تأکید کند .

وقل للذين لا يؤمنون . . . إنا عملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 122 - 5

5- ابلاغ تهدید های خداوند به کفرپیشگان و رساندن بشارت های او به مؤمنان ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

وقل . . . وانتظروا إنا منتظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 1,2,4

1- ابلاغ توحید ، تبلیغ قرآن و مبارزه با شرک ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و راه و رسم او بود .

قل هذه سبیلی

«هذه» اشاره به مطالبی است که آیات قبل به آنها اشاره داشت. از جمله آنهاست: ابلاغ توحید ، نفی شرک ، تبلیغ قرآن و تعالیم وحی.

2- فراخوانی مردم به خدا و سوق دادن آنان به سوی او ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و راه و رسم او بود .

أدعوا إلى الله

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار اعلام صریح مواضع عقیدتی برنامه رسالت خویش

قل هذه سبيلي أدعوا إلى الله .. و ما أنا من المشركين

برداشت فوق از کلمه «قل» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 4

4- تلاوت قرآن بر مردم ، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و از هدف های ارسال او به پیامبری

أرسلناك .. لتتلوا عليهم الذي أوحينا إليك

«تلاوت» (مصدر تتلوا) به معنای خواندن است و «لتتلوا» متعلق به «أرسلناك» می باشد و بیانگر وظیفه پیامبر و هدف ارسال او به پیامبری است.

ص: 319

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 40 - 6

6- خداوند از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه خویش (ابلاغ رسالت) را به تحقق تهدید های اعلام شده وابسته بداند ، برحذر داشت .

وإن مَّا نریتک بعض الذی نعدهم .. فإنما علیک البلغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 1 - 17، 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار هدایت مردم به سوی نور و خارج کردن آنان از ظلمت ها (گمراهی ها) ، با تعالیم قرآن کریم

أنزلنه إلیک لتخرج الناس من الظلمت إلی النور

17- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار هدایت مردم به راه خدای عزتمند ستودنی ، با تعالیم قرآن کریم

کتب أنزلنه إلیک لتخرج الناس من الظلمت إلی النور .. إلی صرط العزیز الحمید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به یادآوری سرگذشت موسی (ع) و قومش و به خاطر سپردن آن

و إذ قال موسی لقومه

برداشت فوق مبتنی بر این است که فعل «اذکر» قبل از «إذ» مقدر باشد. بنابراین، آیه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بیان وظیفه آن حضرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به یادآوری اعلام الهی به مردم به اینکه : هر کس سپاسگزار باشد ، قطعاً نعمتش فزونی می یابد و هر کس کفران نماید ، دچار عذاب شدید می گردد .

و إذ تأذن ربکم لئن شکرتم لأزیدنکم ولئن کفرتم إن عذابی لشدید

«و إذ تأذن» عطف بر «إذ قال» است که در آن «اذکر» در تقدیر است و مخاطب پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به هنگام مواجهه با حق ناپذیری کافران مکه، مأمور به رها کردن آنان به حال خود و ترک محاجه با آنها شد.

ذره‌م یا کلوا و یتمتّعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 28 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به یادآوری قصه خلقت انسان

ص: 320

و إذ قال ربك للملائكة إني خالق بشراً

«إذ» مفعول به برای «اذکر» مقدر است و به قرینه کاف «ربک» مخاطب فعل، پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 49 - 2، 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار باخبر ساختن بندگان از غفران، آمرزش، رحمت و مهربانی خداوند

نَبِيٍّ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) عهده دار امیدوار ساختن بندگان خطاکار و گنهکار به غفران و رحمت خداوند

نَبِيٍّ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

«غفران» و «آمرزش» اصولاً در جایی به کار می روند که در کنار آن، خطا و لغزشی وجود داشته باشد. از این رو ممکن است مراد از «عبادی» آن دسته از بندگان باشند که لغزش و گناهی مرتکب شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 50 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار باخبر ساختن بندگان از عذاب دردناک خداوند

و أن عذابي هو العذاب الأليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 51 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار باخبر ساختن بندگان از ماجرای مهمانان حضرت ابراهیم (فرشتگان)

و تبتهم عن ضيف إبراهيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 85 - 11

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار عفو کریمانه و گذشت شایسته از کافران و مشرکان و نادیده گرفتن اذیت و آزار آنان بود.

«صفح» به معنای عفو بدون ملامت کردن و به رخ کشیدن است که از آن می توان گذشت کریمانه و بزرگوارانه برداشت کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 12

12- پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار برخورد فروتنانه (خفض جناح) با مؤمنان

واخفض جناحک للمؤمنین

«خفض جناح» (بال گشودن) کنایه از فروتنی و تواضع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 321

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اعراض و بی اعتنایی نسبت به اذیت، آزار و کارشکنی مشرکان و دشمنان و پایداری در دعوت خویش مأمور شد.

فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشركين

مراد از «اعراض از مشرکان» کناره گیری دز آنان نیست، چون با فراز نخست آیه (فاصدع بما تؤمر) - که فرمان به اظهار علنی دعوت می دهد - سازگار نیست؛ بلکه چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه مورد آزار و کارشکنی بسیار دشمنان و مشرکان بودند، مقصود همان است که در برداشت فوق آمده است. گفتنی است آیه بعد (إنا كفيناك المستهزين) نیز مؤید این حقیقت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 44 - 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار تبیین قرآن کریم برای مردم

و أنزلنا إليك الذكر لتبين للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 64 - 5

5- تبیین قرآن برای حل اختلاف های عقیدتی مردم، از جمله وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ما أنزلنا عليك الكتب إلا لتبين لهم الذي اختلفوا فيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 3,5

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار به کارگیری مفاهیم روشن و صریح در تبلیغ دین

فإنما عليك البليغ المبين

«بلاغ» به معنای تبلیغ و رساندن پیام است. توصیف آن به «المبين» (آشکار و روشنگر) بیانگر مطلب یاد شده است.

5- سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، به صرف روی گردانی مردم از آنان

فإن تولوا فإنما عليك البليغ المبين

بدین احتمال که معنای آیه چنین باشد که اگر مردم روی گردانند، تو نباید بار تکلیف را فرو نهی؛ بلکه باید همچنان به وظیفه ابلاغ پیام الهی همت گماری، برداشت فوق به دست می آید. گفتنی است آمدن جمله «فإنما علیک...» به صورت جمله اسمیه - که دال بر استمرار است - مؤید همین برداشت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 102 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار پاسخ گویی به اتهامات مشرکان مبنی بر ساختگی بودن قرآن با روشن کردن حقیقت وحی

إنما أنت مفتر... قل نزله روح القدس من ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 322

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور پیروی از آیین ابراهیم (ع) گردید.

ثم أوحينا إليك أن اتبع ملة إبراهيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور دعوت مردم به راه پروردگار در پرتو حکمت (برهان های عقلی و علمی) و موعظه نیک

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة

«حکمت» به معنای دستیابی به حق در پرتو علم و عقل است (مفردات راغب). بنابراین «بالحکمه»؛ یعنی، به وسیله براهین عقلی و علمی به حق رسیدن.

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به مجادله و مناظره با کافران و مشرکان با بهترین نوع و روش

و جدلهم بالتی هی أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر اذیت و آزار دشمنان به آن حضرت، تنها مأمور به صبر و شکیبایی گردید و نه مجاز برای مقابله به مثل

ادع إلى سبيل ربك . . . وإن عاقبتم فعاقبوا . . . و اصبر

خداوند، در آیه قبل همه مسلمانان را مجاز به مقابله به مثل دانسته است؛ ولی در این آیه شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مخاطب قرار داده و به او اختصاصاً فرمان صبر و مقاومت داده است. از ارتباط این دو آیه، برداشت فوق به دست می آید.

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به انتخاب و پیمودن برترین و ارزشمندترین راه ها در مسیر دعوت خویش و در برخورد با دشمنان

ولئن صبرتم لهو خیر للصبرین . و اصبر

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که در آیه قبل، قصاص و نیز صبر برای مؤمنان تجویز شده؛ ولی در این آیه برای شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) تنها صبر را - که برترین راه است - مشخص فرموده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 26 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به ادای حقوق خویشاوندان، مساکین و در راه ماندگان با رعایت اعتدال و اجتناب از تذبذیر

و ءات ذالقریبی حقّه و المسکین و ابن السبیل و لا تبذّر تبذیراً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مخاطب در آیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد، هر چند دیگران را نیز شامل می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به برخورد مناسب با خویشاوندان، مسکینان و در راه ماندگان با بیانی نرم و دلپذیر در صورت

خودداری از کمک به آنها به خاطر ناتوانی مالی

و ءات ذالقریبی حقّه . . . و إمّا تعرضنّ عنهم ابتغاء رحمة من ربّک ترجوها

ص: 323

عبارت «ابتغاء رحمه من ربك» (جویای رحمت پروردگارت هستی) و شواهد تاریخی حکایت از آن دارد که: خودداری پیامبر(صلی الله علیه و آله) از کمک به افراد یاد شده، به دلیل ضعف مالی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 29 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به رعایت اعتدال در انفاق و پرهیز از زیاده روی در آن و توجه به زندگی شخصی خود است .

و لاتجعل يدك مغلوله إلى عنقك و لاتبسطها کلّ البسط فتتعد ملومًا محسورًا

برداشت فوق مبتنی بر این است که مخاطب آیه پیامبر(صلی الله علیه و آله) باشد، هر چند دیگران را نیز شامل می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف شد تا به مشرکان اعلام کند : اگر با خدای واحد ، خدایان دیگری وجود دارد ، باید آنان برای گرفتن عرش چاره اندیشی نموده و وسیله ای فراهم آورند .

قل لو كان معه ءالهه كما يقولون إذا لآبتغوا إلى ذى العرش سبيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 45 - 2,3

2- قراءت قرآن و تلاوت وحی بر مردم ، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا قرأت القرآن

از اینکه خداوند برای پاسداری از پیامبر(صلی الله علیه و آله)، بین وی و کافران به هنگام تلاوت قرآن حجابی نامریی قرار داده است؛ می تواند به خاطر این باشد که آن حضرت موظف بوده است که قرآن را برای مردم تلاوت کند اما چون با تلاوت قرآن، مورد آزار و اذیت قرار می گرفت خداوند با جعل حجاب، او را از آزار آنان محافظت کرد.

3- تلاوت قرآن کریم توسط پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان مردم

و إذا قرأت القرآن جعلنا بينك .. حجابًا مستورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند برای نگرشی کنجکاوانه و دقیق به اتهامات و شگرد های تبلیغی مشرکان و دشمنان خویش

انظر كيف ضربوا لك الأمثال

جمله «ضربوا لك الأمثال» در زبان عرب به معنای «شبهوك بالأشياء» استعمال می شود؛ یعنی، تو را به چیزهایی تشبیه می کنند و مراد از آن - به قرینه آیه قبل - نسبت دادن صفات ناپسند چون: مجنون، مسحور و . . . به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به پاسخ گویی به استبعاد منکران معاد

قالوا أءذا كنا عظمًا .. قل كونوا حجاره أو حديدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 20، 7

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به پاسخ گویی به مشرکان، درباره پدید آورنده رستاخیز است.

فسيقولون من يعيدنا قل الذي فطرکم أول مره

20- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به پاسخ دادن سؤال مشرکان درباره زمان وقوع قیامت به اینکه امید است به زودی تحقق یابد.

متی هو قل عسی أن یکون قریبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 15

15- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به درخواست حجت و دلیل لازم از درگاه خداوند جهت انجام پیروزمندانه رسالت خویش و

رویارویی با منکران

وقل ... و اجعل لی من لدنک سلطنًا نصیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 84 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور ابهام زدایی در زمینه تأثیر دوگانه قرآن نسبت به انسان های مختلف

ونزّل من القرآن .. قل کلّ يعمل علی شاکلته

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که این آیه، پاسخ سؤالی مقدر درباره آیه قبل باشد و آن این است که چگونه افراد مختلف، بهره های

متفاوت از قرآن می برند؟ و این آیه جواب می دهد که بهره متضاد و متفاوت، بازتاب روحیات و عادات خود آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 88 - 1

1- مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اعلام ناتوانی انس و جن در آوردن همانند قرآن

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ . . . لایأتون بمثله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 15

15- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به اعلام محدوده مسؤولیت خویش و بیان ناتوانی خود از ارائه معجزات درخواستی مشرکان

قالوا . . . قل ... هل كنت إلاّ بشراً رسولاً

پاسخ «هل كنت...» در قبال درخواستهای مشرکان، می تواند گویای این معنا باشد که: درخواستهای آنان، ربطی به رسالت و مسؤولیتهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) نداشته و یا در توان او نبوده است.

ص: 325

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 100 - 2, 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور تذکر و هشدار به انسان ها نسبت به خصلت های نفسانی ناروای آنان

قل لو أنتم تملكون خزائن رحمة ربّي إذاً لأمسكنكم

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار متذکر شدن و به رخ کشیدن خصلت بخل مشرکان به آنان

قل لو أنتم تملكون خزائن رحمة ربّي إذاً لأمسكنكم خشية الإنفاق

این برداشت، مبتنی بر این است که مخاطبان آیه، با توجه به آیات قبل، کافران باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اقرار گرفتن از بنی اسرائیل نسبت به حق ناپذیری فرعون و پیروان او، علی رغم اعطای معجزات

فراوان به موسی (ع)

و لقد آتینا موسی تسع آيات بیئت فسنل بنی اسرائیل إذ جاءهم فقال له فرعون إني لأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 7 - 7

7- وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، هموارساختن راه هدایت و واگذاری انتخاب به خود مردم است.

فلعلک بخرع نفسک .. إنا جعلنا ما علی الأرض زینة لها لنبلوهم

بیان فریبندگی زمین و بستر امتحان بودن آن پس از بیان رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محدوده انذار و تبشیر، می تواند گویای این

مطلب باشد که وظیفه رهبران دینی، هدایت است و انتخاب، با خود مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 27 - 14

14- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، در شناخت حقایق تاریخی و معرفتی، نباید به راهی جز وحی الهی، اعتماد کنند.

واتل ما أحي إلیک . . و لن تجد من دونه ملتحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 32 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به استفاده از تمثیل و ترسیم نمای کفر و ایمان در غالب گفتوگوی کشاورزی رفاه مند با هم صحبتی کم ثروت شد .

و اضرب لهم مثلاً رجلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 45 - 1

1- پیامبر ، وظیفه دار استفاده از تمثیل برای بیان حقیقت زندگی دنیا و ناپایداری آن است .

ص: 326

و اضرب لهم مثل الحيوه الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 109 - 1

1- تبیین عظمت آفریدگار و وسعت بی کران دامنه خلقت و نعمت های مادی و کلامی او، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

قل لو كان البحر مداداً لكلمت ربّي لفنّد البحر

«کلمه» به لفظی که معنایی را تفهیم کند، گفته می شود. در مورد «کلمات خداوند دوگونه تفسیر متصور است: 1- به معنای کلمات متعارف، همانند آیات قرآن باشد؛ 2- به معنی موجودات هستی که هر یک به منزله لفظی هستند که بر صانع خود دلالت دارند. چنان که خداوند، مسیح(ع) را «کلمه» خود دانسته است. در حقیقت، معنای نخست نیز در مورد خداوند، چیزی جز مصداقی از معنای دوم نیست؛ زیرا، سخن های خداوند نیز آفریده های اویند. برداشت بالا، ناظر به معنای عام «کلمه» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 16 - 1

1- توجه ویژه به آیات سرگذشت مریم و تشریح داستان تولد عیسی در قرآن، وظیفه ای الهی بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

واذکر فی الکتب مریم

«اذکر» خطاب به پیامبر(صلی الله علیه و آله) است. آن حضرت بدون دستور خاص نیز آیات نازل شده را در قرآن بیان می کرد. هدف از تأکید بر ذکر این آیات، بیان اهمیت ماجرای بارداری مریم به عیسی و تأثیر عمیق آن در جامعه آن روز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 39 - 11، 1

1- پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله) مأمور انذار و هشدار دادن به مردم در مورد حوادث حسرت آفرین قیامت

و أنذرهم یوم الحسره

ضمیر «هم» در «أنذرهم» شامل همه مردم می شود. از اضافه شدن «یوم» به «الحسره» معلوم می شود که در آن روز همگان برگزیده خویش تأسف می خورند، به طوری که آن روز «روز حسرت» نامیده شده است.

11- انذار غافلان و منکران قیامت و بیم دادن آنان از زمینه های حسرت در آن از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

و أنذرهم یوم الحسره . . . و هم فی غفله و هم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 41 - 1

1- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار یاد کردن سرگذشت ابراهیم (ع) در قرآن

واذکر فی الکتب ابرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 51 - 1

1- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار یادکرد سرگذشت حضرت موسی در قرآن

ص: 327

واذکر فی الکتب موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 54 - 1

1- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) مأمور یادکرد سرگذشت اسماعیل صادق الوعد در قرآن

واذکر فی الکتب اسمعیل

درباره این که اسماعیل مذکور در این آیه، آیا فرزند ابراهیم (ع) است یا شخصی دیگر، بین مفسران دو نظر وجود دارد که هر کدام به ادله ای تمسک بسته اند. این نام در قرآن به صورت مطلق بر فرزند ابراهیم (ع) اطلاق شده و در این جا نیز قرینه جدی بر این که اسماعیل «صادق الوعد» شخص دیگری است وجود ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 56 - 1

1- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به یادکردن سرگذشت ادریس (ع) در قرآن فرمان داد .

واذکر فی الکتب ادریس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 3

3- بیان سنت « استدراج » و « امهال » خداوند در باره فرورفتگان در ورطه گمراهی ، وظیفه ای که بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

قل من کان فی الضلله

فعل «کان» - که برای دلالت بر استمرار است - حکایت از عمق ضلالت و دیرینه بودن آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 4,5

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به مطالبه برهان و دلیل روشن از مشرکان در زمینه شرک آنان

قل هاتوا برهنکم

«برهان» به معنای حجّت و دلیل روشن و فیصله دهنده میان حق و باطل است.

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مبلغان الهی ، موظف به برخورد استدلالی و منطقی با مخالفان

قل هاتوا برهنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 45 - 1،2

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور بیان قلمرو رسالت و وظیفه اصلی خویش برای مردم

قل إنّما أنذرکم بالوحي

2- انذار و اخطار به مردمان در پرتو وحی ، وظیفه و رسالت اصلی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

ص: 328

قل إنما أنذركم بالوحي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 1

1- هشدار و انذار عمومی به مشرکان لجوج و روی گردانان از توحید ، از وظایف پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

فإن تولوا فقل ءاذنتکم علی سواء

«ایذنان» به معنای «اعلام» است و نوعاً در جایی استعمال می شود که این اعلام همراه با نوعی تحذیر و هشدار باشد؛ یعنی، در معنای «انذار» به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور وانهادن شرک پیشگان متعصب در غرقاب جهل و گمراهی شان

فذرهم فی غمرتهم حتی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 66 - 2

2 - تلاوت مستمر آیات الهی از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مردم

قد کانت ءایتی تتلی علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 96 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به کارگیری بهترین و اخلاقی ترین روش ها ، در قبال بدی های مشرکان

ادفع بالتی هی أحسن السیئه

«التی» کنایه از شیوه و روش است. کلمه «السیئه» مفعول مؤخر برای «ادفع» می باشد؛ یعنی، بدی را به بهترین شیوه دفع کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ابلاغ پیام های الهی به صورت روشن و آشکار ، وظیفه رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

و ما علی الرسول إلاّ البلیغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - اعمال اجتهاد و مصلحت اندیشی در حل و فصل امور اجتماعی ، از اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران جامعه اسلامی است .

و إذا كانوا معه علی أمر جامع .. فإذا استئذنونک لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

ص: 329

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 15 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار فراخوانی مردمان به اندیشه و مقایسه میان فرجام کافران و تقواییشان

قل أذلك خير أم جنة الخلد التي وعد المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 52 - 1، 4

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار پرهیز از هرگونه اطاعت و تن دادن به خواسته های کافران

فلا تطع الكافرين

«طاعت»؛ یعنی، عمل کردن به آنچه که از انسان خواسته شده است.

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار مبارزه گسترده فرهنگی و تبلیغی با جریان کفر و شرک ، با محور قرار دادن قرآن

فلا تطع الكافرين و جهدهم به جهاداً كبيراً

مرجع ضمیر «به» به قرینه مقام (یعنی، آیه قبل که از انذار رسول به مردمان سخن گفته است) قرآن کریم است و آمدن مفعول مطلق (جهاداً) و توصیف آن به «کبیراً»، بیانگر گستردگی و بزرگی این جهاد می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 57 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به اعلام کردن نداشتن هیچ چشمداشت و درخواست مزدی از مردم ، در قبال انجام رسالت خویش

قل ما أسئلكم عليه من أجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 58 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور توکل بر خداوند در انجام رسالت خویش و در برابر مخالفت های کافران

و توکل علی الحی الذی لایموت

توصیه به توکل، چون پس از آیات مربوط به موضوع قلمرو رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و موضوع مخالفت های کافران مطرح شد (و کان الکافر علی ربّه ظهیراً) حاکی است که این توصیه، در رابطه با آن دو موضوع می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 215 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به فروتنی و گسترانیدن بال های لطف و محبت برای پیروان مؤمن خویش

و اخفض جناحک لمن اتبعک من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 92 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به تداوم بخشیدن اندازگری خود نسبت به گمراهان و دست برداشتن از تبلیغ

ص: 330

و من ضلّ فقل إنّما أنا من المندرين

تعبیر «فقل إنّما..» می‌رساند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مرحله نخست، با تلاوت آیات در مقام هدایت توده‌ها است و در صورت مخالفت عده‌ای، وظیفه او پایان یافته نیست؛ بلکه او در موضع اندازگری هم چنان باید باقی بماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 20 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور بود تا پیام خداوند را مبنی بر سیر در زمین و مطالعه در پدیده‌های آفرینش، ابلاغ کند.

قل سیروا فی الأرض فانظروا کیف بدأ الخلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 45 - 4, 1

1 - تلاوت کتاب آسمانی قرآن، از جمله مسؤلیت‌های پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است.

اتل ما أوحى إليك من الكتب

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ادای نماز، با رعایت حدود و شرایط آن بود.

وأقم الصلوة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 46 - 8, 5, 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان، موظف بودند که با اهل کتاب، جز با انتخاب بهترین روش، مجادله نکنند.

ولا تجدلوا أهل الكتب إلاّ بالتي هي أحسن

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان، وظیفه ندارند که با ظالمان اهل کتاب، به جدال احسن پردازند.

ولا تجدلوا أهل الكتب إلاّ بالتي هي أحسن إلاّ الذين ظلموا منهم

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان، در مجادله با اهل کتاب، موظف اند که به صراحت، اعتقادات توحیدی خود را مطرح کنند

قولوا ءامنا بالذی أنزل إلینا و أنزل إلیکم و إلهنا و إلهکم وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 50 - 10، 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف بود که منشأ تحقق معجزات را ، برای مشرکان ، تبیین کند .

لولا أنزل علیه آیت .. قل إنما الأیت عند الله

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف بود که حیثه کاری نبوت اش را ، برای مشرکان ، تبیین کند .

وقالوا لولا أنزل علیه آیت .. قل إنما الأیت عند الله و إنما أنا نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 52 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف بود که کفایت گواهی خداوند را میان او و معجزه خواهان کافر ابلاغ کند .

ص: 331

قل كفى بالله بيني وبينكم شهيداً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - عنكبوت - 29 - 63 - 9

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به حمد و ستایش خداوند بود .

قل الحمد لله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - روم - 30 - 38 - 2

2 - اتفاق بر خویشاوندان و مساکین و در راه ماندگان ، لازم است .

فَأْتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمَسْكِينِ وَالْابْنَ السَّبِيلِ

مخاطب آیه، اگر چه پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، اما پیروان آن حضرت، به تبع او، مشمول حکم آیه هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - روم - 30 - 42 - 1, 2

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور به تشویق مردم برای سیر و سفر در زمین ، جهت مطالعه در سرگذشت پیشینیان

قل سیروا فی الأرض فانظروا کیف کان عقبه الذین من قبل

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ پیام خداوند به مشرکان مکه

قل سیروا فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - روم - 30 - 43 - 1

1 - خداوند ، فراخوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به رویکرد تمام عیار به اسلام

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ

«ال» در «الدین» ممکن است عهد و مراد از آن اسلام باشد.

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر در برابر تبلیغات سوء کافران، موظف بود.

فاصبر إنّ وعد الله حقّ

متعلق صبر، محذوف است که به قرینه «ولئن جنتهم بأیه ليقولنّ الذین کفروا..» می تواند بر خوردهای ایذایی و تبلیغاتی سوء کافران باشد.

7 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را برای حفظ اقتدار روحی خویش و راه ندادن هیچ گونه اضطرابی به خود، در برابر تبلیغات کافران، فرمان داده است.

إن أتمم إلاّ مبطلون.. فاصبر... ولا یستخفّنک الذین لا یوقنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 23 - 2

2 - توصیه خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اجتناب از حزن و اندوه در قبال کفرکافران

و من کفر فلا یحزنک کفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 3 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از جانب خداوند ، مأمور به انذار مردم بود .

هو الحق من ربک لتنذر قومًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 11 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به ابلاغ پیام الهی به مردم و پاسخگویی به شبهه های مطرح شده است .

قل یتوفیکم ملک الموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 29 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به پاسخگویی به کافران و تبیین نادرستی انتظارات نابه جای آنان بود .

و یقولون متی هذا الفتح . . . قل یوم الفتح لاینفع الذین کفروا ایمنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 30 - 1

1 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمان داد تا از کافرانی که بر کفر ورزیدن مصمم بودند ، اعراض کند .

فأعرض عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به رعایت تقوای الهی بود .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تبعیت نکردن از کافران و منافقان ، موظف بود .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ . . . وَلَا تَطْعَمِ الْكُفْرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف بود از تعالیمی که از ناحیه خداوند بر او وحی می شد ، تبعیت کند .

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف بود تا جهت گیری های رسالی خویش را بر اساس تعالیم وحی قرار دهد .

يَأَيُّهَا النَّبِيُّ... وَلَا تَطْعَمُ الْكُفْرِينَ... وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 3 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بر توکل و اعتماد به خداوند ، موظف بود .

وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 7 - 8، 1

1 - به یاد آوردن پیمان گرفتن های سخت خداوند از پیامبران پیشین و از خود پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، از جمله فرمان های خداوند به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

و إِذَا أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمَنْكَرًا

«إِذْ» مفعول فعل مقدر «أذکر» است. بنابراین، استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) باید یادآور نکات و یا نکته ای که در آیه آمده، باشد.

7 - ذکر نمونه مشابه در پیمان گرفتن از انبیای پیشین ، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به منظور ترغیب آن حضرت ، به انجام رسالت خویش بود .

و إِذَا أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمَنْكَرًا... وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا

8 - پیامبران ، وظیفه دار عمل به تعهدات الهی خویش و مسؤول در مقابل آن تعهدات هستند .

و إِذَا أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ... وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا

تکرار «أخذنا منهم ميثاقاً» با تأکید «غليظاً» نشان دهنده این نکته است که پیمان خداوند، بسیار سخت است و آنان، در برابر آن پیمان، مسؤولیت دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 16 - 2, 1

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام خداوند به مردم

قل لن ینفعکم الفرار

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف بود که عقیده منافقان مدینه را درباره حفظ جان از خطر مرگ ، تصحیح کند .

إن یریدون إلاّ فرارًا . . . قل لن ینفعکم الفرار إن فررتم . . . وإذا لاتمتّعون إلاّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 17 - 2, 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام خداوند به مردم بود .

ص: 334

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف بود که با تبیین قلمرو نفوذ خواست خدا درباره زندگی و مرگ، عقیده نادرست منافقان درباره مرگ را تصحیح کند .

قل من ذا الذی یعصمکم من اللّٰه ان اراد بکم سوءاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 28 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) طبق فرمان خداوند، موظف بود که در صورت انتخاب طلاق از سوی همسران اش، به آنها متاعی پرداخت کرده و با رویی خوش آنان را طلاق دهد .

قل لأزواجک ان کنتن تردن الحیوه الدنیا .. أمتعنن وأسرحکن سراحاً جمیلاً

«سراح» در لغت، به معنای «رها کردن» است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 29 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور بود که به همسران خود بگوید در صورتی که آنان، خداخواهی و آخرت طلبی را پیشه کنند، خداوند آنان را پاداشی عظیم خواهد داد .

قل لأزواجک .. و ان کنتن تردن اللّٰه و رسوله و الدار الآخره فإنّ اللّٰه أعدّ للمح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 37 - 14

14 - شایسته است که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها از خداوند بترسد .

و اللّٰه أحقّ أن تخشیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 45 - 3,4

3 - نقش و مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت دادن و هشدار دادن به مردم است .

أرسلنک . . . مبشراً و نذیراً

4- به وجود آوردن خوف و رجا، در دل مردمان، از جمله مسؤولیت های پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بود.

أرسلنک . . . مبشراً و نذیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 46 - 2، 1

1 - دعوت مردم به خداوند، از جمله مسؤولیت های پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

يَأْتِيهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ . . . وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ

2 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مردم برای حرکت در راه خداوند، به اذن و فرمان خدا است.

ص: 335

و داعيًا إلى الله ياذنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 47 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف بود که مؤمنان را بشارت دهد به این که آنها از فضل بزرگ خدا، برخوردار خواهند بود.

و بشر المؤمنین بأنّ لهم من الله فضلاً كبيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 48 - 1,2,3,6,7,8,10

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به خودداری از اطاعت از کافران و منافقان بود.

و لاتطع الكفرین و المنفقین

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف بود که به آزار و اذیت های کافران و منافقان، اعتنایی نکند.

و دَعَّ أذیهم

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه داشت که از مقابله به مثل و درگیری با منافقان و کافران بپرهیزد.

و دَعَّ أذیهم

احتمال دارد که «دَعَّ» به معنای «بی اعتنایی» باشد و احتمال دارد که به معنای «درگیر نشدن و مقابله نکردن» باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است.

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت الهی خویش، نباید به سخنان و موضع گیری های کافران و منافقان اعتنا کند.

يَأَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِدًا و مَبَشِّرًا .. و لاتطع الكفرین و المنفقین

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ترک اذیت و آزار منافقان و کافران بود. *

و دَعَّ أذیهم

برداشت بالا، بنابراین اساس است که اضافه «أذی» به «هم» اضافه مصدر به فاعل اش باشد.

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر آزار و اذیت منافقان و کافران، باید به خدا توکل کند.

وَدَعُ أذْيَهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه داشت تا در انجام دادن رسالت خویش بر خداوند توکل کند .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ . . . وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 50 - 7

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز موظف بود که مهر همسران خود را بپردازد .

أَزْوَاجِكِ الْ-تِي ءَاتَيْتَ أَجُورَهُنَّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 52 - 4، 2، 1

1 - بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) روا و جایز نیست که غیر از موارد تعیین شده ، همسری انتخاب کند .

ص: 336

«بعد» ضد «قبل» است (مفردات راغب) و در آیه، معنای «غیر» می دهد. مضاف الیه آن به قرینه معلوم بودن، محذوف است. معنای عبارت چنین است: «غیر از زن هایی که گفته شد، زنان دیگری برای تو حلال نیست».

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مجاز نبود که همسران خود را طلاق داده و دیگرانی را جایگزین آنان کند .

لَا يَحِلُّ لَكَ . . . وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مجاز نبود بر اساس سنت جاهلی ، زنان خود را با همسران دیگران تعویض کند .

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءَ . . . وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ

احتمال دارد که مراد از «تبدیل همسران»، طلاق آنها و ازدواج با دیگران باشد و احتمال دارد که اشاره به سنت جاهلی باشد که مردان، همسران خود را تعویض می کرده اند. برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 56 - 10

10 - مؤمنان ، وظیفه قطعی دارند که به پیامبر (صلی الله علیه و آله) سلام کنند .

سَلِّمُوا تَسْلِيمًا

«تسلیم» مفعول مطلق تأکیدی است و دلالت می کند که سلام بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حتماً باید انجام بگیرد. در این که «مراد از «سلام» در آیه چیست؟» دو احتمال هست: یکی، همان سلام اصطلاحی است و دیگری، به معنای تسلیم بودن است. برداشت بالا بنابر احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 59 - 1, 2

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف است به همسران و دختران خود و همسران مؤمنان ، آموزش دهد که خود را بپوشانند .

يَأْتِيهَا النَّبِيُّ قُلًّا لِأَزْوَاجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلْبَابٍ

«دینین» از ریشه «دنا» به معنای «قرب و نزدیکی» است. «جلایب» جمع «جلباب» به معنای پیراهن و یا روسری است (مفردات راغب). متعدی شدن «دینین» به «علی» چه بسا، متضمن معنای فروانداختن و به گونه ای از بالا به سمت پایین انداختن و پوشاندن باشد.

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام های خداوند است .

يَأْتِيهَا النَّبِيُّ قُل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - احزاب - 33 - 63 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار ابلاغ پیام خداوند به مردم است .

يسئلك .. قل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 11 - 1

ص: 337

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور توجه دادن کافران و مشرکان بر آفرینش انسان و جهان و ترغیب آنان به تأمل و تفکر درباره آنها

فاستفتهم أهم أشدّ خلقاً أم من خلقنا

استفتا و پرسش در آیه شریفه، برای ترغیب به تفکر و تأمل است؛ نه برای پرسش و استفتای حقیقی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 39 - 2

2 - هشدار و تهدید، از وظایف پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در برخورد با کافران لجوج و حق ناپذیر

قل يقوم اعمالوا علی مکانتکم انّی عمل فسوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 16

16 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اعلان و ابراز باور ها و عقاید مشترک خود با اهل کتاب

قل ءامنتم بما أنزل الله من کتب

برداشت یاد شده بر این اساس است که مخاطب پیامبر (صلی الله علیه و آله) اهل کتاب باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 52 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هدایت کننده انسان ها به صراط مستقیم

و انک لتهدی الی صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 44 - 6

6 - مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و امت آن حضرت در برابر نعمت نزول قرآن *

و سوف تسئلون

برداشت بالا بدین احتمال است که مراد از «قوم» امت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ترک مناظره و منازعه با مشرکان لجوج مکه و دعوت ایشان به مسالمت اجتماعی با مسلمانان

فاصفح عنهم و قل سلم

با توجه به مفهوم «سلام» که به معنای مسالمت است، برداشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 59 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به برگزیدن شیوه صبر و انتظار در برابر کافران ، در پی اتمام حجت بر ایشان *

ص: 338

فَاتِّمَّا يَسِّرَنَّهُ . . . فارتقب

با توجه به شرایط دشوار پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه، چه بسا تعبیر «فارتقب» بیانگر لزوم صبر و انتظار تا لحظه تغییر شرایط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 18 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به پیروی نکردن از هوس ها و خواسته های افراد بی دانش و ناآگاه

و لا تتبع أهواء الذين لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 13

13 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به ترک مناظره و محاجه با کافران ، پس از اتمام حجت بر ایشان *

قل إن افتريتہ فلا تملکون . . . کفی به شهیداً بینی و بینکم

برداشت یاد شده براساس این احتمال است که تعبیر «کفی به شهیداً» به معنای ترک محاجه باشد؛ یعنی، پس از اتمام حجت، کار داوری درباره کافران را به خدا واگذار.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 9 - 12

12 - مسؤولیت اصلی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، انذار مردم با بیانی واضح و روشن

و ما أنا إلا نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 1

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به استقامت و پایداری همچون رسولان اولوالعزم

فاصبر كما صبر أولوا العزم من الرسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ادامه دادن تذکر و هشدار، در عین اصرار نورزیدن بر هدایت حق ستیزان

فتولّ عنهم... و ذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 19

19 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به پذیرش بیعت متعهدان به شرایط ایمان، با وجود پیشینه ناشایست آنان

يَأْتِيهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ... فَبَايَعَهُنَّ وَاسْتَغْفَرَ لَهُنَّ اللَّهُ

از سیاق آیه و شرایط تاریخ نزول آن، استفاده می شود که برخی از زنان بیعت کننده، خطاهایی در گذشته داشته اند که چه بسا

ص: 339

پذیرش بیعت آنان دشوار می نموده است؛ ولی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمان داده تا بیعت ایشان را بپذیرد و برای آنان طلب آمرزش کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 1

1 - نظارت بر حسن اجرای حدود الهی، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ .. تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز سوره و آیات مربوط به احکام طلاق و حدود الهی - با آن که این احکام و حدود مربوط به همه مسلمانان است - می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 11 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار هدایت مردم به سوی نور و خارج کردن آنان از ظلمت ها (گمراهی ها) در پرتو تعالیم قرآن کریم

لِيُخْرِجَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 9 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در نیمه دوم بعثت و به هنگام استقرار نظام اسلامی در مدینه، مأمور سختگیری و برخورد بدون مسامحه و گذشت با کافران و منافقان

جَهْدَ الْكُفَّارِ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلَظْ عَلَيْهِمْ

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که نزول این دسته از آیات، در دورانی بوده است که نیمی از بعثت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سپری شده و نظام اجتماعی اسلام در مدینه تشکیل یافته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 24 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور توجه دادن مردم به مبدأ پیدایش انسان ها و تکثیر نسل او

قل هو الذى ذرأكم فى الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 26 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به اعلام بی اطلاعی خویش از زمان فرارسیدن قیامت

قل إنّما العلم عند الله

پاسخ پیامبر (صلی الله علیه و آله) (علم به زمان برپایی قیامت تنها در انحصار خداوند است)، می رساند که خود آن حضرت نیز از آن آگاهی نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 340

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به تسبیح خدا و اعلام میرا بودن او از هر عیب و نقص

فسیح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 1 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام مواضع گروه های جنی در برابر قرآن و رهنمود های آن

قل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 21 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور بیان قلمرو رسالت خویش به مردمان

قل إني لا أملك لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 22 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام مصونیت نداشتن خویش در برابر عذاب الهی در صورت نافرمانی

قل إني لن يجيرني من الله أحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 23 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور بیان وظیفه و قلمرو رسالت خویش برای مردم

قل . . . إلا بلغاً من الله و رسل - ته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 25 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ صریح آگاه نبودن خویش ، از زمان تحقق وعده های خداوند به مردم

قل إن أدری أقرب ما توعدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 21 - 3، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور موعظه و زنده نگه داشتن یاد قیامت در خاطره ها و توجه دادن انسان ها ، به قدرت خداوند

فذکر

«ذکر»، حالتی است در نفس انسان که او را بر محافظت از معارفی که فرا گرفته، توانا می سازد. این کلمه با «حفظ» به یک معنا است؛ جز این که اصل فراگیری «حفظ» و در خاطر حاضر داشتن، «ذکر» خوانده می شود (مفردات راغب)؛ بنابراین «ذکر»؛

ص: 341

یعنی، متوجّه ساز و به ذهن آنان بیفکن. این واژه - چنانچه در قاموس آمده است - در معنای موعظه کردن نیز به کار می رود.

3 - توجّه دادن مردم به نشانه های قدرت خداوند در پدیده های جهان، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أفلا ينظرون... فذکر

آیات پیشین - که درباره قیامت و نیز نشانه های قدرت خداوند در جهان است - می رساند که مراد از «فذکر»، لزوم تذکر دادن به همان امور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 16

16 - تلاوت قرآن بر مردم، رسالتی الهی بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

رسول من الله يتلوا صحفًا مطهّره

توصیف پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تلاوت کننده قرآن - پس از تطبیق عنوان «رسول» بر آن حضرت - بیانگر آن است که تلاوت قرآن، بخشی از رسالت او است.

210- مسؤولیت مدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 286 - 21

21 - عفو و عطف از وظایف مدیران و والیان جامعه

و اعف عنا و اغفر لنا و ارحمنا و انت مولینا

چون جمله «انت مولینا» به منزله علت برای جمله سابق است، می توان نتیجه گرفت که هر کس نسبت به دیگری نحوی از ولایت را به اذن خداوند دارا باشد، باید عفو و .. را نسبت به او اعمال کند.

211- مسؤولیت مدیون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 282 - 12

12 - وجوب رعایت تقوای الهی از سوی مدیون و کم و کاست نکردن چیزی در تنظیم اسناد مبادلاتی

وليملل الذى . . وليتق الله ربه ولا يبغس منه شيئاً

212- مسؤليت مر بيان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 342

6- لزوم هماهنگی بین گفتار و کردار رهبران جامعه

وَأمر أهلك بالصلوة واصطبر عليها

213- مسؤولیت مرد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 16

16 - زن و مرد هر دو شایسته بر عهده گرفتن تکلیف های الهی و مسؤول در پیشگاه خداوند

و لا تقربا هذه الشجرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 226 - 6

6 - لزوم آمیزش مردان با همسران خویش در هر چهار ماه *

للدین يؤلون من نسائهم تربص اربعة اشهر

به نظر می رسد که اگر ترک آمیزش در بیشتر از چهار ماه جایز بود، به همان مقدار، حکم ایلاء از نظر زمان افزایش می یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 229 - 26

26 - سرپرستی و مدیریت مرد در خانواده *

الطلاق مرتان فامساک بمعروف او تسريح باحسان و لا يحل لكم... فاولئك هم الظالمون

چون حفظ و از هم پاشیدن بنای خانواده به دست مردان است، بنابراین سرپرستی و مدیریت خانواده به عهده اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 7،9،13

7 - تأمین نیازها و پوشاک مادران به مقدار متعارف، وظیفه شرعی پدر

و علی المولود له زرقههّن و کسوتههّن بالمعروف

9- تأمین مخارج متعارف زنان مُطلّقه در زمان شیردهی به نوزاد، بر عهده پدر است .

و علی المولود له زرقههّن

بنابراینکه مراد از «والدات» به قرینه آیات قبل و بعد، زنان مُطلّقه باشند.

13- وظیفه شوهر در تأمین مخارج زن، بیش از توان او نیست .

و علی المولود له .. لا تُکَلّف نفس الا وسعها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 343

3 - سقوط وظیفه شوهران از پرداخت مهر به همسرانی که قبل از آمیزش طلاق داده می شوند، در صورت عفو و گذشت زنان از آن

و ان طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ . . . إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 32 - 27

27 - مرد، وظیفه دار پرهیز از دلدادگی به همسر و دختر دیگران و آرزوی داشتن آنها

و لا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ

امام صادق (ع) در پاسخ به سؤال از آیه فوق فرمود: لا يَتَمَنَّى الرَّجُلُ امْرَأَةَ الرَّجُلِ وَ لا ابْنَتَهُ . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 239، ح 115؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 366، ح 2.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 34 - 34، 17، 10، 1، 2

1 - مدیریت و سرپرستی زنان هر جامعه بر عهده مردان است .

الرجال قوامون على النساء

در برداشت فوق، کلمه «الرجال» و «النساء»، مطلق مردان و زنان گرفته شده، نه خصوص شوهران و همسران آنان. قوام به کسی گفته می شود که تدبیر و اصلاح دیگری را بر عهده دارد.

2 - شوهران، وظیفه دار سرپرستی و مدیریت همسران خویش

الرجال قوامون على النساء

به قرینه «بما انفقوا»، مراد از «الرجال» شوهران و «النساء» همسران آنان خواهد بود؛ زیرا هزینه زندگی زنان بر عهده شوهران خویش است و نفقه مطلق زنان بر عهده مردان نیست.

10 - مخارج زنان بر عهده همسرانشان است .

و بما انفقوا من اموالهم

17 - لزوم اطاعت زن از شوهر و حفظ حقوق وی ، مشروط به تأمین زندگی او از سوی مرد

و بما انفقوا من اموالهم فالصّالحات قانتات حافظات

ظاهراً «فالصّالحات ..» نتیجه ای است مترتب بر جمله «الرجال ... بما انفقوا». بنابراین اطاعت زن از شوهر در موردی است که شوهر، زندگی او را تأمین کند.

34 - مرد ، هیچ حقی در آزار دادن همسر صالح و مطیع خویش ندارد .

و اضربوهنّ فان اطعنكم فلا تبغوا عليهنّ سبيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 128 - 3

3 - لزوم کوشش زن و شوهر در حفظ کانون خانواده

ص: 344

وإن امرأه خافت .. فلا جناح عليهما أن يصلحا بينهما صلحاً و الصلح خير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 6

6 - زن و مرد، هر دو، مکلف و مسؤول در پیشگاه خداوند هستند.

و لا تقربا هذه الشجره

214 - مسؤولیت مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 1 - 1

1 - همه مردم، مأمور به رعایت تقوا و پروا از خداوند هستند .

يا ايّها النَّاس اتَّقوا ربّكم .. و اتَّقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 59 - 8

8 - اجرای عدالت، وظیفه حاکمان و اطاعت از آنان، وظیفه مردم

و اذا حکمتم بین النَّاس ان تحکموا بالعدل .. يا ايّها الذين امنوا اطيعوا الله و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 65 - 5

5 - مردم، وظیفه دار مراجعه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای داوری و حلّ کلیّه مشاجرات

فلا وربک لا يؤمنون حتّی یحکموک فیما شجر بینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 11

11 - مردم وظیفه دار باور به انذار های پیامبران و پرهیز از گرفتار آمدن به عذاب های الهی

لیندرکم ولتتقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 10

10 - جدیت در فراگیری معارف الهی به بهترین وجه ، و عمل به احکام دین به نیکوترین صورت ، وظیفه ای بر عهده مردم

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها

ص: 345

215- مسؤولیت مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 1

1 - مریم ، مأمور به اطاعت خاضعانه ، سجده و رکوع (نماز) ، در برابر پروردگارش

یا مریم اقتنی لربک و اسجدی و ارکعی

216- مسؤولیت مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 62 - 4

4 - مسلمانان ، یهودیان ، مسیحیان و صابئی ها سزاوارترین امت ها برای برخوردار شدن از ایمان راستین و انجام عمل صالح

إن الذین ءامنوا .. من ءامن بالله و الیوم الآخر و عمل صلحاً

نام بردن از ملت‌های مذکور - با وجود این که ایمان راستین چنانچه گذشت از هر فرد و ملتی پذیرفته است - می تواند اشاره به این نکته باشد که: پیروان آیینهای یاد شده دارای زمینه بیشتری برای ایمان حقیقی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 115 - 9

9 - مسلمانان ، نباید به بهانه بازداشته شدن از ورود به مساجد ، ذکر و عبادت خدا را ترک کنند .

و من أظلم ممن منع مسجد الله .. لله المشرق و المغرب

برداشت فوق ، مقتضای ارتباط آیه مورد بحث با آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 8,10,13

8 - مسلمانان ، باید به همه پیامبران ایمان داشته و از تبعیض در ایمان گریزان باشند .

لانفرق بین أحد منهم

چون بحث آیه شریفه درباره ایمان است، مقصود از «لاتفرق بین أحد منهم؛ میان پیامبران فرق نمی گذاریم» فرق نگذاشتن در ایمان به ایشان است نه جهات دیگر.

10 - مسلمانان، باید به یهود و نصارا ابلاغ کنند که به قرآن و همه پیامبران و احکام و معارف نازل شده بر آنان و به تمامی کتاب های آسمانی، ایمان دارند.

قولوا ءامنا بالله و ما أنزل إلینا و ما أنزل إلی إبرهیم . . . و ما أوتی النبیین

برداشت فوق از کلمه «قولوا» (بگویید) استفاده می شود. آیه قبل گویای این است که «مقول له» (کسی که باید به او ابلاغ شود) یهود و نصارا است.

ص: 346

13 - مسلمانان ، باید به یهودیان و نصرانیان ابلاغ کنند که هرگز تسلیم خواسته های آنان نخواهند شد .

کونوا هوداً أو نصری .. قولوا ءامنا ... و نحن له مسلمون

حصر در جمله «و نحن له مسلمون» ناظر به سخن یهود و نصراست که از مسلمانان می خواستند به آیین یهودیت و نصرانیت ایمان آورند و در زمره یهودیان و نصرانیان قرار بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 12، 6

6- برطرف ساختن سوژه های تبلیغاتی دشمنان اسلام ، از وظایف ضروری مسلمانان است .

لئلا یکون للناس علیکم حجه

12 - مسلمانان در عمل به احکام الهی و مواضع به حق خویش ، نباید از تبلیغات و جار و جنجال دشمنان هراسی به خود راه دهند .

فلا تخشوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 4

4 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، از نعمتهایی که مسلمانان باید به پاس آنها ، همواره به یاد خدا باشند .

فولوا وجوهکم شطره .. کما أرسلنا فیکم رسولا ... فاذکرونی

برداشت فوق از حرف «فاء» که «اذکرونی» را بر نعمتهای یاد شده (تغییر قبله و رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله)) تفریع کرده است، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 172 - 2

2 - مسلمانان نباید روزی ها و نعمت های پاکیزه را حرام شمرده و خویشان را از منافع آنها محروم سازند .

یاأیها الذین ءامنوا کلوا من طیب ما رزقکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 190 - 6

6 - مسلمانان نباید آغازگر جنگ علیه دشمنان خویش باشند . *

وَقْتُلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَقتُلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 1

1 - مسلمانان باید کافران محارب را هر کجا یافتند ، بکشند .

وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقَّفْتُمُوهُمْ

ص: 347

ضمیر «هم» در جمله فوق به «الذین یقاتلوکم» بر می گردد و لذا از آنان به کافران محارب تعبیر شده است. «ثقف» (مصدر ثقفتم) به معنای یافتن و دسترسی پیدا کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 193 - 1

1 - نبرد با کافران ، تا برطرف شدن فتنه های آنان ، وظیفه ای ضروری بر عهده مسلمانان

و قتلوهم حتی لاتکون فتنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 194 - 9

9 - مسلمانان ، موظف به رعایت عدالت حتی در جنگ با دشمنان

فمن اعتدی علیکم فاعتدوا علیه بمثل ما اعتدی علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 195 - 11

11 - مسلمانان باید مردمی نیکوکار باشند .

و أحسنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 216 - 1

1 - وجوب جهاد بر مسلمانان ، حکمی ثابت و همیشگی

کتب علیکم القتال

«کُتِبَ» یعنی ثبت و استقرّ.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 3

3 - مسلمانان موظف به دقت کامل در تاریخ بنی اسرائیل و پندگیری از آن هستند .

الم تر الى الملائم بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 254 - 3

3 - وظیفه مسلمانان در تقویت بُنیه دفاعی و حکومتی جامعه اسلامی ، به وسیله انفاق

یا ایها الذین امنوا انفقوا

با توجه به روح کلی آیات گذشته که در مورد پیکار و زمامداری بوده است.

ص: 348

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 64 - 11

11 - مسلمانان ، موظف به اعلام تسلیم خود در برابر خداوند ، در صورت استنکاف مخالفان از پذیرش آن

فان تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 66 - 1

1 - خداوند هرگز امت اسلام را به خودکشی و ترک خانه و کاشانه ، فرمان نداده است .

و لو اتا کتبنا علیهم ان اقتلوا انفسکم او اخرجوا من دیارکم

مراد از ترک خانه و کاشانه، که با لفظ «اخرجوا من دیارکم» بیان شده، معنایی است که عنوان هجرت بر آن صدق نکند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 24

24 - مسلمانان صدر اسلام موظف به تفحص در بینش و کردار منحط دوران جاهلیت خویش و توجه به تعالی آن در اسلام

کذلک کنتم من قبل فمنّ الله علیکم فبتینوا

بنابر اینکه متعلق «فبتینوا»، «کذلک کنتم من قبل»، باشد. یعنی اگر زمان را درک نکردید و یا فراموش کردید، تحقیق کنید تا اعمال زشت جاهلی برای شما آشکار شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 102 - 20

20 - حفظ آمادگی نظامی و تدارکاتی در برابر خطر هجوم دشمنان ، وظیفه مسلمانان

ووالذین کفروا لو تغفلون عن اسلحتکم و امتعتکم فیمیلون علیکم میله واحده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 4 - 2

2- احساس مسؤولیت مسلمانان صدر اسلام نسبت به تکالیف الهی و یادگیری آن

یسئلونک ماذا احل لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 51 - 1

1- ضرورت پرهیز مسلمانان از پذیرش ولایت و حاکمیت یهود و نصارا

يا ايها الذين ءامنوا لاتتخذوا اليهود و النصرى اولياء

یکی از معانی ولایت، امارت و سلطنت است. (قاموس المحيط)، بنابراین «ولی» می تواند به معنای امیر و حاکم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 349

2 - مسلمانان، یهودیان، مسیحیان و صابئی ها، سزاوارترین امت ها برای ایمان راستین به خدا و قیامت و انجام عمل صالح

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّبِئُونَ وَالنَّصِرَىٰ مِنْ ءَامِنٍ

نام بردن از ملتهای مذکور - با اینکه ایمان راستین از هر امتی (من ءامن . . .) موجب رهایی از ترس و اندوه است - می تواند اشاره به این باشد که پیروان این ادیان از دیگران سزاوارتر و دارای زمینه بیشتری برای پذیرش ایمان حقیقی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 7,8

7 - مسلمانان در همنشینی با کافران و مشرکان بی طرف باید با تذکر آنان را از مغلظه و استهزای در اسلام و قرآن بر حذر دارند. *

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری لعلهم یتقون

8 - حفظ قداست قرآن و اسلام و بازداشتن دیگران از یاوه سرایی و تخطئه و استهزای آن، وظیفه مسلمانان است.

و ما علی الذین یتقون . . . و لکن ذکری لعلهم یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 3

3 - مبارزه با دشمنان خدا و رسول و سرکوبی آنان، امری لازم و بر عهده مسلمانان

ذلک بأنهم شاقوا اللّٰه و رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 7

7 - مسلمانان نباید آغازگر جنگ باشند .

و إن تعودوا نعد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 19

19 - رفع نیاز های جامعه ایمانی از سوی خود مسلمانان ، منشأ تشریح خمس ، نه ناتوانی خداوند بر تأمین آن نیازها

و اعلموا انما غنمتم من شیء .. و الله علی کل شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 46 - 1

1 - اطاعت از فرمان های خدا و رسول به هنگام رویارویی با دشمنان ، وظیفه ای ضروری بر عهده مسلمانان

و أطيعوا الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 58 - 1

ص: 350

1 - مسلمانان موظفند در صورت ظهور نشانه ای حاکی از تصمیم کافران بر پیمان شکنی ، معاهدات فیما بین را الغا کنند و آن را بی اعتبار بشمارند .

و إما تخافن من قوم خیانه فانبد إلیهم

مراد از «خیانه» به قرینه سیاق پیمان شکنی است و ترس از پیمان شکنی به معنای آشکار شدن شواهد و اماراتی است بر اینکه طرف مقابل نقض پیمان را در سر می پروراند. «نبد» به معنای انداختن و مفعول «فانبد» «عهدهم» است که به خاطر وضوحش در کلام نیامده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 2، 1

1 - تقویت قوای نظامی و تهیه ادوات جنگی برای نبرد با دشمنان خدا ، وظیفه ای بر عهده تمامی مسلمانان

و أعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل

2 - مسلمانان باید برای تقویت بنیه نظامی تمام تلاش خویش را تا حد ترساندن دشمن ، به کار بندند و از هر چه در اختیار دارند دریغ نورزند .

و أعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 15

15 - مسلمانان نباید حتی به خاطر دفاع از مؤمنانی که مورد هجوم کافران قرار گرفتند پیمان خویش را با آن کافران نادیده انگارند و آن را نقض کنند .

فعلیکم النصر إلا علی قوم بینکم و بینهم میثق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 9

9 - توصیه مسلمانان صدر اسلام به ادامه پایبندی بر پیمان عدم تعرض خود با مشرکان وفادار ، تا پایان یافتن مدت پیمان

إلا الذین عهدتم .. فأتوا إلیهم عهدهم إلی مدتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 8 - 2

2- لزوم هشیاری و بیداری مسلمانان نسبت به ترفند ها و ظاهرسازی های دشمنان اسلام

کیف و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ و لاذمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 119 - 4

4- مسلمانان ، موظف به همراهی و همگامی با مؤمنان صادق و راستین و پرهیز از معاشرت با منافقان

و کونوا مع الصّٰدقین

ص: 351

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 2,9

2 - اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای مسؤولیتی فزونتر نسبت به دیگر مسلمانان

ما كان لأهل المدينة و من حولهم من الأعراب أن يتخلفوا عن رسول الله

از این آیه استفاده می شود که اهل مدینه و اطراف آن - به دلیل قرب بیشتر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) - مسؤولیتی فزونتر از دیگران دارند و بدین جهت است که خداوند آنان را اختصاص به ذکر داده است.

9 - رهبری حق در نظام اسلامی ، دارای جایگاهی رفیع و مسلمانان وظیفه دار ایثار و فداکاری برای او

و لا يرغبوا بأنفسهم عن نفسه

از اینکه خداوند به مؤمنان فرمان داده است تا برای حفظ جان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان رهبر به حق جامعه اسلامی جان فشانی کنند، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 5

5- مسلمانان نباید در پایداری بر دین و پیشبرد اهداف آن بر ستمگران ، اتکا کنند و از آنان یاری طلبند .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك . . . و لاتركنوا إلى الذين ظلموا

نهی از تمایل به ستمگران و انکای بر آنان ، پس از امر به استقامت در راه دین ، توجه دادن مؤمنان است به این که مبادا برای رسیدن به این مقصود (استقامت در راه دین و پیشبرد اهداف آن) بر ستمگران تکیه کنند و از آنان یاری بخواهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 15 - 6

6 - حفظ حرمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حریم آن حضرت ، وظیفه ای الهی بر عهده یکایک مسلمانان

إذ تلقونه بألسنتكم . . . و تحسبونه هيئاً و هو عند الله عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 16 - 4,8,9

4 - مسلمانان ، موظف اند در برابر شایعه ها و تهمت های بی اساس علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حریم آن حضرت ، واکنشی صریح و منفی نشان دهند و به مقابله جدی با آنها برخیزند .

و لولا إذ سمعتموه قلتم .. هذا بهتن عظیم

8 - مسلمانان ، موظف اند در برابر شایعه ها و تهمت های بی دلیل جنسی علیه دیگر مسلمانان ، اظهار شگفتی کرده و آنها را بهتانی بزرگ بشمارند .

و لولا إذ سمعتموه قلتم .. سبحنک هذا بهتن عظیم

جمله «سبحانک» و یا «سبحان الله» در دو مورد به کار می رود: 1- آن گاه که سخن شگفت آوری شنیده شود. 2- آن گاه که سخنی بسیار زشت و ناروا شنیده شود و شنونده بخواهد از آن اظهار تنفر و انزجار کند و واکنشی منفی از خود نشان دهد. برداشت یاد شده براساس کاربرد اول است.

ص: 352

9 - اظهار تنفر و نشان دادن واکنش منفی ، وظیفه مسلمانان در برابر شایعه ها و تهمت های بی دلیل جنسی علیه دیگر مسلمانان

و لولا إذ سمعتموه قلتم ما یکون لنا أن نتکلم بهذا سبحنک هذا بهتن عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 30 - 5

5 - مسلمانان ، وظیفه دار به صحنه آوردن و فهم صحیح قرآن و عمل به تعالیم آن .

یرب إن قومی اتّخذوا هذا القرآن مهجورًا

تردیدی نیست که مهجور و متروک ساختن قرآن، مربوط به ظاهر آن نیست؛ بلکه مقصود، تأمل نکردن در معارف آن و نشناختن و عمل نکردن به تعالیم آن است. از این رو آیات بسیاری از قرآن، انسان ها را به تفکر در قرآن و عمل به آموزه های آن، فرا خوانده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 46 - 1,5,9,13

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان ، موظف بودند که با اهل کتاب ، جز باانتخاب بهترین روش ، مجادله نکنند .

و لاتجدلوا اهل الکتب إلا بالتی هی أحسن

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان ، وظیفه ندارند که با ظالمان اهل کتاب ، به جدال احسن پردازند .

و لاتجدلوا اهل الکتب إلا بالتی هی أحسن إلا الذین ظلموا منهم

9 - مسلمان ، باید به قرآن و کتاب های آسمانی ، ایمان داشته باشد .

ءامنا بالذی أنزل إلینا و أنزل إلیکم

13 - مسلمان ، باید به وحدانیت خداوند ، مؤمن باشد .

ءامنا بالذی . . . و إلهنا و إلهکم وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 47 - 7

7 - قرآن ، جزء متعلق ایمان است و مؤمنان ، باید به آن ایمان داشته باشند .

و كذلك أنزلنا إليك الكتب فالذين ءاتينهم الكتب يؤمنون به

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - روم - 30 - 38 - 5

5 - مسلمانان ، در قبال نیاز های نیازمندان جامعه ، مسؤول اند .

فأت ذا القربى حقه والمسكين وابن السبيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - احزاب - 33 - 69 - 10، 6

6 - مسلمانان ، مجاز نیستند که همانند قوم موسی بوده و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مورد آزار و اذیت قرار دهند .

ص: 353

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ ءَاذُوا مُوسَى

10 - حضور در زمره مؤمنان ، مقتضی پرهیز از آزار و اذیت پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) بود .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ ءَاذُوا مُوسَى

ندا به «یا ایها الذین آمنوا» می تواند به منظور تشویق مخاطبان برای عدم اذیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 6

6 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان ، درباره تأثیرپذیری از قدرت و مکنت کافران و تجدید نظرکردن در برنامه های تبلیغی و الهی خویش

فلا یغررک تقلبهم فی البلد

پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان، در حالی به تبلیغ دین اسلام می پرداختند که کافران در اوج قدرت اقتصادی و سیاسی قرار داشتند. بنابر این هشدار خداوند در آیه شریفه می تواند گویای مطلب یادشده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 10

10 - مسلمانان ، موظف به انتخاب بهترین روش ها در جهت کاستن و یا زدودن دشمنی ها و تنش های اجتماعی

ادفع بالتی هی أحسن . . . کأنه ولی حمیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 21، 24

21 - احیای ارزش ها و تعالیم دین در جامعه ، مسؤولیت هر فرد مسلمان

أن أقیموا الدین

24 - دعوت به توحید و انذار مشرکان ، وظیفه ای عمومی برای مسلمانان

کبر علی المشرکین ما تدعوهم إلیه

با توجه به جمع بودن «ما تدعوهم»، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 44 - 6

6 - مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و امت آن حضرت در برابر نعمت نزول قرآن *

و سوف تسئلون

برداشت بالا بدین احتمال است که مراد از «قوم» امت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 30 - 11

11- لزوم هشیاری جامعه اسلامی ، نسبت به خطر ها و توطئه های بیمار دلان و منافقان علیه دین

ص: 354

و لتعرفنهم فی لحن القول

با توجه به این که خداوند، در آیات گذشته به روحیات، خصلت ها، موضع گیری ها و توطئه گری های منافقان بیمار دل پرداخته و در این آیه نیز مؤمنان را نسبت به شناخت آنان رهنمون ساخته است (و لتعرفنهم فی لحن القول)، مطلب بالا قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 3

3 - لزوم هشیاری رهبری و جامعه اسلامی ، در برابر عناصر ظاهر فریب و دوچهره

سیقول لك المخلفون من الأعراب

پیشگویی خداوند و افشای چهره متخلفان، در حقیقت بیانگر ضرورت بر این هشیاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 8

8 - مسلمانان موظف به پیکار بی امان با دشمنان نیرومند ، تا مرز کشتن و یا به تسلیم کشاندن آنان

ستدعون إلى قوم أولى بأس شديد تقتلونهم أو يسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 9 - 6، 1

1 - مسلمانان ، موظف به برقراری صلح و از میان بردن جنگ ها و درگیری های داخلی گروه های مسلمان

وإن طائفتان من المؤمنین اقتتلوا فأصلحوا بینهما

6 - امت اسلامی ، ملزم به نبرد با هرگونه تجاوز و سرکشی در قلمرو حاکمیت اسلامی

فإن بغت إحدیهما علی الأخری فقتلوا الّتی تبغی حتی تفیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 11 - 6

6 - جامعه اسلامی ، موظف به جبران خسارت های مالی وارد شده بر مؤمنان ، در طریق ایمان *

وإن فاتكم شيء من أزواجكم .. فاتوا الذين ذهب

217- مسؤلیت مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 4

4 - مسلمانان صدر اسلام ، موظف به تقویت بنیه اعتقادی و اقتصادی خویش با برپا کردن نماز و پرداخت زکات (برای مهیا شدن زمینه های جهاد و مبارزه)

حتى يأتي الله بأمره .. وأقيموا الصلوة وءاتوا الزكوه

ص: 355

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 3

3 - مسلمانان صدر اسلام به نبرد با مشرکان مکه و بیرون راندن آنان از آن سرزمین موظف شدند .

و أخرجوهم من حيث أخرجوكم

مراد از «من حيث أخرجوكم» بنا به گفته مفسران، مکه است و به مجبور شدن مسلمانان به ترک مکه و هجرت به مدینه و حبشه اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 1

1 - مسلمانان صدر اسلام موظف به هجوم به کاروان تجاری مشرکان قریش و یا نبرد با سپاه مسلح آن بودند .

كما أخرجك ربك ... إذ يعدكم الله إحدى الطائفتين ... ويريد الله أن يحق الحق بك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 75 - 5

5 - مهاجرت به مدینه از وظایف مهم مسلمانان صدر اسلام

و الذين ءامنوا من بعد و هاجروا

مراد از هجرت در این بخش از آیات، کوچ کردن مسلمانان از هر نقطه به مدینه منوره است. تأکید فراوان خداوند بر هجرت بیانگر اهمیت ویژه آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 9

9 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را به ادامه پایبندی بر پیمان عدم تعرض خود با مشرکان ، مادامی که آنان بر پیمان خود پایبند بمانند ، توصیه فرمود .

فما استقموا لكم فاستقيموا لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را به پیکار با سران و پیشوایان شرک و کفر ، در صورت نقض پیمان صلح از سوی آنان ، فراخواند .

وإن نكثوا أيمانهم .. فقتلوا أئمة الكفر

9 - مسلمانان صدر اسلام ، موظف بودند در صورت مشاهده طعن و توهین به دین الهی از سوی معاهدان مشرک ، با ایشان به پیکار برخیزند .

وإن نكثوا أيمانهم .. و طعنوا في دينكم فقتلوا أئمة الكفر

ص: 356

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 41 - 1

1 - فرمان خداوند به بسیج همه مسلمانان صدر اسلام برای جهاد در راه خدا، هر چند فاقد تجهیزات کافی نظامی باشند.

انفروا خفافاً و ثقلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 16 - 2

2 - مسلمانان، موظف بودند با توطئه «افک» به عنوان بهتانی بزرگ علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حریم آن حضرت، مقابله کنند.

و لولا إذ سمعتموه قلتم... سبحنک هذا بهتن عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 4

4 - مسلمانان صدر اسلام به ننگه داری حرمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در گفتارشان موظف و از صدا زدن آن حضرت، همچون صدا زدن دیگر مردمان، ممنوع بودند.

لا تجعلوا دعاء الرسول بینکم کدعاء بعضکم بعضاً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که اضافه «دعا» به «الرسول» اضافه مصدر به مفعول باشد؛ یعنی، دعوت و صدا زدن شما پیامبر (صلی الله علیه و آله) را... .

218- مسؤلیت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 7

7 - خداوند، بنی اسرائیل (یهودیان و نصرانیان) را از انکار قرآن و کافر شدن به آن، بر حذر داشت.

ولا تكونوا اول کافر به

ضمیر در «به» می تواند به «ما أنزلت» و یا به «ما معکم» برگردد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 62 - 4

4 - مسلمانان ، یهودیان ، مسیحیان و صابئی ها سزاوارترین امت ها برای برخوردار شدن از ایمان راستین و انجام عمل صالح

إن الذين آمنوا .. من آمن بالله و اليوم الآخر و عمل صالحاً

نام بردن از ملت‌های مذکور - با وجود این که ایمان راستین چنانچه گذشت از هر فرد و ملتی پذیرفته است - می تواند اشاره به این نکته باشد که: پیروان آینه‌های یاد شده دارای زمینه بیشتری برای ایمان حقیقی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 357

8 - یهود و نصارا، حقیقتی را از ناحیه خداوند در اختیار داشتند که باید آن را به مردم ارائه می کردند .

أم تقولون . . . و من أظلم ممن كتم شهاده عنده من الله

چون در این بخش از آیات سخن درباره یهود و نصارا است، معلوم می شود: اشاره مستقیم جمله «من أظلم . . .» و مصداق مورد نظر آن، یهود و نصارا می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 47 - 1

1 - مسیحیان وظیفه دار حکم و داوری بر اساس انجیل

و ليحكم أهل الانجيل بما أنزل الله فيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 69 - 4

4 - ایمان به خدا و قیامت و رسالت انبیا ، از اصول مشترک ادیان آسمانی

إنّ الذين ءامنوا و الذين هادوا و الصبئون . . . من ءامن بالله و اليوم الآخر

ایمان به رسولان الهی، از عناوین مذکور در آیه (الذين ءامنوا . . . النصری) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 10

10 - ایمان به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و پیروی از او وظیفه ای الهی بر عهده یهود و نصارا و ثبت شده در تورات و انجیل

الذين يتبعون الرسول النبي الأمي الذي يجدونه مكتوبا عندهم في التوریه و الإنجيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 15,20

15 - همه انسان ها ، حتی یهود و نصارا ، باید به خدا و پیامبر او ایمان آورند .

قل يأيها الناس . . . فامنوا بالله ورسوله

مصدق مورد نظر برای «الناس»، به قرینه آیات گذشته و نیز آیه قبل که بیان داشت اوصاف پیامبر در تورات و انجیل ثبت شده، یهود و نصارا است. بنابراین یهود و نصارا از مخاطبان «فامنوا ...» هستند.

20 - همگان، حتی یهود و نصارا، باید از پیامبر اسلام تبعیت کنند.

واتبعوه

219- مسؤولیت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 358

1 - مشرکان صدر اسلام ، به سجده در برابر خدای رحمان ، مأمور شده بودند .

وإذا قيل لهم اسجدوا للرحمن

220- مسؤولیت مضمولان رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 26 - 14

14- روزه ، واکنشی شایسته در برابر بهره مندی از رحمت گسترده خداوند است .

إنّی نذرت للرحمن صومًا

221- مسؤولیت مضمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 19

19- برخورداران از نعمت و عزت و مکت ، باید به خدادادی بودن آنها توجه داشته و بدان اقرار کنند .

قد منّ الله علينا إنه من يتق ويصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 39 - 2

2برخورداران نعمت ، باید به مبدأ یگانه نعمت آفرین ، توجه داشته باشند و از دل بستگی به نعمت ها و غفلت از یاد خدا ، پرهیز کنند .

و لولا إذ دخلت جنتك قلت ما شاء الله لا قوه إلا بالله

222- مسؤولیت مصلحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 17,30

17- ضرورت پایبندی مبلغان دین و مصلحان جامعه ، به تعالیم دینی و برنامه های اصلاحی خود

و ما أريد أن أخالفكم إلى ما أنهيكم عنه

30- آنان که درصدد اصلاح جامعه اند ، باید فقط به خدا اتکال کنند و روی به درگاه او داشته باشند .

إن أريد إلاّ الإصلاح . . . عليه توكلت وإليه أنيب

ص: 359

223- مسؤولیت مطلقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 12

12 - زنان مطلقه ، حق ندارند در ایام عدّه از خانه هایشان بیرون بروند .

و لایخرجن

224- مسؤولیت معاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 92 - 8

8- اهل پیمان ، با مشاهده ضعف در طرف مقابل ، نباید به پیمان شکنی روی آورند .

تَتَّخِذُونَ أَيْمَنَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّهٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّه

225- مسؤولیت معذوران از جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 91 - 7

7 - معاف شدگان از جنگ ، باید در پشت جبهه حمایتگر رزمندگان و خیرخواه خدا و رسولش باشند .

ليس على الضعفاء . . . إذا نصحوا لله ورسوله

226- مسؤولیت معلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 21, 22

21 - تعلیم دهندگان علوم غریبه ، باید ضرر های آن علوم را به متعلمان گوشزد کرده و آنان را از سوء استفاده بر حذر دارند .

و ما يعلمان من أحد حتى يقولوا إنما نحن فتنه فلا تكفر

22 - ضرورت تلاش برای ایجاد تعهد در متعلمان به هنگام آموزش علوم به آنان

و ما يعلمان من أحد حتى يقولوا إنما نحن فتنه فلا تكفر

ص: 360

227- مسؤولیت مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 34 - 6

6 - خداوند فراخوان محاربان و مفسدان به دست شستن از فسادگری و ستیزه جویی با خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

الا الذین تابوا من قبل ان تقدروا علیهم

228- مسؤولیت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 45 - 2

2 - فرشتگان ، پیام آوران الهی

اذ قالت الملائکه یا مریم انّ اللّٰه یشرک بکلمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 1

1 - فرشتگان الهی ، مأمور گرفتن جان انسانها

انّ الذّین توفّیهم الملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 6

6 - گروهی از فرشتگان عهده دار رسالتها و مأموریتهایی از جانب خداوند هستند.

إذا جاءتهم رسلنا یتوفونهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 50 - 1

1 - میراندن انسان ها و گرفتن جان ایشان ، از مأموریت های فرشتگان

و لو ترى إذ يتوفى الذين كفروا الملائكة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 70 - 11

11- از میان بردن قوم لوط ، مأموریت فرشتگان حاضر در پیشگاه ابراهیم (ع)

إنا أرسلنا إلى قوم لوط

از آیه 76 و نیز آیات مربوط به داستان لوط(ع) معلوم می شود هدف از فرستادن فرشتگان به سوی قوم لوط، به هلاکت رساندن آنان بود.

ص: 361

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 57 - 2,3

2- بشارت به فرزنددار شدن ابراهیم (ع) کار فرعی و عذاب قوم لوط مأموریت اصلی و مهم فرشتگان بود .

إنا نبشركم بغلم .. قال فما خطبكم أيها المرسلون

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) پس از شناخت فرشتگان و دریافت بشارت فرزنددار شدن از مأموریت اصلی و مهم آنان سؤال کرد (فما خطبکم ..) و این مأموریت طبق آیه بعد عذاب قوم لوط بود.

3- ابراهیم (ع) پیش از اظهار فرشتگان از مأموریت خودشان برای عذاب قوم لوط ، از آن آگاه نبود .

قال فما خطبكم أيها المرسلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 58 - 2

2- اجرای فرمان های خداوند از وظایف و مسؤولیت های فرشتگان

قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 63 - 6

6- فرشتگان ، مجریان عذاب الهی بر قوم لوط بودند .

قالوا بل جنك بما كانوا فيه يمترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 10 - 3

3 - فرشتگانی متعدد ، مأمور نظارت بر کردار انسان ها و محفوظ نگه داشتن آن هستند .

وإنّ علیکم لحفظین

تعدد حافظان، ممکن است به اعتبار هر انسان و یا به لحاظ تمام انسان ها باشد.

229- مسؤوليت ملائكه عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - عنكبوت - 29 - 34 - 4

4- فرستادگان خدا بر لوط (ع)، خود، مأمور عذاب قوم لوط بودند .

ولما أن جاءت رسلنا لوطاً .. إنا منزلون على أهل هذه القرية رجراً من السماء

ص: 362

230- مسؤولیت ملائکه محافظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 5, 3, 1

1- فرشتگانی عهده دار مراقبت و محافظت از انسان ها در برابر خطر ها و حوادث نابود کننده

له معقبّت .. یحفظونه من امر الله

«تعقیب» (مصدر معقبات)؛ یعنی، به منظور انجام کاری در پی کسی رفتن. بنابراین مراد از «معقبات» به قرینه «یحفظونه» نیروهایی است که به منظور حفاظت آدمی در پی اویند و وی را دنبال می کنند. مفسران برآنند که آن نیروها (معقبات) فرشتگان الهی می باشند.

3- فرشتگان محافظ و پاسدار انسانها، از همه اطراف و جوانب، آنان را مراقبت می کنند .

له معقبّت من بین یدیه و من خلفه یحفظونه

«من بین یدیه» یعنی از پیش رو و «من خلفه» یعنی از پشت سر و این دو کنایه از جمیع اطراف است.

5- فرشتگان به فرمان خداوند آدمیان را از حوادث و خطر ها محافظت می کنند .

یحفظونه من امر الله

برداشت فوق بر این اساس است که «من» سببیه باشد.

231- مسؤولیت موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 9

9 - موحدان باید در آستانه مرگ، بازماندگان خویش را به توحید و ملازمت بر عبادت خدا سفارش و وصیت کنند .

إذ حضر یعقوب الموت إذ قال لبنيه ما تعبدون من بعدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 20 - 4

4- یکتاپرستان، نباید خود را در محیط و شرایطی قرار دهند که بر حفظ ایمان خویش قادر نباشند .

إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ ... يَعِيدُوكُمْ فِي مَلْتَمِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 9

9- انسان موحد ، همواره ، باید در هوای رسیدن به رضایت خداوند باشد .

إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ

فعل ماضی (كان) در کنار فعل مضارع (يرجوا) بر استمرار دلالت دارد و «فاء» تفریع، گویای برداشت بالا است.

ص: 363

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 10

10 - ابلاغ حقایق تورات به بنی اسرائیل ، از وظایف اساسی موسی (ع) بود .

و إذ آتینا موسی الکتب و الفرقان لعلکم تهتدون

رابطه اعطای کتاب به موسی (ع) و هدایت شدن بنی اسرائیل (آتینا موسی . . . لعلکم تهتدون) اقتضا می کند که: جمله ای همانند «و به او فرمان دادیم تا آن کتاب را برای شما تلاوت کند و احکام و معارفش را به شما تعلیم دهد» در تقدیر باشد که به خاطر روشنی و ایجاز بدان پرداخته نشده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 2

2- موسی (ع) ابلاغ کننده فرمان خدا (لزوم ذبح گاو) به مردم خویش

إذ قال موسی لقومه إن الله یأمركم أن تذبحوا بقرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 25 - 5

5- هارون ، همانند موسی (ع) ، مأمور بسیج بنی اسرائیل برای فتح سرزمین مقدس

قال رب انی لا املک الا نفسی و اخی

آیه بیست و سوم (وقال رجلان . . .) بیانگر آن است که آن دو مرد نیز همانند هارون مطیع موسی (ع) بودند و این حقیقت با تفسیر جمله «لا املک الا- نفسی و اخی» به اینکه تنها اختیاردار خود و برادرم هستم و در میان بنی اسرائیل تنها هارون فرمانبردار من است، سازگار نیست. بنابراین باید گفت «اخی» مبتدایی است با حذف خبر (و اخی لایملک الانفسه) و نام بردن از خود و برادرش به این دلیل است که بسیج بنی اسرائیل بر عهده هارون نیز بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 10

10 - رهاسازی بنی اسرائیل از نظام فاسد فرعونی ، از وظایف الهی موسی (ع)

تفریع جمله «فأرسل . . .» بر «إني رسول . . .» حکایت از آن دارد که رهایی بنی اسرائیل از رسالت‌های الهی موسی بوده است. یعنی به امر خداوند موظف به انجام این کار بود، نه به تصمیم شخصی خویش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 8,9

8 - خداوند از موسی (ع) خواست تا پیام‌های او را دریافت کند و فراگیرد و اعمال و رفتارش را بر اساس آنها استوار سازد .

فخذ ما أتيتك

«أخذ» (مصدر «خذ») به معنای گرفتن است و گرفتن پیام‌های الهی به این است که انسان آنها را فراگیرد و به آنها عمل کند.

ص: 364

9 - خداوند از موسی (ع) خواست تا در برابر نعمت رسالت و شایستگی شنیدن سخن خدا، وی را سپاس گوید و از شاکران شود.

اصطفیتک علی الناس برسلتی و بکلمی . . . و کن من الشکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 7,8

7 - خداوند دعوت کننده موسی (ع) به جدیت در فراگیری لوحه های دریافتی و به کار بستن آن

فخذها بقوه

8 - خداوند از موسی خواست تا قومش را به فراگیری معارف نوشته شده بر الواح و احکام یاد شده در آن فرمان دهد .

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 1

1 - خداوند از موسی (ع) خواست تا گروهی از قومش را همراه خود به میعادگاه مناجات بیاورد .

و اختار موسی قومه سبعین رجلاً لمیقتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 1,2,4,10,13

1 - خداوند، از طریق وحی به موسی و هارون (ع) فرمان داد تا در شهر مصر (مرکز حکومت فرعون) به تهیه مسکن برای قوم خود اقدام کنند .

و أوحینا إلی موسی و أخیه أن تبوءا القومکما بمصر بیوتاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که اولاً «مصر» به معنای شهر مصر باشد؛ چنان که به همین معنا در مفردات و لسان تصریح شده است. ثانیاً: جار و مجرور (بمصر) متعلق به «تبوءاً» باشد نه حال برای «قومکما».

2 - موسی و هارون (ع) مأموریت یافتند تا برای آن دسته از بنی اسرائیل که ساکن شهر مصر بودند، اقدام به تهیه مسکن نمایند .

و أوحینا إلی موسی و أخیه أن تبوءا القومکما بمصر بیوتاً

برداشت فوق بر این اساس است که «بمصر» متعلق به عامل مقدر و حال یا صفت برای «قوم» باشد؛ یعنی: تَبَوُّءًا لِّقَوْمِكُمْ كَانْتُمْ يَ الْكَانِئِينَ بِمِصْرَ.

4- موسی و هارون (ع)، از طرف خداوند مأموریت یافتند قوم خود را از مناطق مختلف، گرد آورده و در شهر مصر متمرکز کنند.

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمْ بِمِصْرَ بَيُوتًا

برداشت فوق مبتنی بر این است که «بمصر» متعلق به «تَبَوُّءًا» باشد. به این صورت که بنی اسرائیل چون در مناطق مختلف مصر پراکنده بودند و خارج کردن آنان از آن سرزمین در این حال برای موسی (ع) عادتاً ممکن نبود، خداوند با این دستور می خواست آنان در یک جا متمرکز شوند تا در خارج کردنشان از مصر مواجه با مشکل نشوند.

10 - خداوند به موسی (ع) فرمان داد تا رهایی بنی اسرائیل از چنگال فرعون را به آنان بشارت دهد.

وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . . . وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

ص: 365

13 - از امام کاظم (ع) روایت شده است: «لما خافت بنو اسرائیل جبارت ها أوحى الله إلى موسى و هارون (ع): « أن تبوءا لقومكما بمصر بيوتاً و اجعلوا بيوتكم قبله » قال : امروا أن يصلوا فى بيوتهم ;

هنگامی که بنی اسرائیل از حکام ستمگر زمان خود بیمناک شدند، خداوند به موسی و هارون (ع) وحی فرستاد که برای قوم خود در مصر خانه هایی مهیا سازید و خانه هایتان را قبله قرار دهید. امام فرمود: آنان مأمور شدند که در خانه هایشان نماز بخوانند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 7,9

7 - خداوند ، موسی و هارون (ع) را از ترک استقامت در برابر فشار های فرعون و اطرافیانش و در پیش گرفتن راهی جز آن ، بر حذر داشت .

فاستقيما و لاتتبعان سبيل الذين لا يعلمون

9 - خداوند ، موسی و هارون (ع) را از پیروی راه و روش افراد نادان بر حذر داشت .

و لاتتبعان سبيل الذين لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 5 - 11,3

3- موسی (ع) ، وظیفه دار هدایت مردم خویش به سوی نور و خارج کردن آنان از ظلمت ها ، با آیات و معجزات الهی .

و لقد أرسلنا موسى بأيتنا أن أخرج قومك من الظلمت إلى النور

11- موسی (ع) ، وظیفه دار یادآوری « آیام الله » به مردم خویش

و لقد أرسلنا موسى . . . و ذكّرهم بأى-م الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 2

2- بنی اسرائیل ، مخاطبان اصلی دعوت موسی (ع) و هدایت آنان ، مهم ترین هدف و وظیفه آن حضرت

و ءاتينا موسى الكتب و جعلناه هدى لبنى إسرائيل

از مجموع آیات مربوط به حضرت موسی (ع) بر می آید که دعوت ایشان، دعوتی فراگیر بوده است و ذکر بنی اسرائیل در این آیه، می تواند

برای این باشد که آنان مخاطبان اصلی دعوت بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 1

1 - موسی و هارون (ع)، موظف به نرمش در گفتار و پرهیز از درشتگویی در گفت و گو با فرعون

فقولا له قولاً لئناً

«لین» نقطه مقابل خشن بودن است (مفردات راغب) و «لین» صفت مشبیه است؛ یعنی، نرم و لطیف.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 83 - 2

ص: 366

2- موسی (ع) ، وظیفه دار همراهی با قوم خود در مسیر وصول به میقات بود .

و ما أعجلک عن قومک یموسی

پرسش خداوند از موسی(ع) به فرینه پاسخ او در آیه بعد سؤالی توییخی و در مقام ملامت است. از این سرزنش، برمی آید که موسی(ع) در رها ساختن قوم خود و جدا شدن از آنان، ترک اولی کرده است و می بایست همراه قوم خویش حرکت می کرد و بر آنان پیشی نمی گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 1

1 - مسؤولیت مشترک موسی و هارون ، در رسالت و مبارزه با فرعون و اشراف قوم او

ثم أرسلنا موسی و أخاه هرون . . . إلى فرعون و ملایه

«ملاً» اسم جمع و به معنای اشراف و سران است. «إستکبار» (مصدر «استکبروا»); یعنی، کبر ورزیدن و تکبر نمودن «علو» (مصدر «عالین») نیز به معنای برتری جویی و سلطه طلبی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 1

1 - موسی و هارون (ع) به فرمان خداوند ، برای هدایت تکذیب کنندگان آیات و معجزات الهی ، به جانب آنان فرستاده شدند .

فقلنا اذہبا إلى القوم الذین کذبوا بآیتنا

مقصود از «القوم الذین کذبوا» فرعون و قوم او (قبطیان) است و مراد از «آیاتنا» نشانه ها و معجزات الهی می باشد نه آیات الهی در تورات; زیرا تورات پس از به هلاکت رسیدن فرعون و قوم او، برای بنی اسرائیل نازل گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 10

10 - موسی (ع) ، از سوی خداوند مأمور هدایت بنی اسرائیل بود .

و جعلنه هدی لبنی إسرائیل

بنابراین احتمال که مرجع ضمیر مفعولی «جعلناه» حضرت موسی(ع) باشد، نکته یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 3 - 2

2 - ایمان به غیب (خدا و . . .) ، اقامه نماز و انفاق ، وظایفی ضروری بر عهده بندگان

الذین یؤمنون بالغیب . . . ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 367

1 - بقره - 2 - 63 - 13

13 - فراگیری کتاب آسمانی و تنظیم عقاید و اعمال بر محور آن ، وظیفه ای ضروری بر عهده اهل ایمان

خذوا ما آتینکم بقوه و اذکروا ما فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 13،16

13 - نیکی کردن به پدر ، مادر ، یتیمان و مساکین از وظایف ضروری اهل ایمان است .

و بالولدین إحساناً و ذی القربی و الیتمی و المسکین

فرمانهای موجود در آیه ، هر چند که به عنوان میثاقهای خدا با بنی اسرائیل مطرح شده است ، ولی بیان آن در قرآن نشانه این است که: عمل کردن به آن فرمانها وظیفه همگان خصوصاً اهل ایمان است.

16 - معاشرت نیکو با همگان حتی با کافران ، از وظایف اهل ایمان است .

و قولوا للناس حسناً

مراد از «الناس» می تواند افراد همان ملتی باشد که مخاطب جمله «قولوا» است و می تواند مراد از آن افراد ملت‌های دیگر باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 16

16 - پایبندی به همه دستورات کتاب آسمانی ، وظیفه مؤمنان به آن کتاب است .

أفتؤمنون ببعض الکتب و تکفرون ببعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 3،10

3 - به کارگیری « انظرنا » به جای « راعنا » فرمان خداوند به اهل ایمان در خطابشان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) (برای درخواست مهلت)

لا تقولوا راعنا و قولوا انظرنا

«انظرنا» به معنای ما را مهلت ده، است. (مجمع البیان)

10 - پذیرش فرمان های پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه ای بر عهده اهل ایمان

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا .. اَسْمَعُوا

برداشت فوق بر این اساس است که «سمع» به معنای اطاعت کردن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 11، 10

10 - اهل ایمان نباید از دشمنان دین در هراس بوده و از آنان بترسند .

فلا تخشوه

11 - مسلمانان نباید به خاطر هراس از دشمنان دین و به بهانه احساس خطر از ناحیه آنها ، در اجرای احکام الهی کوتاهی کنند .

ص: 368

فولوا وجوهكم شطره... إلا الذين ظلموا منهم فلا تخشوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 14، 11، 6

6 - برپایی نماز، پرداخت زکات، وفای به عهد، صبر در مشکلات و استقامت در نبرد از وظایف اهل ایمان و از مسائل اساسی دین

لیس البر أن تولوا وجوهكم... ولكن البر من... و أقام الصلوه... والصبرین فی ال

11 - صرف کردن مال برای آزاد سازی بردگان وظیفه ای بر عهده اهل ایمان

ولكن البر من ءامن... و آتی المال علی حبه... فی الرقاب

«رقاب» جمع رقبه و به معنای بردگان می باشد و «فی الرقاب» عطف بر «ذوی القربی» است. وجود حرف «فی» در عنوان بردگان - بر خلاف دیگر عناوین یاد شده - گویای این است که: مقصود از «آتی المال علی حبه... فی الرقاب» پرداخت مال برای آزاد کردن آنان است نه پرداخت مال به خود آنان.

14 - اهل ایمان به هنگام گرفتار شدن به فقر و تنگدستی و نیز روی آوری مشکلات و ناهنجاری ها، باید صبور و پایدار باشند.

و الصبرین فی البأساء و الضراء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 193 - 3

3 - نبرد با کافران، تا حاکمیت یافتن دین خدا در پهنه گیتی، فرمان خداوند به اهل ایمان

و قتلوهم حتی لا تكون فتنه و يكون الدین لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 194 - 11

11 - اهل ایمان، موظف به رعایت تقوا حتی در پاسخگویی به تجاوزات دشمن

فاعتدوا علیه بمثل ما اعتدی علیکم و اتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - انفاق و رفع نیاز های جامعه اسلامی وظیفه ای بر عهده اهل ایمان

وأنفقوا

2 - تأمین هزینه های جهاد از وظایف اهل ایمان است .

قتلوا فی سبیل اللّٰه .. وأنفقوا فی سبیل اللّٰه

از مصارف انفاق مطرح شده در آیه - به قرینه آیات گذشته - تأمین هزینه های جهاد است.

12 - اهل ایمان ، باید اعمال و وظایف الهی خویش (جهاد ، دفاع ، انفاق و . . .) را به صورت نیکوی آن انجام دهند .

قتلوا فی سبیل اللّٰه .. وأنفقوا فی سبیل اللّٰه ... وأحسنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 369

1 - لزوم تسلیم همه جانبه و همگانی مؤمنان ، در برابر اسلام و مقررات آن

یا ایها الذین امنوا ادخلوا فی السلم کافه

جمله «و لا تتبعوا خطوات الشیطان»، قرینه می شود که مراد از «سلم»، تبعیت و تسلیم در برابر اسلام و مقررات خداوند است ; نه فقط صلح بین افراد.

2 - ایجاد صلح و وحدت در جامعه اسلامی ، از وظایف همه مؤمنان

یا ایها الذین امنوا ادخلوا فی السلم کافه

بنابراینکه «سلم» به معنای صلح باشد، لازمه صلح در میان مؤمنین، عدم اختلاف و در نتیجه وحدت و هماهنگی آنان است.

14 - نغمه هایی که باعث تفرقه و اختلاف میان مسلمین شود ، نغمه هایی شیطانی است .

یا ایها الذین امنوا ادخلوا فی السلم کافه و لا تتبعوا خطوات الشیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 224 - 6

6 - مسؤولیت مؤمنان در برابر جامعه

و تصلحوا بین الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 243 - 3

3 - شناخت حوادث تاریخی و عبرت گرفتن از آنها ، وظیفه مؤمنان

الم تر الی الذین

رؤیت در آیه شریفه به معنای دیدن با چشم نیست; چون آن واقعه، گذشته است و قابل دیدن برای مخاطب نیست. بنابراین «الم تر ...» تحریک است برای شناخت و درک سرگذشته پیشینیان تا درس و عبرتی باشد برای اندیشه کنندگان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مؤمنان ، موظف به انفاق از دستاورد های پاکیزه و برداشت های خود از زمین هستند .

يا ايها الذين امنوا انفقوا من طيبات ما كسبتم و مما اخرجنا لكم من الارض

5 - لزوم پرهیز مؤمنان از تمایل به چیز های نامرغوب و بی ارزش برای انفاق

و لا تيمموا الخبيث منه تنفقون

«لا تيمموا» از «تيمم» به معنای قصد و تمایل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مؤمنان ، موظف به رعایت تقوا (پرهیز از مخالفت با خدا) هستند .

يا ايها الذين امنوا اتقوا الله

9 - پرهیز از رباخواری و چشمپوشی از سود های ربوی ، از وظایف مؤمنان

يا ايّها الذّين امنوا اتّقوا الله و ذروا ما بقى من الرّبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 286 - 10

10 - التزام مؤمنان به ترک معاصی و انجام تکالیف الهی

وقالوا سمعنا و اطعنا .. ربنا لا تؤاخذنا ان نسينا او اخطانا

توجه به پیشامد خطا و نسیان در تکالیف الهی و درخواست عفو در مورد آن، گویای مراقبت مؤمنان از اعمال و رفتار خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 100 - 1

1 - پاسداری از مرز های ایمان و عقاید دینی ، مسئولیت همگانی مؤمنان

يا ايها الذّين امنوا ان تطيعوا .. يردّوكم بعد ايمانكم كافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 102 - 1,7

1 - لزوم رعایت تقوای الهی به شایستگی تمام ، برای اهل ایمان

يا ايها الذّين امنوا اتّقوا الله حق تقاته

7 - لزوم پاسداری اهل ایمان از اسلام خویش تا لحظه مرگ ، در برابر هجوم کفر و ارتداد

ان تطيعوا فريقاً من الذّين اوتوا الكتاب يردّوكم .. و لا تموتنّ الا و انتم مسلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 103 - 2

2 - لزوم اتحاد همه اهل ایمان و پرهیز آنان از هر گونه تفرقه در میان صفوفشان

و اعتصموا بحبل الله جميعاً و لا تفرّقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 104 - 1

1 - ضرورت وجود جمعی از اهل ایمان ، برای دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر

و لتكن منكم ائمه .. عن المنكر

بنابراینکه «من» در «منکم»، تبعیضیه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 112 - 10، 2

2 - به ذلت کشانیدن اهل کتاب (یهود) در هر زمان و مکان ، وظیفه اهل ایمان

ص: 371

ضربت عليهم الدّله أين ما تقفوا

بنابر اینکه جمله «ضربت عليهم . . .»، به قرینه استثنای «الّا بحبل . . .» و جمله «این ما تقفوا»، تعیین وظیفه باشد، و نه اخبار از یک امر خارجی.

10 - اهل ایمان ، موظف به جلوگیری از توسعه و رشد اقتصادی اهل کتاب (یهود) ، تا مرحله به مسکنت و درماندگی کشانیدن آنان

و ضربت عليهم المسکنه

بنابر اینکه جمله «ضربت . . .»، تشریحی باشد نه اخبار از امر خارجی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 142 - 7

7 - ضرورت استقامت مؤمنان در جهاد و هنگامه شدائد و سختیها

ام حسبتم ان تدخلوا الجنّه و لّمّا يعلم الله الذّین جاهدوا منکم و يعلم الصّابرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 153 - 5

5 - یادآوری پیکار احد و علل شکست مسلمانان در آن ، وظیفه مؤمنان

اذ تصعدون و لا تلون علی احد

بنابر اینکه «اذ تصعدون» متعلق به «اذکروا» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 156 - 1

1 - ضرورت پرهیز مؤمنان از همسویی با کافران در پندار و تفکر ، گفتار و کردار

یا ایّها الذّین امنوا لا تکونوا کالذّین کفروا و قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 15

15 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای حقوقی بر مردم و آنان وظیفه دار رعایت آن حقوق هستند .

فاعف عنهم و استغفر لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 160 - 6

6 - مؤمنان ، بایستی تنها بر خداوند توکل کنند .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

تقدیم «علی الله» بر متعلقش «فلیتوکل» دلالت بر حصر دارد.

ص: 372

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 12

12 - مؤمنان نباید از دشمنان دین - هر چند لشگری انبوه باشند - هراسناک شوند .

إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ .. فَلَا تَخَافُوهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 200 -

1,3,4,5,7,8,12,20,21,22,23,25

1 - مؤمنان ، موظف به صبر در برابر مشکلات

يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا

3 - مؤمنان ، موظف به پایداری و مقاومت در برابر دشمنان سرسخت و ستیزه جو

يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا .. صَابِرُوا

«صابروا» از باب مفاعله، دلالت بر مقاومت طرفینی دارد و این معنا غالباً بین دو خصم تصوّر می شود.

4 - لزوم بردباری و تحمّل متقابل ، در بین مؤمنان

يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا

جمله «صابروا»، می تواند به این معنا باشد که مؤمنان موظفند مشکلات به وجود آمده از ناحیه یکدیگر را تحمّل کنند و نسبت به هم شکّیا و بردبار باشند.

5 - مؤمنان ، موظفند یکدیگر را به صبر و شکّیایی در برابر مشکلات ترغیب کنند .

يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا

به نظر می رسد الف مفاعله در «صابروا»، برای متعدّی کردن «صَبَرَ» به کار رفته باشد؛ بنابراین «صابروا»، یعنی دیگران را به صبر وادارید.

7 - مؤمنان ، موظف به برقراری ارتباط و پیوند و هماهنگی با یکدیگر

يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا .. وَرَابِطُوا

رابطه به معنای پیوند است، بنابراین «رابطوا»، دلالت بر لزوم پیوند و ارتباط بین افراد جامعه ایمانی دارد؛ که از لوازم آن هماهنگی با یکدیگر است.

8 - حراست و پاسداری از حدود و ثغور وطن اسلامی، وظیفه همگانی مؤمنان

یا ایّها الذّین امنوا .. و رابطوا

«رابطوا»، در برداشت فوق به معنای اصطلاحی آن (مرزبانی و حفظ ثغور)، گرفته شده است.

12 - مؤمنان، موظف به رعایت تقوای الهی

و اتّقوا الله

20 - صبر در انجام فرائض و در برابر مصائب و آمادگی برای پیروی از دستورات ائمه، وظیفه مؤمنان

یا ایّها الذّین امنوا اصبروا و صابروا

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: اصبروا علی الفرائض و صابروا علی المصائب و رابطوا علی الأئمّه.

کافی، ج 2، ص 81، ح 3؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 334، ح 2 و 6 و 11.

21 - مقاومت در برابر دشمن بر اساس تقیه و آمادگی برای پیروی از دستورات پیشوایان، وظیفه مؤمنان

ص: 373

يا ايّها الذين امنوا اصبروا وصابروا ورابطوا

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: ... و صابروهم على التّقيّه ورابطوا على من تقتدون به

معانی الاخبار، ص 369، ح 1؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 334، ح 3.

22 - خودداری از گناه، امر به معروف و نهی از منکر و آمادگی برای دفاع از ائمه (ع)، وظیفه مؤمنان

يا ايّها الذين امنوا اصبروا وصابروا ورابطوا واتّقوا الله

امام صادق (ع) درباره «اصبروا» فرمود: عن المعاصی. و درباره «واتّقوا الله»، فرمود: امروا بالمعروف وانهوا عن المنکر. و درباره «رابطوا» فرمود: ... ونحن الرباط الادنی فمن جاهد عتّا فقد جاهد عن النّبی (صلی الله علیه و آله)

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 212، ج 179؛ بحار الانوار، ج 24، ص 216، ح 8.

23 - مقاومت در برابر دشمنان و زیر نظر داشتن توطئه آنان، وظیفه مؤمنان

يا ايّها الذين امنوا اصبروا وصابروا ورابطوا

امام صادق (ع) درباره قول خداوند «اصبروا وصابروا...»، فرمود: معناه... و صابروا على عدوّکم ورابطوا عدوّکم.

تفسیر تبيان، ج 3، ص 96؛ نورالثقلین، ج 1، ص 428، ح 508.

25 - صبر بر انجام نمازهای پنجگانه و صبر در جنگ مسلحانه با دشمنان و پاسداری در راه خداوند، وظیفه مؤمنان

يا ايّها الذين امنوا اصبروا وصابروا

پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) درباره «... اصبروا وصابروا ورابطوا...» فرمود: اصبروا على الصلوات الخمس، و صابروا على قتال عدوّکم بالسّيف، و رباطوا فى سبيل الله لعلّکم تفلحون.

الدّر المنثور، ج 2، ص 418.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 59 - 1

1 - مؤمنان ، موظف به اطاعت از خدا و رسول و اولوالامر

یا ایها الذین امنوا اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 71 - 2

2 - آمادگی نظامی و دشمن شناسی ، از وظایف اهل ایمان

یا ایها الذین امنوا خذوا حذرکم فانفروا ثبات او انفروا جميعاً

کوچ گروهی یا دسته جمعی، بعد از بررسی کیفیت مقابله با دشمن انتخاب می شود. و لازمه آن شناسایی دشمن، قبل از رویارویی با اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 73 - 7

ص: 374

7 - مؤمنان وظیفه دار ایجاد ارتباط دوستانه با یکدیگر

کان لم تکن بینکم وینه موده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 75 - 6

6 - نجات کودکان از محیط کفر و شرک ، از وظایف مؤمنان

و الولدان .. الظالم اهلها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 1

1 - مؤمن ، هرگز از روی عمد دستش به خون مؤمن دیگر آلوده نخواهد شد .

و ما کان لمؤمن ان یقتل مؤمناً الا خطأً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 3، 2، 1

1 - مؤمنان ، وظیفه دار پرهیز از کشتن افراد مشکوک در مسیر سفر برای جهاد قبل از احراز کفر آنان

یا ایها الذین امنوا اذا ضربتم فی سبیل اللّٰه فتبینوا

از سیاق آیه و شأن نزول وارد شده چنین استفاده می شود که مسلمانان به هنگام حرکت به سوی نبرد در بین راه اگر به افرادی مشکوک مواجه می شدند، به گمان اینکه آن افراد از قوای دشمن هستند، ممکن بود آنان را به قتل برسانند ؛ خداوند اهل ایمان را امر می کند که بدون تحقیق، شخص مشکوک را نکشید.

2 - مؤمنان ، هنگام روانه شدن برای جهاد ، باید نسبت به اسلام و کفر افراد و نیرو های مقابل تحقیق نمایند .

یا ایها الذین امنوا اذا ضربتم فی سبیل اللّٰه فتبینوا

متعلّق «فتبینوا»، به قرینه «ولا تقولوا ..» ، کفر و ایمان افرادی است که مسلمانان به هنگام جهاد با آنان مواجه می شوند.

3 - سفرها و مأموریت های جنگی مؤمنان ، باید همراه با تحقیق و تأمل کافی در همه امور مربوط به جنگ باشد . *

يا ايها الذين امنوا اذا ضربتم في سبيل الله فتبينوا

به نظر می رسد متعلق حذف شده از «تبيينوا»، تمام اموری است که در رابطه با جنگ مطرح می باشد و تمیز کافر از مؤمن، اشاره به مصداقی است که باید مد نظر باشد و مورد تبیین قرار گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 11

11 - مؤمنان تحت ستم ، موظف به هجرت برای رهایی از استضعاف

قالوا كنا مستضعفين في الارض قالوا الم تكن ارض الله واسعه فتهاجروا فيها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 9

ص: 375

9- اهل ایمان ، وظیفه دار مهاجرت به سوی رسول خدا

و من یرج من بیته مهاجراً الی اللّٰه ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 103 - 7

7- نماز ، وظیفه ای ثابت و واجب برای اهل ایمان

ان الصلوه كانت علی المؤمنین کتباً موقوتاً

«کتاب» به معنای واجب و ثابت است. مؤید برداشت فوق، فرمایش امام باقر(ع) است که درباره «کتاباً موقوتاً» در آیه فوق فرمود: یعنی مفروضاً....

کافی، ج 3، ص 294، ح 10؛ نورالثقلین، ج 1، ص 545، ح 545.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 123 - 8

8- کافران ، همچون مؤمنان ، مکلف به فروع و در قبال آن مسؤول و معاقبند . *

من یعمل سوءاً یجز به

از مصادیق مورد نظر برای «من یعمل . . .» اهل کتاب هستند. بنابراین اگر آنها مرتکب گناه شوند، همچون مسلمانان عقوبت خواهند شد و این معنا بیانگر مکلف بودن اهل کتاب بر احکام فرعی اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 135 - 1،2

1 - تمامی مؤمنان ، موظف به اقامه قسط و عدل و رعایت آن در روابط اجتماعی خویشند .

یأیها الذین ءامنوا کونوا قومین بالقسط

قیام به قسط، به معنای عمل به عدل و نگرهبانی و مواظبت بر عدالت است.

2 - عدالتخواهی ، باید منش همیشگی مؤمنان باشد .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوْمِينَ بِالْقِسْطِ

«قوم»، صیغه مبالغه از «قیام» است ؛ یعنی برپا دارنده دایمی عدل و قسط در حد کمال و تمام.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 136 - 2،4

2 - ایمان ، دارای درجات و مراتب متکامل و مؤمنان ، موظف به تحصیل درجات عالی آن

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ءَامَنُوا

دعوت مؤمنان به ایمان «یاایها الذین ءامنوا ءامنوا»، می تواند اشاره به این باشد که ایمان دارای مراتب است. و مؤمن در هر مرتبه ای از ایمان که باشد، موظف است برای نیل به مرتبه بالاتر تلاش کند.

4 - دعوت خداوند از مؤمنان ، به ثبات و پایداری در طریق ایمان

ص: 376

يأياها الذين ءامنوا ءامنوا بالله

برداشت فوق توجه دیگری است برای دعوت مؤمنان به ایمان، یعنی ای اهل ایمان بر ایمان خویش همواره پایدار باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 139 - 6

6 - مؤمنان ، وظیفه دار برقراری پیوند های دوستانه با یکدیگر

الذين يتخذون الكافرين أولياء من دون المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 144 - 4,5

4 - مؤمنان ، موظف به برقراری روابط دوستانه با دیگر مؤمنان

يأياها الذين ءامنوا لاتتخذوا الكافرين أولياء من دون المؤمنين

5 - اهل ایمان ، وظیفه دار تشکیل حکومتی بر مبنای ایمان

يأياها الذين ءامنوا لاتتخذوا الكافرين أولياء من دون المؤمنين

چنانچه «ولئى» به معنای سرپرست باشد، جمله «لاتتخذوا . . .»، دلالت بر حرمت پذیرش ولایت کافران دارد، و «من دون المؤمنين»، حکایت از ضرورت تشکیل و پذیرش حکومتی بر پایه ایمان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 1

1 - حفظ شعایر الهی ، از وظایف مؤمنان

ياياها الذين ءامنوا لاتحلوا شعر الله

«احلال» «مصدر تحلوا» به معنای مباح شمردن است و مباح شمردن شعایر الهی به این است که حرمت و احترام آنها حفظ نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 7 - 9، 1

1 - مؤمنان ، موظف به یادآوری نعمت ها و پیمان های الهی

و اذکروا نعمه الله علیکم و میثقه

9- رعایت تقوا، وظیفه همه مؤمنان

و اتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 8 - 7، 3، 1

1 - مؤمنان باید همواره برای خدا قیام کنند و بر اساس حق ، شهادت دهند .

يأیها الذین ءامنوا کونوا قومین لله شهداء بالقسط

ص: 377

«قوام» صیغه مبالغه است و دلالت بر دوام دارد، یعنی عادت شما باید قیام برای خدا باشد. و «قسط» به معنای عدل و حق است.

3 - مؤمنان باید همواره مجریان عدالت باشند .

کونوا قومین لله شهداء بالقسط

بر مبنای باب تنازع می توان گفت که «بالقسط» علاوه بر تعلق به کلمه «شهداء»، به کلمه «قوامین» نیز ارتباط دارد. آیه 135 از سوره نساء، این معنا را تأیید می کند.

7 - لزوم نظارت مؤمنان بر اجرای قسط در جامعه *

کونوا قومین لله شهداء بالقسط

«شاهد» در لغت به معنای حاضر آمده است. بنابراین حضور مؤمنان به قسط، به معنای نظارت آنان بر اجرای قسط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 11 - 1,8

1 - یادآوری و توجه به نعمت های الهی ، از وظایف مؤمنان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

8 - مؤمنان باید تنها بر خدا توکل نمایند .

و على الله فليتوكل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 18

18 - اهل ایمان ، وظیفه دار شناسایی ، طراحی و به کارگیری شیوه های مناسب برای دستیابی به پیروزی بر دشمنان

ادخلوا عليهم الباب فاذا دخلتموه فانكم غلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 35 - 10,12,1

1 - مؤمنان ، موظف به پرهیزگاری و رعایت تقوا

يأيتها الذين ءامنوا اتقوا الله

10 - جهاد و مبارزه در راه خدا ، از وظايف مؤمنان

يأيتها الذين ءامنوا . . و جهدوا في سبيله

12 - خداوند ، همواره بايد محور حركت ها و برنامه هاى مؤمنان باشد .

اتقوا الله و ابتغوا إليه الوسيله و جهدوا في سبيله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 38 - 5

5 - اهل ايمان ، موظف به زمينه سازى اجراى حدود توسط حاكمان *

و السارق و السارقه فاقطعوا ايديهما

با اينكه اجراى حد در محدوده وظايف حاكم شرعى است ، خداوند همه مؤمنان را مخاطب قرار داد تا به اين نکته اشاره كند كه

ص: 378

مؤمنان باید زمینه اجرای حکم را فراهم سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 13

13 - مؤمنان ، وظیفه دار تبری و بیزاری نسبت به دشمنان

لاتتخذوا اليهود و النصرى أولياء .. و من يتولهم منكم فانه منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 6

6 - مؤمنان به خدا و قرآن ، وظیفه دار ایمان به تمامی کتب آسمانی

هل تتقون منا الا ان ءامنا بالله و ما أنزل الينا و ما أنزل من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 6

6 - ضرورت هشپاری مؤمنان در برابر اهل کتاب به هنگام تظاهر آنان به اسلام

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا .. و الله اعلم بما كانوا يكتمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 87 - 1،4،15

1 - اهل ایمان نباید خویشتن را از بهرهوری مواهب پاکیزه و حلال الهی منع کنند .

يايها الذين ءامنوا لاتحرموا طيبات ما احل الله لكم

برداشت فوق بر این مبناست که تحریم در «لاتحرموا ..»، تحریم عملی باشد یعنی خودداری کردن و استفاده نبردن از حلالهای الهی بدون اعتقاد به حرمت آن

4 - مؤمنان نبایستی مواهب پاکیزه و حلال الهی را با قسم و امثال آن بر خویش تحریم کنند .

يايها الذين ءامنوا لاتحرموا طيبات ما احل الله لكم

با توجه به ارتباط این بخش از آیات و بیان احکام قسم در آیه 89 می توان گفت مراد از «لاتحرموا...» نهی از تحریم طیبات به وسیله قسم و امثال آن است گفتنی است که بر این مبنا مراد از تحریم، تحریم حقیقی و واقعی (حرام کردن) خواهد بود.

15 - لزوم پرهیز اهل ایمان از ارتکاب محرمات الهی

یا ایها الذین ءامنوا .. لاتعتدوا

می توان گفت مراد از «لاتعتدوا» به قرینه جمله قبل «لاتحرموا طیبت ما احل الله»، ارتکاب محرمات است، و چون ارتکاب محرمات زیانبارتر از تحریم حلالها است از آن به تجاوز و تعدی تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 88 - 123، 8

8 - اهل ایمان موظف به رعایت تقوا

ص: 379

و اتقوا الله الذي انتم به مؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 90 - 5,7

5 - اهل ایمان وظیفه دار اجتناب از شرابخواری ، قماربازی و مظاهر شرک

یایها الذین ءامنوا انما الخمر و المیسر . . . فاجتنبوه

7 - اهل ایمان وظیفه دار دوری جستن از پلید ها و کردار های شیطانی

رجس من عمل الشیطن فاجتنبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 1,5

1 - اهل ایمان وظیفه دار اطاعت از خداوند و رسول او

و اطیعوا الله و اطیعوا الرسول

5 - گریز از شیطان و پرهیز از کردار های شیطانی وظیفه اهل ایمان

یایها الذین ءامنوا انما الخمر و المیسر و الانصاب و الازلم . . . و احذروا

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که متعلق «واحذروا» - به قرینه آیه قبل -، پیروی از شیطان و انجام کارهای شیطانی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 7

7 - لزوم تقوای پیشگی اهل ایمان در سه بعد رفتاری ، اعتقادی و اخلاقی

إذا ما اتقوا و ءامنوا و عملوا الصلحت ثم اتقوا و ءامنوا ثم اتقوا و احسنوا

با توجه به تکرار «اتقوا» به همراه هر یک از جملات «عملوا الصلحت» (بعد رفتاری) و «ءامنوا» (بعد اعتقادی) و «احسنوا» (بعد اخلاقی)، می توان گفت مراد از «اتقوا» در هر فراز، فرمان به تقوایی مناسب با سایر جملات آن فراز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اهل ایمان وظیفه دار پاسداری از ایمان خویش

یاایها الذین ءامنوا علیکم انفسکم

«علیکم» اسم فعل و به معنای «الزموا» است. بنابراین جمله «علیکم انفسکم» یعنی همواره مراقب ایمان خویش باشید. چون فرمان به مراقبت بر خویشتن (علیکم انفسکم) پس از خطاب «یاایها الذین ءامنوا» آمده است مراد از مراقبت، مراقبت بر ایمان و لوازم آن است.

2 - پاسداری از ایمان با پیروی از تعالیم قرآن و دستورات پیامبر (صلی الله علیه و آله)، توصیه و فرمان خداوند به مسلمانان

تعالوا الی ما أنزل الله و الی الرسول .. یاایها الذین ءامنوا علیکم انفسکم

مراد از فرمان به مراقبت از ایمان - به قرینه آیه قبل - همان روی آوردن به قرآن و تعالیم پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

9 - مؤمنان وظیفه دار پاسداری از حریم ایمان جامعه خویش

یا ایها الذین ءامنوا علیکم انفسکم

«انفس» می تواند ناظر به هر فرد نسبت به خودش باشد و می تواند به هر فرد نسبت به فرد و یا افراد دیگر باشد. همانند (فسلموا علی انفسکم، نور 61) بر این مبنا «علیکم انفسکم» یعنی مراقب ایمان یکدیگر باشید.

11 - اهل ایمان بر رفتار و کردار ناروای گمراهان و عقاید ناصواب ایشان مؤاخذه نخواهند شد .

یا ایها الذین ءامنوا .. لایضركم من ضل إذا هتدیتم إلى الله مرجعكم جميعاً

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «لایضركم ..» در ارتباط با عذابهای الهی مطرح باشد بر این مبنا جمله «علیکم انفسکم لایضركم ...» یعنی مراقب ایمان خویش باشید، شما بر بی ایمانی کافران و اعمالشان مؤاخذه نخواهید شد و بدین سبب ضرری از ناحیه آنان متوجه شما نمی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 106 - 3

3 - سهل انگاری در وصیت به هنگام مشاهده آثار مرگ - هر چند در سفر و دیار کافران - امری ناشایست برای اهل ایمان

إذا حضر احدکم الموت حین الوصیه

«حین الوصیه» بدل از «اذا» می باشد، یعنی هنگام مشاهده آثار مرگ هنگام پرداختن به وصیت است نه انجام کاری دیگر و این گویای تأکید الهی بر امر وصیت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 108 - 5

5 - گوش سپاری به فرمان های خداوند و تسلیم در برابر آنها ، تکلیفی الهی بر عهده اهل ایمان

و اسمعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 3

3 - پرهیز از بحث و مجادله با یاوه گویان و مغالطه گران در مورد دین و آیات الهی، وظیفه مؤمنان است.

و إذا رأيت الذين يخوضون في آياتنا فأعرض عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 70 - 6

6 - رها کردن و بی اعتنایی به کسانی که دین خدا را بازیچه و سرگرمی انگاشته اند، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 13

13 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در اینکه معجزه طلبی مشرکان از سر حقیقی نیست، نباید به خود تردید راه دهند.

ص: 381

فلا تكونن من الممترین

متعلق «مترین» باید چیزی متناسب با مضمون آیه باشد. پیام اصلی آیه آن است که معجزه طلبی کافران و مخالفتهای اهل کتاب با پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سر حقیجوی نیست. بنابراین «لا تكونن من الممترین» یعنی تردیدی در این مسأله نداشته باش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 13

13 - مؤمنان نباید در افکار و اعمال و سنتها از مشرکان و منکران معاد تقلید کنند.

و لا تتبع أهواء الذين... و هم برهم يعدلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 159 - 4

4 - حفظ وحدت جامعه ایمانی از وظایف اهل ایمان است.

إن الذين فرقوا دينهم وكانوا شيعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 3

3 - مؤمنان به رسالت انبیا در معرض مشکل آفرینی کفرپیشگان و موظف به صبر و استقامت

إن كان طائفة منكم ءامنوا بالذی أرسلت به... فاصبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 2

2 - مؤمنان وظیفه دار استعانت از خدا و پیشه سازی صبر و مقاومت در برابر مشکلات راه ایمان

استعینوا بالله و اصبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 11

11 - فراگیری کتاب آسمانی و تنظیم عقاید و اصول بر محور آن ، وظیفه ای ضروری بر عهده اهل ایمان

خذوا ماء اتینکم بقوه و اذکروا ما فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 1 - 10

10 - مؤمنان وظیفه دارند برای از میان بردن کدورت ها ، درگیری ها و اختلافات خویشان تلاش کنند .

و أصلحوا ذات بینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 382

1 - اهل ایمان وظیفه دار پایداری و استقامت به هنگام هجوم و لشکرکشی دشمنان دین (جهاد دفاعی)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحَفَا فَلَاتُؤَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ

کلمه «زحفا» (که به معنای لشکرکشی است) می تواند حال برای «الذین کفروا» باشد ; یعنی آنگاه که کافران به سوی شما لشکرکشی می کنند. و همچنین می تواند حال برای فاعل «لقتیم» باشد ; یعنی آنگاه که شما برای جهاد به سوی کافران حرکت می کنید. در برداشت فوق وجه اول ملاحظه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - ضرورت توجه اهل ایمان به فرجام شوم کافران ستیزه گر و نقش اصلی خدا در پیروزی های مؤمنان

ذَلِكُمْ

حرف «کم» در «ذَلِكُمْ» خطاب به اهل ایمان است. یعنی ای اهل ایمان سرنوشت مشرکان ستیزه جو همان است که بیان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اهل ایمان وظیفه دار اطاعت از خدا و رسول و پرهیز از نافرمانی آن حضرت

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلُّوْا عَنَّهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اهل ایمان وظیفه دار اجابت و پذیرش دعوت خدا و رسول او هستند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - اهل ایمان موظف به مبارزه با فتنه‌هایی که شعله‌های آن دامنگیر کل جامعه است .

و اتقوا فتنه لاتصیین الذین

عامل فتنه در مورد بحث - چنانچه گذشت - گناه و ستمکاری است و مرتکب این گناه به دلیل «ظلموا منکم» تنها برخی از افراد جامعه هستند. بنابراین امر به اتقا (اتقوا فتنه) نسبت به مخاطبان متفاوت خواهد بود. یعنی نسبت به گنهکاران و ستم پیشگان، پرهیز از خود گناه است و نسبت به آنان که مرتکب نمی شوند، جلوگیری از ارتکاب آن است.

4 - مؤمنان وظیفه دار اهتمام بیشتر در پرهیز از گناهایی که آثار شوم آن فراگیر جامعه ایمانی است .

و اتقوا فتنه لاتصیین الذین ظلموا منکم خاصه

بدیهی است هیچ گناه و ستمی را نباید مرتکب شد. بنابراین نهی از ارتکاب گناهی که فتنه‌ای فراگیر دارد، حاکی از تأکید بیشتر نسبت به پرهیز از چنین گناهی است.

ص: 383

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 27 - 1,3

1 - خیانت به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، حرام و به دور از شأن اهل ایمان

يأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَ الرَّسُولَ

3 - حفظ امانت های مسلمانان و پرهیز از خیانت در آن ، وظیفه ایمانی مؤمنان

يأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَ الرَّسُولَ وَ تَخُونُوا أَمْنَتَكُمْ

در برداشت فوق «تخونوا أمتکم» عطف بر «تخونوا الله» گرفته شده است. بنابراین حرف نهی «لا» در معطوف نیز لحاظ شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 1

1 - خداوند ، مؤمنان را به رعایت تقوا و پرهیز از مخالفت با وی فراخوانده است .

يأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَل لَكُمْ فُرْقَانًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 39 - 1,4

1 - نبرد با کافران تا برکنده شدن فتنه های آنان ، وظیفه ای ضروری بر عهده اهل ایمان

وَ قَتَلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً

4 - نبرد با کافران تا حاکمیت یافتن دین خدا در جهان ، فرمان خداوند به اهل ایمان

وَ قَتَلُوهُمْ حَتَّى . . . يَكُونَ الدِّينَ كُلَّهُ لِلَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 40 - 1

1 - اهل ایمان باید با باور به یاری خداوند و سرپرستی او ، به جهاد با کافران فتنه انگیز بپردازند .

وَ إِن تَوَلَّوْا فاعلموا أَن اللَّهَ مَوْلِيكُمْ نَعْمَ الْمَوْلَى وَ نَعْمَ النَّصِيرَ

متعلق «تولوا» دست برداشتن از فتنه انگیزی است ; یعنی «إن تولوا عن الانتهاء فلم يتركوا الفتنه». و جواب شرط، به قرینه آیه قبل، جمله ای همانند «فقاتلوهم» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 42 - 17

17 - اهل ایمان باید عقاید و باور های دینی خویش را بر دلیل و برهان روشن استوار سازند .

و یحیی من حی عن بینہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 45 - 1

ص: 384

1 - اهل ایمان وظیفه دار پایداری در نبرد با دشمنان دین

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا

«لقاء» مصدر «لقيتم» به معنای رو در رو شدن و برخورد کردن است و مراد از آن به مناسبت سیاق آیه، برخورد نظامی، یعنی پیکار و نبرد، می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 46 - 2

2 - لزوم پرهیز اهل ایمان از نزاع و کشمکش با یکدیگر

و لاتنزعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 47 - 4

4 - گرایش به خصلت های کفرپیشگان ، امری نکوهیده برای اهل ایمان

و لاتکونوا کالذین خرجوا من دیرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 57 - 4

4 - متلاشی ساختن جبهه کافران محارب و پراکنده ساختن آنان ، تکلیفی بر عهده اهل ایمان

فإِذَا تَتَفَتَنَهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّبْهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 7

7 - اهل ایمان باید توان رزمی برتر خویش را به دشمنان دین بنمایانند .

ترهبون به عدو الله

وحشت دشمن از توان نظامی مستلزم این است که آنان بر توان نظامی اهل ایمان آگاه شوند. بنابراین مسلمانان باید توان خویش را به گونه

ای به آنان بنمایانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 4، 3، 1

1 - اهل ایمان موظف به پیکار با کفرپیشگان

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ

از «من الذين كفروا» در ذیل آیه بدست می آید که مراد از «القتال» پیکار با کافران است.

3 - یک گروه بیست نفری اهل ایمان باید بر یک گروه دویست نفری اهل کفر و لشکر صد نفری مؤمنان باید بر لشکر هزار نفری اهل کفر پیروز شود .

إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرِينَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا

ص: 385

جمله های «یغلبوا مائتین» و «یغلبوا ألفا» خبری هستند. ولی مراد از آن به دلیل «الئن خفف الله عنکم» در آیه بعد معنایی دستوری است. زیرا تخفیف در محدوده تکالیف و دستورات مطرح است. بنابراین «یغلبوا ...» یعنی باید مقاومت کنید و پیروز شوید.

4- اهل ایمان موظف به پایداری در برابر لشکریان کفر تا پیروزی بر آنان؛ حتی در صورت ده برابر بودن نیروی انسانی کافران

حرض المؤمنین علی القتال إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین

تغییر نکردن نسبت در دو فراز یاد شده، یعنی بیست در مقابل دویست و صد در مقابل هزار، بیانگر این است که ضرورت مقاومت مخصوص بیست و دویست نفر نیست، بلکه تحقق نسبت (یک بر ده) ملاک حکم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 3

3- یاری رسانی و پناه دادن به مهاجران راه خدا، وظیفه ای بر عهده اهل ایمان

و الذین ءاؤوا و نصرؤا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 75 - 6

6- تمرکز یافتن و تشکل داشتن، وظیفه ای ضروری بر عهده اهل ایمان

و الذین ءامنؤا من بعد و هاجروا

به نظر می رسد از اهداف اساسی قرآن در الزام مسلمانان صدر اسلام به هجرت، با توجه به شرایط آن دوران، تمرکز بخشیدن به اهل ایمان و تشکل دادن به نیروهای پراکنده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 6

6- دستیابی مؤمنان به ارزش ها و آرمان های مکتبی، در پرتو تلاش و جهاد خود آنان میسر است.

قتلوهم یعذبهم الله بأیدیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 18 - 10

10 - مؤمنان راستین با وجود برخورداری از ایمان و اعمال شایسته ، تنها باید امیدوار به هدایت و ره یافتگی خویش باشند نه مطمئن و مغرور به آن .

من ءامن بالله .. فعسى أولئك أن يكونوا من المهتدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 18

18 - لزوم امید بستن مؤمنان به فضل الهی و قطع دل بستگی از غیر خدا

فسوف يغنيكم الله من فضله إن شاء

ص: 386

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 38 - 1

1 - مؤمنان ، موظف به بسیج شدن برای نبرد در راه خدا ، به هنگام صدور فرمان جنگ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتَأْتِلْتُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 41 - 4

4 - مؤمنان ، موظف به جهاد با مال (کمک های اقتصادی به لشکر اسلام و چشم پوشی از منافع مادی) همپای جهاد با جان

جهدوا بأموالكم و أنفسكم في سبيل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 51 - 8

8 - مؤمنان ، باید تنها به خدا توکل کنند .

هو مولينا و على الله فليتوكل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 6,7

6 - لزوم بی تفاوت بودن مؤمنان نسبت به عملکرد و سرنوشت یکدیگر

و المؤمنون و المؤمنت بعضهم أولياء بعض يأمرن بالمعروف و ينهون عن المنکر

7 - امر به معروف و نهی از منکر ، مهمترین وظیفه مؤمنان و بارزترین مشخصه جامعه اسلامی

و المؤمنون و المؤمنت .. . يأمرن بالمعروف و ينهون عن المنکر

از اینکه در رأس همه کارها و ارزشها، از امر به معروف و نهی از منکر یاد شده است، اهمیت برتر آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 91 - 9

9- لزوم خیرخواهی مؤمنان برای دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر الهی

إذا نصحوا لله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 94 - 3,7

3- خداوند ، خواهان اعتماد نکردن رهبر و مؤمنان بر عذرتراشی های توانمندان متخلف از جهاد

قل لا تعتذروا لن نؤمن لكم

7- باز بودن راه توبه برای متخلفان از جهاد ، با وجود مأموریت مؤمنان به نپذیرفتن عذرتراشی آنان *

لن نؤمن لكم... و سیری الله عملکم ورسوله

ص: 387

جمله «سیری الله . . .» می تواند بیانگر این جهت باشد که اگر چه مؤمنان نباید برای عذرخواهی متخلفان از جهاد واقعی بنهند، ولی این بدان معنا نیست که آنان راهی به سوی توبه نداشته باشند؛ بلکه توبه آنان منوط به عملکرد آینده شان است که خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر آن ناظر خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 7

7 - حفظ جان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه همه مؤمنان و مقدم بر حفظ جان خودشان

و لا یرغبوا بانفسهم عن نفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 3

3 - مؤمنان در مقابل جنجال تبلیغاتی دشمنان، نباید اندوهی به خود راه دهند .

و لا یحزنک قولهم

اگر چه مخاطب جمله «لا یحزنک» وجود مبارک پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است، ولی با توجه به ذکر «إن العزه لله جمیعاً» که می تواند در مقام تعلیل باشد، می تواند از مورد، الغای خصوصیت کرد و آن را تعمیم داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 84 - 7

7 - مؤمنان باید تسلیم خدا و متکی به او بوده و از هیچ قدرتی نهراسند .

إن کنتم ءامنتم بالله فعلیه توکلوا إن کنتم مسلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 2,3

2- مؤمنان همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا موظف بودند .

فاستقم . . . و من تاب معک

«من تاب» عطف بر ضمیر مستتر در «فاستقم» است؛ یعنی: «ولیستقم من تاب معک».

3- استقامت در ابلاغ دین و گسترش توحید ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به اوست .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك

جمله «تو و پیروانت پایداری و استقامت کنید» می تواند به این معنا باشد: بر توحید و احکام دین پایبند و ثابت قدم بمانید؛ مبدا سختیها و مشکلات شما را از مسیر حق منحرف سازد. و نیز می تواند گویای این باشد: در ابلاغ توحید و دین پایداری کنید و از دعوت ملول و خسته نشوید. برداشت فوق ناظر به معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 121 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به آن حضرت ، موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

ص: 388

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 31 - 10

10- منوط بودن هدایت مردم به مشیت خدا، از معارفی که اهل ایمان باید بدان باور داشته باشند.

أفلم یأیئس الذین ءامنوا أن لو یشاء الله لهدی الناس جمیعاً

فعل «یأیس» متضمن معنای «یعلم» است و عبارت «أن لو یشاء الله...» مفعول برای آن فعل (یعلم) می باشد و متعلق «یأیس» محذوف است که به قرینه سیاق «من اهتدائهم» می باشد. بنابراین جمله «أفلم یأیس...» چنین معنا می شود: پس آیا اهل ایمان ندانسته اند که اگر خدا می خواست همه انسانها را هدایت می کرد، پس آیا مأیوس نشده اند از اینکه آن کفرپیشگان (آنان که با وجود قرآن ایمان نیاورده اند) هدایت شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 1 - 3

3- مؤمنان، وظیفه دار صبر و شکیبایی و پرهیز از درخواست تحقق سریع وعده های خداوند

أتی أمر الله فلا تستعجلوه سبحانه و تعالی عمّا یشرکون

با توجه به اینکه «لا تستعجلوه» مخاطب و «یشرکون» غایب است، به نظر می رسد مخاطب فعل اول مؤمنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 12

12- مؤمنان، باید امکانات و نعمت های دنیوی را رحمتی از جانب خدا بدانند.

وإما تعرضنّ عنهم ابتغاء رحمة من ربّک ترجوها

توصیه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) (و یا مؤمنان) برای برخورد شایسته با مستمندان در صورت عدم امکان کمک به آنها با تعبیر «ابتغاء رحمة من ربک ترجوها» می تواند إشعار به این نکته داشته باشد که مؤمنان باید به خدادادی بودن امکانات توجه داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 29 - 1, 2

1- مؤمنان ، وظیفه دار رعایت اعتدال و میانه روی در انفاق به دیگران و مصرف اموال و امکانات در زندگی شخصی

و لاتجعل یدک مغلوله إلی عنقک و لاتبسطنها کلّ البسط

2- مؤمنان ، وظیفه دار پرهیز از بخل و خودداری از ادای حق خویشان و مستمندان

و ءات ذالقربی حقه . . . و لاتجعل یدک مغلوله إلی عنقک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 2

2- مؤمنان ، باید به شگرد های تبلیغی دشمنان ، توجه لازم را داشته باشند .

انظر کیف ضربوا لک الأمثال

ص: 389

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 2

2- مؤمنان ، موظف به انتخاب بهترین شیوه ها در گفتار و برخوردشان با مشرکان و کافران

و قل لعبادی یقولوا التی هی أحسن

برداشت فوق، مبتنی بر شأن نزولی است که در آن آمده است: مؤمنان در برابر اهانت و آزارهای مشرکان، تصمیم به برخورد شدید گرفتند (مجمع البیان ج، 6 ص 5) و خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را موظف فرمود که به آنان اعلام کند: بهترین گفتار را انتخاب کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 54 - 8

8- مؤمنان ، نباید به ایمان خویش مغرور بوده و به سعادت ابدی خود مطمئن باشند .

رَبِّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنَّ يَشَأُ يَرْحَمَكُم أَوْ إِن يَشَأُ يُعَذِّبَكُم

بنابراینکه خطاب «رَبِّكُمْ» مؤمنان باشند ممکن است تعریضی باشد به مؤمنان که مبدا تصور کنند با داشتن ایمان، سعادتشان قطعی است و بر این اساس با سایر بندگان خدا تندی کنند. صدر آیه «رَبِّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ» (خداوند آگاهترین به وضعیت شماست) می تواند به این معنای از آیه کمک نماید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 6

6- وادار ساختن همسر و فرزندان به نماز و انفاق ، از مسؤولیت های مردان مؤمن

و کان یأمر أهله بالصلوة والزکوة

از معانی «أهل» زوجة و اهل خانه است (مصباح).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 12

12 - جبهه ایمان ، وظیفه دار تلاش بی امان برای به ذلت کشاندن جبهه کفر

و من الناس من یجدل .. له فی الدنیا خزی

برداشت یاد شده بر این اساس است که جمله «له فی الدنيا خزی» می تواند اثنا در قالب اخبار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 36 - 3

3 - بزرگداشت و حفظ حرمت شعائر دینی و الهی ، وظیفه ای الهی برعهده تمام مؤمنان است .

و البدن جعلنها لكم من شعئر الله

این سخن خدا که: «ما شتران قربانی را جزء شعائر دینی قرار دادیم» در واقع توصیه است به این که باید در حفظ شعائر الهی و بزرگداشت آنها بکوشید.

ص: 390

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 77 - 11

11 - مؤمنان ، همواره باید میان بیم و امید به سر برند و به اعمال نیک مغرور نشوند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ارْكَعُوا .. لَعَلَّكُمْ تَقْلِحُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 12 - 3،8

3 - مؤمنان ، وظیفه دار تکذیب صریح شایعه ها و تهمت های جنسی بی اساس علیه دیگر مؤمنان

لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ .. وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مِّبِينٌ

8 - جامعه اسلامی ، وظیفه دار رعایت حسن ظن نسبت به یکدیگر

لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مِّبِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 4

4 - منزوی ساختن و بی مهری کردن به قذف کنندگان و اتهام زندگان به زنان پاکدامن ، وظیفه ای الهی بر عهده اهل ایمان

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ .. لَعْنُوا فِي الدُّنْيَا

جمله «لعنوا فی الدنيا» می تواند بیانگر وظیفه اهل ایمان نسبت به قذف کنندگان باشد که در برداشت فوق، بدان اشاره شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 28 - 3

3 - مؤمنان در صورت مواجه شدن با بی میلی صاحب خانه و درخواست مراجعت ، باید عذر او را موجه دانسته و بازگردند .

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 32 - 6

6 - مؤمنان ، وظیفه دار بر آوردن نیاز های اولیه و طبیعی بردگان و خدمت گذاران خویش

وَأَنْكَحُوا .. وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که از مورد آیه، الغای خصوصیت شود؛ چرا که ازدواج از مصادیق نیازهای اساسی و طبیعی انسان است و به نظر می رسد که نیاز به ازدواج، خصوصیتی ندارد و شامل هر نوع نیازی می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 7

7 - زنان و مردان مؤمن ، حق ندارند با وضعیت و پوشش متناسب با خواب و خلوت ، در انتظار خدمت کاران خویش ظاهر شوند .

لَيَسْتَنْذَنُكُمُ الَّذِينَ أَيْمَنُكُمْ .. مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ ... وَ مِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ

ص: 391

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 30 - 6

6 - قرآن ، کتابی است با عظمت و مؤمنان وظیفه دار حراست از حرمت و منزلت آن

و قال الرسول یربّ إنّ قومی اتّخذوا هذا القرآن مهجورًا

برداشت فوق، از اسم اشاره «هذا» در «هذا القرآن» - که بر تعظیم و تفخیم دلالت دارد - استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 7

7 - مؤمنان نباید به خاطر عبادت و رفتار خوب خود، به عجب و غرور گرفتار آیند و خویشان را بی نیاز از تضرع و دعا بیندارند .

و الذین یتبتون لرّبهم .. یقولون ربّنا اصرف عنا عذاب جهنّم إنّ عذابهاکان غرامًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 13

13 - در پاسخ بدی، خوبی کردن و انفاق بخشی از دارایی ها، باید برنامه همیشگی اهل ایمان باشد و نه مقطعی .

و یدروءن بالحسنه .. و ممّا رزقنهم ینفقون

برداشت یاد شده با توجه به فعل های «یدروءن» و «ینفقون» - که حکایت از تجدد و استمرار دارد - استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 10 - 4

4 - ایمان آورندگان به خدا، باید سختی ها و پیامد های ناگوار احتمالی ایمان شان را، تحمل کنند .

و من الناس من یقول ءامنّا باللّٰه فاذا اُذی فی اللّٰه جعل فتنه الناس کعذاب اللّٰه

آیه، به دنبال سرزنش کسانی است که ایمانی زبانی و سطحی دارند و چون به خاطر ایمان شان، سختی می بینند، آن را تحمل نمی کنند. از سرزنش افراد یاد شده، استفاده می شود که مؤمنان، باید در راه ایمان شان سختی ها را بر خود هموار کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 56 - 5

5 - مؤمنان ، در انتخاب مسکن ، باید نقطه ای را انتخاب کنند که ارزش های دینی شان محفوظ باشد .

إِنَّ أَرْضِي وَسَعَةِ فَإِيَّيْ فاعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 15

15 - مؤمنان ، در قبال نیاز های اقتصادی جامعه ، تعهد دارند .

يدعون ربّهم . . . و ممّا رزقنهم ينفقون

ص: 392

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 6 - 6

6 - رعایت احترام همسران پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مؤمنان ، لازم است .

و أزوجه أمتهتم

به منزله مادر معرفی شدن همسران پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آیه، به قرینه آیه پنجاه و سه - که در آن، ازدواج با همسران پیامبر (صلی الله علیه و آله) حرام شده است - همان حرمت ازدواج است. این که از حرمت ازدواج با آنان، از چنین تعبیری استفاده شده است، به خاطر یادآوری حرمت ویژه ای همانند مادران، برای همسران پیامبر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 9 - 1

1 - مؤمنان ، باید نعمت های خداوندی را یادآور شوند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 36 - 1

1 - هیچ مرد و زن مؤمنی حق ندارد که در برابر فرمان خداوند و پیامبرش ، تصمیم دیگری بگیرد .

و ما كان لمؤمن ولا مؤمنة إذا قضى الله ورسوله أمراً أن يكون لهم الخيرة من أمرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 41 - 1

1 - مؤمنان ، موظف به ذکر فراوان خداوند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 42 - 1

1 - مؤمنان ، موظف به تسبیح خداوند در هر صبح و شام اند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا .. وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 53 - 36،22،12،11،10،6،1

1 - مؤمنان ، مجاز نیستند بدون اجازه ، وارد خانه های پیامبر (صلی الله علیه و آله) شوند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ

6 - مؤمنان ، در صورتی که وارد خانه پیامبر (صلی الله علیه و آله) شدند ، نباید منتظر صرف غذا در آنجا باشند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرِ نَظْرِينَ إ

«إناء» در لغت به معنای «وقت و ساعت» است (مفردات راغب). مراد از «غیر ناظرین إناء» منتظر بودن برای فرارسیدن وقت غذا

ص: 393

است.

10 - مؤمنان ، موظف بودند پس از صرف غذا در میهمانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از خانه آن حضرت پراکنده شوند .

فإذا طعمتم فانتشروا

11 - مؤمنان ، نباید میهمانی در خانه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را طولانی می کردند و به گفتگو و مذاکره می پرداختند .

فإذا طعمتم فانتشروا .. و لا مستنسين لحديث

12 - حضور در میهمانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) آداب ویژه ای داشت که باید مؤمنان آن را رعایت می کردند .

إلى طعام غير نظرين إنيه .. إذا دعيتم فادخلوا فإذا طعمتم فانتشروا و لا مستنسين

22 - مؤمنان ، با توجه به حیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) خود ، باید به گونه ای عمل می کردند که موجبات آزار آن حضرت را فراهم نمی آوردند .

إن ذلكم كان يؤذي النبي فيستحيي منكم

26 - مؤمنان ، موظف بودند که در صورتی که از همسران پیامبر چیزی را می خواستند ، از پشت پرده مطالبه کنند .

و إذا سألتموهنّ متعاً فسنلوهنّ من وراء حجاب

مرجع ضمیر «هنّ» ، واژه «ازواج» است که در آیات پیش آمده است. لازم به ذکر است که برداشت بالا، بنابراین احتمال است که مراد از سؤال، به قرینه مقام، خواستن «متاع» باشد.

36 - هیچ مؤمنی حق نداشت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را آزار و اذیت کند .

إن ذلكم كان يؤذي النبي .. و ما كان لكم أن تؤذوا رسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 56 - 11 ، 7

7 - بر مؤمنان واجب و وظیفه است که بر پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) درود و صلوات هدیه کنند .

يأيها الذين ءامنوا صلّوا عليه

11 - مؤمنان ، باید در مقابل فرمان های پیامبر (صلی الله علیه و آله) تسلیم و متقاد باشند .

بنابراین احتمال که «سلّموا» به معنای «انقیاد و تسلیم بودن» باشد، نکته بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 61 - 9

9 - بر آحاد جامعه اسلامی، روا و جایز است که ادامه دهندگان به فساد را پس از فرمان حاکم اسلامی، با رعایت مراحل و شرایط، به قتل برسانند.

لئن لم ينته المنافقون . . . أينما تقفوا أخذوا وقتلوا تقتيلاً

در آیه پیش وقتی سخن از تهدید منافقان و بیمار دلان و .. به میان آمد، خداوند فرمود: «اگر آنان، ادامه بدهند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را بر آنها چنان مسلط خواهد کرد که ادامه زندگی برای شان ممکن نباشد» و در این آیه، فعل های «أخذوا» و «قتلوا» را مجهول آورده و برای انجام دادن وظیفه یاد شده، کسی را معرفی نکرده است. به نظر می رسد، با توجه به مهدورالدم اعلام شدن گروه های یاد شده، در آیه، به مسلمانان اجازه می دهد که آن افراد را به قتل برسانند.

ص: 394

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 70 - 4، 1

1 - مؤمنان ، وظیفه دارند که تقوا را پیشه کنند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ

4 - مؤمنان ، موظف اند که در گفتار خود ، سخن ، درست و استوار بگویند .

وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 6

6 - مؤمنان ، وظیفه دار فراخواندن مردم به نجات و رستگاری

و يقوم مالی أَدْعُوكم إِلَى النجوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 23 - 4

4 - لزوم توجه مؤمنان به ابعاد حفاظتی در مبارزه خویش علیه کفر

فَأَسْر... لِيَالًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 3 - 5

5 - لزوم توجه مؤمنان به حاکمیت اراده پیروزمند الهی ، در هر فتح و گشایش

إِنَّا فَتَحْنَا... لِيَغْفِر لَكَ اللَّهُ... وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ

خداوند با نسبت دادن مکرر پیشامدهای مثبت «صلح حدیبیه» و یا «فتح مکه» به خود، در حقیقت به مؤمنان تذکر می دهد که در اوج این پیروزی ها، از نقش اراده الهی غافل نباشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 9 - 8

8 - مؤمنان ، موظف به تسبیح خداوند در هر صبح و شام

و تسبیح بکره و أصیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 8

8 - لزوم توجه مؤمنان به الهی بودن تمامی پیروزی ها و پیشرفت های آنان

و هو الذی کفّ أیدیهم عنکم

خداوند در این آیه و آیات پیشین پیروزی ها و موفقیت های مؤمنان را به خود نسبت داده است. بنابراین مؤمنان باید پیروزی ها را از خدا بدانند.

ص: 395

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 7 - 5

5 - مؤمنان ، موظف به تلاش برای افزودن بر درجات ایمان خویش و بسنده نکردن به درجه ای از آن

ءامنوا باللّٰه ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 18 - 3, 2

2 - صدقه و انفاق در راه خداوند ، باید برنامه همیشگی مؤمنان باشد ; نه به صورت مقطعی و موقت .

إِنَّ الْمَصْدَقِينَ وَالْمَصْدَقَاتِ

تکیه بر وصف (اسم فاعل)، بیانگر آن است که صدقه دادن در بینش الهی، در صورتی ارزشمند خواهد بود که به صورت خصلتی برای مؤمنان درآید.

3 - تلاش برای رفع احتیاج نیازمندان ، وظیفه ای بر عهده زنان و مردان مؤمن

إِنَّ الْمَصْدَقِينَ وَالْمَصْدَقَاتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 10 - 13

13 - جامعه ایمانی ، پس از پناه دادن به زنان مهاجر ، موظف به پرداخت مهریه آنان به همسرشان

وئاتوهم ما أنفقوا

آیه شریفه بیانگر این نکته است که پس از آزمون ایمان زنان مهاجر، باید به ایشان پناه داد؛ ولی از سوی دیگر خرج هایی را که مرد کافر پیش از این برای آن زن متحمل شده است (مهریه)، باید به وی بازگرداند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 3

3 - یاری کردن خداوند ، باید برنامه همیشگی مؤمنان باشد ; نه امری مقطعی .

يأيها الذين ءامنوا كونوا أنصار الله

جمله «كونوا أنصار الله»، دلالت بر دوام و استمرار می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 4

4 - مؤمنان ، همواره باید به یاد خدا باشند .

و اذكروا الله كثيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 4,5

ص: 396

4 - مؤمنان در صورت روبه رو شدن با دشمنی و مخالفت همسران و فرزندان خویش ، باید از آنان پرهیز کرده و دوری جویند .

إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ .. عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ

5 - مؤمنان ، باید در برابر دشمنی و مخالفت همسران و فرزندان خویش ، هشیار بوده و آنان را زیر نظر داشته باشند .

عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ

فرمان بر حذر بودن (فاحذروهم) ممکن است به معنای لزوم هشیاری و زیر نظر گرفتن آنان باشد که با غفلت از این امر، مبادا دچار خسارت و ضربه شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 2، 1

1 - توصیه خداوند ، به مؤمنان ، مبنی بر خودسازی و صیانت خویش از عوامل و موجبات بدبختی و دوزخی شدن

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ .. نَارًا

بنا به گفته مفسران، مقصود از محافظت خود از آتش، صیانت خویش از موجبات و عواملی است که منجر به آتش دوزخ می شود؛ مانند ترک واجبات و یا انجام محرمات.

2 - توصیه خداوند به مؤمنان ، مبنی بر مراقبت از اعضای خانواده خود در برابر عوامل و موجبات بدبختی و دوزخی شدن آنان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا .. أَهْلِيكُمْ نَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 43 - 4

4 - « عن عقيل الخزاعي ، أن أمير المؤمنين (ع) . . . يقول : تعاهدوا الصّلاة و حافظوا عليها و استكثروا منها و تقرّبوا بها فإنّها كانت على المؤمنين كتاباً موقوتاً و قد علم ذلك الكفّار حين سُئلوا ما سلّكم في سقر ؟ قالوا : لم نك من المصلّين ؛

از عقيل خزاعي روايت شده كه اميرالمؤمنين(ع) فرمود: . . . مواظب نماز باشيد و بر آن محافظت نماييد و انجام آن را افزون كنيد و با نماز به [خدا] تقرّب جوييد. چون نماز، وظيفه ثابت و معينی برای مؤمنان است؛ اين را كافران نيز می دانند؛ آن زمان كه از آنان سؤال شود: «چه چيز شما را به دوزخ وارد ساخت؟» گويند: ما از نمازگزاران نبوديم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 17 - 2

2 - مؤمنان ، تنها در صورتی دشوارترین راه های انفاق را می پیمایند که یکدیگر را به شکیبایی و مهرورزی سفارش کنند .

ثمَّ كان من الذين ءامنوا و تواصوا بالصبر و تواصوا بالمرحمة

«مرحمه»، مصدر میمی و به معنای «رحمت» (رَقَّتْ، مغفرت و عطوفت داشتن) است (قاموس). تکرار «تواصوا» برای تأکید بوده و ممکن است اشاره به این نکته باشد که سفارش به صبر و توصیه به محبت، دو وظیفه مستقل و در عرض هم است و با ترک یکی، زمینه دیگری از بین نرفته و تکلیف ساقط نمی شود.

ص: 397

234- مسؤولیت مؤمنان راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 2 - 9

9- اختلاف و نزاع در جامعه ایمانی بر سر دنیا و غنایم آن، به دور از شأن مؤمنان واقعی

یسئلونک عن الأنفال ... إنما المؤمنون ... وجلت قلوبهم ... وعلی ربهم

بیان ویژگیهای یاد شده پس از اشاره به اختلاف و نزاع مسلمانان بر سر غنایم جنگی، اشاره به این دارد که رسیدن به مقام بلند ایمان، آدمی را از شیفتگی به مال دنیا و متأثر شدن از آن و در نتیجه نزاع کردن بر سر آن، باز خواهد داشت.

235- مسؤولیت مؤمنان صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 18 - 2

2 - مؤمنان صالح، وظیفه دار بر عهده گرفتن امور مساجد

إنما یعمر مسجد اللّٰه من ءامن باللّٰه .. ولم یخس إلا اللّٰه

236- مسؤولیت مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 2

2 - مؤمنان صدر اسلام، مأمور دست رد زدن بر سینه توانمندان متخلف از جنگ تبوک و بی اثر شمردن عذرتراشی آنان

قل لا تعتذروا لن نؤمن لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 123 - 1

1 - فرمان الهی به مؤمنان در اسلام مبنی بر مبارزه و پیکار با جوامع کفرپیشه همجوار خویش

یأیها الذین ءامنوا قتلوا الذین یلونکم من الکفار

2- مؤمنان صدراسلام ، وظیفه دار تکذیب شایعه های بی اساس بدخواهان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خانواده آن حضرت

لولا إذ سمعتموه ظنّ المؤمنون و المؤمنت بأنفسهم خيراً و قالوا هذا إفك مبين

ص: 398

237- مسؤولیت مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 13، 12، 4

4 - تصمیم گیری درباره جهاد ، مسؤولیت مهاجران و یاری رسانی به مهاجران ، وظیفه و مسؤولیت گروه انصار در صدر اسلام

و الذین ءاؤوا و نصرؤا

توصیف مهاجران به اینکه در راه خدا جهاد کنند، در مقابل انصار که به این امر توصیف نشده اند، با اینکه جهاد در راه خدا یک وظیفه ایمانی است، می تواند به این نکته اشاره داشته باشد که در صدر اسلام جهاد و تصمیم گیری درباره آن بر عهده مهاجران بود و انصار باید آنان را در این امر یاری دهند، ولی تصمیم گیرنده نباشند.

12 - وجود درگیری بین مؤمنان غیر مهاجر با کافران ، به خاطر دین و دینداری ، تنها موردی است که مهاجران و انصار موظف به یاری غیر مهاجران هستند .

وإن استنصروكم فی الدین فعلیکم النصر

قید «فی الدین» بیانگر این است که اگر کافران به انگیزه مبارزه با اسلام و دینداری غیر مهاجران به آنان هجوم بردند، باید سایر مسلمانان از آنان حمایت کنند و اگر درگیری بدین انگیزه نباشد، حمایت از آنان ضرورت ندارد. قابل ذکر است که «ال» در «النصر» جانشین مضاف الیه است ؛ یعنی «فعلیکم نصرهم».

13 - وجوب یاری رسانی مهاجران و انصار به غیر مهاجران مشروط به درخواست یاری از سوی غیر مهاجران است .

وإن استنصروكم فی الدین فعلیکم النصر

برداشت فوق با توجه به شرط «إن استنصروكم . . .» (اگر از شما یاری خواستند ...) استفاده شده است.

238- مسؤولیت مهاجران نخستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 75 - 1

1 - خداوند از انصار و مهاجران نخستین خواست تا کسانی را که در آینده ایمان می آورند و هجرت می کنند و به جهاد می پردازند ، از خود بدانند و حقوق ولایت را درباره آنان رعایت کنند .

و الذین ءامنوا من بعد و هاجروا و جهدوا معکم فأولئک منکم

مخاطبان آیه، انصار و مهاجران نخستین هستند. مضاف إليه کلمه «بعد»، کلمه «ایمانکم» و یا «الهجره الاولى» است. جمله «فأولئك منكم» اشاره به این دارد که تمام قوانین و حقایق که درباره انصار و مهاجران نخستین بیان شده درباره آنان نیز عیناً وجود دارد.

239- مسؤلیت مہتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 67 - 11

ص: 399

11 - دعوت گمراهان به راه هدایت و صراط مستقیم ، وظیفه الهی تمامی ره یافتگان به آن

و ادع إلى ربك إنك لعلی هدی مستقیم

جمله «إتک لعلی هدی مستقیم» تعلیل برای «و ادع إلى ربك» است؛ یعنی، چون تو بر طریق هدایت و در صراط مستقیم هستی، آن گمراهان شرک پیشه را به سوی پروردگارت دعوت کن، تا شاید از ضلالت و گمراهی نجات یابند و به راه تو باز گردند.

240- مسؤولیت مهمانان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 57 - 1

1- ابراهیم (ع) پس از شناخت مهمانانش (فرشتگان) از مأموریت اصلی و مهم آنان جو یا شد .

قال فما خطبکم أيها المرسلون

«خطب» به معنای امر مهم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 31 - 2, 1

1 - پرسش حضرت ابراهیم (ع) ، درباره رسالت و مأموریت میهمانان خویش (فرشتگان)

قال فما خطبکم أيها المرسلون

«خطب» به شأن و امری گفته می شود که شخص در پی آن است. سؤال ابراهیم(ع) از مأموریتی بود که فرشتگان، می خواستند آن را به اجرا در آورند.

2 - پی بردن حضرت ابراهیم (ع) به منحصر نبودن مأموریت فرشتگان در بشارت اعطای فرزند به ایشان

و بشروه بغلم .. قال فما خطبکم أيها المرسلون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که در آیه شریفه سخنی از وجود رسالتی افزون بر بشارت فرزند به میان نیامده است و فرشتگان خود آن را آشکار نکرده اند؛ اما ابراهیم(ع) به این نکته پی برده و رسالت اصلی فرشتگان را جو یا شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 32 - 2, 1

1 - توضیح فرشتگان به حضرت ابراهیم (ع) ، درباره مأموریت خود به سوی قومی مجرم

قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين

2 - حضور فرشتگان به محضر ابراهیم (ع) ، قبل از ایفای مأموریت خود در نابودی قوم لوط

قال فما خطبكم أيها المرسلون . قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين

مفسران این مأموریت را - به قرینه «لترسل» - بعد از حضور یافتن ملائکه در منزل ابراهیم(ع) دانسته اند. البته آیات مربوط به قوم لوط در سوره هود مؤید همین معنا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 400

1 - مأموریت فرشتگان ، فرو ریختن سنگپاره ها بر سر قوم جرم پیشه لوط

لنرسل علیهم حجاره

241- مسؤولیت مهمانان لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 77 - 3

3- لوط (ع) ، بی خبر از ماهیت مهمانان خویش (فرشته بودن آنان) و ناآگاه از مأموریت ایشان

و لما جاءت رسلنا لوطا سیء بهم . . . وقال هذا يوم عصيب

242- مسؤولیت میزبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 69 - 6

6- حفظ حرمت مهمان و دفاع از آن در برابر تجاوز دیگران ، تکلیفی برعهده میزبان

قال إن هؤلاء ضیفی . . . و اتقوا الله و لاتخزون

243- مسؤولیت ناپذیری متکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 11 - 90 - 2

2 - خود برترینان و مدعیان کمک های مالی سنگین ، از تکالیف سخت شانه خالی می کنند .

فلا اقتحم العقبه

244- مسؤولیت ناپذیری مدعیان انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 11 - 90 - 2

2 - خود برترینان و مدعیان کمک های مالی سنگین ، از تکالیف سخت شانه خالی می کنند .

فلا اقتحم العقبه

ص: 401

245- مسؤولیت نجواکنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 7 - 9

9- نجواکنندگان ، در برابر نجواهایشان مسؤول بوده و در قیامت باید در برابر خداوند پاسخگو باشند .

ما یکون من نجوی . . . ثم یتبئهم بما عملوا یوم القیمه

246- مسؤولیت نزدیکان رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 120 - 3

3- نزدیک بودن به رهبر جامعه اسلامی و قرار داشتن در پایگاه دین ، مسؤولیت آفرین است .

ما کان لأهل المدینه و من حولهم من الأعراب

برداشت فوق مبتنی بر این اساس است که خداوند نزدیکان به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و حاضران در پایگاه شریعت (مدینه) را به خاطر برخورداری از این ویژگی، دارای مسؤولیتی فزونتر دانسته است و مخالفت با پیامبر(صلی الله علیه و آله) را در شأن آنان ندانسته است.

247- مسؤولیت نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 47 - 1

1- مأموران دوزخ ، موظف به برخوردی قاطع ، سخت و قهرآمیز با گناه پیشگان

خذوه فاعتلوه

«العتل» (مصدر «فاعتلوه») به معنای کشاندن با زور و خشونت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 48 - 1

1- مأموران دوزخ ، موظف به شکنجه گناه پیشگان در وسط دوزخ

ثم صبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 5

5 - عذاب کردن دوزخیان ، تنها وظیفه فرشتگان گماشته شده بر دوزخ

ص: 402

عليها تسعه عشر . . . و ما جعلنا عدّتهم إلا فتنة للذين كفروا

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «عدّه» به معنای جماعت (قاموس المحيط) و «فتنه» به معنای عذاب باشد؛ یعنی، «و ما جعلنا جماعتهم إلا عذاباً للذين كفروا».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 5 - 5

5 - مأموران الهی در جهنّم، عهده دار عذاب دوزخیان *

تسقی

مجهول بودن «تسقی»، بیانگر وجود یک یا چند مأمور عذاب در دوزخ است.

248- مسؤولیت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 5

5 - نوح (ع)، بدون هیچ تأخیر، به انجام مسؤولیت و رسالت خویش پرداخت .

لقد أرسلنا نوحاً . . . فقال يقوم

عطف جمله «قال . . .» بر «لقد أرسلنا . . .» به وسیله حرف فاء ناظر به برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 8

8 - نوح (ع)، وظیفه دار ترساندن مردم از عذاب های الهی و فراهم آوردن زمینه های تقوایی برای آنان با تبلیغ معارف دین

أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم لينذركم ولتتقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 14

14 - «عن أبي عبدالله (ع) . . . فلما أتى عليهم تسعماء سنه هم أن يدعوا عليهم . . . فأمره الله عزوجل أن يغرس النخل . . . فلما أتى

لذلك خمسون سنه و بلغ النخل و استحکم أمر بقطعه . . . فأمره الله أن ينحت السفينه و أمر جبرئیل (ع) أن ينزل عليه و يعلمه كيف يتخذ
ها فقدر طولها فی الأرض ألفاً و مأتی ذراع و عرضها ثمانمأ ذراع و طولها فی السماء ثمانون ذراعاً . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: هنگامی که نهصد سال بر قوم نوح گذشت [و دعوت او را اجابت نکردند] خواست که بر آنان نفرین
کند؛ پس خداوند عزوجل به او امر فرمود که درخت خرما بکارد . . . پس چون پنجاه سال گذشت و درخت کامل و محکمی شد، آن
حضرت را به بریدن آن فرمان داد . . . آن گاه امر فرمود کشتی را بسازد و جبرئیل را مأمور کرد که بر نوح نازل شود و به او یاد دهد که کشتی
را چگونه بسازد. پس جبرئیل طول کشتی را هزار و دویست ذراع و عرض آن را هشتصد ذراع و ارتفاع آن را هشتاد ذراع تعیین کرد . . .».

ص: 403

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 17، 11، 6، 7

6- بردن انواع حیوانات به کشتی و نجات دادن آنها از غرق شدن ، از وظایف نوح (ع) پس از پیدایش نشانه طوفان (فوران آب از تنور)

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثنین

7- نوح (ع) ، موظف بود از هر نوع حیوان تنها یک جفت (نر و ماده) را به کشتی سوار کند .

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثنین

مضاف الیه «کل» کلمه ای همانند «حیوان» است؛ یعنی: من کل حیوان . . . کلمه «اثنین» تأکید برای زوجین است و اشاره به این معنا دارد که از هر حیوان ، بیشتر از یک جفت نباید به کشتی برده شود.

11- نوح (ع) از ناحیه خداوند به نجات خانواده خویش و سوار کردن آنان به کشتی موظف شد .

قلنا احمل فیها .. اهلک

کلمه «أهل» در «أهلک» عطف بر «زوجین» و در حقیقت مفعول برای «احمل» است.

17- نوح (ع) موظف به سوارکردن مؤمنان بر کشتی و نجات دادن آنان از طوفان

قلنا احمل فیها .. من ءامن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 8

8 - نوح (ع) ، مأمور جای دادن حیوانات و مؤمنان خاندانش در کشتی ، با ظهور اولین نشانه های طوفان

فإذا جاء أمرنا .. فاسلک فیها من کل زوجین اثنین و اهلک إلا من سبق علیه القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 115 - 2

2 - انذار توده ها و نه جلب رضایت اشراف به قیمت طرد محرومان ، وظیفه اعلام شده از سوی نوح (ع) به اشراف قومش

و ما أنا بطارد المؤمنین . إن أنا إلا نذیر

249- مسؤولیت و ابستگان رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 28 - 8

8 - همسران و بستگان شخصیت های معنوی و صاحب نفوذ، باید از شأن اجتماعی و معنوی آنان، پاسداری کنند.

قل لأزواجك إن كنتن تردن الحيوه الدنيا وزینتها فتعالین أمتّعنّ وأسرحکنّ سراحاً

ص: 404

250- مسؤولیت وابستگان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 34 - 6

6 - وابستگان به خانه وحی ، دارای مسؤولیتی خاص درباره وحی اند .

و اذکرن ما یتلی فی بیوتکن من آیت الله

251- مسؤولیت والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 132 - 13

13 - ضرورت تلاش برای گرایش دادن فرزندان به انتخاب آیین الهی

و وصی بها إبرهیم بنیه و یعقوب ینی . . . فلاتموتن إلا و أنتم مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 8

8 - ضرورت توجه به سرنوشت دینی فرزندان و لزوم احساس مسؤولیت درباره آن

إذ قال لبنیه ما تعبدون من بعدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 16, 17, 22, 35, 39

16 - پدر و مادر نباید فرزند را وسیله تضییع حقوق یکدیگر قرار دهند .

لا تُضارّ والده بولدها و لا مولود له بولده

بنابراینکه «لا تُضارّ»، مجهول و باء، سببیّه باشد؛ یعنی نباید به بهانه فرزند، پدر و مادر به دیگری ضرر رسانند.

17 - پدر و مادر ، حق ضرر زدن به فرزند خویش را ندارند . حتی بر فرض وقوع طلاق .

لا تُضارّ والده بولدها و لا مولود له بولده

بنابراینکه «لا تضار» به صیغه معلوم باشد یعنی پدر و مادر ضرر نزنند.

22 - پدر نباید با محروم کردن همسر خود از تأمین مخارج حتی پس از طلاق او، موجب ضرر فرزند شود.

لا تضار... و لا مولود له بولده

35 - لزوم رعایت تقوا از سوی مادر، پدر، وارثان پدر و دایه نسبت به حقوق متقابل یکدیگر

و الوالدات یرضعن... و اتقوا الله

خطاب اصلی در «اتقوا الله»، متوجه کسانی است که آیه شریفه آنها را به وظایف و رعایت حقوقی مکلف کرد؛ یعنی پدر، مادر و دایه و وارثان پدر.

39 - خداترسی و توجه به آگاهی او، عامل رعایت مصالح نوزادان و مسائل مربوط به شیردهی آنان از سوی پدر، مادر، وارثان پدر و دایه

ص: 405

و الوالدات يرضعن . . . و اتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 9 - 2

2 - مسؤولیت اولیا ، نسبت به سرنوشت فرزندان خویش

ولیکش الذین لو ترکوا من خلفهم ذریه ضعیفاً

نگرانی از آینده فرزندان و احساس مسؤولیت نسبت به آنان حالتی طبیعی برای انسان است که خداوند آن را تأیید کرده و مبنای حکم خویش به لزوم رعایت تقوا (فلیتقوا الله) قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 9

9 - پدران و مادران ، نباید خود را روزی دهنده فرزندان تصور کنند .

نحن نرزقهم و ایاکم

دستور به اجتناب از قتل فرزند به خاطر ترس از فقر و آنگاه اعلام این نکته که خداوند روزی دهنده خود والدین و فرزندانشان است، می تواند به دلیل نکته ذکر شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 12، 5، 1

1 - پدر و مادر ، وظیفه دارند که آداب و چگونگی ورود به اتاق و محل استراحت خود را به فرزندان نابالغ خویش بیاموزند .

یا ایها الذین ءامنوا لیستئذنکم الذین ملکت ائمنکم و الذین لم یبلغوا الحلم منکم ث

فعل امر «لیستئذنکم» هر چند در ظاهر متوجه بردگان و فرزندان نابالغ است؛ ولی به قرینه این که خطاب «یا ایها الذین آمنوا» متوجه پدران و مادران مؤمن است و نیز چون فرزندان نابالغ مکلف نیستند تا بشود به آنان امر و نهی کرد، از این رو این امر متوجه اولیای فرزندان خواهد بود که آنان باید محتوای این دستور را به فرزندان خویش بیاموزند.

5 - پدران و مادران ، حق ندارند با وضعیت و پوشش متناسب با خواب و خلوت (چون برهنگی و . . .) در انظار فرزندانشان ظاهر شوند .

لیستئذنکم . . . و الذین لم یبلغوا الحلم منکم و من بعد صلوه العشاء ثلث عورت لکم

از این که فرزندان ممنوع شدند که بدون اذن، وارد اتاق و محل استراحت پدران و مادرانشان (در سه وقتی که نوعاً والدین در حال برهنگی و خلوت و متناسب با وضعیت خواب قرار دارند) شوند، می توان استفاده کرد که والدین هم نباید با چنین وضعیتی بر فرزندانشان وارد شوند. گفتنی است: مفهوم جمله «لیس علیکم و لا علیهم جناح؛ نه بر شما و نه بر آنان گناهی نیست» مؤید برداشت یاد شده است؛ زیرا معلوم می شود که در اوقات سه گانه، جناح (گناه) خواهد بود.

12 - پدران و مادران، باید هر گونه روابط جنسی و رفتار مخصوص زن و شوهری خود را، از فرزندان نابالغ (بچه های ممیز) خویش پنهان دارند.

لیستندنکم . . . و الذین لم یبلغوا الحلم منکم ... لیس علیکم و لا علیهم جناح بعدهنّ

ممنوعیت ورود فرزندان نابالغ به محل استراحت و خلوت پدران و مادران خود، می تواند به این خاطر باشد که روابط جنسی پدران و مادران نوعاً در این مواقع صورت می گیرد و فرزندان نباید از آن باخبر شوند.

ص: 406

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 14 - 3

3- فرزند و والدین ، در مقابل هم ، مسؤولیت دارند .

قال لقمن لابنه و هو يعظه . . . ووصينا الإنسن بولدیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 10، 8

8- تلاش در جهت تربیت ایمانی فرزند ، وظیفه مشترک پدر و مادر *

و هما یستغیثان الله

لحن آیه شریفه گرچه گزارشی است؛ اما حمایت خداوند از والدین و تقبیح عمل فرزند، به آن بُعد دستوری می دهد. ضمیر «هما» و فعل «یستغیثان» اشاره به آن دارد که پدر و مادر مؤمن، هر دو در راستای تربیت فرزند، باید تلاش کنند.

10- لزوم اهتمام پدر و مادر ، به رشد معنوی فرزند خویش ، همپای پرورش جسمانی وی

حملته أمه کرها . . . حتی إذا بلغ أشده . . . و هما یستغیثان الله ویلک ءامن

در آیات پیشین، سخن از رنج مادر برای رشد جسمی فرزند بود و در این آیه سخن از تلاش پدر و مادر در گرایش دادن فرزند به ایمان است و چون خداوند هر دو را به عنوان ارزش یاد کرده، مطلب بالا استفاده می شود.

252- مسؤولیت ها علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 4

4 - عالمان به کتاب های آسمانی و تلاوت کنندگان آن ، دارای مسؤولیت بیشتر در عمل کردن به کردار های نیک (دستورات کتاب های آسمانی)

و تسون أنفسکم و أنتم تتلون الکتب

روشن است که هر کس دیگران را به نیکیها فرمان دهد و خود بدانها عمل نکند، سزاوار سرزنش است؛ چه از عالمان باشد یا از غیر آنان، بنابراین جمله حالیه «و أنتم تتلون الکتب» تأکیدی است در مورد عالمان کتابهای آسمانی و تلاوت کنندگان آن.

253- مسؤولیت هاییل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 33

33 - هاییل و قایل ، مأمور به قربانی کردن برای خدا در پی مخالفت قایل در مورد فرمان خدا به انتصاب هاییل به وصایت حضرت آدم (ع) و دریافت اسم اعظم خداوند

ص: 407

از امام صادق (ع) روایت شده: .. ان الله تبارك و تعالی اوحى الى آدم ان يدفع الوصيه و اسم الله الاعظم الى هابيل و كان قابيل اكبر منه فبلغ ذلك قابيل فغضب فقال: انا اولی بالكرامه و الوصيه فامرهما ان يقربا قرباناً بوحى من الله اليه ففعلا ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 312، ح 83؛ نورالثقلین، ج 1، ص 610، ح 125.

254- مسؤولیت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 5

5 - هارون، همانند موسی (ع)، مأمور بسیج بنی اسرائیل برای فتح سرزمین مقدس

قال رب انى لا املك الا نفسى و اخى

آیه بیست و سوم (وقال رجلان ..) بیانگر آن است که آن دو مرد نیز همانند هارون مطیع موسی (ع) بودند و این حقیقت با تفسیر جمله «لا املك الا- نفسى و اخى» به اینکه تنها اختیاردار خود و برادرم هستم و در میان بنی اسرائیل تنها هارون فرمانبردار من است، سازگار نیست. بنابراین باید گفت «اخی» مبتدایی است با حذف خبر (و اخی لا یملك الا نفسه) و نام بردن از خود و برادرش به این دلیل است که بسیج بنی اسرائیل بر عهده هارون نیز بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 17، 15

15 - اصلاح امور جامعه بنی اسرائیل از دستورالعمل های موسی به برادر و خلیفه خود هارون

و أصلح

چون فرمان به اصلاح پس از انتخاب هارون به سرپرستی بنی اسرائیل آمده است، معلوم می شود مراد، اصلاح امور اجتماعی، فرهنگی و .. بنی اسرائیل است، نه درستکاری هارون در امور شخصی خودش.

17 - پرهیز از پیروی از نظریات و روش های مفسدان، وظیفه ای تعیین شده از سوی موسی برای خلیفه اش هارون

و لا تتبع سبيل المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - بازداری بنی اسرائیل از گرایش به شرک و گوساله پرستی ، مسؤولیت هارون از دیدگاه موسی (ع)

و أخذ برأس أخيه يجره إليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 13، 4، 2، 1

1 - خداوند ، از طریق وحی به موسی و هارون (ع) فرمان داد تا در شهر مصر (مرکز حکومت فرعون) به تهیه مسکن برای قوم

ص: 408

خود اقدام کنند .

و أوحينا إلی موسى و أخیه أن تبوءا لقومکما بمصر بیوتاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که اولاً «مصر» به معنای شهر مصر باشد؛ چنان که به همین معنا در مفردات و لسان تصریح شده است. ثانیاً: جار و مجرور (بمصر) متعلق به «تبوءاً» باشد نه حال برای «قومکما».

2- موسی و هارون (ع) مأموریت یافتند تا برای آن دسته از بنی اسرائیل که ساکن شهر مصر بودند، اقدام به تهیه مسکن نمایند .

و أوحينا إلی موسى و أخیه أن تبوءا لقومکما بمصر بیوتاً

برداشت فوق بر این اساس است که «بمصر» متعلق به عامل مقدر و حال یا صفت برای «قوم» باشد؛ یعنی: تبوءاً لقومکما کائین یا الکائین بمصر.

4- موسی و هارون (ع)، از طرف خداوند مأموریت یافتند قوم خود را از مناطق مختلف، گرد آورده و در شهر مصر متمرکز کنند .

و أوحينا إلی موسى و أخیه أن تبوءا لقومکما بمصر بیوتاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که «بمصر» متعلق به «تبوءاً» باشد. به این صورت که بنی اسرائیل چون در مناطق مختلف مصر پراکنده بودند و خارج کردن آنان از آن سرزمین در این حال برای موسی (ع) عادتاً ممکن نبود، خداوند با این دستور می خواست آنان در یک جا متمرکز شوند تا در خارج کردنشان از مصر مواجه با مشکل نشوند.

13- از امام کاظم (ع) روایت شده است: «لما خافت بنو اسرائیل جبارت ها أوحی الله إلی موسى و هارون (ع): «أن تبوءا لقومکما بمصر بیوتاً و اجعلوا بیوتکم قبله» قال: امروا أن یصلوا فی بیوتهم؛

هنگامی که بنی اسرائیل از حکام ستمگر زمان خود بیمناک شدند، خداوند به موسی و هارون (ع) وحی فرستاد که برای قوم خود در مصر خانه هایی مهیا سازید و خانه هایتان را قبله قرار دهید. امام فرمود: آنان مأمور شدند که در خانه هایشان نماز بخوانند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 9

7- خداوند، موسی و هارون (ع) را از ترک استقامت در برابر فشار های فرعون و اطرافیانش و در پیش گرفتن راهی جز آن، بر حذر داشت .

فاستقیما ولا تتبعان سبیل الذین لا یعلمون

9- خداوند، موسی و هارون (ع) را از پیروی راه و روش افراد نادان بر حذر داشت .

و لا تتبعان سبيل الذين لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 1

1 - موسی و هارون (ع)، موظف به نرمش در گفتار و پرهیز از درشتگویی در گفت وگو با فرعون

فقولا له قولاً لئناً

«لین» نقطه مقابل خشن بودن است (مفردات راغب) و «لین» صفت مشبهه است؛ یعنی، نرم و لطیف.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: 409

10 - هارون ، وظیفه دار رهبری و ارشاد بنی اسرائیل در غیبت موسی (ع)

و لقد قال لهم هرون من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - جلوگیری از انحراف و گمراهی بنی اسرائیل ، از وظایف هارون در غیاب موسی (ع)

یه-رون ما منعك إذ رأيتهم ضلّوا

6 - جلوگیری از انحراف و گمراهی بنی اسرائیل ، از وظایف هارون در غیاب موسی (ع)

یه-رون ما منعك إذ رأيتهم ضلّوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - هارون در غیاب موسی (ع) ، وظیفه رهبری و هدایت بنی اسرائیل را به عهده داشت .

یه-رون ما منعك .. ألا تتبعن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مسؤولیت مشترک موسی و هارون ، در رسالت و مبارزه با فرعون و اشراف قوم او

ثم أرسلنا موسی و أخاه هرون .. إلى فرعون و ملأیه

«ملاً» اسم جمع و به معنای اشراف و سران است. «إستکبار» (مصدر «استکبروا»); یعنی، کبر ورزیدن و تکبر نمودن «علو» (مصدر

«عالین») نیز به معنای برتری جویی و سلطه طلبی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - موسی و هارون (ع) به فرمان خداوند، برای هدایت تکذیب‌کنندگان آیات و معجزات الهی، به جانب آنان فرستاده شدند.

فقلنا اذهبوا إلى القوم الذين كذبوا بآيتنا

مقصود از «القوم الذين كذبوا» فرعون و قوم او (قبطیان) است و مراد از «آیاتنا» نشانه‌ها و معجزات الهی می‌باشد نه آیات الهی در تورات؛ زیرا تورات پس از به‌هلاکت رسیدن فرعون و قوم او، برای بنی اسرائیل نازل گردید.

255- مسؤولیت هامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 5

ص: 410

5- مأموریت یافتن هامان از سوی فرعون ، به تهیه آجر و ساختن برجی بلند جهت تحقیق وی درباره خدای موسی

فأوقد لي يه-من على الطين فاجعل لي صرحًا لعلّي أطلع إلى إله موسى

«صرح» به هر بنای بلند و برافراشته گفته می شود.

256- مسؤولیت های اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 71 - 8

8- امر به معروف و نهی از منکر ، از وظایف اجتماعی همگانی و مشترک میان زنان و مردان

و المؤمنون و المؤمنت بعضهم أولياء بعض يأمرن بالمعروف و ينهون عن المنكر

257- مسؤولیت هدایتگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 159 - 4

4- هدایتگران باید خود ملازم حق و پیرو حقیقت باشند .

یهدون بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 181 - 6

6- عهده داران هدایت در جامعه باید خود ملازم حق باشند و با موازین و روش های حق دیگران را هدایت کنند .

و ممن خلقنا أمه يهدون بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- شعراء - 26 - 112 - 4

4- هدایتگران و مبلغان الهی ، نباید در باره زندگی خصوصی گذشته گروندگان به دین تحقیق کنند .

قال و ما علمي بما كانوا يعملون

7- لزوم بهره‌گیری هدایت‌گران از شیوه‌های مختلف تبلیغی، در ارشاد گمراهان

و صرّفنا الأیت لعلمهم یرجعون

تعبیر «صرّفنا»، اشاره به تنوع و گوناگونی دارد و فعل الهی، بیانگر ارزش‌ها و باید‌ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 17 - 3

3 - لزوم استفاده هدایتگران از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

و لقد یسرنا القرآن للذکر

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی به همه هدایتگران است که باید از این شیوه استفاده کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 22 - 3

3 - لزوم استفاده هدایتگران، از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

و لقد یسرنا القرآن للذکر

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی است به همه هدایتگران که باید از این شیوه، استفاده کنند تا همه مردم از آن بهره گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 32 - 3

3 - لزوم استفاده هدایت گران، از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

و لقد یسرنا القرآن للذکر

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی به همه هدایت گران است که باید شیوه ساده گویی را در بیان حقایق برای مردم برگزینند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 40 - 3

3 - لزوم استفاده هدایت گران، از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

و لقد یسرنا القرآن للذکر

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی به همه هدایت گران است که در راستای ارشاد خلق، باید از شیوه ساده گویی استفاده کنند تا همگان از آن بهره مند شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 28 - 4,5, 1

1 - مأموریت هدهد از سوی سلیمان ، برای بردن نامه وی به جانب ملکه سبا

اذهب بکتبی هذا فالقه إلیهم

«کتاب» معادل «مکتوب» و به معنای نامه است؛ یعنی، این نامه مرا ببر، آن گاه. ...

4 - هدهد ، موظف به روی برتافتن از درباریان سبا (پس از افکندن نامه سلیمان) نزد ایشان

ص: 412

ثم تولّ عنهم فانظر ماذا يرجعون

«تولّی» (مصدر «تولّ») به معنای روی برتافتن است؛ یعنی، از آنان روی برتاب و سپس بنگر چه پاسخ می دهند.

5- مأموریت هدهد برای مشاهده بازتاب نامه سلیمان در میان درباریان سبا و شنود کردن سخنان ایشان .

ثم تولّ عنهم فانظر ماذا يرجعون

259- مسؤولیت همسران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 32 - 5, 6, 3

2 - همسران پیامبر ، از سخن گفتن طّنّازانه و با صدای جدّاب ، منع شده اند .

فلاتخضعن بالقول

3 - همسران پیامبر ، موظف بودند از هرگونه رفتار تحریک آمیز جنسی ، خودداری کنند .

فلاتخضعن بالقول فیطمع الذی فی قلبه مرض

فلسفه نهی از طّنّازانه سخن گفتن، طمعورزی نامحرمان ذکر شده است. از چنین حکمتی، استفاده می شود که رفتار تحریک آمیز جنسی، از سوی آنان ممنوع بود.

5 - همسان نبودن همسران پیامبر با سایر زنان ، دلیل لزوم رعایت دستورهایی ویژه از سوی آنان بود .

لستنّ كأحد من النساء... فلاتخضعن بالقول... وقلن قولاً معروفاً

6 - توجه دادن زنان پیامبر ، به موقعیت و جایگاه شان برانگیزاننده آنان به انجام دادن تکلیف های واگذار شده است .

ینساء النبیّ لستنّ كأحد من النساء إن اتقیتنّ فلاتخضعن بالقول

خطاب مستقیم «یا نساء النبیّ» می تواند گویای این نکته باشد که آنان، با توجه به جایگاه خود، دستورالعمل های مربوط شان را به خوبی انجام می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 53 - 27, 37

27 - همسران پیامبر ، موظف به حفظ حجاب و پوشش مناسب و نگهداری خود از نگاه نامحرمان بودند .

وإذا سألتموهنّ متعاً فسلوهنّ من وراء حجاب

37 - لزوم حفظ حجاب بر همسران پیامبر

وإذا سألتموهنّ متعاً فسلوهنّ من وراء حجاب

260- مسؤلیت همگانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 21 - 9، 1

ص: 413

1 - پرستش خداوند وظیفه ای ضروری ، بر دوش همه مردم

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُم

9- رسیدن به تقوا ، وظیفه ای ضروری برای همه انسانهاست .

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

چون هدف از لزوم عبادت رسیدن به تقواست، نیل به تقوا نیز ضروری می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 100 - 6

6 - مسؤولیت همه افراد یک ملت در برابر عهدشکنی گروهی از آنان *

أو كلما عهدوا عهداً نبذه فريق منهم

آیه شریفه، همه یهودیان را به خاطر عهدشکنی گروهی از ایشان ملامت کرده است و این بیانگر آن است که وظیفه شناسان باید با امر به معروف و نهی از منکر و .. دیگران را از عهد شکنی بازدارند و گر نه سزاوار ملامت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 159 - 6

6 - هدایتگری و عدالت پیشگی ، وظیفه ای بر عهده همگان

يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 13

13 - تلاش برای اصلاح جامعه و نهی از منکر ، امری لازم بر عهده همگان

قَالُوا مَعذْرَةٌ إِلَيْنَا رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 2 - 5

5- مسؤولیت برپایی نظام قضایی به منظور اجرای حدود الهی، بر عهده فرد مسلمانان است.

الزانیه و الزانی فاجلدوا کلّ واحد منهما مائة جلدہ

با آن که اجرای حدود و مقررات، از طریق دستگاه قضایی انجام می پذیرد؛ ولی خداوند همه مردم را مخاطب قرار داده و تازیانه زدن را از آنان خواستار شده است. این حکایت می کند که یکایک افراد جامعه، در برابر اجرای حدود الهی مسؤول اند و باید در این مورد همکاری کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 24، 21

21 - احیای ارزش ها و تعالیم دین در جامعه، مسؤولیت هر فرد مسلمان

أن أقیموا الدین

ص: 414

24 - دعوت به توحید و انذار مشرکان ، وظیفه ای عمومی برای مسلمانان

کبر علی المشرکین ما تدعوهم إلیه

با توجه به جمع بودن «ما تدعوهم»، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 34 - 5

5 - تأمین نیاز های غذایی گرسنگان و بینوایان و ترغیب کردن دیگران به آن ، تکلیفی است همگانی .

و لایحض علی طعام المسکین

261- مسؤولیت هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 11

11 - مبارزه با شرک ، از وظایف اصلی هود

قال یقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

262- مسؤولیت یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 9

9- هدایت مردم به سوی خدا و صفات ، افعال و سخنان او ، وظیفه ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) بود .

و جعلنهم أئمه یهدون بأمرنا

برداشت یاد شده براساس دو نکته است: 1- «أمر» در اصل به معنای شأن و لفظی است عام که شامل تمامی افعال و اقوال می شود

(مفردات راغب). 2- «باء» در «بأمرنا» ممکن است برای غایت و به معنای «إلی» باشد.

263- مسؤولیت یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - خداوند ، بنی اسرائیل (یهودیان و نصرانیان) را از انکار قرآن و کافر شدن به آن ، بر حذر داشت .

و لا تکونوا اول کافر به

ضمیر در «به» می تواند به «ما أنزلت» و یا به «ما معکم» برگردد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

ص: 415

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 62 - 4

4 - مسلمانان ، یهودیان ، مسیحیان و صابئی ها سزاوارترین امت ها برای برخوردار شدن از ایمان راستین و انجام عمل صالح

إن الذين آمنوا .. من آمن بالله و اليوم الآخر و عمل صالحاً

نام بردن از ملت‌های مذکور - با وجود این که ایمان راستین چنانچه گذشت از هر فرد و ملتی پذیرفته است - می تواند اشاره به این نکته باشد که: پیروان آینه‌های یاد شده دارای زمینه بیشتری برای ایمان حقیقی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 8

8 - یهود و نصارا، حقیقتی را از ناحیه خداوند در اختیار داشتند که باید آن را به مردم ارائه می کردند .

أم تقولون .. و من أظلم ممن كتم شهاده عنده من الله

چون در این بخش از آیات سخن درباره یهود و نصارا است، معلوم می شود: اشاره مستقیم جمله «من أظلم ..» و مصداق مورد نظر آن، یهود و نصارا می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 45 - 2

2 - یهود وظیفه دار اجرای احکام و قوانین قصاص (بیان شده در تورات) در میان خویش

و كتبنا عليهم فيها ان النفس بالنفس .. و الجروح قصاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 69 - 4

4 - ایمان به خدا و قیامت و رسالت انبیا ، از اصول مشترک ادیان آسمانی

إنّ الذين آمنوا و الذين هادوا و الصبئون .. من آمن بالله و اليوم الآخر

ایمان به رسولان الهی، از عناوین مذکور در آیه (الذین آمنوا .. النصری) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 10

10 - ایمان به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و پیروی از او وظیفه ای الهی بر عهده یهود و نصارا و ثبت شده در تورات و انجیل

الذین یتبعون الرسول النبى الأمى الذی یجدونه مکتوبا عندهم فى التوریه و الإنجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 15, 20

15 - همه انسان ها ، حتی یهود و نصارا ، باید به خدا و پیامبر او ایمان آورند .

قل یا ایها الناس . . . فامنوا باللّٰه ورسوله

ص: 416

مصدق مورد نظر برای «الناس»، به قرینه آیات گذشته و نیز آیه قبل که بیان داشت اوصاف پیامبر در تورات و انجیل ثبت شده، یهود و نصارا است. بنابراین یهود و نصارا از مخاطبان «فامنوا ...» هستند.

20 - همگان، حتی یهود و نصارا، باید از پیامبر اسلام تبعیت کنند.

و اتبعوه

264- منافقان و مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 76 - 8

8 - منافقان، دارای روحیه اعراض از صلاح و انجام وظیفه

لنكوننّ من الصّٰلِحِيْنَ . . . و تولوا و هم معرضون

265- منشأ مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 10

10 - مسؤولیت آور بودن علم و آگاهی

ألم يأتهم نبأ الذين من قبلهم قوم نوح . . . و المؤمنت

برداشت فوق با توجه به این است که توبیخ منافقان و کافران از آن رو صورت گرفته که آنان پس از آگاهی به فرجام شوم کفر، باز هم راه خطا را پیموده اند.

266- موانع فرار از مسؤولیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 19

19 - عقیده به حاکمیت اراده الهی بر مقدرات انسان، زمینه ساز حرکت به سوی انجام وظایف الهی و نه ترک مسؤولیت

قل فمن يملك لكم من الله شيئاً إن أراد بكم ضرراً أو أراد بكم نفعاً

با توجه به این که خداوند، اراده نافذ خویش را به اعراب متخلف یادآور شده است؛ از آیه شریفه استفاده می شود که توجّه به تخلف ناپذیری

اراده خداوند، باید زمینه اطاعت و تکلیف پذیری را در انسان زنده کند؛ نه روح سستی و مسؤولیت گریزی را.

ص: 417

267- مهمترین مسؤولیت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 6

6- ارشاد اهرم های اصلی نظام فرعونی (فرعون و کارگزاران ارشد وی) نخستین و مهمترین رسالت موسی (ع)

إلی فرعون و ملائیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 6

6- موسی (ع) از جانب خداوند وظیفه داشت که قوم خود را در هدایت ، در اولویت قرار دهد .

و لقد أرسلنا موسی بآیتنا أن أخرج قومک من الظلمت إلی النور

دستور خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) این بود: «لتخرج الناس من الظلمات إلی النور» در حالی که به حضرت موسی (ع) فرموده است: «أخرج قومک من الظلمات». از آن جایی که بی شک رسالت موسی (ع) فراتر از قوم بنی اسرائیل بوده است، مراد از قید «قومک» احتمالاً در اولویت قرار دادن آنهاست.

مسؤولیت پذیری

268- آثار مسؤولیت پذیری متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 27 - 2

2- توجه تقوایندگان به خدا و مسؤولیت های خود ، زمینه ساز جلب رحمت الهی

إنا کنا قبل فی أهلنا مشفقین . فمن الله علينا

269- اهمیت مسؤولیت پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 10

10- افراد کارآمد ، لایق و متخصص باید از پذیرش مسؤولیت ها امتناع نورزند و در پی تصدی آن باشند .

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 19

19- عفت و پاکدامنی ، امانت و صداقت ، یکتاپرستی ، کتمان نکردن دانش و مسؤولیت پذیری ، از مصادیق نیکوکاری است .

و لانضیع أجر المحسنین

ص: 418

از مصداقهای مورد نظر برای «المحسنین» یوسف(ع) است. بنابراین توصیفها و ویژگیهای یاد شده برای او، مصادیق احسان و نیکوکاری در دیدگاه قرآن می باشد.

270- زمینه مسؤولیت پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 5 - 4

4 - تأثیر شب زنده داری و تلاوت قرآن، در بالا بردن توان انسان ها برای به دوش گرفتن مسؤولیتی سنگین (همچون تبلیغ دین و هدایت گمراهان)

قم الیل . . . ورتل القرءان ترتیلاً . انا سنلقى علیک قولاً ثقیلاً

271- زمینه مسؤولیت پذیری اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 40 - 15

15 - برخورداری از علم و قدرت، زمینه توجه مردان الهی به مسؤولیت و وظایف برتر خود

فلما رءاه مستقرّاً عنده قال هذا من فضل ربی لیبلونی

برداشت یاد شده از آن جا است که سلیمان(ع) با مشاهده قدرت دربار خویش، متذکر گشت که هدف از این تفضلات و امکانات، امتحان و آزمون او است و باید به هوش باشد.

272- مسؤولیت پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 76 - 6

6- انتقاد از خود و انصاف در قضاوت نسبت به خویشان و پذیرش مسؤولیت عملکرد خود، از صفات ارزشمند و شایسته است .

إن سألتک عن شیء بعدها فلا تصحبنی قد بلغت من لدنی عذراً

موسی(ع) با وجود آن که در مرحله قبل، عذر نسیان را مطرح کرد، ولی در این مرحله، اولاً، مسؤولیت عمل خود را بر عهده گرفت و ثانیاً، در مورد خود، رأیی منصفانه صادر کرد و خضر(ع) را در جدا شدن از او، محق دانست.

273- مسؤولیت پذیرى انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 419

4- بی اعتنایی پیامبران و مردان الهی به مشکلات به وجود آمده در راستای ایفای رسالت و انجام وظیفه

قالوا .. لتكوننّ من المخرجين . قال إني لعملكم من القالين

274- مسؤولیت پذیری انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 72 - 11

11 - انسان ، موجودی مسؤولیت پذیر است .

عرضنا الأمانة على السموت .. فأبين ... و حملها الإنسن

275- مسؤولیت پذیری اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 86 - 3

3- مردان الهی ، دارای احساس مسؤولیت بیشتر برای هدایت بستگان خویش

و اغفر لأبی إنه كان من الضالین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 168 - 4

4- بی اعتنایی پیامبران و مردان الهی به مشکلات به وجود آمده در راستای ایفای رسالت و انجام وظیفه

قالوا .. لتكوننّ من المخرجين . قال إني لعملكم من القالين

276- مسؤولیت پذیری خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 79 - 14

14- خضر (ع) از برخی حوادث آینده ، آگاه بود و در برابر آن احساس مسؤولیت می کرد .

وكان وراءهم ملك يأخذ كل سفينة غصبا

ص: 420

277- مسؤولیت پذیری در حکومت شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 7,8

7- جواز تقاضای مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

8- تصدی مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک ، امری جایز و رواست .

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

278- مسؤولیت پذیری در حکومت کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 7,8

7- جواز تقاضای مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

8- تصدی مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک ، امری جایز و رواست .

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

279- مسؤولیت پذیری محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 2 - 3

3- تلاش و جدیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای ایفای رسالت خویش ، تلاشی طاقت فرسا و سنگین بود .

ما أنزلنا علیک القرآن لتشقی

«شقاوه» به معنای شدت و دشواری است (قاموس المحيط) توصیه خداوند به پیامبر(صلی الله علیه و آله) به سختی نکشیدن و خود را به زحمت نینداختن، نشان از تلاش طاقت فرسای پیامبر(صلی الله علیه و آله) در جهت هدایت مردم دارد.

4- احساس مسؤولیت شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای هدایت مردم، حتی دشمنان لجوج خویش

فتولّ عنهم فما أنت بملوم

تأکید «فما أنت بملوم» پس از ترخیص «فتولّ عنهم» شدت احساس مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در کار خویش می رساند.

280- مسؤولیت پذیری مسلمانان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 12

12 - در میان مسلمانان صدراسلام، افرادی بودند که اشتغال به امور دنیا، هیچ گاه آنان را از یاد خدا و انجام وظایف فردی و اجتماعی خویش، غافل نمی ساخت.

رجال لاتلهیهم تجره ولا یبع عن ذکر الله

برداشت یاد شده بر این اساس است که آیه شریفه، هر چند در توصیف مردان خداجویی است که دنیا آنان را از یاد خدا غافل نمی سازد؛ ولی از وجود چنین افرادی در میان مسلمانان صدراسلام نیز حکایت می کند.

281- مسؤولیت پذیری موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 15 - 3

3- یکتاپرستان واقعی، نمی توانند در قبال شرک و انحرافات عقیدتی مردم، بی تفاوت باشند.

ربنا رب السموت... هؤلاء قومنا اتخذوا من دونه ءالهه

خداوند، اصحاب کهف را به عنوان نمونه ای از موحدان واقعی یاد کرده و در بیان حالات و خصلت های آنان - پس از اقرار به اصل توحید - توجه ایشان به جامعه بشری و تأسف آنان به ضلالت مردم را مطرح ساخته است.

282- مسؤولیت پذیری موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 71 - 12

12- سکوت در برابر منکرات و بی تفاوتی در رخداد های زیان بار برای مردم، به دور از خوی و منش موسی (ع) بود.

آخرقتها لتغرق أهلها لقد جئت شیئاً إمراً

283- مسؤولیت پذیری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- اهل ایمان ، دارای تعهد و احساس مسؤولیت نسبت به سرنوشت و نیاز دیگر مؤمنان

و أقاموا الصلوه و أمرهم شوری بینهم . . . و الذین إذا أصابهم

ص: 422

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 20 - 12

12- مؤمنان راستین، آماده جهاد و پذیرای تکالیف دشوار دین

و يقول الذين ءامنوا لولا نزلت سوره فاذا انزلت سوره محكمه و ذكر فيها القتال رأيت

از این که خداوند، ترس از جهاد را، بیمار دلی، معرفی کرده است، می توان نتیجه گرفت که مؤمنان راستین از جهاد بیم ندارند، بلکه از آن استقبال می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 26 - 5

5- لزوم احساس مسؤولیت مؤمنان، نسبت به سعادت و فرجام خویشاوندان خود

قالوا إنا كنا قبل في أهلنا مشفقين

از این که احساس مسؤولیت نسبت به خانواده، عامل رهایی به بهشت معرفی شده است؛ اهمیت و ضرورت آن استفاده می شود.

284- مسؤولیت پذیری هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 18

18- هارون (ع)، در صدد اجرای دقیق فرمان های موسی (ع) و تخطی نکردن از معیار های او، در طول مدت میقات موسی (ع) و غیبت او

إني خشيت أن تقول... و لم تر قب قولي

285- مسؤولیت پذیری یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 14 - 8

8- یحیی (ع)، فردی وظیفه شناس و مسؤولیت پذیر در قبال خدا، والدین و جامعه

و كان تقياً . و برّاً بولديه و لم يكن جباراً عصياً

«تقیّاً» نشانِ رابطه یحیی (ع) با خدا و «براً بوالدیه»، با پدر و مادر و «لم یکن جبّاراً عصیّاً»، با مردم و جامعه است.

مسئولیت عمومی

ص: 423

286- {مسئولیت عمومی}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 79 - 3

3 - نهی از منکر وظیفه ای ضروری بر عهده همگان

کانوا لایتناھون عن منکر فعلوه

مسئول عمل ناپسند

287- {مسئول عمل ناپسند}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 3,4,5

3 - قابیل در دیدگاه و سخن هایبیل ، در صورت اقدام به تهاجم ، مسئول تمامی پیامد های سوء عملکرد هر کدام

انی ارید ان تبوا بائمی و ائمک

مراد از «ائمی»، به قرینه «ائمک»، گناھانی است که بر اثر درگیری آن دو به وجود می آید. زیرا به شهادت مقام، مراد از گناھ قابیل، همان برادرکشی و مقدمات آن است. بنابراین مقصود هایبیل این است که من تهاجمی را علیه تو آغاز نمی کنم و هرگز قصد کشتن تو را نخواهم کرد تا در درگیری احتمالی، تو مهاجم باشی و آغازگر و در نتیجه اگر تو تلف شدی و یامن کشته شدم در هر صورت گناھ به گردن تو افتد.

4 - آغازگر درگیری و تهاجم ناروا، مسئول خسارت های عملکرد خویش و طرف مقابل

ان تبوا بائمی و ائمک

5 - گناھان به وجود آمده در درگیری های ناروا، بر عهده آغازگر آن است، هر چند به دست طرف مقابل صورت گیرد.

انی ارید ان تبوا بائمی و ائمک

مسئولان

288- تأمین نیاز مسؤلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 36 - 8

8 - ابزار مورد نیاز مسؤلان و مدیران باید همراه با اعطای مسؤولیت ، در اختیار آنان قرار گیرد .

اذهب إلی .. قال ربّ .. قد أُتیت سؤلک

موسى(ع) در پی موظف شدن به رسالت و حرکت به سوی فرعون، نیازها و خواسته هایی را در درگاه خداوند مطرح ساخت. خداوند نیز به آن نیازها پاسخ مثبت داد. این درسی است برای همه در موضوع مدیریت و اعطای مسؤولیت ها که اگر مسؤولیت ی به کسی واگذار می شود، باید سخن مسؤل شنیده شده و به تقاضای او رسیدگی و نیاز او تأمین شود.

ص: 424

289- مؤاخذه مسؤولان مقصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 12،13،25

12 - رهبران دینی نباید به خاطر خویشی و روابط نسبی از مؤاخذه مسؤولان چشمپوشی کنند .

و أخذ برأس أخیه یجره إلیه

13 - مسؤولان مقصر در امر جامعه ، هر چند دارای رتبه ای والا باشند ، باید مؤاخذه شده و به سزایی لازم عقوبت شوند .

و أخذ برأس أخیه یجره إلیه

25 - شاد شدن دشمنان دین از مؤاخذه مسؤولان مقصر نباید بهانه و عذری برای چشمپوشی از مؤاخذه آنان به شمار آید .

إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی فلا تشمت بی الأعداء

بدیهی است که موسی(ع) می دانست مؤاخذه هارون موجب شاد شدن دشمنان دین می شود، ولی در عین حال بدین سبب که وی را مقصر تصور می کرد، تصمیم بر مؤاخذه او داشت. هارون نیز پس از بیان کوتاهی نورزیدن خویش، موسی(ع) را از شاد ساختن دشمن بر حذر داشت.

290- هشدار به مسؤولان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 19 - 36

36- لزوم آگاه ساختن مسؤولیت پذیران از خطرات و لغزش گاه های منصب ها و موقعیت های اجتماعی آنان

ولیتلطف و لایشعرنّ بکم أحدًا

ص: 425

4- مشاجره

1- آثار مشاجره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 9

9- سخنان ناشایست و مشاجرات مردم ، بستر مناسب برای شیطنت ، فریب و فسادانگیزی شیطان

يقولوا التي هي أحسن إن الشيطان ينزغ بينهم

2- مشاجره رهبران مستکبر و شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 1

1- پس از درگیری لفظی رهبران مستکبر با پیروان خود در قیامت ، آنان با شیطان به منازعه می پردازند .

فقال الضعفاء للذين استكبروا .. قالوا ... وقال الشيطان لما قضي الأمر

ذکر قصه شیطان و سخنان وی در قیامت با جهنمیان، پس از گفت و گوهای رهبران مستکبر و پیروانشان، نشان دهنده ادامه ماجرای مستکبران و پیروان آنها با شیطان است.

3- مشاجره کافران پیرو و شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 1

1- پس از درگیری لفظی رهبران مستکبر با پیروان خود در قیامت ، آنان با شیطان به منازعه می پردازند .

فقال الضعفاء للذين استكبروا .. قالوا ... وقال الشيطان لما قضي الأمر

ذکر قصه شیطان و سخنان وی در قیامت با جهنمیان، پس از گفت و گوهای رهبران مستکبر و پیروانشان، نشان دهنده ادامه ماجرای مستکبران و پیروان آنها با شیطان است.

4- مشاجره گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشاجره و دشمنی ، گمراهان (مشرکان) با یکدیگر در دوزخ

قالوا و هم فیها یختصمون

ضمیر فاعلی در «قالوا» و نیز ضمیر «هم»، به «غاوون» بازمی گردد. جمله «و هم فیها یختصمون» حال از ضمیر در «قالوا» و

ص: 426

«اختصام» (مصدر «یختصمون») به معنای جدال و ستیزه کردن است؛ یعنی، شرک پیشگان گمراه، در حالی که در دوزخ باهم ستیزه می کنند، به معبودهایشان خواهند گفت.

5- مشاجره مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 2

2 - یهود و نصارا محتوای اساسی دین را (ایمان به خدا، سرای آخرت و . . .) به فراموشی سپرده و با مسلمانان بر سر قبله، به بحث و مشاجره می پرداختند.

لیس البر آن تولوا و جوهکم قبل المشرق و المغرب

برداشت فوق با توجه به شأن نزولی که درباره آیه مورد بحث آمده، استفاده می شود. در مجمع البیان نقل شده است: «آن گاه که قبله تغییر کرد، بحث و گفتگو پیرامون آن بسیار می شد و یهود و نصارا در این باره بسیار سخن می گفتند.»

6- مشاجره مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 96 - 1

1 - مشاجره و دشمنی، گمراهان (مشرکان) با یکدیگر در دوزخ

قالوا و هم فیها یختصمون

ضمیر فاعلی در «قالوا» و نیز ضمیر «هم»، به «غاوون» بازمی گردد. جمله «و هم فیها یختصمون» حال از ضمیر در «قالوا» و «اختصام» (مصدر «یختصمون») به معنای جدال و ستیزه کردن است؛ یعنی، شرک پیشگان گمراه، در حالی که در دوزخ باهم ستیزه می کنند، به معبودهایشان خواهند گفت.

7- مشاجره یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 2

2 - یهود و نصارا محتوای اساسی دین را (ایمان به خدا، سرای آخرت و . . .) به فراموشی سپرده و با مسلمانان بر سر قبله، به بحث و مشاجره می پرداختند.

برداشت فوق با توجه به شأن نزولی که درباره آیه مورد بحث آمده، استفاده می شود. در مجمع البیان نقل شده است: «آن گاه که قبله تغییر کرد، بحث و گفتگو پیرامون آن بسیار می شد و یهود و نصارا در این باره بسیار سخن می گفتند.»

5- مشارکت اجتماعی

1- اهمیت مشارکت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 6،18

6 - حضور در کنار رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش در مسائل عمومی ، امری لازم و بایسته

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا

18 - انجام کار های عمومی و حل و فصل مسائل اجتماعی در هر حال ، در اولویت نخست و از پرداختن به امور فردی و شخصی مهم تراست .

و إِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ .. فَإِذَا اسْتَأْذَنُوا لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَاذْنِ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَ

خطا بودن ترک عرصه حل و فصل مسائل اجتماعی، به منظور رسیدگی به کارهای شخصی - که از طلب مغفرت کردن پیامبر(صلی الله علیه و آله) استفاده می شود - برداشت یاد شده را افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 3

3 - پاسخ به فراخوانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای حضور در کنار او ، جهت حل و فصل مسائل اجتماعی و مشاوره و کنکاش در آنها ، امری لازم و برتر از هر کاری

و إِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوا .. لِاتَّجْعَلُوا دَعَاءَ الرَّسُولِ ب

مقصود از فراخوانی پیامبر(صلی الله علیه و آله) - با توجه به آیه پیش که درباره فراخوانی آن حضرت برای امر جامع و عمومی بود - می تواند فراخوانی برای حل و فصل امور اجتماعی و مشاوره پیرامون آنها باشد.

ص: 429

2- ترک مشارکت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 5,7,8,9,11,15

5 - اجازه خواستن از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر امت اسلامی برای ترک حضور در امور اجتماعی و حل و فصل مسائل عمومی ، از اوصاف مؤمنان راستین است .

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَذْنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ

7 - ترک حضور در محضر رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره در مسائل عمومی بدون اذن خواستن ، نشانه نفاق و ضعف ایمان است .

و إِذَا كَانُوا مَعَ عَلِيٍّ أَمَرَ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَذْنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَذْنُونَكَ أُولَئِكَ

برداشت یاد شده، با توجه به شأن نزول آیه شریفه است که درباره منافقان می باشد و این آیه، در حقیقت تعریضی است به آنان.

8 - اجازه خواستن از رهبری جامعه اسلامی ، برای ترک حضور در جمع اهل حل و فصل مسائل اجتماعی ، به منظور پرداختن به امور مهم زندگی شخصی ، امری جایز و روا است .

و إِذَا كَانُوا مَعَ عَلِيٍّ أَمَرَ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَذْنُوهُ .. فَاِذَا اسْتَذْنَوْكَ لِبَعْضِ شَأْنٍ

شأن» به معنای کار مهم و بزرگ است (مفردات راغب). هر چند این واژه در مطلق کارها نیز به کار می رود؛ ولی به قرینه مقام و آمدن تعبیر «لبعض شأنهم» (برخی از شؤون آنان) مقصود از آن در آیه شریفه، امور مهم و بزرگ است؛ زیرا مراد از برخی از شؤون، قطعاً امور کوچک نیست. از این رو بسیاری از مفسران (مانند طبرسی، آلوسی، ابن عاشور و...) بر همین نظریه اتفاق دارند.

9 - ترک حضور در محضر رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی ، به منظور پرداختن به امور زندگی شخصی ، بدون اذن خواستن ، حرام و ممنوع است .

و إِذَا كَانُوا مَعَ عَلِيٍّ أَمَرَ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَذْنُوهُ .. فَاِذَا اسْتَذْنَوْكَ لِبَعْضِ شَأْنٍ

11 - پذیرش و یار رد درخواست مردم مبنی بر پرداختن به امور زندگی شخصی ، به جای همکاری در حل و فصل امور اجتماعی ، از اختیارات و وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی و به تشخیص اینان است .

فَاِذَا اسْتَذْنَوْكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأَذْنِ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ

15 - دعا و طلب مغفرت برای آنانی که به منظور رسیدگی به امور مهم زندگی شخصی ، اذن ترک حضور در حل و فصل مسائل اجتماعی داده شده است ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإذا استئذنونك لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم واستغفر لهم الله

3- شرایط ترک مشارکت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 10

10 - مسلمانان ، تنها برای مسائل مهم زندگی شخصی ، می توانند محضر رهبری را در حل و فصل امور اجتماعی ترک کنند .

فإذا استئذنونك لبعض شأنهم فأذن

از این که خداوند اذن خواستن را مقید و محدود کرد که برای کارهای مهم باشد، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

ص: 430

4- مشارکت اجتماعی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 2

2 - حضور در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی برای امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش پیرامون یک مسأله عمومی، از اوصاف مؤمنان راستین

إِثْمًا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا

«أمر جامع» به مسأله ای گفته می شود که در خور این باشد که مردم به خاطر آن اجتماع کنند و به مشاوره و فراگیری و حل و فصل آن بپردازند. کلمه «مع» نیز افاده کننده معنای مشارکت است.

ص: 431

6- مشاوره

1- آثار مشاوره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 46 - 12

12 - مشورت و هم فکری در راستای اقدام خالصانه برای خدا، امری شایسته و اطمینان بخش تر از کار فردی است.

أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ خِيَارِكُمْ

تقدیم «مثنی» بر «فردی» - بنابراین که «مثنی» کنایه از استعانت باشد - اشاره به این نکته دارد که استعانت برای فهمیدن حقیقت، بهتر از اقدام فردی است.

2- ارزش مشاوره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 102 - 7

7 - مشورت و نظرخواهی - حتی در امر روشن و مسلم برای مشورت کننده - شیوه ای ارزشمند و بس والا در عرصه فکر و اندیشه

أَنْتُمْ أَوْلَىٰ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

برداشت یاد شده از آن جا است که برای ابراهیم(ع) تردیدی وجود نداشت که ذبح فرزندش یک مأموریت الهی و عملی خدا پسندانه است؛ ولی در عین حال این مسأله را با فرزندش در میان گذاشت تا شاید به صورت سنتی حسنه در میان مردم باقی بماند.

ص: 432

3- اهمیت مشاوره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 7،8

7 - مشورت در مسائل زندگی و اهتمام به آن ، از ویژگی های اهل ایمان

للذین ءامنوا .. و أمرهم شوری بینهم

8 - نظام اجتماعی مسلمانان ، متکی بر اصل شور و مشورت

و أمرهم شوری بینهم

اضافه «امر» به «هم»، نشانگر آن است که امور اجتماعی و مربوط به همگان، مورد مشورت مسلمانان است.

4- اهمیت مشاوره با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 6

6 - حضور در کنار رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش در مسائل عمومی ، امری لازم و بایسته

إِثْمًا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا

5- اهمیت مشاوره با محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 3

3 - پاسخ به فراخوانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای حضور در کنار او ، جهت حل و فصل مسائل اجتماعی و مشاوره و کنکاش در آنها ، امری لازم و برتر از هر کاری

و إِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ ... لِتَجْعَلُوا دَعَاءَ الرَّسُولِ ب

مقصود از فراخوانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) - با توجه به آیه پیش که درباره فراخوانی آن حضرت برای امر جامع و عمومی بود - می تواند فراخوانی برای حل و فصل امور اجتماعی و مشاوره پیرامون آنها باشد.

6- اهمیت مشاوره با نوجوانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 102 - 8

8- لزوم مشورت و نظرخواهی با نوجوانان ، درباره مسائل مربوط به ایشان و نیز شخصیت دادن به آنان و احترام به نظرات آنها

ص: 433

اَنْی اذبحک فانظر ماذا تری

7- اهمیت مشاوره در خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 6 - 8

8 - مردان و زنان مطلقه ، باید درباره شیر دادن و کیفیت نگه داری نوزادانشان ، به مشاوره و هم فکری بپردازند .

و اتمروا بینکم

8- ترک مشاوره با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 7

7 - ترک حضور در محضر رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره در مسائل عمومی بدون اذن خواستن ، نشانه نفاق و ضعف ایمان است .

و إذا كانوا معه علی أمر جامع لم یذهبوا حتی یستذنوه إن الذین یستذنونک أولئک

برداشت یاد شده، با توجه به شأن نزول آیه شریفه است که درباره منافقان می باشد و این آیه، در حقیقت تعریضی است به آنان.

9- دعوت به مشاوره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 3

3 - حل و فصل امور مهم اجتماعی و فراخوانی مردم برای مشاوره و کنکاش پیرامون مسائل عمومی ، از وظایف و اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی

إنما المؤمنون الذین ءامنوا باللّٰه ورسوله و إذا كانوا معه علی أمر جامع لم یذهبوا

10- شرایط مشاوره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 10

10 - غیر مؤمنان، نباید در امر مشورت، مورد اتکا و اعتماد مسلمانان قرار گیرند.

و أمرهم شوری بینهم

ص: 434

14- مشاوره با اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 435

6 - مشاوره فرعون با اطرافیان خویش و نظر خواهی از آنان برای مبارزه با موسی (ع)

فماذا تأمرون

«أمر» (مصدر «تأمرون») به معنای فرمان دادن است. مقصود از آن در این جا فرمان مشورتی است. بنابراین «چه فرمان می دهید»؛ یعنی، رأیتان چیست.

15- مشاوره با اشراف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 29 - 4

4 - اقدام بلقیس به در میان گذاشتن خبر نامه سلیمان با درباریان خود

قالت يَأَيُّهَا الْمَلَأُوْا إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيْكَ كِتَابٌ كَرِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 32 - 1,4

1 - نظر خواهی بلقیس از درباریان خود، درباره چگونگی پاسخ به سلیمان (ع)

قالت يَأَيُّهَا الْمَلَأُوْا أَفْتُونِي فِي أَمْرِي

«إفتاء» (مصدر «أفتوني») به معنای اظهار نظر است. «أفتوني في أمری»؛ یعنی، نظرتان را در این که باید چه کار انجام دهم، بیان کنید.

4 - مشورت با بزرگان دربار، قبل از تصمیم گیری نهایی در امور کشور، شیوه همیشگی ملکه سبا

أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَهُ أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُونِ

«قطع» (مصدر «قاطع») در اصل به معنای بریدن و در این جا کنایه از عزم و تصمیم است. «أمرأ» نکره در سیاق نفی و مفید عموم می باشد. «شهاده» (مصدر «تشهدون») معادل حضور است؛ یعنی، من تاکنون جز با حضور شما در هیچ کاری تصمیم نگرفتم.

16- مشاوره با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 2

2 - حضور در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی برای امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش پیرامون یک مسأله عمومی ، از اوصاف مؤمنان راستین

إِثْمًا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا

«أمر جامع» به مسأله ای گفته می شود که در خور این باشد که مردم به خاطر آن اجتماع کنند و به مشاوره و فراگیری و حل و

ص: 436

فصل آن پردازند. کلمه «مع» نیز افاده کننده معنای مشارکت است.

17- مشاوره با غیر مسلمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 10

10 - غیر مؤمنان، نباید در امر مشورت، مورد اتکا و اعتماد مسلمانان قرار گیرند.

و أمرهم شوری بینهم

ذکر «بینهم» نشانگر آن است که مشورت، باید بین مؤمنان صورت گیرد و تصمیم گیری نهایی، متکی به آرای اهل ایمان باشد.

18- مشاوره با محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 2

2 - حضور در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی برای امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش پیرامون یک مسأله عمومی، از اوصاف مؤمنان راستین

إِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا

«أمر جامع» به مسأله ای گفته می شود که در خور این باشد که مردم به خاطر آن اجتماع کنند و به مشاوره و فراگیری و حل و فصل آن پردازند. کلمه «مع» نیز افاده کننده معنای مشارکت است.

19- مشاوره پنهانی اصحاب الجنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 23 - 2

2 - مشاوره و گفتگوی پنهانی باغداران یمنی، درباره کیفیت چیدن میوه ها و چگونگی انجام سوگند خویش مبنی بر محروم ساختن مستمندان از آنها

فانطلقوا وهم يتخفتون

«تخافت» (مصدر «یتخفتون») به معنای آهسته سخن گفتن و پنهان داشتن آن است و چون این واژه از باب تفاعل است، متضمن معنای

مشورت و گفت و گوی پنهانی است.

ص: 437

20- مشاوره در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 110 - 6

6 - فرعون برای اداره امور مملکتی از مشورت با دیگران ابایی نداشت .

یرید أن یخرجکم من أرضکم فماذا تأمرون

21- مشاوره در حکومت ملکه سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 32 - 4

4 - مشورت با بزرگان دربار ، قبل از تصمیم گیری نهایی در امور کشور ، شیوه همیشگی ملکه سبا

أفتونی فی امری ما کنت قاطعه أمراً حتی تشهدون

«قطع» (مصدر «قاطع») در اصل به معنای بریدن و در این جا کنایه از عزم و تصمیم است. «أمراً» نکره در سیاق نفی و مفید عموم می باشد. «شهاده» (مصدر «تشهدون») معادل حضور است؛ یعنی، من تاکنون جز با حضور شما در هیچ کاری تصمیم نگرفتم.

22- مشاوره در خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 6 - 14

14 - شیردادن دایگان ، به نوزادان زنان مطلقه ، تنها در صورت ضرورت و با مشورت و هم فکری پدر و مادر آنان ، شایسته و بجا است .

و أتمروا بینکم بمعروف و إن تعاسرتم فسترضع له أخی

23- مشاوره درباره نامه سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 29 - 4

4 - اقدام بلقیس به در میان گذاشتن خبر نامه سلیمان با درباریان خود

قالت يَأْتِيهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 438

1 - نظرخواهی بلقیس از درباریان خود، درباره چگونگی پاسخ به سلیمان (ع)

قالت یاأیها الملأا أفتونی فی امری

«إفتاء» (مصدر «أفتونی») به معنای اظهار نظر است. «أفتونی فی امری»؛ یعنی، نظرتان را در این که باید چه کار انجام دهم، بیان کنید.

24- مشاوره فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 6

6 - مشاوره فرعون با اطرافیان خویش و نظرخواهی از آنان برای مبارزه با موسی (ع)

فماذا تأمرون

«أمر» (مصدر «تأمرون») به معنای فرمان دادن است. مقصود از آن در این جا فرمان مشورتی است. بنابراین «چه فرمان می دهید»؛ یعنی، رأیتان چیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 2

2 - فرعون درباره تصمیم خود مبنی بر کشتن موسی (ع)، با مشاوران و درباریان به رایزنی پرداخت.

وقال فرعون ذرونی أقتل موسی

25- مشاوره کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 109 - 3

3 - اشراف و بزرگان قوم فرعون پس از تبادل نظر در جلسه مشورتی به این نتیجه رسیدند که موسی (ع) بدون هیچ تردید ساحری زبردست و معجزه وی سحر است.

قال الملأا من قوم فرعون إن هذا لسحر علیم

برداشت فوق بر اساس اولین احتمالی است که در توضیح فیش قبل درباره جمله «إن هذا ..» بیان شد.

26- مشاوره كافر ان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 439

5- کاران در عصر بعثت، برای تصمیم در باره امور خود، مجلس مشورتی داشتند.

و أحسن ندیاً

برای «ندی» (ریشه اشتقاقی «ندی») چندین معنا ذکر شده است، از قبیل: جود و بخشش، باران، گیاه، برآوردن آواز، مجالست و.. (لسان العرب). آنچه از این معانی متناسب با آیه و قرائن دیگر است، آن است که «ندی» به معنای مجلس و مکان گفت و گو و از «ندی» به معنای مجالست مشتق شده باشد؛ زیرا افتخار به موارد دیگر در برابر مسلمانان - که نوعاً تهیدست و بدون قدرت بودند - چندان مناسب به نظر نمی رسد.

27- مشاوره ملکه سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 29 - 4

4 - اقدام بلقیس به در میان گذاشتن خبر نامه سلیمان با درباریان خود

قالت يَأَيُّهَا الْمَلَأُوْا إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيْكُم كَرِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 32 - 1

1 - نظرخواهی بلقیس از درباریان خود، درباره چگونگی پاسخ به سلیمان (ع)

قالت يَأَيُّهَا الْمَلَأُوْا أَفْتُونِي فِي أَمْرِي

«إفتاء» (مصدر «أفتوني») به معنای اظهار نظر است. «أفتوني في أمری»؛ یعنی، نظرتان را در این که باید چه کار انجام دهم، بیان کنید.

28- مشاوره موسی (ع) و هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 1

1 - موسی و هارون (ع) قبل از حرکت به طرف فرعون، با یکدیگر ملاقات نموده و موانع احتمالی ارشاد او را بررسی کردند.

قالا رَبَّنَا إِنَّا نَخَافُ

قسمت هایی از داستان موسی (ع) - از قبیل بازگشت او نزد خانواده اش و پیدا کردن راه مصر و ملاقات با برادرش هارون (ع) - به این جهت که در ماجرای برخورد با فرعون، چندان دخیل نبوده، در این آیات ذکر نشده است. این احتمال نیز وجود دارد که آیه 42 (اذهب أنت و أخوک) به بعد، سخنان خداوند به موسی و هارون (ع)، پس از ملاقات آن دو باشد.

ص: 440

29- ملاک مشاوره در خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 6 - 9

9- توجه به مصالح و منافع نوزادان و نیز رعایت موازین شرعی و عقلی، باید اساس و مبنای مشاوره و هم فکری مردان و زنان مطلقه باشد

و اتمروا بینکم بمعروف

«معروف» اسم برای هر کاری است که از نظر عقل و شرع، حسن و خوبی آن شناخته شده باشد (مفردات راغب).

مشورت

30- {مشورت}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 28، 25، 21، 19، 13، 12

12 - گذشت از خطاکاران، و طلب آموزش برای ایشان و مشورت در امور اجتماعی، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به

مسلمانان

فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

13 - گذشت از خطای مردم و طلب آموزش برای آنان و نیز مشورت با مسلمانان در مسائل اجتماعی، نمودی از مهربانی و خلق خوش

پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لو كنت فظًا غليظ القلب... فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

تقریب جمله «فاعف عنهم و...» بر جمله های پیشین، که بیانگر خلق خوش پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، در حقیقت اشاره به

مصادیق و نمونه هایی از خوی نیکوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد. گفتنی است که امر به عفو و... به معنای ادامه دادن آن است.

19 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) پذیرای نقش مردم در تصمیم گیری های اجتماعی

و شاورهم فی الامر

21 - خطا های گذشته مردم، نباید مانع از مشورت رهبران اسلامی با آنان باشد.

فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

امر به مشورت با مؤمنان پس از تصریح به خطاکاری آنان، اشاره به این معناست که خطا و گناه پیشین مؤمنان نباید مانعی برای مشورت با آنان قلمداد شود.

25 - تصمیم گیری نهایی پس از مشورت، بر عهده رهبری است.

و شاورهم فی الامر فاذا عزم فتوکل علی الله

چون «عزم» و تصمیم پس از مشورت، بر عهده شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) گذاشته شده است، (عزمت) نه به عهده جمع مورد مشورت و یا اکثریت آنان.

28 - لزوم قاطعیّت و صلابت رهبری، پس از مشورت و تصمیم نهایی خویش، در مقام اجرا

و شاورهم فی الامر فاذا عزم فتوکل علی الله

جمله «فاذا عزم فتوکل علی الله»، به این معناست که آنگاه که تصمیم بر کاری گرفتی، دیگر تردید و دو دلی به خود راه مده و احتمال عدم موفقیت را با توکل بر خدا جبران کن که خداوند محبوب خویش را وانخواهد گذاشت: «انّ الله یحبّ المتوکلین».

ص: 441

31- ارزش مشورت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 24

24 - ارزش و اهمیت والای مشورت در اسلام

و شاورهم فی الامر

موظف بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، یعنی برجسته ترین افراد بشر، به مشورت با مردم، دلیل ارزش و اهمیت والای مشورت است.

32- مشورت با مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 20

20 - مشورت با مردم و شرکت دادن آنان در تصمیم گیری های اجتماعی، از وظایف رهبران اسلام

و شاورهم فی الامر

33- مشورت برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 2

2- فرزندان یعقوب پس از ناامید شدن از آزادی بنیامین، در کناری به دور از یوسف و کارگزارانش برای چاره اندیشی درباره مشکل پیش آمده به مشورت و گفت و گوی محرمانه پرداختند.

فلما استئیسوا منه خلصوا نجیاً

از معانی «خلوص» اعتزال و کناره گیری کردن است. «نجی» به فرد و یا افرادی اطلاق می گردد که در نهان با او گفت و گو شود. این کلمه در آیه شریفه حال برای فاعل «خلصوا» می باشد. بنابراین «خلصوا نجیاً»؛ یعنی، برادران یوسف از دیگران جدا شدند و با یکدیگر به نجوا و گفت و گوی سری پرداختند.

34- مشورت در حقوق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

26 - جواز گرفتن فرزند از شیر قبل از دو سال ، به شرط رضایت ، مشورت و توافق پدر و مادر

ص: 442

فان ارادا فصالا عن تراض منهما و تشاور فلا جناح عليهما

چون حدّ کمال شیر دادن دو سال است، بنابراین «فصال» پس از دو سال طبیعی است و نیاز به مشورت و توافق ندارد؛ لذا مراد از «فصال» در آیه شریفه، «فصال» قبل از دو سال است.

35- مشورت در خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 26،27

26 - جواز گرفتن فرزند از شیر قبل از دو سال ، به شرط رضایت ، مشورت و توافق پدر و مادر

فان ارادا فصالا عن تراض منهما و تشاور فلا جناح عليهما

چون حدّ کمال شیر دادن دو سال است، بنابراین «فصال» پس از دو سال طبیعی است و نیاز به مشورت و توافق ندارد؛ لذا مراد از «فصال» در آیه شریفه، «فصال» قبل از دو سال است.

27 - جدا کردن طفل از شیر مادر ، باید پس از مشورت با صاحب نظران و توافق والدین صورت گیرد .

فان ارادا فصالا عن تراض منهما و تشاور فلا جناح عليهما

در برداشت فوق، «فصال» حمل شده بر «فصال» از شیر مادر، نه از هر شیر؛ یعنی توافق می کنند که مادر دیگر شیر ندهد و برای تکمیل مدّت شیر، کودک را به دایه ای بسپارند.

36- مشورت در فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 62 - 3

3 - فرعونیان ، برای تصمیم در باره امور مهم و اساسی ، روش مشورتی داشتند .

فتنزعوا أمرهم بينهم

بروز تنازع در میان فرعونیان، نشان از آن دارد که آنان خود را تابع بی چون و چرای فرعون نمی دانستند؛ بلکه در امور مهم برای خود حق نظر و رأی، قائل بودند.

37- مشورت در قضاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 4

4- مشورت در امر قضاوت ، امری است پسندیده و شایسته .

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث . . . و کتّٰ لحکمهم شهدین

ص: 443

38- مشورت سلیمان (ع) با داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 3

3- داوود و سلیمان (ع)، در باره خسارت مزرعه تلف شده به وسیله گوسفندان، به مشورت پرداختند.

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث إذ نفثت فیہ غنم القوم

برداشت یاد شده بدین احتمال است که «یحکمان» با صیغه تثنیه، اشاره به مشورت داوود و سلیمان داشته باشد، چه این که حکم هر یک به صورت استقلالی در یک واقعه، بعید به نظر می رسد.

39- مشورت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 12، 13، 19

12 - گذشت از خطاکاران، و طلب آموزش برای ایشان و مشورت در امور اجتماعی، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به مسلمانان

فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

13 - گذشت از خطای مردم و طلب آموزش برای آنان و نیز مشورت با مسلمانان در مسائل اجتماعی، نمودی از مهربانی و خلق خوش پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لو كنت فظًا غليظ القلب .. فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

تفریع جمله «فاعف عنهم و ..» بر جمله های پیشین، که بیانگر خلق خوش پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، در حقیقت اشاره به مصادیق و نمونه هایی از خوی نیکوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد. گفتنی است که امر به عفو و ... به معنای ادامه دادن آن است.

19 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) پذیرای نقش مردم در تصمیم گیری های اجتماعی

و شاورهم فی الامر

ص: 444

1- بادیه نشینی مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 90 - 3، 1

1- ذوالقرنین ، در سفر دوم خویش ، به آخرین نقطه خشکی در سمت مشرق رسید و با مردمی بدوی و عاری از تمدن روبه رو شد .

بلغ مطلع الشمس . . . لم نجعل لهم من دونها ستراً

ضمیر «دونها» به «الشمس» بازمی گردد و مفاد جمله «لم نجعل . . .» این است که مردم آن سرزمین، جز خورشید، پوششی نداشتند؛ یعنی، هیچ بنا و ساختمانی که سایبان آنان باشد و هیچ پوشاکی که بدنشان را به پوشاند، در بین آنان مشاهده نمی شد، لذا از آنان، تعبیر به اقوامی بدوی شده است.

3- ذوالقرنین ، در شرق سرزمین خویش ، با مردمی ساکن بیابانی کویری و بدون گیاه مواجه شد . *

لم نجعل لهم من دونها ستراً

از واژه «لم نجعل» این احتمال جان می گیرد که بی پناهی در برابر تابش آفتاب، معلول اموری بود که به «جعل» الهی مربوط می شود، مانند کویری بودن سرزمین که از امور طبیعی است.

2- برهنگی مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 90 - 2

2- ساکنان شرق سرزمین ذی القرنین ، مردمی فاقد تن پوش و سرپناه بودند .

وجدها تطلع علی قوم لم نجعل لهم من دونها ستراً

ص: 445

3- بی خانمانی مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 90 - 2

2- ساكنان شرق سرزمین ذی القرنین ، مردمی فاقد تن پوش و سرپناه بودند .

وجدها تطلع علی قوم لم نجعل لهم من دونها ستراً

4- تعدد مشرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 5 - 7

7 - خورشید ، دارای مشرق ها و خاور های متعدد است .

وربّ المشرق

بسیاری از مفسران برآنند که مقصود از «مشرق»، مشرق های متعدد خورشید است که در هر روز، از نقطه ای غیر از نقطه روز قبل طلوع می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 17 - 1

1 - خداوند ، تدبیرگر و طراح دو مشرق و دو مغرب برای خورشید

ربّ المشرقین وربّ المغربین

همان طور که مفسران گفته اند، مراد از «مشرقین» مشرق خورشید در آغاز تابستان و آغاز زمستان است زیرا؛ نقطه طلوع خورشید هر چند در هر روز تفاوت پیدا می کند؛ اما این تفاوت به صورت تدریجی میان دو نقطه اصلی است که یک نقطه آن در آغاز تابستان قرار دارد و نقطه دیگر آن در آغاز زمستان می باشد و مغرب بر منوال مشرق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 40 - 9، 5

5 - خورشید ، دارای مشرق ها و مغرب ها

بسیار از مفسران، برآند که مقصود از «مشارق» و «مغارب»، مشرق ها و مغرب های متعدد خورشید است که در هر روز از سال، از نقطه ای غیر از نقطه روز قبل و بعد، طلوع و غروب می کند.

9 - « عن الأصْبَغ بن نُبَاتَه قال : خطبنا أمير المؤمنين (ع) . . . فقام إليه ابن الكوّاء فقال : يا أمير المؤمنين . . . يقول : « رب المشارق و المغارب » . . . قال (ع) . . . أمّا قوله « ربّ المشارق و المغارب » فإنّ لها ثلاث مائه و ستّين بُرجاً تطلّع كلّ يوم من برج و تغيب في آخر فلا تعود إليه إلاّ من قابل في ذلك اليوم . . . »

اصبغ بن نباته می گوید: علی(ع) برای ما خطبه می خواند . . . ابن کوّاء برخاست و گفت: ای امیرمؤمنان!... [خداوند] می فرماید: (ربّ المشارق و المغرب)... حضرت فرمود: ... اما سخن خداوند (ربّ المشارق و المغرب) [جمع بودن «مشارق» و «مغرب»] به این دلیل است که برای [خورشید] 360 برج است، که هر روز از برجی طلوع نموده و در برجی دیگر غایب می شود و تا سال آینده مثل همین روز، دیگر به آن برج بر نمی گردد...».

5- تمدن مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 90 - 5

5- در عصر ذوالقرنین ، مردم ساکن غرب سرزمین او ، متمدن تر و پیشرفته تر از مردم ساکن در شرق سرزمین وی بودند .

بلغ مغرب الشمس . . . وجد عندها قومًا . . . تطلع علی قوم لم نجعل لهم من دونها ستراً

6- ذوالقرنین در مشرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 89 - 1

1- ذوالقرنین ، پس از اقامه نظام عادلانه دینی در میان ساحل نشینان غرب ، به سوی شرق سرزمین خویش حرکت کرد .

ثمّ أتبع سببًا . حتّى إذا بلغ مطلع الشمس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 90 - 1,7

1- ذوالقرنین ، در سفر دوم خویش ، به آخرین نقطه خشکی در سمت مشرق رسید و با مردمی بدوی و عاری از تمدن رویه رو شد .

بلغ مطلع الشمس . . . لم نجعل لهم من دونها ستراً

ضمیر «دونها» به «الشمس» بازمی گردد و مفاد جمله «لم نجعل . . .» این است که مردم آن سرزمین، جز خورشید، پوششی نداشتند؛ یعنی، هیچ بنا و ساختمانی که سایبان آنان باشد و هیچ پوشاکی که بدنشان را به پوشاند، در بین آنان مشاهده نمی شد، لذا از آنان، تعبیر به اقوامی بدوی شده است.

7- «عن أمير المؤمنين (ع) : . . . انّ ذالقرنين ورد علی قوم قد أحرقتهم الشمس و غیرت أجسادهم و ألوانهم حتّى صیرتهم كالظلمه ;

از امیرالمؤمنین(ع): روایت شده: همانا، ذوالقرنین، به قومی رسید که تابش خورشید، آنان را سوزانده و موجب تغییر بدن و تغییر رنگ شان

شده بود، به گونه ای که آنان را (در سیاهی) به مانند پاره ای از تاریکی درآورده بود.».

ص: 447

7- زبان مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 93 - 3

3- مردم اقصای مشرق و مغرب زمین ، در لغت با ذوالقرنین ، قرابت داشتند .

لايكادون يفقهون قولاً

در بین سه گروهی که ذوالقرنین با آنان برخورد کرد، تنها، در باره گروه شمالی تعبیر «لايكادون..» صورت گرفته است، ولی در باره آن دو قوم دیگر، چنین مشکلی مطرح نشده است.

8- عظمت مشرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 40 - 2

2 - مشرق ها و مغرب ها ، پدیده هایی بس با عظمت در جهان طبیعت و دارای نقش حیاتی در زندگی بشر

فلا أقسم برّب المشرق و المغرب

مطلب یاد شده، با توجه به این نکته است که سوگند به هر چیزی، نشانه عظمت آن چیز است.

9- مالک مشرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 115 - 1

1 - مشرق و مغرب و نیز سایر جهت ها ، تنها از آن خداوند است .

وللّٰه المشرق و المغرب

مقصود از مشرق و مغرب می تواند جهت شرق و غرب باشد و نیز مراد از آن می تواند مکان شرق و غرب گرفته شود. تفریح «فاینما تولوا» بر «للّٰه المشرق و المغرب» گویای این است که: مراد از مشرق و مغرب - بنا بر تفسیر نخست - همه جهات و - بنا بر تفسیر دوم - همه مکانهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- مشرق و مغرب (همه جهت ها و مکان ها) از آن خداوند است .

قل لله المشرق والمغرب

ص: 448

10- مربی مشرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 40 - 1

1 - سوگند اُکید خداوند ، به ربوبیت خویش نسبت به مشرق ها (خاور ها) و مغرب ها (باختر ها)

فلا أقسم بربّ المشرق و المغرب

درباره «لا» در «لا أقسم» و امثال آن، مفسران توجیحات چندی ذکر کرده اند؛ از جمله این که «لا» زاید و برای تأکید «أقسم» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 41 - 5

5 - ربوبیت خداوند نسبت به مشرق و مغرب عالم ، دلیل توانایی او بر احیای مجدد انسان ها است .

ربّ المشرق و المغرب إنا لقدرون . علی أن نبذل خیرًا منهم و ما نحن بمسبوقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 4، 2، 1

1 - خداوند ، پروردگار مشرق و مغرب عالم است .

ربّ المشرق و المغرب

2 - ربوبیت خداوند ، نسبت به مشرق و مغرب عالم ، مقتضی توجه کامل خلق به او و یاد دائمی او در زندگی است .

و اذکر اسم ربّک . . . ربّ المشرق و المغرب

توصیف خداوند به «ربّ المشرق. . .» پس از توصیه به یاد دائمی او و توجه کامل به او در زندگی - می تواند بیانگر حقیقت یاد شده باشد.

4 - ربوبیت خداوند ، نسبت به مشرق و مغرب عالم ، دلیل یکتایی و بی بدیلی او

ربّ المشرق و المغرب لا إله إلاّ هو

11- مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- شیوه ذوالقرنین در برخورد با مردم شرق و غرب ، یک سان بوده است . *

وجدها تطلع علی قوم . . کذلک

«کذلک» می تواند صفت برای «قوم» در آیه قبل باشد و اشاره به «قوماً» در آیات قبل؛ یعنی، ذوالقرنین، همانگونه که قوم ساکن مغرب را یافت و در باره آنان تصمیم گرفت، در باره شرقی ها نیز همان سان رفتار کرد.

ص: 449

12- مسافرت ذوالقرنین به مشرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 85 - 3

3- «سأل رجل علياً (ع) : رأيت ذالقرنين كيف استطاع أن يبلغ المشرق و المغرب؟ قال : سخر الله له السحاب و مدّ له في الأسباب و بسط له النور فكان الليل والنهار عليه سواء ;

مردی به علی (ع) گفت: مرا خبر ده که ذوالقرنین، چگونه توانست به شرق و غرب عالم برسد؟ حضرت فرمود: خداوند، ابر را مسخر او قرار داد و ابزار و وسائل او را افزایش داد و نور را برای او گستراند، به گونه ای که شب و روز برای او یک سان بود».

13- مشرق خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 17 - 4

4 - خداوند ، تدبیرگر مشرق و مغربی خاص ، برای هر یک از ماه و خورشید

ربّ المشرقین و ربّ المغربین

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که تثبیه آمدن «المشرقین» و «المغربین»، از این جهت باشد که یک مشرق و مغرب برای خورشید و مشرق و مغربی دیگر برای ماه تدبیر شده است.

14- مشرق در تابستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 17 - 5

5 - «عن الأصبغ بن نباته ، قال : خطبنا أمير المؤمنين . . . و أمّا قوله : « ربّ المشرقین و ربّ المغربین » فإنّ مشرق الشتاء علی حدّه و مشرق الصيف علی حدّه ;

اصبغ بن نباته می گوید: امیرالمؤمنین (ع) در خطبه ای فرمود: . . . اما قول خدا «ربّ المشرقین و ربّ المغربین» (و در کلام خود دو مشرق و دو مغرب آورده) برای این است که مشرق زمستان، در محدوده خود و مشرق تابستان در محدوده [دیگر] است».

15- مشرق در زمستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - « عن الأصمغ بن نباته ، قال : خطبنا أمير المؤمنين . . . وأما قوله : « ربّ المشرقين وربّ المغربين » فإنّ مشرق الشتاء على حدّه و مشرق الصيف على حدّه ;

ص: 450

اصبغ بن نباته می گوید: امیرالمؤمنین (ع) در خطبه ای فرمود: .. اما قول خدا «رَبِّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبِّ الْمَغْرِبِينَ» (و در کلام خود دو مشرق و دو مغرب آورده) برای این است که مشرق زمستان، در محدوده خود و مشرق تابستان در محدوده [دیگر] است».

16- مشرق ماه (قمر)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 17 - 4

4- خداوند ، تدبیرگر مشرق و مغربی خاص ، برای هر یک از ماه و خورشید

رَبِّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبِّ الْمَغْرِبِينَ

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که تثنیه آمدن «المشرقین» و «المغربین»، از این جهت باشد که یک مشرق و مغرب برای خورشید و مشرق و مغربی دیگر برای ماه تدبیر شده است.

17- نقش مشرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 40 - 2

2- مشرق ها و مغرب ها ، پدیده هایی بس با عظمت در جهان طبیعت و دارای نقش حیاتی در زندگی بشر

فَلْأَقْسَمُ بِرَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

مطلب یاد شده، با توجه به این نکته است که سوگند به هر چیزی، نشانه عظمت آن چیز است.

18- نقش مشرق خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 17 - 2

2- نقش اساسی نقطه طلوع و غروب خورشید ، در پیدایش فصول و تأمین نیاز های بشر *

رَبِّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبِّ الْمَغْرِبِينَ

با توجه به این که پیدایش فصول هم زمان با تغییر میل خورشید در طلوع و غروب صورت می گیرد احتمال می رود یاد کرد «مشرقین و مغربین»، اشاره به پیامدهای مهم آن (پیدایش فصول) داشته باشد که بشر از این رهگذر، به امکانات زندگی دست می یابد.

19- هجرت به مشرق سرزمین مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 60 - 2

2 - خط سیر بنی اسرائیل ، از مصر به سمت مشرق بود . *

فأتبعوهم مشرقین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «مشرقین» - چنان که برخی از مفسران گفته اند - به معنای «قاصدین جهة الشرق» باشد.

ص: 452

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

